

ABRAM PALEI_PLANEEDIAVARUSSE

Vene keelest tõlkinud Ralf Tomin

KIRJASTUS „EESTI RAAMAT TALLINN 1971

Originaali tiitel: А. Р. Палей В ПРОСТОР ПЛАНЕТНЫЙ

Издательство «Мысль» Москва 1968

Illustreerinud ja kujundanud Silvi Väljal

EESSÕNA

A. Palei dünaamiliselt ülesehitatud romaan esindab teaduslikku fantastikat selle klassikalises, mulle kõige rohkem meeldivas vormis — utoopiana, mida läbib usk inimkonna helgesse tulevikku. Selles suhtes erineb romaan «Planeediavarusse» meeldivalt nendest viimasel ajal moodiläinud arvukatest teaduslik-fantastilistest teostest, milles käsitletakse teaduse, tehnika või mõningate nüüdisaegsetes ühiskondlikes suhetes ilmnevate tendentside arenemise süngeid tagajärgi. Välismaa kirjanduses on viimase kahekümne aasta jooksul ilmunud rohkel arvul mõnikord mitte päris õigesti antiutoopiateks nimetatavaid teaduslik-fantastilisi «hoiatusi», mis on mõju avaldanud ka nõukogude fantastikale. On loomulik, et filosoofilise ettevalmistuseta või vähese ajalooalase haridusega inimesed, kes ei oska dialektiliselt mõtelda, satuvad alatasa ummikutesse, mille poolest on nii rikas lineaarne formaalne mõtlemine. Kõige esimesena teadusliku sotsialismi teele asunud maa kirjandus aga peab tulevikku kaugemale ette nägema ning uskuma, et ajaloolise arenemise suured raskused on tingimata ületatavad. Seepärast arvan, et nõukogude teaduslikule fantastikale on tüüpilised optimistlikud teosed, mis veenavad lugejat mõistuse ja humanismi võidus ning kasvatavad temas usku inimese heade külgede loomulikkusse.

A. Palei romaan jätkab seda tähtsat ja head traditsiooni.

5

Autor näitab suuri muutusi, mis on meie planeedi elus toimunud pärast inimkonna liitumist ühtseks kommunistlikuks pereks, ja paralleelselt sellega jutustab üliraskest tööst, mida tehakse, et muuta «teiseks Maaks» planeet Veenus, millel valitsevad Maa eluks kõlbmatud füüsikalised tingimused. Romaan sisaldab autori huvitavaid oletusi ja teaduslik-tehnilisi hüpoteese. Võib-olla ei nõustu lugejad mõnega nendest või leiavad üksikuid andmeid, mis tänapäeval nii kiiresti arenevate teaduslike uurimiste tulemustega võrreldes on vananenud. Pole aga kahtlust, et selline taust, milles avaldub kõikide inimeste hõivatus teadusest ja kogu inimkonna huvi teaduse vastu, annab romaanile usutava tulevikukoloriidi. Sellele taustale maalib A. Palei elav fantaasia pilte elust Veenusel, inimeste võitlusest niihästi selle raevuka planeedi biosfääri ohtlike sünnitiste kui ka tema pulbitseva sisemuse pöörase stiihia vastu.

Nõukogude ja USA planeetidevaheliste automaat-jaamade andmeil on Veenus veelgi vähem külalislahke planeet, kui teda on kujutatud A. Palei romaanis. Ma arvan, et see ei takista lugejat võtmast olukorda niisugusena, nagu seda näitab autor. Planeet võib ju lõppude lõpuks olla ükskõik missugune, tähtsad on need tulevikuinimesed, kes temal tegutsevad.

Lugeja silmade eest möödub rida inimesi, kelle välimust ja iseloomu on võib-olla kujutatud ebaühtlaselt, meisterlikkuse erisugusel tasemel. Autori auks tuleb aga öelda, et enamikule tegelastele on nii isiklikus kui ka ühiskondlikus suhtes omased selgesti nähtavad tulevikuinimese jooned.

Peamisena nendest joontest võib nimetada siirast hoolitsust niihästi kogu inimkonna kui ka üksteise eest. See on oma olemuselt tulevikku projitseeritud kommunistlik humanism, mille saavutamine moodustab meie maal ühiskondlike suhete põhitelje.

Lubatagu mul avaldada lootust, et A. Palei romaan leiab head vastuvõttu igas vanuses lugejate, eriti aga noorsoo hulgas.

I. Jejremov

Me, elu valitsejad, asustama peame planeediavarusi muid!
Valeri Brjussov

ESIMENE PEATÜKK — MAALT ON KÕIK NÄHA

Maalt on kõik näha ja kuulda, kuigi hilinemisega — siis, kui elektromagnetlained pärale jõuavad. Veenus on praegu Maast väikseimas kauguses, ent ikkagi kulub lainetel teekonnaks sinna ja tagasi kokku umbes neli ja pool minutit.

Kosmoselaeva energiavarud on küll piiratud, kuid inimkond peab oma suurima ettevõtte esimesi samme oma silmaga nägema. Maailmanõukogu tele võtab saate vastu ja transleerib selle üle kogu Maa.

Inimkonna suur idee võidutseb!

Pierre Mercier istub oma kabinetis. Laual on tabelid, graafikud, arvutused. Need on oma töö teinud.

Pierre vaatab ja kuulab. Ta nägu on pinevil, tähelepanelik, erutusest väga kahvatu. Tuššmustad juuksed näivad seetõttu veelgi mustemad.

On võimalik jälgida kõike, mis toimub algul kosmoselaeva sisemuses ja hiljem kauge planeedi pinna väikeses piirkonnas.

«Rahu, sõbrad!»

Hirmsad piksekärgatused, ehkki heliisolatsioonist nõrgendatud, summutavad Pjotr Gorjatšovi järgmisi sõnu.

Komandöri näoilme on enesekindel ja karm. Ta lai

7

veerjas laup ja võimas kogu on lakkamatult sähvivate violetsete välkude valguses selgesti näha.

Äike raevutseb. Veelgi -tugevnenud kärgatused on kohutavaks möirgamiseks kokku sulanud. Välkude pimestav valgus muutub läbipaistvate seintega kajutis ajuti talumatuks. Vahetevahel välguvalgus kustub, kaob pilvedesse ja keeristesse, mida kannab nähtavasti võimas tuul. Kobrutavad pilved kerkivad otse planeedi pinnalt, sööstavad lähemale kusagilt kõrvalt. Ja kui mürin hetkeks vaibub, siis ei saa aru, mis on hirmsam: kas äkki lakanud möirgamine või tolmupööriste ja vihurite õudne vilin. Mercier'le on need metsikud äikesed ja liivakeerised tuttavad — ettevalmistavate ekspeditsioonidega Veenusel viibides on ta sellist masendavat pilti korduvalt näinud. Tuttavad on need muidugi ka Gorjatšovile: ka tema on mitmest ekspeditsioonist osa võtnud.

Ja siiski tunneb Pierre rahutust. Mitte Gorjatšovi pärast, vaid nende noorte pärast, kellele see kõik on uus. Jah, tõsi küll, nad on seda salvestustest näinud ja kuulnud, aga kohapeal on teine asi. ..

Mürin, ulgumine, vingumine, pimestav valgus, mis kustub ja uuesti süttib.

Veenusele laskujate närve tuleb hoida. Gorjatšov pöörab käepidet ning seinte ja lae läbipaistvus väheneb poole võrra. Välguvalgus tuhmub ja muutub just nagu laialivalguvaks, kuid väljas toimuvat on siiski raske vaadata. Välgud ei sähvi lihtsalt ülal, nad löövad madalal rippuvatest pilvedest otse planeedi pinda. Otsekui püüaks keegi taevast ja maad tuleniitidega kokku õmmelda. Taevast? Selle asemel on paksud, läbitungimatud pilved. Maad? Mitte Maad, vaid Veenust. Sellega tuleb harjuda. Ja mitte üksnes nimetusega.

Kosmoselaeva elektromagnetväli kallutab välgud kõrvale ja mitte ükski neist ei löö lähemale kui kümme meetrit. Samas kauguses kaotavad jõu ka tolmupöörised. Vastasel korral põristaksid nendest kantud kivid vastu laeva soomust. Läbi nad sellest muidugi ei lööks — isegi meteoorid ei löö läbi.

8

Äike ja vihurid lakkavad järsku.

Planeedi kohal lendavate tolmupilvede ja -pööriste, samuti kõrgpilvede elektrit on veel vähe uuritud ning see ei allu mingil määral inimese võimule. Teadmata on isegi selle äkilise tugevnemise ja nõrgenemise seaduspärasused.

Kajutisse hoovab ähmast valgust. Gorjatšov pöörab käepidet, kuni läbipaistvus on jälle täielik. Päevavalgus on nukker ja rõhuv. Gorjatšov annab käskluse:

«Skafandrid selga!»

Juba paljude põlvkondade vältel ei ole keegi enam käsutooni kuulnud. Suure Ekspeditsiooni liikmed aga on pikkade treeningute vältel sellega harjunud. Nad täidavad kiiresti käsku.

Komandör jätab kaks meeskonnaliiget aparaate valvama ja Maaga sidet pidama ning suundub väljapääsu poole, teised tema kannul.

Pierre jälgib üksisilmi kõike, mis Veenusel toimub. Masinlikult sirutub ta käsi saatja poole: kuidas tahaks sel hetkel julgustussõnu hüüda! Ta pingutab jõudu ja tõmbab käe tagasi. Seda on väga raske teha — just nagu oleks tarvis määratut koormat nihutada. Ekspeditsiooniga ei saa praegu rääkida: tema aparatuur ei ole vastuvõtule häälestatud. Ja kui sõnad ükskord pärale jõuaksid, oleksid inimesed juba planeedi pinnal.

Gorjatšovile on maastik tuttav, aga need nelikümmend seitse inimest, kes pärast teda üksteise järel lüüsikambri läbivad, astuvad planeedi pinnale esmakordselt. Nad peatuvad ja vaatavad ringi. Uus maailm, mis nende pilgule avaneb, on sünge. Tuhm kollakas päevavalgus. Ei vähimatki päikesehelki. See tekitab tahtmatult äreva meeleolu. Tundub, et atmosfäär on pilgeni elektrit täis. Ühel kaljunukil süttib hubi-sev, tontlik, tabamatult ja vahetpidamatult kuju muutev tuluke. Süttib päevavalguses kahvatuna ja kaob jälle. Otsekohe ilmub teise kohta uus tuluke. Ja kolmas, neljas... Nad looklevad, pikenevad ja lühenevad, muudavad pidevalt oma piirjooni nagu gaasileek tuule käes.

Tasandikule on laiali pillatud kord ümarate, kord

9

teravate tippudega künkaid. Siit-sealt paistavad paljad kaljud. Niisugust silmapiiri nagu Maal siin ei ole. Näib, nagu seisaksid tohutu suure kausi põhjas. Ühel pool kollendab kauguses metsaserv, teisel pool kõrgub koonusekujuline mägi. Teistes suundades aga, nii kaugele kui silm ulatub, ei ole muud kui kollane kivine kaugus. Ülal roomavad tihedad, üksteise peale kuhjuvad pilved.

Kes teaks paremini kui Pierre grandioosse ettevõtte kogu keerukust ja ohtlikkust! Kui palju on vaieldud Veenuse asustamise võimalikkuse üle! Uskumatult kõrge temperatuur ja rõhk!

Kuid mis sellest! Ettevalmistavad ekspeditsioonid ju töötasid nendes tingimustes! Skafandrid pidasid vastu ja tugevust jäi neil, nagu ette oli nähtud, tublisti ülegi. Aga kas neid tingimusi, millel maapealsetega midagi ühist pole, on võimalik muuta? Ettevalmistavad ekspeditsioonid ju alustasidki juba nende muutmist, olgugi et nad planeeti vaevalt riivasid. Ent kas jätkub planeedi täielikuks ümberkujundamiseks ener-giaressursse? Kas inimestel jätkub vastupidavust, tahtejõudu ja eneseohverdust?

Lõpuks siiski võitsid Veenuse asustamise pooldajad. Selles on suur osa tema, Mercier' jõupingutustel, tema teadmistel, talendil, visadusel ja ekspansiivsusel. Ei saa ju inimkond igavesti elada ainuüksi Maal! Kes käsib Inimest jääda alatiseks oma vanale planeedile?

Just seda kohta, kuhu laskus Gorjatšovi grupp, oli Pierre soovitanud esimese maja püstitamiseks. Teised nõustusid: Pierre oli kõige rohkem uurinud Veenust ja Suure Ekspeditsiooni töötingimusi. Ohtlik? Veenusel on kõikjal ohtlik. See koht aga on arvutuste järgi üks rahulikumaid. Suhteliselt muidugi. Ja üks jahedamaid. Ka seda muidugi suhteliselt.

Otsustavat tähtsust temperatuuril pole. Skafandritele see mõju ei avalda. Inimeste jaoks on oluline puhtpsühholoogiline külg, mõnekümnekraadist tem-peratuurivahet nad ei tunne. Skafandritermomeetrite näite jälgides mõistavad nad, et temperatuur ei ole siin püsiv, vaid muutub olenevalt maastikust. Seda

10

tuleb arvestada maastiku tulevasel ümberkujundamisel.

Pierre kadestab Gorjatšovi ja ta kaaslasi. Maailmanõukogu ei lubanud tal Suurest Ekspeditsioonist osa võtta. Siin, Maal, on tarvis koordineerida kõike, mis on seoses uut tüüpi kosmoselaevade seeria ehitamisega, ekspeditsioonist osavõtjate väljavalimise ja treenimisega, nende toimetamisega Veenusele ning neile seal kõigi eluks ja tööks vajalike tingimuste loomisega... Kogu selle tegevuse maht on nii suur, et selle juhtimiseks on loodud spetsiaalne Veenuse Asustamise Nõukogu. Planeedil enesel alustab tegevust Asustamise Staap, nõukogu aga, et kõiki niite peos hoida, peab tegutsema Maal. Ja ilma Pierre Mercier'ta siin toime ei tulda, sest tema on selle ürituse hing.

Pierre mõistab, et teisiti ei saa olla. Ent ikkagi ta kadestab... Ja vaatab ning kuulab, silmad ja kõrvad äärmuseni pingul. Ta oleks nagu ise ka seal, Veenusel.

Jean Taine silmitseb tähelepanelikult sõpru, kes koos temaga tundmatu planeedi pinnale astusid. Seal nad seisavad paigaletardunult, keskendunult, kuid nähtavasti pole nad mitte põrmugi rõhutud nukrast maastikust, mis nende ees avaneb. Nad on täis reipust, ahnet uudishimu, kannatamatut püüdu võimalikult kiiresti alustada rasket ja ohtlikku heitlust ebasõbraliku loodusega. Skafandrid teevad neid kogu poolest mõningal määral ühetaoliseks, kuid skafandrite läbipaistev materjal võimaldab kõiki neid selgesti näha.

Lennu ajal oli Jean jõudnud mitmega oma neljakümne üheksast teekaaslasest lähedalt tuttavaks saada.

Seal on kõhetu sirgekasvuline bengaal Shotish Dotto.

Jeani kõrval seisab Vanda Apresjan, kiirete, isegi
tormakate liigutustega, hoogsa kõnemaneeriga ja sosistava, kuid meeldivalt kõlava sametise häälega lüheldane blondiin.

Ja päris ääre peal on Gerda Lagerlöf. Temaga oli Jean tuttav juba Maal. Ta on vulkanoloog. Jean on rõõmus, et Gerda siin on, ta tundis heameelt, kui sai kuulda, et nad mõlemad lendavad ühes laevas .. . See

11

kergelt õõtsuva kõnnakuga ja mõnikord (eriti erutuse puhul) veidike kogelev lühikest kasvu täidlane tütarlaps tundub talle teistest teekaaslastest lähedasem — võib-olla sellepärast, et nad juba Maal olid koos töötanud ja Mercier' juures õppinud. Jeanile näib, et rohkem kui keegi teine seob just Gerda teda koduplaneediga ...

Siia on kokku tulnud mitmest rahvusest inimesi, ja kui praegu oleks, ütleme, kahekümnes sajand, siis ei tuldaks küll vist toime tõlkide abita. Nüüd aga, mil igaüks valdab vähemalt nelja-viit keelt, ei ole tõlke vaja. Ja kui leidukski inimene, kes ei

oskaks ühtki keelt, mida siinolijad räägivad, siis oleks tema käsutuses individuaalne portatiivne tõlkemasin.

Kui siin oleks veel ka Sergei Kostrov!

Aga Sergei kuulub ju Veenuse asustamise vastaste hulka. Siin, sel hetkel, meenub eriti selgesti nende viimane vaidlus.

«. .. Aga pärast? No hea küll, Suur Ekspeditsioon lõpeb. Mis edasi?»

«Veenuse asustamine jätkub. Osa inimkonnast kolib sinna üle.»

«Kas siis Maal on juba nii kitsas?»

«Esialgu veel mitte väga. Aga elanikkond kasvab. Kas pole õige?»

«Muidugi õige. Aga kasv on väga aeglane. Miks siis praegu sellele pöörasele kerale kippuda?»

Jean ei vastanud. Ta tõusis ja hakkas eredast valgusest täidetud, kuid mitte palavas toas kiiresti edasi-tagasi käima. Siis peatus ta läbipaistva seina ääres, mille taustale ta pikakasvuline, kõhetu ja väga tõmmu kogu selgesti joonistus nagu tume siluett valgele paberilehele. Mustad juuksed, mustad silmad — terav kontrast Sergeile, kelle silmad olid helehallid ja juuksed nii blondid, et näisid valgetena. «Negatiiv ja positiiv», nagu tuttavad neid naljatades nimetasid. Sõbrad erinesid teineteisest muuseas mitte üksnes välimuse, vaid ka temperamendi poolest: kiiresti reageeriv ja keevaline Jean oli hoopis teistsugune kui tasakaalukas ja põhjalik Sergei. Seejuures ei olnud nad

12

üksnes sõbrad, vaid ka kolleegid kunsti alal: Sergei maalikunstnik, Jean kujur. Nüüd aga oli nende vahel puhkenud äge vaidlus. Ja selles polnud midagi imes-tamisväärset, sest jutt oli inimkonna saatusest. Kes saaks selle suhtes ükskõikseks jääda?

Jean tundis, et ta otsekohe plahvatab. Ja tugeva erutuse mahasurumiseks suunas ta pilgu hästi tuttavale, kuid alati köitvale vaatepildile.

Avar vaikne linn. Ainult lähimad hooned on selgesti näha, kõik teised on mattunud päikesekiirtes säravasse rohelusse. Lähedaste hoonete vahel aga ergavad vaheldumisi puude ja põõsaste rohelusega lillevaibad, mille harmoonilised värvused on hoolikalt ja läbimõeldult üksteisega sobitatud. Läbi ventilaatorite hoovab tuppa lillelõhna. See on ühtne tervik, milles on raske eristada üksikuid komponente, see ei ole lõhnade segu, vaid keerukas aroom. Niisamuti moodustavad eri spektrivärvused ühtse tervikliku päikesevalguse. Lõhn on uus, sellist pole varem olnud. Aednikud konstrueerivad lõhnu iga dekaadi järel ja tänane erineb selgesti tuntavalt eelmisest. On see lõhn parem? Seda otsustab žürii, hea on ta aga juba sellegi poolest, et on uus. Ometi on temas midagi ka eelmisest, samuti nagu järgmisse kanduvad üle mõned praeguse elemendid. On ju nii, et kõiges — niihästi inimkonna ajaloos ja arenemises kui ka kõikides igapäevase elu ükskasjades — kasvab tänane välja eilsest, homne aga sünnib tänasest.

Kõrguse poolest on majad mitmekesised — on hiiglasuuri, kuid on ka kahe- ja ühekorruselise Mida kõrgemad on majad, seda suurem on kaugus nende vahel.

Majad seisavad keskväljaku ümber ja sellest eemaldumisel kõrgenevad amfiteatrina. Inimesi on väljakul vähe, nende kogud ei varja seda ja seepärast on selgesti näha värvuste sümfoonia, mida väljakul mängivad päikesekiired.

Hoonete seinad ja katused lasevad hajunud valgust vabalt läbi, seestpoolt aga on läbipaistvust võimalik soovi korral vähendada mistahes astmeni, kas või nullini.

13

Otse väljaku ääres paiknevate madalate hoonete seinad on täis prismasid ning veidra kujuga eendeid ja tahke. Need peegeldavad päikesekiiri ja lahutavad neid pikkadeks kitsasteks vikerkaarevärvilisteks vöötideks. Paljukordsel lõikumisel ja

kokkupuutumisel tekitavad kiired arhitekti ja värvuskomponisti ideedele vastavat värvuste muusikat. Ühtedes kohtades, kus värvused on kahvatumad, kõlab see muusika vaikselt, ajuti vaevukuuldavalt, peaaegu täiesti vaibunult. Teisal müriseb ta võidutsevate akordidena. Kohati on ülekaalus rahulikud värvused — sinine, violetne, helesinine. Kohati loidavad eredalt helepunane, oranž ja kollane. Mitmekesised tabamatud üleminekutoonid teevad kõigest sellest ühtse harmoonilise terviku. Vastavalt sellele, kuidas päike taevavõlvil oma asendit muudab, lähevad ühed värvused ja varjundid üle teisteks, iga hetk loob uusi värvusi ja helideta muusika kestab päikesepaistelistel päevadel päikese tõusust loojanguni, alates rõõmsatest mažoorsetest hommikustest toonidest ja lõppedes väsinult raugete õhtuste nootidega.

Hetkeks vestlusest kõrvale kaldunud, jälgis Jean vaikides värvus varjundite lakkamatut mängu. See ei ole alati ühesugune. Nagu aednikud muudavad lõhnade sümfooniat, nii loovad värvuskomponistid uusi värvuste sümfooniaid. Ja mõlemad kompositsioonid liituvad ühtseks tervikuks.

Praegu, just enne keskpäeva, puhkes värvuste sümfoonia kõige külluslikum, kõige pidulikum akord, ja nagu alati sel tunnil, nii tundis Jean ka nüüd vaimujõu tugevat juurdevoolu.

Ta tõstis pea ja suunas pilgu kaugusse. Seal, linna äärmiste, kõrgeimate hoonete taga liitus linna- ja mereäärsete aedade tume rohelus metsaserva sügava sinaga. Veel kaugemal aga sinendas ähmaselt tehismeri ja valendasid väikeste lainete harjad.

See maakoht oli säilitanud oma vana nime — Sahaara. Seda, missugune ta oli varem, näitasid Ajaloomuuseumi fotod ja maketid.

«Asjata imetled!» ütles Sergei pahaselt. «Sinul pole sellest ju midagi. Sina ju tahad, et inimesed lahkuksid Maalt ja tormaksid metsikutele planeetidele!»

14

Jean eemaldus seinast, jäi vestluskaaslase ette seisma ja vaatas talle otse silma. Lohk lõual andis Sergei näole pehme, veidi ebakindla ilme, ta pilk oli tähelepanelik ja mõtlik.

«Maal on ju tegemist veel kaelast saadik,» jätkas Sergei. «Varsti võtame tõsiselt käsile Arktika ja Antarktika jää.»

«Maailmanõukogu lükkas selle absurdse idee tagasi,» vaidles Jean vastu. «Kas pole õige?»

«Esiteks ei olnud tagasilükkamine esialgu veel lõplik. Ja teiseks, miks see idee absurdne on? Kas see on absurdsem kui Veenuse ümbertegemine?»

«Aabits! Tuhat korda on räägitud! Ookean tõuseb kümneid meetreid. Suured maismaa-alad ei vabane, vaid hoopiski jäävad vee alla.»

«Aga samal ajal ju ehitatakse hiiglasuuri tamme...»

«Kas siis küsimus on ainult tammides! Kõigest sellest kirjutati juba kakssada aastat tagasi!»

«Oh jaa, see on mulle pähe kulunud! Arktikas tugevneb aurumine ja suured lumesajud kutsuvad esile uue jäätumise. Kui sulatame Antarktika jää, siis aeglustub kõigi jõgede vool, põhjavee tase tõuseb ja tekivad tohutud sood. Pilvisus kasvab ja ka Antarktikas algab uus jäätumine ...»

«Nii et sulle on siis kõik selge? Eks ole õige?»

«Mulle ei ole selge ainult üks asi,» ütles Sergei nüüd juba õela tooniga. «Miks on tarvis pimesi uskuda seda, mis on öeldud kakssada aastat tagasi? Ja miks nüüd, kus Maal pole kõik veel lõplikult korras, on tarvis alustada ülekolimist teisele planeedile ja kulutada selleks jõudu, mis on vajalik siin?»

«Mõlemal planeedil tuleb tööd teha üheaegselt,» kuulutas Jean kategoorilise tooniga. «Jõudu selleks jätkub.»

«Pole õige! Enne tuleb Maa peal kõik korda teha!»
«Sa jutlustad tiivutust, muud midagi!»
«Ja sina ohtlikku riski! Cotton... Ja meie, tema pooldajad...»

«Sinu Cotton on lihtsalt reaktsionäär!»

«Ja sinu Mercier avantürist!»

15

. .. Jeani meenutused 'katkestas Gorjatšovi käsklus.

Paari minuti pärast jõudsid ta sõnad Mercier' kõrvu.

«Kõigepealt varustus välja laadida ja maja kokku panna!» ütles Gorjatšov ruttamata ja selgesti. Ta hääl oli ootamatult vali: inimesed ei olnud veel harjunud sellega, et tihe atmosfäär suuresti tugevdas helilaineid.

Nad hargnesid ahelikku ning hakkasid vedela õhu balloone ja hooneosi käest kätte edasi andma. Balloonid ei olnud rasked: need olid valmistatud elastsest, gaasi- ja kuumuskindlast sünteetilisest kilest, mis oli suuteline taluma väga kõrget rõhku. Majaosad olid veelgi kergemad: need olid lihtsalt sellesama õhukese elastse kile pakid. Rasked olid ainult tulevase vundamendi osad, kuid ka need olid mõnevõrra kergemad kui Maal, sest Veenusel on raskusjõud väiksem.

Käsitsi laadimist oli Jean varem näinud ainult ajaloolistes filmides. Varsti tundis ta väsimust. Ta heitis pilgu Vandale ja nägi, et neiu käed värisevad.

«Kas sul on raske?» küsis ta.

«Ei, pole viga,» vastas Vanda.

Kui Jean pea vasakule pööras, märkas ta, et mitte kõik ei ole väljalaadimisega ametis. Mõned panid juba hoonet kokku.

Gorjatšov ja kaks noormeest tõid laevast välja paksu rulli, panid selle maha ja veeretasid lahti. Tekkis suur, tasane, õhuke, kuid väga tugev sõõr. See ühendati juhtme abil akumulaatoriga. Käratult alustas tööd tehislihas. Tohutu suure sagedusega nähtamatult vibreeriv sõõr hakkas pinnasesse süüvima. Aeglaselt, kuid pidevalt laskus ta sügavamale, tema ümber aga kerkis madal ümmargune pinnasevall.

Kui sõõr oli küllalt sügavale jõudnud, sai temast hoone vundamendi alus. Gorjatšov ja ta abilised hakkasid sellele vundamendiplaate laduma.

Laaditi välja torujad kaared. Need olid nii kerged, et igaühega neist tuli mängides toime üksainus inimene. Äsja oli toru olnud vaid kilepakk, kuid sellesse juhiti suruõhk ja kiiresti omandas see vajaliku kuju. Nendest torudest monteeritakse maja karkass, mis pealt kaetakse kilega. Siseneda ja väljuda tuleb läbi

16

lüüsikambri nagu laevaski. Läheb palju aega, enne kui planeedi pinnal on võimalik viibida skafandrita.

Vundament ja maja kõikide osade ühendused on arvestatud vastupanekuks tugevaimatele orkaanidele.

Huvi, millega Jean tööd katkestamata maja kokkupanekut jälgis, aitas tal väsimusest üle saada.

Nüüd oli majal juba katuski peal — samasugusest kilest avar kuppel.

Ilus kerge ümar ehitis. Inimese esimene ehitis Veenusel!

Rütmiliselt, automaatselt paremale ja vasakule pöördudes jätkas Jean kandamite vastuvõtmist ja edasiandmist. Need olid konteinerid maja sisustusega, toiduga ja muu varustusega.

Mõne aja pärast hüüdis Gorjatšov:

«Puhkus! Vaheaeg! Laeva!»

Viimasena sisenes ta ise.

Pierre rebis pilgu ekraanist lahti.

Kui palju kordi oli ta seda pilti kujutlenud! Ja just
sellisena! j

Ei, mitte päris sellisena. Tema unistuseks oli ju osavõtt Veenusele laskumisest. Ent selle poolest unistus erinebki tegelikkusest, et olgu ta ükskõik kui reaalne, ikka on temas mingi osake, mida pole võimalik teostada, kuigi seda väga soovid.

«Noh, kuidas on?» küsis Gorjatšov. «Olete puhanud? Asume jälle tööle?»

Noored vastasid jaatavate, kannatamatute hüüetega. Põgus naeratus muutis Gorjatšovi kinnist nägu — hetke vältel oli see aval ja sõbralik.

«Väljume!» ütles ta ja käigul skafandreid selga-tõmbavad inimesed suundusid lüüsi poole. Esimeste hulgas väljus Vanda Apresjan. Temale järgnes veel kümmekond inimest. Ka Gorjatšov asus väljuma, Jean tema kannul.

Äkki täitus kajut tumepurpurse valgusega. Kõrvu vapustas kohutav mürin. Vastu laeva väliskatet kõmisesid hoobid, kuid selle mürina taustal ei tundunud need eriti tugevad. Purpurne kuma ei kustunud. See

17

oli nii ere, et silmalaud tahtmatult kokku tõmbusid. Jälle äike?

Aga see, mida Jean läbipaistva seina taga nägi, oli nii hirmus, et ta otsekohe ei taibanud, mis see on. Ei, äike see ei olnud.

Maja oli kadunud. Selle asemel haigutas tohutu lehter. Sealt hoovaski seda talumatut punast valgust. Silmist voolasid ojana pisarad. Läbi nende väreleva vikerkaarevärvilise loori nägi Jean pulbitsevat kuristikku. Sealt lendasid mürskudena välja tulekerad ja laevale lähenes aeglaselt, kuid kõrvalekaldumatult tulejõgi. Selle kohal hõljus punane aur. Või suits? Pilved ülal helkisid purpurselt. Kuristik laienes iga hetkega, valgus ei kustunud, mürin ei vaibunud.

Jean eemaldus seinast.

Uksel seisid kaks noorukit, kes äsja olid sisenenud. Nende skafandrid olid rebenenud.

«Tabletid!» hüüatas Gorjatšov. Noorukid taipasid otsekohe, kumbki võttis välja desinfitseeriva tableti ja neelas selle alla.

«Ainult teie?» küsis Gorjatšov järsult.

Talle ei vastatud. Rohkem ta ei pärinud.

Veel sekund õudset vaikust.

«Piloot!» hüüdis Gorjatšov. «Tõuseme!»

Mürin tugevnes, vastu laeva parrast trummeldas vulkaaniliste pommide rahe.

Silmapilkselt töölehakanud mootorit ei olnud mürina tõttu peaaegu üldse kuulda. Tõuge. Rakett kerkis kiiresti ja lõikus pilvedesse.

Kõik toimus Maa inimkonna silme all.

Mercier ei pööranud pilku tühjaks jäänud ekraanilt. Õudne pilt ei jõudnud otsekohe ta teadvusse. Kui see sinna jõudis, tundis ta end lööduna, hävitatuna.

Hirmus oli oma silmaga näha inimeste hukkumist, kui olid võimetu neid päästma. Kõige kohutavam aga tundus talle, et see oli hoop Veenuse asustamise ideele, kogu tema elutööle.

Laev mattus purpursesse uttu — valgustus lülitati sisse. Luminestsentsvalgus segunes veripunase udu helgiga

18

ja muutus võõraks, salapäraseks. Mootorit oli nüüd paremini kuulda, sest purske mürinat nõrgendas kaugus.

«Katkestada tõus!» ütles Gorjatšov. Ta hääl oli tavalisest niivõrd erinev, et Jean tahtmatult tema poole vaatas.

Gorjatšov seisis Jeani lähedal. Komandöri alati rahulikku nägu moonutas piinav valu, ta hambad olid nii tugevasti kokku surutud, et lõualuu näis murduvat. Tahtepingutusega andis ta oma näole tavalise ilme. Heitnud pilgu käsiraamatusse, teatas ta piloodile ühetoonilise, näiliselt kiretu häälega uue asukoha koordinaadid. Siis pöördus ta radisti poole:

«Võta ühendus Maaga!»

«Sidet pole,» ütles radist, tõstmata pead aparaadi
kohalt.

Gorjatšov läks tema juurde ja kummardus samuti aparaadi kohale.

Aparaat on täiesti korras. Mis siis viga on? Kõrva-klappides valitseb mitmesuguste helide kaos. Ragin, müra, katkendlik vile. Ei märkigi inimhäälest.

«Kas nad vähemasti meid kuulevad?» küsis Gorjatšov.

«Vaevalt küll. Ionosfäär...»

Gorjatšov vajus mõttesse. Varasemate ekspeditsioonide ajal polnud niisugust side katkemist esinenud. Aga see raevukas planeet ähvardab igasuguste ootamatustega ...

Mis nüüd teha? Olukord näib olevat lootusetu.

Maja on hävinud. Uut pole millestki kokku panna: kõik oli välja laaditud. Planeedi pinnale olid viidud põhilised toiduvarud, materjalid vee ja õhu sünteesimiseks ning õhu puhastamiseks. Laeva olid jäänud ainult väikesed avariivarud. Neist jätkub väga lühikeseks ajaks, aga millal võib abi kohale jõuda? On ilmne, et kui ööpäeva või pikema aja vältel mingeid teateid ei saada, saadetakse Maalt välja päästerakett. Aga millal see ükskord pärale jõuab? Ja kuhu laskub? Arvatavasti saadetakse ta sinna, kuhu meie algul laskusime. Seda ei tohi juhtuda lasta! Aga kuidas hoiatada?

Ja isegi kui neil laskumine õnnestub, ei ole meil

19

tõenäoliselt võimalik neile oma koordinaate edasi anda. Tõsi küll, nad otsivad kogu planeedi põhjalikult läbi ega jää enne rahule, kui on meid leidnud, aga kui palju selleks aega kulub? Ja kui ka nende lokaatorid siin rikki lähevad?

Maale tagasi pöörduda? Kütust ja muid avariiva-rusid selleks võib-olla jätkuks. Aga tagasi pöörduda ei tohi. Suure rühma inimeste saatmine Veenusele koos kõige vajalikuga on väga keerukas ettevõte. Meile on antud kindel ülesanne. Kas meil on õigus seda täitmata tagasi pöörduda — isegi niisugustel traagilistel asjaoludel? Planeedi asustamise vastased haaravad sellest hirmsast katastroofist muidugi kinni. Ja tühjade kätega tagasipöördumine abistab neid väga suurel määral.

Hukkunud inimestele ei lubanud Gorjatšov endal mõelda. Selleks ei olnud tal õigust.

Ta vaatas välja. Mitte midagi ei olnud näha — kõik oli mähkunud tihedasse uttu. Laev liikus edasi pilvekihis. Altimeetri osuti kõikus neljateistkümne kilomeetri ümbruses. Sellest oli küllalt, et mitte planeedi kõrgeimate mägede vastu põrgata.

Gorjatšov pöördus. Ta kõrval seisis Jean. Ekspeditsiooni juhile meeldis see mustajuukseline kõhetu, kiirete liigutustega nooruk, kelle kõrge hääl mõnikord murdus nagu alaealisel. Gorjatšov teadis, et see nooruk on andekas vulkanoloog, üks Mercier' paremaid õpilasi, ja ühtlasi ka hea kujur.

Praegu oli noormehe nägu kurb. Ta oli kühmu tõmbunud ja õlad longu lasknud.

Kajutis valitses rõhuv vaikus.

Hukkunud noored sobrad. Vanda... Jean nägi teda nii selgesti. Ta seisis Jeani kõrval ahelikus ning andis Jeanile edasi pakke, balloone ja torusid, ise õhkudes noorusest ja vaimustusest, mis võidutsesid väsinud näoilme üle... Nüüd aga ei olnud temast järel isegi peo-täit tuhka! Samuti kui kaheksast teisestki...

Gorjatšov heitis pilgu enda ees rippuvale kaardile, millele tüürimisautomaat kandis lennu trassi, ja andis käsu:

«Laskume!»

20

TEINE PEATÜKK — „SA OLED MÕRVAR!"

«Juba rohkem kui kaks tundi!»

Radist Eritomo Nijagawa heitis aparaadist eemaldumata pilgu vastasseinale, kus vaheldusid minuteid märkivad numbrid.

«Jah, Sergei. Kaks tundi ja kümme minutit ei ole sidet.»

Ta saatis väsimatult kutsungeid ja kuulatas, kuulatas ...

Ükskõik kui täpselt aparaati häälestada, ikkagi ei ole võimalik kõrvalisi laineid nii täielikult vältida kui maapealse side korral. Kosmilise ruumi sügavusest tulevad lained, mis toovad endaga kaasa tumedat raginat, väikesi plahvatusi, katkendlikke kahinaid ...

Ei, kosmoselaeva radisti Niina Roselli hästi tuttavat häält ei ole kuulda. Seda häält juba ühegi teisega ära ei vaheta. Niina on suuteline sekundis peaaegu kümme sõna välja paiskama. See ei ole sugugi paha, kui saateaeg on rangelt piiratud.

Aga praegu — ei ühtki sõna. Juba kaks tundi ja viisteist minutit on möödas hetkest, mil Niina kiirkõnes, ilma igasuguste pausideta sõnade vahel, kuid täiesti rahulikult viimast korda ette kandis:

«Maja lõpetatud, lüüsid monteeritud, sees normaal-rõhk, õhupuhastus- ja jahutusseadmed kokku pandud, toit ja jook üle viidud ...»

Sel silmapilgul kostis tugev ragin ja saabus vaikus. Sähvatas midagi punast, siis aga... siis nägid kõik kohutavat pilti. Nii Eritomo ja Sergei kui ka Eritomo kõrval seisev Maailmanõukogu esimees Oleg Maslakov, pikakasvuline, sihvakas, umbes kaheksakümneaastane hallipäine mees, endisaegsete arusaamade järgi igivana rauk. Maslakovis aga ei olnud midagi raugalikku, olgugi et ta laupa lõikasid ninajuure kohal teravad pikikortsud. Sergei vaatas meeleheites talle otsa. Maslakov pani käe ta õlale, kuid vaikis endist viisi. Mõninga hilinemisega seletas Sergei oma viibimist planeetidevahelise side punktis.

21

«Seal on mu parim sõber Jean Taine,» ütles ta väga tasase häälega. Maslakov noogutas.

«Saan aru,» ütles ta samuti üsna tasa, kuid hämmastavalt selgesti nagu alati. Ta hääldas puhtalt iga tähte ja seetõttu tundus ta kõne tegelikust valjem.

Äkki heitis Eritomo kõrvaklapid peast ja häälestas aparaadi valjule kõnele:

«Kuulake!»

Kostis Gorjatšovi kõlatu hääl: «Räägib Veenus.»

«Kuuleme, kuuleme,» vastas radist rutakalt, hingeldades.

Piinavalt venisid minutid. Sergeile tundus päris tõsiselt, et kell on seisma jäänud. Ent siis vahetus üks number teisega.

Ja jälle, lõputult...

Veel minut...

Ootus kestab.

Lõpuks, lõpuks ometi.

Ekraanile ilmus kosmoselaeva kajuti ebaselge kujutis. Esiplaanil oli Gorjatšovi nägu, veerjas peakuppel, teravalt esileulatuvad kulmukaared, murelik pilk.

«Ärge saatke päästeraketti vanasse kohta,» ütles Gorjatšov kiiresti, «me ei ole seal.»
Sergei võttis veidi kaugemal istet ja jäi üksisilmi ekraanile vaatama.
Gorjatšov jätkas:
«Hukkus üheksa inimest (ta loetles nimed). Laadisime välja kõik peale avariivarude. Tahame tööd jätkata. »
Siis nimetas ta laeva uue asukoha koordinaadid.
«Päästeraketi saadame otsekohe välja,» ütles Maslakov. «Olge tugevad.»
Laev lõpetas saate.
Maslakov pöördus Sergei poole:
«Nüüd jääb side pikaks ajaks ära, kui pole just hädasti vaja. Nad peavad energiat rangelt kokku hoidma.»
Ta vaikis hetke ja lisas:
«Nii et seal on su parim sõber?»
«Jah. Me vaidlesime...»
22
«Tule Maailmanõukogu erakorralisele istungile. Tunni aja pärast.»
«Ma olen seda alati rääkinud ja kordan. Avantüür. Ja mitte kellelegi seda tarvis ei ole.»
Sergei silmitses kõnelejat tähelepanelikult. See oli lühikest kasvu, massiivse kehaehitusega ja tüsedusele kalduv, punakate juustega mees. Ta oli tõusnud oma kohalt ühes tagumistest ridadest, kõneles peaaegu žestikuleerimata ja seisis nii liikumatult, nagu oleksid ta jalad maa külge kinni kasvanud. Ta hääl kõlas monotoonselt, nii et tekkis kontrast väljendite teravusega.
Hiiglasuur valge astmeline saal oli rahvast täis: peale Maailmanõukogu liikmete oli siia tulnud ka palju teisi inimesi. Sergei teadis, et sellega auditoorium veel kaugeltki ei piirdu. Kõiki erutava küsimuse arutamist jälgis enamik maakera elanikkonnast.
Näod olid keskendunud, mõned isegi sünged. Kõneleja jätkas:
«Kui oleks meid kuulatud, ei oleks neid ohvreid olnud.»
Saali keskelt vaidles keegi vastu: «Ohvriteta ei ole võitlust!» Kõneleja pareeris:
«Aga milleks see võitlus? Maal on tegemist veel küllalt. Ja Maa on nüüd juba nii kenasti korda tehtud — milleks on meile tarvis teisi planeete?»
Oma kohalt laua ääres tõusis kõrget kasvu, täiesti hallipäine naine, Maailmanõukogu liige.
«Mina arvan, et sul ei ole õigus, Simon Cotton,» ütles ta. «Inimesed vajavad uusi avarusi. Inimkonnast, Maa valitsejast, saab kogu Päikesesüsteemi valitseja.»
Tasase heakskiidusumina järgi taipas Sergei, et paljud koosolijad on selle naisega nõus. Kaugematest ridadest aga kostis kõlav tütarlapsehääl:
«Ja mitte ainult Päikesesüsteemi valitseja!»
Naine võttis istet, Cotton aga jäi kangekaelse ilmega seisma. Ta jätkas:
«Noh, võib-olla läheb planeete kunagi tõepoolest tarvis, aga alles mitu põlvkonda hiljem. Praegu pole põhjust nendega tegelda.»
3
Ta laskus istmele.
Nüüd võttis sõna Maslakov. Ta hääl oli selge nagu alati, kuid kurb:
«Me arvasime, et teame Veenusest küllalt palju. Varasemad ekspeditsioonid on kogunud suurel hulgal materjali. Vulkaaniline tegevus on sellel planeedil väga intensiivne, kuid kõikial mitte ühesugusel määral. Ekspeditsioonidest osavõtnud

geoloogid ia teised spetsialistid on saadud andmed hoolikalt läbi töötanud ja leidnud, et esimese suure laeva laskumiseks valitud koht on kõige ohutum.»

«Kui nii,» hüüdis Cotton püsti tõusmata, «siis järelikult tuleb ümberasumine mitte edasi lükata, vaid üldse ära jätta. Aga kes vastutab "üheksa elu eest?»

«Mina vastutan!»

Seda ütles üks laua ääres istuvatest nõukogu liikmetest. Sergei ei olnud kunagi Mercier'ga kohtunud, kuid tundis teda hästi tema ülemaailmsete sõnavõttude järgi. See pikkade mustade ripsmete, tihedate kulmude, tumepruunide silmade, suure kongus nina ja täidlaste punaste huultega nägu, mille laupa kroonisid mustad lokkis juuksed, oli tuttav peaaegu kõigile Maa elanikele. Palju kordi oli Pierre esinenud kirglike, veendunud kõnedega, milles ta visalt ja rohkete tõendustega kinnitas Veenuse asustamise vajalikkust ja täielikku võimalikkust. Teda kuulasid alati haaratult isegi need, kes temaga nõus ei olnud.

«Jah,» ütles Cotton, tõustes uuesti püsti, «sina vastutad. Sina surusid selle avantüüri läbi. Sa oled mõrvar! »

Sergei võpatas, kuuldes seda kohutavat, viimastele põlvkondadele nii harjumatut sõna. Kõiki tabas nagu elektrilöök.

Mercier ei vastanud midagi. Kõik jälgisid neid pingelise tähelepanuga. Vastased seisid, vaadates teineteisele eemalt otse silma. Mercier' nägu, mis alati üllatas ilmete kiire vaheldumisega, reetis ülisuurt erutust.

Siis aga segas vahele Maslakov:

«Mitte Mercier üksi, vaid me kõik vastutame ekspeditsiooni liikmete hukkumise eest. Veenuse põue kohta tehtud järeldused vaadatakse kiires korras läbi.»

24

KOLMAS PEATÜKK — RASKE KARISTUS

Cotton ei rahunenud. Ta jätkas visa agitatsiooni Veenuse asustamise vastu. Ent muidugi mõista ei olnud küsimus ainuüksi Cottonis.

Maa Ümberkujundamise Nõukogu ja Veenuse Asustamise Nõukogu vahelised lahkhelid pärinesid juba ammusest ajast — viimati nimetatud organisatsiooni asutamise perioodist.

Inimestele on iseloomulik oma lemmikürituse ülehindamine. Maa Ümberkujundamise Nõukogu oli juba nii palju ära teinud, et nendest töödest osavõtjail oli täielik õigus saavutatud tulemuste üle uhkust tunda. Samal ajal arvati, et teha on veel väga palju ja seepärast ei maksa teistele planeetidele jõudu raisata. Väideti, et nende planeetide asustamine on kauge tuleviku küsimus. Enne tuleb lõpetada Maa alistamine, esmajoones likvideerida tohutu hulk jääd, mis katab tunduvat osa Maa pinnast. Päris selge ei olnud aga veel see, kuidas jää likvideerimise tagajärgedega toime tulla. Seda küsimust uurisid füüsilise geograafia spetsialistid, glatsioloogid, meteoroloogid, energeetikud ja bioloogid.

Maailmanõukogu — peamine keskus, mis koordineeris inimkonna kõiki jõupingutusi, — oli seisukohal, et juba praegu on võimalik asuda Veenuse ulatuslikule asustamisele, ilma et see segaks Maal tehtavaid töid: inimkonna käsutuses on selleks täiesti piisavalt energia-ressursse.

Mida rohkem andmeid kogusid Veenusele saadetud ekspeditsioonid, seda reaalsemaks osutus planeedi asustamise võimalikkus, olgugi et kõigile oli selge selle ettevõtte erakordne keerukus. Vastavalt sellele, kuidas projekt üha soliidsema teadusliku aluse sai ja uusi poolehoidjaid võitis, aktiviseerusid ka tema vastased. Algul väitsid nad, et nii tähtsa otsuse tegemiseks on andmeid liiga vähe. Hiljem, kui

andmeid kogunes küllaldaselt, seati kahtluse alla nende usaldusväärsus. Nüüd aga, pärast seda, mis Veenusel oli toimunud ...

Sergei oli Jeaniga korduvalt ägedasti vaielnud. Vaidluste

26

ägedusest ja teravusest hoolimata olid nad aga alati parimateks sõpradeks jäänud. Cottoni jäik, sirgjooneline kangekaelsus oli Sergeile vastuvõtmatu, Sergei ei tunnistanud üldse Cottoni autoriteeti. Mercier imponeeris talle oma avara terava mõistuse, tohutute teadmiste ja sihikindlusega. See oli loomingulise innu visadus. Kuid Sergeile tundus, et eesmärk pole küllalt põhjendatud.

Tõsi küll, Mercier' isiksuses oli midagi, mis Sergeis hämmeldust tekitas.

Ta ei osanud enesele täiel määral aru anda, mis nimelt. Mercier oli planeetide asustamise heaks väga palju teinud, ta propageeris seda ideed igal viisil ja esitas selle kasuks näiliselt ümberlükkamatuid tõendeid. Ta tõi andmeid Veenuse atmosfäärist, sisemuse seisundist ja teistest tingimustest, nimetas vajalikku energiakulu iseloomustavaid arve, kõneles selle energia hankimise moodustest, märkis, kui palju ja missuguste oskustega inimesi läheb algul tarvis ...

Inimestest aga rääkis Mercier nagu ilmetust massist. Tema arvude taga ei olnud tunda elusaid, konkreetseid inimesi. Mõnikord jäi isegi mulje, et inimesed on ainult vahendid julgete kavatsuste elluviimiseks. Iseloomulik pisiasi: soovitades ühes oma sõnavõtus kandidaate Suure Ekspeditsiooni esimese laeva meeskonda, vuristas Mercier kiiresti ette inimeste nimed, loetles nende erialad, kuid ei rääkinud midagi nende iseloomust ega individuaalsetest iseärasustest. Aga nii väga oleks tahtnud seda kuulda! Niisugustes keerukates ja rasketes tingimustes on see ju olulise tähtsusega!

Võib-olla oli Sergei halvustav suhtumine planeetide asustamisse mõningal määral tingitud just tundest, et Mercier ei ole inimeste suhtes küllalt tähelepanelik. Selline on juba kord inimese psühholoogia — poolehoiu või antipaatia mingi idee vastu seostab ta nii mõnigi kord tahtmatult oma suhtumisega selle idee kandjasse.

Maailmanõukogu määras komisjoni Veenuse koh^a saadud andmete kontrollimiseks ja ümberhindamiseks. Sergei — nagu kogu inimkondki — ootas kannatamatult tulemusi. Igal hommikul kindlal kellaajal tõi kohaliku

27

transpordi lennuk ta planktoni töötlemise laboratooriumi. Tuttav töö ei takistanud päevauudiste jälgimist ega mõtisklemist. Nagu ta vähesed kaastöötajad laboratooriumis, nii kuulas ka Sergei tähelepanelikult saateid. Jeanist ja ta kaaslastest ei räägitud midagi.

Mida nad seal teevad? Ja kui piinavalt raske neil on: kurbus sõprade hukkumise pärast, lähima tuleviku ebamäärasus.

Ülemaailmne tele teatas, et mõne minuti pärast antakse edasi uuesti süstematiseeritud järeldused Veenuse kohta.

Laboratooriumi saabus täielik vaikus. Samasuguse pingelise huviga kuulati seda teadaannet kogu Maal. Järeldused esitas seesama hallipäine naine, kes Maailmanõukogu erakorralisel istungil oli Cottonile vastu vaielnud.

Järeldused ei erinenud kuigi suurel määral varasematest. Jah, Veenus on väga raskesti asustatav, kuid raskused ei ole suuremad, kui varem eeldati.

Veenuse ööpäev on väga pikk: see võrdub kahesaja kolmekümne Maa ööpäevaga. Nii suur erinevus toob küll kaasa olulisi komplikatsioone, kuid ka Maal on juba ammu õpitud pimedust võitma ja ööd päevaks muutma.

Planeedi atmosfääri temperatuur on äärmiselt kõrge: kuni kolmsada Celsiuse kraadi. Selle põhjuseks ei ole ainuüksi Veenuse lähedus Päikesele. Süüdi on süsihappegaasi küllus atmosfääris ja püsiv tihe pilvkate, mis tekitab kasvuhooneefekti — ei lase soojusel kosmilisse ruumi hajuda. Kui vähendatakse süsihappegaasi ja veeauru hulka atmosfääri ülakihtides, siis langeb ka temperatuur.

Veenuse atmosfääri koostis on teada: seal on väga vähe lämmastikku, kõigest ligikaudu poolteist protsenti hapnikku ja kuni üheksakümmend protsenti süsihappegaasi. Taimede elutegevus vähendab aja jooksul süsihappegaasi hulka ja suurendab hapniku protsenti, nagu see on toimunud ka Maal.

«Kuid me ei kavatse oodata miljoneid aastaid,» jätkas

28

ettekandja, «sest vahendid Veenuse atmosfääri ümberkujundamiseks on meil olemas.»

Veenusel märatsevad kohutavad kuivad äikesed, tolmutormid ja tuulispead. Kahtlemata on inimkond suuteline taltsutama planeedi loodusjõude, sealhulgas ka tema raevukat sisemust.

«Me kõik oleme veendunud, et Veenus tuleb asustada enne teisi planeete,» kõneles ettekandja. «Aga millal? Maailmanõukogu oli arvamusel, et seda tuleb alustada siis, kui kõik arvestused ja ettevalmistused on tehtud.»

Ta parandas end:

«Andestage, ma ei väljendunud päris täpselt. Absoluutselt kõike ei ole muidugi võimalik ette arvestada. Inimkond on vajaduse korral alati välja läinud õigustatud riskile ja toonud vältimatuid ohvreid. Ma rõhutan — vältimatuid. Aga kas seekordsed ohvrid olid hädavajalikud? Või oleks olnud võimalik nendeta läbi saada?

Võimatu oli ette näha, missuguses kohas ja missugusel hetkel katastroofiline purse toimub. Aga miks siis just see koht nii kategooriliselt kõige ohutumaks tunnistati? Ilmselt mõtles keegi üritusest rohkem kui inimestest.»

Kurbusega kõneleja näoilmes liitus viha varjund.

«Maailmanõukogu, nagu ka enamik inimkonnast, oli arvamusel, et Veenuse asustamist ei ole tarvis edasi lükata. Kõige innukamalt taotles tööde kiiret alustamist Mercier. Oma tormakuse, kirglikkuse ja sütitavusega kiskus ta meid kõiki kaasa.

Kui Mercier pärast katastroofi Maailmanõukogu kohtu ette kutsuti ja ta kõik arvutused läbi vaatas, leidis ta nagu teisedki, et oleks tulnud veel oodata. Planeedi pind on veel küllaldaselt läbi uurimata. Mercier tunnistas, et laskumiseks oleks olnud võimalik leida vähem ohtlikku kohta.»

Ettekandja vaikis hetke ja tõmbas hinge.

«Lõppude lõpuks,» ütles ta, «ei ole süüdi ainuüksj Mercier. Ta ei oleks aga tohtinud unustada, et teda väga usaldatakse, et ta on inimkonna lemmik... Ja sellepärast, et me kõik teda armastame, oleks ta

29

pidanud arvestama, et tema hääl on kõigist teistest mõjukam. Ometi ei olnud tema hukkamõistmise põhjuseks see asjaolu.

Nagu ma juba ütlesin, tunnistas J;a, et ta pole kõiki vajalikke arvutusi teinud ja on oma visadusega teisi kaasa kiskunud. Veenuse asustamise vastaste protestidest hoolimata ei pea Maailmanõukogu siiski vajalikuks tööde algust edasi lükata. Liiga palju on juba ära tehtud: on ehitatud seeria uut tüüpi kosmoselaevu, jätkatakse Suurest Ekspeditsioonist osavõtjate ettevalmistamist ja planeedil enesel on tööd alustatud, kõige tähtsam aga on see, et kogu ürituse suhtes on välja kujunenud üldine suur entusiasm, mille jahutamist nõukogu ei pea õigustatuks. Kõik vajalikud korrektiivid teeme töö käigus.»

Ettekandja tõmbas jälle hinge. Sergeile tundus, et ta just nagu püüdis alateadlikult oma kõne lõppu edasi lükata.

«Kõike seda arutades olid Maailmanõukogu liikmed raskes, rõhutud meeleolus. Nagu vanasti öeldi: meie kohal hõljusid hukkunud sõprade varjud.. Meid piinas teadmine, et võib-olla oleksid nad võinud ellu jääda. Muidugi kurvastas ka Mercier katastroofi pärast, kuid me nägime, et kuigi tal on hukkunutest kahju, teeb talle peamist muret siiski lemmiküürituse läbikukkumise võimalus. Me kõik kahtlemata tunneme talle selles suhtes kaasa, kuid me ei unusta hetkekski, et peamise tähtsusega on inimesed. Nüüd meenub meile, et midagi selletaolist võis Mercier' juures juba varemgi tähele panna. Et me varem sellele vajalikku tähelepanu ei osutanud, on juba meie süü. Aga see ei kergenda olukorda. Me vestlesime kaua Mercier'ga ja jõudsime kohutavale järeldusele — ta ei armasta inimesi nii, nagu peab!

Seda on raske tunnistada, kuid pole midagi parata,» jätkas ettekandja. «Kui jutt on tööst, siis ta just nagu põleb üleni. Aga ühtki tööd, eriti veel nii tähtsat tööd ei saa teha ilma tugeva armastuseta inimeste vastu. Armastuseta inimeste vastu ei saa isegi rajooni nõudepesumasinaid juhtida.

Kõik see ei ole veel vajalikul määral Mercier' tead-

30

vusse jõudnud. Ta ei suuda kuidagi taibata, et põeb ülirasket ja nüüdsel ajal õnneks väga harva esinevat haigust — hoolimatust inimeste vastu. Aga see, kes oma haigust ei tunnista, ei saa seda ka ravida.

Nõukogu otsustas, et mitte kellelegi, kes ei oska küllaldaselt inimesi armastada, ei saa anda mitte mingisugust, isegi kõige väiksemat tööd. Ja seepärast määras nõukogu Mercier'le üliraske karistuse, mida peab ainuõigeks ...»

Paus.

«Kuni täieliku tervenemiseni võetakse Mercierlt õigus tööle.»

NELJAS PEATÜKK — VEENUSE LÕÕMAV PÕU

Sergei vaatas ringi.

Ta töökaaslased olid oma pultide ja aparaatide juures sügavasti kurbadesse mõtetesse vajunud. Kõiki hämmastas karistuse ränkus.

Sergeile meenus Mercier' selgejooneline aval nägu, mis elavalt peegeldas iga mõtet, iga elamust. Missugust valu see praegu arvatavasti väljendab!

Õigusega nimetas ettekandja Mercier'd kõikide lemmikuks. Ja nii raske karistus!

Sergei mällu kerkisid Puškini sõnad:

Ja olgugi ta süü küll suur,
kuid karistus julm üleliia.

Mitte töötada!

Muidugi ei takista keegi Mercier'd nautimast vaimseid rikkusi, mis inimkond on kogunud. Ta võib lugeda, teatrites ja muuseumides käia. Võib rännata. Võib sõp-radega suhelda — kellelgi ei tuleks pähe talle oma sõprust keelata. Ent ikkagi, missugune armetu vege-teerimine tal ees seisab! Mitte midagi andes ainult võtta, mitte millegagi inimkonda rikastada!

31

Kujutledes Mercier' seisundit, talle sügavasti kaasa tundes unustas Sergei hoopiski, kui järsult erinevad olid nende vaated Veenuse asustamise küsimuses.

«Oled sa oma tööga rahul, Gerda?» Tütarlaps pöördus ruttamata Jeani poole: «Jah! Kuidas siis. Mida noor vulkanoloog veel võib soovida...»

Siin, Veenusel, töötab see Mercier' õpilane vulkano-loogilisel seadmel. Sellest ajast peale, kui saabus veel mitu kosmose-transpordilaeva, tegutsevad sellised sead-med juba mitmel pool planeedi pinnal ja neid teenindavad Mercier' õpilased. Aga Mercier ise — tema, kes õigupoolest peaks juhtima kõiki siin ja ka neid, kes Maal planeediasustajate ridadesse astumiseks valmistuvad ...

Seadmete asukohad oli Pierre kavandanud juba ammu enne Suure Ekspeditsiooni algust. Seadmed paiknevad niihästi pidevalt tegutsevate vulkaanide juures kui ka kohtades, kus laava enesele alles hiljuti oli tee murdnud.

Tuua hõõguv magma planeedi pinnale, enne kui ta ise katastroofiliselt välja paiskub, lasta tal väljuda rahulikult ja sujuvalt, juhtida tema vool vajalikus suunas — selline on tehisvulkaanide loomise eesmärk. Esialgu on selliseid vulkaane veel piiratud hulgal, kuid neid rajatakse palju ja nad aitavad planeedi mässavat sisemust rahustada.

Seade, millel nad praegu töötavad, tegutseb geisri perioodilisusega.

Jeanile ja Gerdale on ülesandeks tehtud viia ellu julge plaan. Laavavool suunatakse nii, et tema hangumisel kujuneks võimas tamm. See peab läbima suurt orgu, mille üks ettevalmistavaid ekspeditsioone oli kaootilistest kaljukuhjatistest vabastanud. Kui Veenusel luuakse mered, võtab üks nendest enda alla selle oru. Kuid mitte kogu ulatuses, vaid ainult selles osas, mida näeb ette planeedi asustamise plaan.

Juhtimispult asub vulkaani lähedale ehitatud majakeses. Aparaadid jälgivad vulkaani eemalt ja annavad vastavaid näite.

32

Majake on antiseismiline ning varustatud kõige eluks ja tööks vajalikuga. Vulkaanile lähenemine on rangelt keelatud.

Jean heitis pilgu kellale. Sel hetkel kostis vulkaani sisemusest ähvardav kõmin. See ei tekitanud aga hirmu, nagu ei tekita hirmu puuris oleva lõvi möirgamine. Purse algas sekundipealt ettenähtud ajal.

«Selle järgi võib kella kontrollida,» muigas Jean.

Kõmin tugevnes. Nad nägid, kuidas läbipaistva seina taga paiskus kraatrist välja rulluv, laialivalguv aurupilv, seejärel teine. Siis hoovas aur pideva pilvena, mis algul oli helepunane, nagu oleks teda seestpoolt valgustanud tuleleek. Pilves vilksatasid kõrgele lendavad varjud: need olid kivid, vulkaanilised pommid. Hiljem tõmbus pilv mustjaks — temaga segunes suur hulk tuhka.

Jean ja Gerda jälgisid tähelepanelikult purske käiku.

Kive ja tuhka ei jätkunud kauaks. Pimestavvalge helendus sundis vaatlejaid tagasi tõmbuma. Laia voona ilmus laava.

Omal ajal oli arvuti automaatmõõturite näitude põhjal kindlaks teinud planeedi pinna kõige väiksemadki kalded selles kohas. Laavavoo säng oli täpselt ette määratud. Nüüd, saanud uut täiendust, uut tõuget, hakkas hõõguv hoovus kiiremini edasi liikuma. Selle kohal hõljusid suits ja aur. Ka kraatrist tõusis veel auru, olgugi et väiksema jõuga kui enne. Aur kerkis pilvedeni ja segunes nendega. Laava, mis kraatrisuu juures valgelt helkis, omandas eemal punase värvuse.

Jeani tähelepanu hajus hetkeks ja ta jäi mõttesse. Mercier on tööst eemal. Gerda ja tema, Jean, täidavad Pierre'i ülesannet. Aga Mercier ise ...

Ja veel...

Uuesti avanes Jeani silme ees koletu lõõmav lehter ... Ta nägi elusat Vandat, neiu kiireid, tormakaid liigutusi, kuulis isegi tema sametist, sosistavat häält. . .

.. . Kuid Suure Ekspeditsiooni töö kulgeb edukalt. On kokku pandud uus kilemaja. Inimasustuse algtuumik Veenusel. Kerged sambad, kerge kuppel. See üliõhuke-sest kilest ja õhust ehitis on peaaegu kaalutu. Näib, et

33

tema äraviimiseks piisab nõrgast tuulepuhangust. Tugev vundament ja kinnitised aga hoiavad teda kindlalt paigal ning ta võib vabalt orkaanidele vastu panna.

Kile on palju tugevam kui teras. Seepärast ei suuda väga kõrge välisrõhk seda suruda maja sisemusse, kus säilitatakse normaalne maapealne rõhk, temperatuur ja õhu koostis.

See hoone ja käputäis Maa inimesi, kes selles elavad, võivad esimesel pilgul paista abitutena keset planeedi raevukaid loodusjõude. Nende selja taga seisab aga kogu Maa inimkond.

Heitnud pilgu osutitele, ütles Gerda:

«Vaata!»

Jean nägi, kuidas viskoossusnäituri osuti skaalal aeglaselt, kuid peatumatult paremale roomas: laava viskoossus suurenes. Maal oli tal seda korduvalt ette tulnud, Veenusel aga oli selline nähtus esmakordne.

«Laava on vist kiiremini hanguma hakanud?» oletas Jean.

«Ei usu,» vaidles Gerda vastu.

Temperatuuriosuti asend oli tõepoolest ainult tühisel määral muutunud.

«Järelikult tuleb nüüd raskemini sulav kivim,» märkis Jean.

«Ilmselt.»

Gerda oli puldi juures ja jätkas erutatult viskoossusnäituri jälgimist.

«Meile on ju väga tähtis ...» kogeles ta rutuga, «teine koostis, tähendab, võib-olla ... haruldased metallid . ..»

Ta eemaldus kiiresti puldist ja haaras tumedad binok-kelprillid.

Enne kui Jean aru sai, mida Gerda kavatseb teha, oli tütarlaps ühe liigutusega skafandri selga tõmmanud ja spektrograaf-analüsaatori võtnud (maja seinad ei lask-nud kõiki kiiri läbi) ning sööstis lüüsi poole.

«Loendur!» hüüatas Jean masinlikult, jõudmata taibata, et peab tütarlapse iga hinna eest peatama.

Gerda tegi jooksu aeglustamata siksaki ja kahmas radioaktiivsuse loenduri. Jean ei jõudnud veel toibuda, kui Gerda oli juba lüüsi läbinud.

34

«Tagasi!» karjus Jean täiest jõust. Kuid Gerda ei kuulnud teda.

Niisugune see tütarlaps oli: pealtnäha pikatoimeline, aga väikseimalgi põhjusel süttis silmapilkselt. Nagu Mercier. Ega ta asjata olnud Mercier' lemmikõpilane!

Sellal kui Jean kõhkles, kas Gerdale järele tormata või vähemalt ise mitte väljumiskeelust üle astuda, kostis tume kõmin, mis alguses oli nõrk, siis aga üha tugevnedes muutus sügavatooniliseks ja ähvardavaks. Maapind võpatas ja hakkas tugevasti kõikuma.

Äkki paiskus majakesele palju lähemal kui enne koos vilistava aurupilvega välja uus lai laavajuga, mis sööstis samas suunas kui eelminegi.

Peotäis tulist tuhka langes Gerda õlale ja skafander värvus selles kohas silmapilkselt mustaks. Jean tõmbas kiiruga oma skafandri selga. Minutid, mis tuli lüüsis veeta, tundusid talle lõputud. Niipea kui ta välja jõudis ja Gerdale appi sööstis, tundis ta käsivarres talumatut valu.

VIIES PEATÜKK — VISA NÕUDMINE

Ja jälle piinarikas dialoog, seekord juba viieminutiliste pausidega: Maa ja Veenus olid oma orbiitidel teineteisest eemaldunud.

«Kuidas see juhtus?»

Maslakovi hääl oli ärev, summutatud. Ta tumepruunid silmad olid sügavale auku vajunud. Ta ei pööranud pilku kellalt. Number jäi visalt muutumatuks.

Siis ilmus ekraanile Gorjatšovi kuplitaoline pea, kostis tema kindel, rahulik hääl:

«Algus oli edukas. Tuhka ja pomme vähe. Laava hea voolavusega. Liikus täpselt. Gerda rikkus instruktsiooni, väljus. Jean läks appi. Äkiline plahvatus. Skafandri kuumuskindlus ei ole piiramatu. Gerdal tugev põletus, Jeanil kerge. Vaktsineerisime regeneratsiooni soodustava hormooniga. Ohtu pole. Laavas on haruldasi elemente ...»

35

Gorjatšov vaikis hetke ja ütles siis: «Andmeid vulkaani kohta dešifreeriks kõige paremini Mercier...»

«Mercier'st me ei räägi,» vastas Maslakov pehmelt, kuid otsustavalt.

Mercier jälgis ahnelt teateid Veenuselt. Maailmanõukogu raadiojaama kaudu ei saanud ta planeediga sidet pidada: see oleks olnud osa tema tööst. Õigus tööle aga oli temalt ära võetud. Ta võis ainult tele-päevauudiseid jälgida nagu kõik teisedki.

Ta teadis, et Veenuse esimesed tehisvulkaanid on rajatud meisterlikult ja neid juhitakse oskuslikult. Ta tundis uhkust oma õpilaste üle. Gerda ja Jean valmistavad ette uusi osavaid vulkanolooge, need omakorda järgmisi.

Suurt muret tegi talle Gerda olukord. Ent varsti kuulis ta oma kergenduseks, et tütarlaps paraneb.

Pierre elas sel ajal Šveitsis. Nõnda nimetati seda maakohta vanast harjumusest ikka veel, olgugi et riike enam ei eksisteerinud. Elanikkonna etniline koostis ja keeled olid maakeral põhiliselt säilinud. Siin, Genfi järve ümbruses, räägiti nagu varemgi kõige rohkem prantsuse keelt. Enamik elanikke aga valdas ka saksa, itaalia, vene ja inglise keelt.

Sel päeval istus Pierre kaua aega üksi. Lõpuks vajus ta poolunne. Talle viirastus, nagu oleks ta laskunud järve põhja, müütilise vetevalitseja lossi, kuhu ei ulatu inimelu helid ega ärevused.

Piinav tegevusetus rõhus teda, olgugi et karistuse kogu raskus ei olnud veel täies ulatuses tema teadvusse jõudnud.

Ikka ja jälle küsis ta endalt, kas oleks olnud võimalik nende ohvriteta läbi saada.

Veenuse sisemuse seisundi kohta oli rikkalikult materjali kogutud. Kõik andmed koondati Ülemaailmse Informatsioonikeskuse vastavatesse osakondadesse ja suunati siis arvutisse. Pierre pöördus mõtetes tagasi tolle hiljutise, kuid, nagu talle nüüd näis, nii kauge õhtu juurde, püüdis taastada oma tookordset meeleolu.

36

Ta ees olid siis kokkuvõtete numbrid ja märgid; nendest kirendav paberileht rõõmustas teda, nagu poeeti rõõmustab luuletuse viimane — võib-olla sajas — puhtalt ümberkirjutatud variant, mis lõpuks ometi rahuldab tema kõige rangemaidki nõudmisi.

Planeedi pinnal oli tarvis leida koht, kus oleks kõige otstarbekam tööd alustada, Suure Ekspeditsiooni esimest laagrit rajada. Järelikult pidi see koht olema niisugune, kus oleks kas või veidigi jahedam ning samal ajal vähem põhjust äkilist purset oodata. Masin oli juba kõik arvutused teinud, ta pakkus üsna suurt hulka lahendusi — valik oli kerge. Kerge? Nõnda paistis see ainult esimesel pilgul.

Ka siis istus ta oma kabineti põhjatus vaikuses. Tookordne vaikus oli aga täis loomingurõõmu ja suurt uhkust: inimkonna ajaloos oli algamas uus etapp! See vaikus ei rääkinud hoopiski mitte üksindusest: maja seinte taga tajus ta inimkonna mõõtmatut ookeani, mis elas temaga ühte ja sama elu.

Aga kas mõtles ta küllalt selgesti sellest, et Veenuse asustamine peab inimestele õnne tooma? Kas ülev idee ei kiskunud teda niivõrd kaasa, et ta hakkas selles nägema eesmärki omaette? Kas just sellepärast ei jätnud ta nii kergel käel tähele panemata üht väga tähtsat fakti? Arvuti pakutud lahenduste hulgalisus kõneles ju sellest, et ainsat, kõige õigemat lahendust ei olnud olemas. Ja olemas ei olnud seda sellepärast, et arvutisse sisestatud informatsioon ei olnud piisav. Seda oli palju, väga palju, kuid siiski mitte piisaval hulgal.

See sai Pierre'ile selgeks alles nüüd, mil ta grandioossest ettevõttest tahtmatult kõrvale oli jäänud ja üksikasjade üle järele mõtles. Tollal aga oli ta üleni põlenud ning mõte, et Suur Ekspeditsioon tuleb edasi lükata — kes teab kui pikaks ajaks! —, oli talle talumatu tundunud.

Ja tema tuli oli paljusid läitnud .. . Tõsi küll, mitte kõiki.

Kui vastased ei oleks eitanud Veenuse asustamise vajalikkust, vaid oleksid ainult nõudnud planeedi uurimise jätkamist, siis võib-olla oleks see suutnud Pierre'i

38

või vähemalt tema mõttekaaslasi veenda. Nood omakorda oleksid vast tedagi jahutanud.

Ta pettis iseennast. Ta veenis end, et oli masina pakutud variantidest kõige õigema valinud.

Siis tehti kõik variandid avalikkusele teatavaks. Vastased väitsid, et kõik need on võrdväärsed. Ja nii see nähtavasti oligi.

Kuid Pierre oli mängu pannud kogu oma autoriteedi, kogu armastuse, mida inimesed tema vastu tundsid.

Tol õhtul oli ta jälle kes teab mitmendat korda valinud vastuvõtu-saatesõrmusel (sellist sõrmust kanti sõrmes nagu vanasti tavalisi sõrmuseid) indeksi, mis tähistas kosmodroomi kosmoselaevade stardipaigaks oleval Maa tehiskaaslasel. Jälle oli ta imetlenud seniolematute mõõtmetega laeva. Laev oli põhiliselt juba kokku pandud, kuid montööride, elektrikute ja viimistlejate töö jätkus veel. Nii suure osavõtjate arvuga ekspeditsioone ei olnud teistele planeetidele varem saadetud. Pierre'i oli haaranud tuttav uhkustunne inimkonna üle.

Inimkonna kui terviku üle. Aga kas oli ta mõelnud ka üksikinimestele?

Ei saa ju mõelda eraldi igaühele kaheksateistkümnest miljardist inimesest!

Ent Suure Ekspeditsiooni esimese laevaga pidi teele minema mitte kaheksateist miljardit, vaid mõnikümmend inimest. Ja kõik need olid talle tuttavad. Gerda ja Jean kõige rohkem. Aga kas ta kujutles nende elamusi, meeleolu? Nad pidid lähedastest inimestest lahkuma. Võib-olla väga pikaks ajaks. Või. . . alatiseks . . . Nad pidid laskuma tundmatu — nende kõigi hulgast ainult Gorjatšovile tuttava — planeedi pinnale ja käigupealt alustama ohtlikku võitlust seal valitsevate loodusjõudude vastu. Kas ta kujutles, kuidas igaüks neist oma iseloomu kohaselt sellele reageerib? Ja mida ta üldse nende iseloomudest teadis? Ta ei mõelnudki sellele. Aga oleks pidanud mõtlema, sest iseloom määrab inimese käitumise, eriti juhul, kui on tegemist eba-tavaliste tingimustega. Ja kas just sellises ükskõiksuses (jah, ükskõiksuses, nii raske kui seda ka oleks tunnistada!) ekspeditsiooni liikmete vastu ei avaldunudki tema liiga vähene tähelepanu inimeste suhtes üldse?

39

Inimesteta ei ole inimkonda. Ei saa armastada inimkonda, armastamata elusaid, konkreetseid inimesi. Nüüd näis see mõte hakkavat tema teadvusse jõudma. Aga missuguse ränga hinnaga!

Väga veenvalt öeldi Maailmanõukogus: armastuseta inimeste vastu ei saa isegi pesumasinaid juhtida.

Sellistesse rasketesse mõtetesse vajununa kaotas Pierre ettekujutuse aja kulgemisest. Läbipaistev hämarus tihenes märkamatult pimeduseks ja otsekohe süttis väljas tehis-päevavalgus. See tundus aga olevat liiga ere.

Pierre pööras valgustusregulaatori «heledale kuuvalgusele», öise elektripäikese sära asendus õrna hõbedase helendusega, just nagu oleks nähtamatu kuu paistma hakanud.

Kõrvaltoast kostis Olga värske, energiline hääl:

«Oled sa kodus, Pierre?»

Vastust ootamata sisenes ta kiirete kergete sammudega. Oli tunda tuttavat vaevutajutavat aroomi. Pierre tõusis ja Olga painduvad käsivarred põimusid ta kaela ümber.

Olga vaatas talle kaastundlikult silma. See pilk häm-meldas meest: nõnda vaadatakse raskesti haiget, kui tahetakse teda julgustada, kuid samal ajal ei suudeta varjata ärevust.

«Sa jäid täna kauaks, Olga.»

«Nagu alati,» vastas naine naeratades.

Olga põhieriala oli keemia. Ta töötas toiduainete sünteesi tehases. Kodunt väljus ta Šveitsi aja järgi kell üheksa hommikul ja vabanes enamasti keskpäeval. Pärast tööd külastas ta mõnikord oma Moskvas elavaid sugulasi — ema ja kaht õde. Vahetevahel läks ta loengule, teatrisse, kontserdile või külla mõnele tuttavale. Eriti palju aega aga veetis ta Ajaloo Keskmuuseumis. Koju jõudis ta harilikult õhtu eel, nagu Pierre'gi Suure Ekspeditsiooni ettevalmistamise viimasel etapil. Noil päevil oli Pierre'il nii palju tegemist, et ta ainult harva sugulasi ja tuttavaid külastas.

Nüüd aga kõike seda ei olnud, ta istus üksi kodus ja tühi aeg venis pikkamööda.

«Annaga sa täna ei rääkinud?» küsis Pierre nukralt.

40

«Rääkisin,» vastas Olga, «varsti on ta siin.»

Anna, nende tütar, töötas polaaralade soojendamiseks vett andva torustiku juhtimispuldi juures ühel ekvaa-torilähedasel saarekesel. Vanemaid külastas ta harva, kuid kaugside teel nägi neid ja kõneles nendega peaaegu iga päev. Sagedamini oli tal selline ühendus küll ainult emaga, sest Olgat oli kergem kindlal kellaajal tehasest kätte saada, kuna isa viibis kord siin, kord seal ja tema leidmisega oli suuri raskusi.

«Ta on juba kohal,» ütles Olga kuulatama jäädes.

Tõepoolest, eemalt kostis lõbus lauluviis, mis algul oli vaevukuuldav. See lähenes ja tugevnes, nagu Pierre'ile näis, orkaani kiirusega. Anna tormas isa juurde ja haaras ta oma embusse. Nii meeldiv kui Pierre'ile oligi kohtumine tütrega, pani ta kibedus-tundega tähele, et Anna ei sööstnud esimesena mitte ema, vaid isa juurde: tähendab, ka tema tahtis esmajoones isale tähelepanu osutada, teda lohutada ...

Taibates, kui raske on Pierre'ile see tahtmatult rõhutatud kaastunne, peatas Olga tütart sõbralikult:

«Noh, kui me täna juba kord kõik koos oleme, siis sööme ka perekondlikult õhtust.»

Hoolitseva perenaisena vajutas Olga tellimisnuppu-dele. Seinas avanes luuk ja konveier hakkas väljatõm-matud lauale Pierre'i lemmikroogi kandma.

Vaevalt istet võtnud, pahvatas Anna otsekohe välja selle, mis nähtavasti oli tema sõidu eesmärk:

«Kuule, isa, sa ju tahtsid juba ammu näha meie torustikku, aga kunagi ei saanud tulla. Miks sa ei võiks homme hommikul minuga koos sinna lennata?»

Pierre ei taibanud otsekohe selle ettepaneku mõtet: ta imetles tütre armast nägu ja kõlavat häält. Juba ammu ei olnud ta nõnda segamatult omaste keskel istunud, kuhugi kiirustamata. Mõnikord oli ta sellisest võimalusest isegi unistanud. Ent kui rängal viisil oli see nüüd teostunud!

Kui Anna sõnad Pierre'i teadvusse jõudsid, noogutas ta rõõmsalt: jah, muidugi, see aitab talumatut tühjust osaliselt täita . ..

Saabus teadete ülekande aeg. Olga lülitas tele sisse.

Ekraanile ilmus Cotton. Näolihaseid peaaegu liigutamata

41

ütles ta ilmetu, elavate intonatsioonideta häälega:

«Nõuan inimkonna tähelepanu. Mercier sai teenitud karistuse, kuid kuritegelik avantüür kestab. Maailmanõukogu ei ole ekspeditsiooni tagasi kutsunud, see jätkab tööd. Miljardi inimese nimel nõuan selle lõpetamist. »

«Miljardi!» võpatas Pierre.

«Liialdab!» vaidles Anna vastu. «Katastroof mõjustas ebakindlaid inimesi, aga nii palju neid pole.»

«Meie, kosmoseavantüüri vastased,» jätkas Cotton, «nõuame, et Maailmanõukogu teeks ainuõige otsuse: tooks inimesed Veenuselt tagasi Maa peale ja teeks hukutavale eksperimendile lõpu!»

KUUES PEATÜKK — KINDEL OTSUS

«Häbiväärne!» ei rahunenud Anna. «Mis õigusega ta nõuab? »

«Maakera kodaniku õigusega,» vastas Pierre. «Ja ta ei ole ju üksi. Nagu näha, ei pea kaugeltki kõik inimesed minu ideed õigeks ...»

Ta takerdus. Mis juttu saab siin enam olla tema ideest! Ta on inimkonna elust välja lülitatud.

Pierre vajus mõtteisse. Õhtueine lõpetati vaikides.

Anna ei olnud suuteline kaua rahulikult paigal püsima. Sel ajal kui ta ema lihtsat nuppude süsteemi kasutades nõud konveieril mikrorajooni pesumajja saatis, jooksis ta multitoniks nimetatava paljutämbrilise klahvinstrumendi juurde, sõrmitses algul põgusalt klaviatuuri ja tõi siis mõlema käe abil kuuldavale terve tulva bravuurseid helisid, nõrkadest ühtesulavatest kõrgetest toonidest kuni võiduka madalahäälse kõminani. Seejärel võttis ta istet ja hakkas pöörase tempoga mängima vanaaegset tarantellal Muusikat nautiv Pierre jätkas tütre imetlemist: oma kahvatu näo, blondide juuste ja siniste silmadega oli tütar välimuse poolest

42

läinud täielikult emasse, ohjeldamatu temperamendi poolest aga temasse, Pierre'isse. Anna katkestas muusika kõrgel, heliseval, aeglaselt vaibuval noodil ja pöördus järsku isa poole:

«Noh, kuidas on? Kas lendame hommikul?»

«Jah, muidugi.»

Olga vaatas tähelepanelikult Pierre'i poole, ta täidlasi huuli riivas õrn naeratus.

Tühja ookeani hälbinud saareke, millel töötas Anna, oli kõrval suurtest maailmateedest, kaugrakettide trassid ei möödunud sellest. Et saarele jõuda, tuli kaks korda ümber istuda.

Hommikul väljus kogu perekond esmakordselt pika aja järel üheskoos kodunt. Sinine järv oli peegelsile. Sinises taevas ujusid aeglaselt mõned vormitud pilve-kesed. Lumised mäetipud näisid puhtas õhus läbipaistvad. Nad sarnanesid valgete pilvedega, mis iga hetk võivad haihtuda.

Järve kaldale ja mäenõlvadele olid maalilises korratuses laiali pillatud hooned, alates suurtest paljukorru-selistest kõrgehitistest kuni väikeste individuaalelamu-teni, mis olid valmistatud mitmesugustest materjalidest: mäestiku kividest, kergetest plastmassidest, me-tallisulamitest ja õhukestest helikindlatest kiledest.

Kümneminutilise kõndimise järel oli Mercier koos naise ja tütrega juba lähiühenduse helikopterite jaamas.

Helikopter lendas madalal, selgesti olid näha all vilksatavad lumised mäetipud, rohelised nõlvad ja orud, sinised järvekillud, sinakad ja rohekad jõelindid. Kliima oli siin, Alpides, muutmata jäetud ning endist viisi voolas siia kogu maailmast turiste puutumatut looduseilu imetlema ja mäesporti harrastama.

Siis ilmus nähtavale Pariis, vähe sarnane sellega, mis ta oli kaks-kolmsada aastat tagasi. Tollal oli ta ahne koletis, leviaatan, nagu nimetati mineviku hiigel-linnu, kus kõrvuti asusid luksus ja viletsus, hiilgavad paleed ja kehvikute armetud elamud — pahede ja kuritegevuse pesad. Parimaid vanu hooneid aga säilitati ja hoiti hoolikalt.

43

Mercier oli korduvalt siin käinud. Üle linna lennates tundis ta ära majesteetliku Louvre'i, madala ümmarguse Panteoni, teravatipulise Eiffeli torni võimsad kaared, Notre-Dame'i katedraali tömbid tornid, Versailles' lossid ja pargid.

Kõige rohkem oli säilinud Pariisi keskosa oma suurepäraste arhitektuuriansamblitega, mis olid loodud juba kaheksateistkümnendal ja üheksateistkümnendal sajandil. Nagu teisteski omaaegsetes hiiglasuurtes pealinnades, nii elas ka Pariisis nüüd palju vähem inimesi kui enne. Kõikvõimaliku kuju ja suurusega kerged nägusad hooned uppusid rohelusse. Koridoritaolisi tänavaid ei olnud. Linna kohal sööstsid siia-sinna ühiskondlikud ja isiklikud lennukid, mis olid varustatud kokkupõrkeid vältivate küberneetiliste seadmetega.

Kaugrakettide jaam asus Pariisi äärelinnas avaral väljakul, mida ümbritses roheline metsamüür. Starte anti eemal asetsevast dispetšeripunktist.

Mercier' perekond saabus siia veerand tundi enne idasuunalise ümbermaailmaraketi äralendu. Raketi marsruut oli siksakiline. Esimese peatuse tegi ta Tokio lähedal, sealt aga suundus Põhja-Ameerikasse.

Tokios oleks olnud võimalik ümber istuda keskmise lennukaugusega Austraalia raketti, kuid see väljus alles kahe tunni pärast. Mercier oleks võinud ka oodata — tal ei olnud kuhugi kiiret. Anna aga pidi õigeks ajaks töökohta jõudma. Sinna jõudmiseks tuli lennata veel ligikaudu viis tuhat kilomeetrit peaaegu otse lõunasse, väikese kaldega läände. Reisilennuk toimetas nad kahe tunniga Tokiost Uus-Ginea Põhjaneemele. Siin võtsid nad ühiskondlikust garaažist mikrolennuki ja tunni aja pärast jõudsid saarele, kus Anna elas ja töötas. Üldse kulus teekonnaks kodunt väljumise hetkest arvates veidi rohkem kui neli tundi. Seda loeti üsna keerukaks ja pikaks reisiks.

Pierre'i pani imestama tema alati nii tormaka ja impulsiivse tütre tagasihoidlikkus. Ja tütarlapselt nõudis ka tõepoolest üsna suurt pingutust, et mitte isaga lobiseda. Ta kartis kogemata valusat kohta puudutada.

Muidugi ei suutnud Anna täiesti rahulikult istuda. Kord heitis ta pilgu raamatusse, kord vahetas poolel

44

häälel paar lauset mõne reisikaaslasega. Ajuti jäi ta mõttesse, just nagu midagi kuulatades, ja tegi kiiruga sissekandeid väikesesse märkmikku. Vahetevahel heitis ta vargse pilgu isa poole. Talle tundus, et ta aimab mõtteid, millesse isa on süvenenud. Ta nägi tusaselt kokkutõmbunud tihedaid kulme ja sünget nägu, millel näis lasuvat kohutava katastroofi vari. ..

Pierre'i ei kallutanud miski tema mõtteist kõrvale. Hermeetilise kabiini seinad olid küll läbipaistvad, kuid sellisest kõrgusest ja sellise kiiruse puhul polnud kuigi palju näha. Kõik reisijad aga tundsid Mercier'd näo järgi, teadsid tema tragöödiat ja püüdsid teda mitte häirida.

Saarele jõudsid Mercier ja ta tütar veidi enne keskööd. Annal algas varsti valvekord juhtimispuldi juures, Pierre aga tegi tõsise pingutuse ja hakkas lugema esimeste kosmonautide memuaare, mis ta oli Anna laualt leidnud.

Anna tuli tagasi veidi enne päikesetõusu.

«Oled sa väsinud, tahad puhata?» küsis Mercier raamatut kõrvale pannes.

«Mitte põrmugi,» vastas Anna lõbusalt, «aga süüa tahan.»

Pärast hommikueinet siirdusid nad mereranda.

Tohutu suur ähmane päikeseketas, punane nagu tõusev kuu, oli just silmapiirist eraldunud. Kõrgemale kerkides muutus ta väiksemaks ja varsti ei olnud enam võimalik tema poole vaadata. Kaugusse hoovas üha rohkem valgust.

Taeva ja mere ääretu avarus, sügav sina ülal ja all mõjus rahustavalt. Mercier tundis, et ta vajub ruumi ja vaikuse põhjatusse sügavikku. Kerge tuul liigutas juukseid ja paitas õrnalt nägu.

Kuid otsekohe pöördus Pierre teda erutava mõtte juurde tagasi:

«Mida öeldi päevauudistes?»

Anna valis vastuvõtusõrmusel Informatsioonikeskuse indeksi ja ütles:

«Viimased teated! Suure Ekspeditsiooni lõik!» Ja mõlemad kuulsid:

«Maailmanõukogu arutas Veenuse asustamise vastaste

45

nõudmist. Ilmnes, et Maa elanikkonna rõhuv enamik ei ole nendega nõus. Maailmanõukogu kinnitab oma varasema otsuse — jätkata tööd Veenusel.»

SEITSMES PEATÜKK –– VEIDI MUUSIKAT

Anna nägi, kuidas isa nägu hetkeks rõõmust särama lõi ja siis piinavast kurbusest otsekohe jälle süngeks tõmbus. Ta oli harjunud ilmete kiire, äkilise vaheldumisega isa näol. Ja ikkagi hämmastas teda kontrasti teravus.

«Jah, muidugi, see on võit,» mõtles Pierre, «ainult mitte minu jaoks. Mina olen inimkonna rõõmudest ja muredest kõrvale jäetud, ma seisan väljaspool inimkonda. Jah, väljaspool, kuigi mul on omaksed ja sõbrad, kuigi ma näen, et peaaegu kõik mulle kaasa tunnevad. Ilma tööta ei ole elu.

Seda lihtsat tõde teavad kõik. Hoopis midagi muud aga on selle õigsust omal nahal proovida. Seda ei soovi ma mitte kellelegi.»

Jah, oma raskes katsumuses mõtles Pierre võib-olla esmakordselt teistele samuti kui iseenesele, ilma et ta oleks veel osanud selles näha algavat paranemist raskest haigusest — hoolimatusest inimeste vastu.

Anna puudutas tasakesi ta õlga. Ta pöördus kiiresti ja nägi tütre kõrval väikesekasvulist, väga tõmmut, mustade silmadega tütarlast, kelle mustades juustes oli erepunane roos. Veidi etteulatuv alumine huul andis tütarlapse näole elava ja mõnevõrra pilkliku ilme.

Tema tulekut ei olnud Pierre üldse tähele pannud.

«Nii, isa, mul on aeg minna. Inessa näitab sulle kõike.»

Tavaliselt oli Inessa väga enesekindel, nüüd aga tundis ta mõningat hämmeldust: tema ees seisis kuulus Mercier ise, keda pealegi rõhus raske isiklik tragöödia.

«Sa tahad meie torusid näha?» küsis ta.

«Jah, palun.»

46

Nad läksid sinna, kus rand järsu neemena ookeani poole kaardus.

«Torud on nähtavad ainult siin ja veel mõnes üksikus kohas,» ütles Inessa, «sest peaaegu kõikjal kulgevad nad mitmekümne meetri sügavuses vee all. Seal, eemal, voolab külm arktiline vesi altpoolt merre. Seal lõpeb torustiku põhjapoolne, arktiline kaar. Teisel pool saart, samuti sügavuses, annab oma vee ära lõunapoolne, antarktiline kaar. Ja siitsamast algavad mõlemad ekvatoriaalsed kaared, mis kannavad meie laiuse sooja vett polaaraladele.»

Inessa viis Mercier' sinna, kus toru kõver ots vette suubus. Kusagil töötas nähtamatult tohutu võimsusega pump. Vahetpidamatult ja ahnelt imes toru enesesse vett. Alles üsna lähedalt suutis Pierre hinnata toru läbimõõtu. See oli umbes kakskümmend meetrit. Siis osutas Inessa kaugusse ja Pierre nägi, et seal olid sama-sugused torud üksteise lähedal oma lühikeste tömpide suudmikega vette süüvinud ja imesid seda väsimatult tasase ühetoonilise undamisega. Hetkeks tundus Pierre'ile, et need on tundmatute elusate loomade lõuad.

Need koletised võivad kogu ookeani tühjaks juua! Ei, ei või, sest teised torud kannavad niisama pidevalt ja kiiresti vett põhjast lõunasse. See on igavene ringlus, mille inimkäed on loonud täienduseks merehoo-vuste looduslikule ringlusele.

Ja kui palju on neid torusid! Pierre loendas kümneid ja kümneid. Nende allapoole suunatud, pärani avatud suud järgnesid üksteisele ühtlaste ridadena ja kadusid kaugusse.

«Nagu sa muidugi tead,» ütles Inessa, «on torustik arvestatud nii, et polaaralad soojeneksid, kuid sealsed põhilised jäämassiivid ei sulaks. Pärast kõikide jää lik-videerimisega seotud keeruliste küsimuste lahendamist on torude arvu võimalik suurendada. Aga nüüd lähme juhtimispunkti,» tegi ta ettepaneku.

Nad lähenesid väikesele, nähtavasti väga kergele roosast materjalist hoonele, mis taeva ja mere sina ni#g rohu, põõsaste ja puude lopsaka roheluse taustal teravasti esile kerkis. Hoone oli veidi kumer nagu purjed, millega omal ajal laevu varustati.

47

«Keskilmajaam suunab siit vahetevahel mõlemale poole ekvaatorit tugevaid tuuli, et Maa mõlemal poolkeral õhumasse segada,» seletas Inessa. «Sealt tulevad muidugi vastassuunalised õhuvoolud. Kas sa kujutad ette, kui suurt rõhku see hoone suudab taluda? Ta on ehitatud eriti tugevast materjalist ja see kuju suurendab tema võimet tuule survele vastu panna.»

Sisenedes nägi Mercier üle terve seina ulatuvat paneeli arvukate skaalade, miniatuursete lampide ning süttivate ja kustuvate numbritega. Paneeli ees seisis mugav tugitool, kuid valveoperaator — see oli Anna — ei istunud paigal, olgugi et nupud ja käepidemed asetsesid otse tugitooli kohal. Ta käis vahetpidamatult edasi-tagasi. Isa nähes naeratas Anna eemalt.

«Torud on väga suured,» märkis Mercier. «Raske on isegi kujutleda, kui palju vett nad sekundis mere_st välja imevad.»

«Palju muidugi,» vastas Inessa, «aga siiski vähem, kui esimesel pilgul võib paista. Vaata siia.»

Ta viis Pierre'i vastasseinal rippuva skeemi juurde ja Pierre nägi toru läbilõiget.

«Näed,» ütles Inessa, «toru ise ei olegi nii jäme, seda ümbritseb väga paks vaakuumvahust isolatsioonikiht. Seepärast kaotab vesi kogu oma teekonna vältel ainult veidi soojust, tagasiteel aga soojeneb niisama vähesel määral.»

Seni teda tähelepanelikult kuulanud Mercier jälgis nüüd Annat. Ta ütles:

«Oma tütre iseloomu tundes arvan, et tal on raske-võitu tundide viisi nõnda keskenduda.»

«Mitte tundide viisi,» vastas Inessa. «Valves oleme ainult ühe tunni ööpäeva kohta, sest see on ju võrdlemisi igav töö. Ja kõige igavam on see, et isegi keskenduda ei ole peaaegu üldse tarvis. Kõiki torustiku ehitistes ja torudes kulgevaid protsesse reguleerivad automaadid. Siin on kogu süsteemi kohta ainus vaatluspunkt. Kõike, mis mõlemal poolkeral torustikusüs-teemis toimub, jälgib üksainus inimene. Kui kusagil peaks juhtuma avarii, teatavad sellest otsekohe heli- ja valgussignaalid.»

«Kui palju inimesi siin siis töötab?» küsis Pierre.

48

«Kakskümmend neli, nii palju kui ööpäevas on tunde.»

«Ja see on kogu teie kohustuslik koormus?»

«Ei, seda mitte. Kas sa panid tähele pumbatorude kõrvalharusid? Enne kui vesi torustikukaarde siirdub, läheb ta läbi jämedate filtrite, mis peavad kinni suuri ja keskmisi planktoniorganisme. Need on rikkad valkude, rasvade, süsivesikute ja vitamiinide poolest. Seepärast suunatakse nad siit biokeemilisse toidutehasesse. See tehas ongi meie teine koormus. Noh, kokkuleppel varieerime oma tööd nii, nagu kellelegi sobib. Anna näiteks valvas öösel puldi juures ja nüüd on juba jälle siin. Selleks ööpäevaks muutis ta oma töökorda.»

«Mispärast siis?»

Inessa jätkas, just nagu ei oleks ta küsimust kuulnud:

«Filtreeritud vesi läheb edasi. Plankton puhutakse suruõhu abil kõrvalharusid mööda otse tehaselaboratooriumidesse.»

«Aga mikroskoopiline plankton?»

«Väga peentest filtritest ei ole mõtet siin vett läbi lasta, sest see aeglustaks tugevasti vee liikumist. Mikro-plankton eraldatakse veest alles polaaraladel, kus vesi torudest väljub. Torude otsad on seal veel laiemad ja ülipeente filtrite pindala palju suurem, nii et neid läbiva vee tsirkulatsioon ei aeglustu.»

«Kas Anna siis tõesti oli ülejäänud osa ööst tehase valvekorras? Ja pärast seda tuli nii ruttu jälle siia?»

«Mine ikka! Niisuguse ülekoormuse järele ei ole mingisugust vajadust. Tehas nõuab ööpäevas poolteise tunni ümber. Täna öösel tegi Anna midagi hoopis muud. Küll ta ise räägib sulle. Aga kas sa ei tahaks nüüd tehast näha?»

«Ei, tänan, praegu ei taha.»

Samalaadne tehas, kus töötas Olga, oli Pierre'ile juba tuttav. Peaasi aga oli see, et nagu ta tundis, ei olnud ta kauem suuteline võõrast tööd pealt vaatama.

Tuli Anna ja võttis isal käe alt kinni. Tema tuba oli mõnesaja meetri kaugusel. Vaikides suundusid nad sinna. Annal oli tegemist, et oma sammu ühtlustada isa aeglase, isegi loiu sammuga. Tavaliselt kõndis Pierre hoopis teisiti.

49

Anna tuba oli väike, kuid see-eest olid tema käsutuses kõik maja üldkasutatavad ruumid — hallid, võõ-rastetoad, raamatukogu, garderoob, söökla, muusikasalong, telesaalid.

Toa ühes nurgas seisis multiton.

Pierre silmitses imestusega tütart, kes ikka veel keskendunult vaikis.

Toas aga vabastas Anna isa käsivarre ja sööstis hoogsalt instrumendi juurde. Juba seistes tõi ta kuuldavale esimesed akordid, siis võttis istet ega tõstnud enam käsi klahvidelt.

Mercier kuulas hämmastunult. Muusikast kostis kirglik igatsus.

Helid muutusid sügavamaks, kasvasid. See oli igatsus liikumise, tegevuse järele. Edasi, edasi minna, luua, julgeid tegusid teha!

Pierre kuulas. Kogu maailm kadus, jäi ainult see muusika.

Ja äkki. . . Tõke, müür, umbne müür. Purustada, hävitada see, võidukalt edasi söösta!

Aga ei, müür on võitmatu. Helid purunevad selle vastu, pudenevad tolmuks. Nõnda pihustub vahuks ja pritsmeteks vastu sünget kaljut põrkav merevesi.

Kuhu minna? Tagasi ei ole lainel teed. Kõrvale samuti ei saa, seal on teised, temaga paralleelsed lained. Ja ka edasi ei pääse!

Sünge kalju on liikumatu. Lained purunevad pihuks ja põrmuks. Nad purunevad ja nutavad valjusti — kurbusest, väljapääsuta meeleheitest, suurest, kuid jõuetust raevust!

Selle otsiva, kuid mitte leidva, meeleheitest tulvil akordiga katkes meloodia äkki. Saabus sügav, hirmus vaikus.

Pierre tundis oma tütart kui suurepärast interpreeti ja teadis, et ta tegi kompositsiooniharjutusi.

Ent ikkagi hämmastas ja liigutas teda see, kuidas Anna tema elamuste sisimasse sügavusse oli tunginud.

50

Anna tuli tema juurde ja võttis tal käest kinni: «See on alles esimene visand. Aga võib-olla saab sellest asja. Siin tuleb tõsist tööd teha.» «Sellega sa siis öösel tegelesidki?» «Jah.»

KAHEKSAS PEATÜKK RUSUVAD KOHTUMISED

Muusikast erutatuna jõudis Mercier otsusele. Tema taltsutamatu loomus nõudis tegevust. Kuigi — kas võis tegevuseks nimetada seda, mis talle nüüd pähe tuli? Ja milleks seda tarvis oli? Sellisele küsimusele oleks Pierre vaevalt vastata osanud.

Et ükskõik missuguse inimesega ühendusse astuda, oli tarvis vastuvõtu-saatesõrmuse abil välja kutsuda Informatsioonikeskus ja teatada põhilised andmed selle inimese kohta. Keskus otsis automaatselt üles tema indeksi ja andis edasi väljakutse, mida väljakutsutav tajus kui kerget elektrilist torget sõrmes.

Mercier kutsus keskuse välja, nimetas Simon Cottoni nime ja lisas rea tunnuseid: töökoht — üks loodete-elektrijaamu, vanus — umbes nelikümmend aastat, keskmine kasv, hallid silmad.

Paari minuti pärast kostis tuttav ilmetu hääl:

«Kuulen.»

«Cotton,» ütles Pierre, «siin Mercier. Mul on tarvis sinuga kõnelda.»

Lühike vaikus, seejärel ükskõikne, vähimagi imestus-märgita vastus:

«Noh, mis siis on?»

«Kaugelt ma ei tahaks rääkida.»

Tõenäoliselt Cotton siiski imestas, kuid ta hääl oli endiselt täiesti ilmetu.
«Tahad minu juurde sõita?» «Jah.»
«Mis siis ikka. Soovid täna tulla?» «Kui sa vastu ei ole.» «Võib. Kui palju aja pärast?» «Täpselt ei oska arvestada.»
51

«Hea küll, pole tähtis. Olen jaamas või kodus — siinsamas lähedal.»
Anna vaatas hämmastunult isale otsa ja suutis vaevu hoiduda küsimast, milleks talle seda tarvis on. Selle asemel ütles ta:
«Ma viin sind mikrolennukiga Uus-Gineani.»
«Kas su aeg lubab?»
«Lubab.»
Anna hämmastus ei jäänud isal tähele panemata. Tõepoolest — milleks oli talle Cottoni tarvis? Kas küsimus oli siis Cottonis?
Huvitav siiski, mis inimene ta on? Miks on ta inimkonna suurima ettevõtte suhtes nii vaenulik?
Kui Pierre'il oleks olnud kõige väiksemgi töö, kas oleks ta siis hakanud selle selgitamisele aega raiskama?
Jõudnud tunni aja pärast Uus-Gineale, pidi ta umbes pool tundi ootama Tokiosse viivat reaktiivlennukit. Siis jättis ta hüvasti Annaga, kes koju tagasi pöördus. Tal endal aga seisis ees veel pikk teekond.
Valge mere äärsest lennujaamast helistas ta Cotto-nile. Too oli kodus.
«Mis siis ikka,» ütles Cotton, «tule siia. Jaamast on jalgsi umbes kahekümne minuti tee. Võid ka mikro-lennuki võtta.»
Mercier eelistas jalgsi minna. Ta arvas, et selle ajaga koondab ta mõtteid. Mõtted aga jäidki laialipillatu-teks ja ebamäärasteks.
Looklev rada viis läbi metsa vanaaegset kotedžit meenutava üksiku majakese juurde. Päike paistis läbi rohelise lehestiku ja okaspuude sinakate võrade. Lilled lõhnasid värskelt, veidi joovastavalt. Linnud vilistasid ja trillerdasid rõõmsate, reibaste häältega. Ja kõik need ergutavad ning julgustavad kiired, värvused, lõhnad ja hääled moodustasid terava kontrasti Pierre'i juba tuimemaks muutunud, kuid mitte põrmugi nõrgenenud südamevalule.
Vastu ei tulnud talle peaaegu kedagi, ainult kaks kümne-üheteistkümneaastast poissi hüppasid elavalt vesteldes ja naeru lagistades äkki rajakäänaku tagant välja, jäid võõrast nähes vait ja teretasid viisakalt. Kas tundsid nad paljudele tuttava näo ära või hämmastas
52
neid juhusliku vastutulija nukker ilme? Ootamatult tabatud Mercier naeratas, kuid see naeratus oli sunnitud, nagu ta ise tundis. Poisid möödusid temast vaikselt. Peagi kuulis ta selja tagant kiirete sammude müdinat ja lõbusaid hääli, kuid ta ei pöördunud ringi.
Cotton istus pingil väikeses lilleaias majakese ees. «Nähtavasti elab ta siin üksi,» mõtles Pierre.
Kui Pierre kohale jõudis, tõusis Cotton jäiga, puise liigutusega ja palus teda sisse astuda. Jutt ei laabunud otsekohe. Mercier silmitses huviga Cottoni elamut. Selles ei olnud midagi tähelepanuväärset, kui välja arvata riiul vanaaegsete raamatutega — paberile trükitud kogukate paksukaaneliste köidetega. Ajaloomuuseumis oli Mercier üsna palju selliseid köiteid näinud. Need tundusid kohmakatena, kui ta võrdles neid kaasaegsete raamatutega, mis olid trükitud purunematule, kõigest viie kümnetuhandiku millimeetri paksusele kilele. Kiri, mis uutes raamatutes oli tavalisest

vanaaegsest kirjast kümme korda väiksem, oli kergesti loetav iga köite juurde kuuluva läätse abil. Nende raamatute maht oli kõige levinuma formaadiga vanade raamatute omast ligikaudu kaks tuhat korda väiksem. Mercier oli kogunud suure hulga raamatuid geoloogia ja vulkanoloogia alalt, kuid kõik need mahtusid kümnesentimeetrisele riiulile tema töölaua kohal. Siin aga oli kõigest kümmekond köidet!

Mercier läks riiuli juurde ja võttis sellelt ühe raamatu. Tema meeldivaks üllatuseks ilmnes, et see oli Puškini luule köide. Huupi avas ta raamatu:

Kus küll kord rahu saan,
kui süda haavu täis ja lootus suri...
Nüüd lehvi, laksu, sõnakuulja puri,
ja märatse mu all, sa metsik ookean ...

Tasase häälega luges ta erutatult neid ridu. Cotton kuulas häirimatus rahus. Mercier pani raamatu ettevaatlikult tagasi — ta ei saanud kuidagi lahti tundest, et raamatuid ja riiulit katab paks tolm, kuigi pneu-maatilised seadmed kõrvaldasid selle täielikult kõigist ruumidest.

53

«Kas sul ei ole Puškinit uuemas väljaandes?» küsis Pierre.

«Ma ei armasta luuletusi,» kõlas vastus.

«Aga . .. miks sa siis seda raamatut hoiad?»

«Lihtsalt niisama. .. kunagi sattus see kätte ja olen sellega harjunud nagu mööbliga...»

«Kas jaam võtab sinult palju aega?»

«Üsna vähe,» vastas Cotton. «Nii kaua kui mina mäletan, ei ole mingeid vahejuhtumeid olnud. Aga kui midagi juhtukski — signalisatsioonisüsteem on ühen-datud mitte üksnes juhtimispuldiga ja minu koduga, vaid veel kahe energeetiku kodudega ja Ülemaailmse Energeetikakeskuse valvepunktiga.»

«Mida sa siis põhiliselt teed?»

«Mul on lemmikharrastus, millega ma palju tegelen. »

Lemmikharrastus? See seadis Cottoni ootamatusse valgusse. Mercier hakkas tema vastu isegi poolehoidu tundma. Cottoni liikumatus näos aga ei muutunud selle ülestunnistuse juures midagi.

Pierre'il oli hirmus suur tahtmine Cottonile küsimusi esitada. Aga kas see oli sünnis?

Õnneks tuli Cotton ise talle vastu. Endist viisi monotoonse, intonatsioonideta häälega seletas ta:

«Ma tegelen juba ammu ajalooga.»

Ajalooga? See on eriti meeldiv. Tähendab, Cottonil on mingisugused ühised huvid Olgaga?

Cotton jätkas:

«Ma jälgin inimkonna ajalugu teatava kindla vaatenurga alt.»

«Missugune see nurk siis on?»

Nüüd ilmus Cottoni näole isegi mingi elevus, olgugi nõrk.

«Ma tahan tõestada, et avantüürid ei ole kunagi head toonud.»

«Missugused avantüürid?» muutus Mercier valvsaks.

«Igasugused. Näiteks planeetidevahelised lennud. Kuni saadeti välja inimesteta rakette, oli kõik hästi. Siis hakati saatma inimestega.»

«Aga alles pärast seda, kui oli tehtud kõik, et lende ohutuks muuta.»

54

«Jah. Esialgu ohvreid ei olnud. Aga siis ... Sa ju tead isegi.»

«Muidugi tean. Piinavalt raske oli meie esivanematel kaotada oma kõige vapramaid sõpru. Aga missugune kangelastegu inimkonna ajaloos on garanteeritud ohvrite vastu?» hüüdis Mercier ägedalt. Ja siis tundis ta äkki südames torget — talle meenusid need...

Cotton aga pigistas ühe silma kinni, nagu seda kunagi tegid saagi pihta sihtivad jahimehed, ja andis halastamatu hoobi:

«Tähendab, sa tõid need üheksa inimest teadlikult ohvriks?»

Hoop tabas täpselt märki. Mercier tundis südames kohutavat valu. Ta langes jõuetult istmele. Igal teisel oleks olnud raske vaadata tema kannatusest moondunud näkku, kui aga Cottoni väheliikuvast näost üldse oli võimalik midagi välja lugeda, siis ainult rahulolu.

Nii valus kui see hetk Pierre'ile ka oli, ikkagi silmitses ta huviga Cottoni: mis inimene see on, kellele pakub lõbu teist piinata ja kes isegi naudib seda piina?

«Oletame, et täielikust ohutusest ei saanud juttugi olla,» ütles Pierre, kui oli veidi rahunenud.

Cotton noogutas nõustuvalt.

«Aga kunagi ju peavad inimesed alustama teiste planeetide asustamist,» jätkas Pierre. «Mis sina arvad?»

«Selle küsimuse arutamisse ma ei lasku,» lausus Cotton loiult.

«Kes siis peab sellele mõtlema?»

«Need, kellesse see otseselt puutub. Tulevased põlvkonnad,» ütles Cotton kangekaelselt. Ja tema poole vaadates tajus Mercier rasket, läbitungimatut müüri.

Vaielda ei olnud tegelikult enam mitte millegi üle. See, milleks Mercier siia oli tulnud, oli talle ülimalt selgeks saanud. Cottoni olemus oli talle nüüd täiesti arusaadav: selles avaldus nürimeelne inertsus, oskamatus ja seepärast ka soovimatus ettepoole vaadata, visa vaen iga julge, otsustava sammu vastu, mis vajaduse korral oli riskiga seotud.

Kas niisuguseid inimesi on tõepoolest veel olemas?

55

Jah, just niisugune inimene istub praegu Pierre'i ees. Ja tema ei ole ainus, kes kardab riski ja julget pealehakkamist. Viimaste päevade vaidlustes oli see väga selgesti ilmnenud.

Pierre oleks tahtnud teada, kuidas Cotton elab. Kas tal on omakseid, sõpru? Aga ei saa ju esitada niisugust küsimust inimesele, kellega ei ole mingeid kokkupuutepunkte.

Rõhutuna, suutmata ühelegi mõttele keskenduda, väljus Pierre Cottoni majast.

Teerajal, mida mööda ta siia oli tulnud, liikus nüüd palju inimesi. Et vältida vastutulijaid, läks Pierre läbi tihniku, hoidudes raja lähedale ja järgides selle lookeid, kuid jäädes vastutulijatele nähtamatuks.

Ootamatult sattus ta keset tihedat rohelust pingile, millel istus kaks noort inimest. Noormees hoidis tütarlapse päevitanud kätt ettevaatlikult kahe peo vahel ja vaatas ainiti silmadesse, mis olid sõnatus helluses tema poole pööratud. Nende näoilmes, mõlema figuuri igas joones oli nii palju õrnust, et nad näisid tundmatu kujuri täiusliku loominguna, imekauni skulptuurkompositsioonina, mille nimi on «Armastus».

Mercier pöördus kiiresti kõrvale, kuid oli juba hilja: teda oli märgatud ja ära tuntud. Ta kuulis selja tagant oma nime, mida noormees nimetas tasase, aupaklikkust ja kaastunnet väljendava häälega.

«Kuidas ta siia sattus?» küsis tütarlaps imestunult niisama tasa.

Pierre kiirendas sammu ega kuulnud enam vastust.

Äkki tuli talle pähe mõte, et võiks toimuda veel üks ebatavaline kohtumine.

Maailmanõukogu residents asus sel ajal Pariisi lähedal. See sobis talle: praeguses rõhutud meeleolus oleks tal raske olnud uut keerukat teekonda ette võtta. Nüüd oli tal tarvis ainult osa eilsest teest tagasi minna, pealegi otse kodu poole.

Maailmanõukogu liikmete töö ei mahtunud kuidagi kindlate kellaaegade raamidesse. Erinevalt rõhuvast enamikust Maa elanikest olid nad üle koormatud. Nõukogu esimehel Oleg Maslakovil oli nii palju tegemist, et ainult äärmisel juhul söandas keegi isiklikult tema poole pöörduda. Mercier' aga võttis ta otsekohe vastu.

Maslakov istus pealtnäha rahulikult, tugitooli seljatoele nõjatudes, just nagu püüaks ta instinktiivselt ära kasutada sunnitud puhkuse lühikesi minuteid. Hea, kui inimesel on, millest puhata!

Tema sügavale aukuvajunud pruunide silmade pilk oli kindel ja ühtlasi tähelepanelik, heasoovlik. Tema aega aga ei tohtinud kuritarvitada. Mercier alustas ilma igasuguse sissejuhatuseta:

«Mul on tarvis kõnelda millestki minu jaoks väga tähtsast...»

Maslakov vaikis. Ta vaade muutus peaaegu isalikult hoolitsevaks.

«Aga...» lisas Pierre katkendlikult hingates, «mul on raske sellest rääkida...» Maslakov noogutas: «Saan aru. Jätka.»

Äkki paiskus Pierre'i huulilt meeleheitehüüe: «Ma ei suuda niimoodi. . . ilma tegevuseta! » Esimees silmitses teda endist viisi vaikides. Pikk paus.

Otsusele jõudnud, pahvatas Pierre välja: «Ma tahan paluda, et Maailmanõukogu oma otsuse muudaks.»

Ja ta vaatas Maslakovile otsa, pilgus väga nõrk loo-tusevari.

Maslakov vaikis. Pierre langetas pilgu.

«Ma saan aru,» ütles ta, «et nõukogul on vaevalt võimalik seda teha.»

«Miks?» küsis Maslakov.

«Sellepärast, et... mitte midagi ei ole muutunud.» Jälle paus, seekord väga lühike.

Maslakov tõusis püsti, heites tahtmatult pilgu kellale, millel oli juba jõudnud vahetuda mitu numbrit, ning lausus: «Sa vastasid ise oma küsimusele. Mul pole midagi lisada.»

Sügavalt kaastundliku pilguga ütles ta Pierre'ile hüvasti ning väljus kiirel, otsustaval sammul.

«Mis mulle nüüd veel üle jääb?» küsis Pierre ene-

57

selt, kui ta nõukogu hoonest päikeseküllasesse parki astus.

Ja äkki tuli mõte . ..

«Jah! Seda ei saa minult keegi võtta.»

Sellest päevast peale sulges ta end oma tuppa ega väljunud sealt paljude päevade vältel peaaegu üldse. Ainult Olga teadis, millega ta tegeleb, kuid ei rääkinud sellest kellelegi, isegi mitte tütrele.

ÜHEKSAS PEATÜKK — ÜLLATUS METSAS

Jean Taine jätkas koos Gerda Lagerlöfiga tööd vulkaanide rajamisel. Ühtlasi õpetasid nad seda tööd teistele. Veenuse tormitseva põue rahustamiseks oli tarvis palju selliseid spetsialiste.

Seismograafid registreerisid vahetpidamatult siinseal esinevaid ülitugevaid vapustusi. Toimusid vanade ja alatasa tekkivate uute looduslike vulkaanide koletud pursked.

Mõne aja pärast hakkasid Jean ja Gerda töötama eraldi: nad mõlemad olid juba suutelised iseseisvalt tegutsema ja kumbki sai enesele grupi õpilastest abilisi.

Tööd oli külluses. Jean oli äärmiselt koormatud. Siin ei olnud enam võimalik toime tulla maapealse kahe-kolme tunni kohustusliku tööga ööpäevas. Ja kuidas üldse jagada tööd kohustuslikuks ja mittekohustuslikuks?

Jeani rõhus see, et tal tuli loobuda skulptuurist. Kuid midagi ei olnud parata: kogu jõud ja aeg tuli pühendada jooksvale tööle.

Praegu rajati suure kilemaja lähedal, veidi maad tiheda metsa servast, uut õppe-tootmisvulkaani. Hiljuti oli siin avastatud suur, võrdlemisi väikeses sügavuses paiknev sula kivimassi järv. Eluhoone läheduse tõttu oli see tehisvulkaan arvatud esmajärjekorras rajatavate hulka. Muidugi oleks võinud maja teise kohta üle viia. See oleks aga vaevalt ennast ära tasunud, sest esialgu ei olnud Veenusel veel peaaegu ühtegi kohta,

58

millest oleks kindlalt teada olnud, et selle alt ei leita magmakuhjumit. Ja lõppude lõpuks oli niikuinii tarvis kõik sellised kuhjunud tühjaks ammutada.

Suure hoone lähedale oli püstitatud väike kilemaja, kus elasid Jean ja vulkanoloogiapraktikandid ning paiknes aparatuur võimsa puurimisseadme kaugjuhti-miseks.

Jean andis grupi juhtimise üle kõige kogenumale oma abilistest — väga noorele Panaitile, kelle kitsal tõmmul näol oli täismehe tõsine ilme — ja suundus metsa, et ümbruskonda lähemalt tundma õppida. Mikrolennuk, mis oli spetsiaalselt konstrueeritud lendamiseks Veenuse raskes, tihedas atmosfääris, viis ta mõne minu-tiga kohale. Ta jättis sõiduki metsaservale ja sisenes tihnikuse.

Jeanile oli muidugi teada, mida kujutavad enesest Veenuse metsad. Salvestustes oli ta neid Maal korduvalt näinud. Kuid üks asi on salvestust näha, teine asi aga metsa enesesse siseneda, seal viibida, puid käega katsu cl ci

Kui oli kindlaks tehtud, et Veenusel valitseb tohutu kuumus ja atmosfääri alumistes kihtides on vähe hapnikku ega leidu üldse veeauru, siis oli otsusele jõutud, et kõrgemaid taimi seal olla ei saa. Kuid organismide kohastumisjõud on mõõtmatu!

Peaaegu ühesugused kõrged sambataolised tüved seisid tihedalt üksteise ligidal. Harvad, kummaliselt kõverdunud oksad olid rohekad, kuid täiesti lehtedeta. Nii tüved kui ka oksad olid kaetud kuumuse eest kaitsva läbipaistva koorega, mis oli tugevam kõige vastupida-vamatestki polümeeridest. Metsas oli ainult veidi hämaram kui lagedates kohtades, sest oksad ei heitnud peaaegu üldse varju.

Jean teadis, et fotosüntees toimub okstes, mis pikkamööda rikastavad atmosfääri hapnikuga. Võib-olla oli Maal kunagi samasugune pilt? Ta teadis ka, et nende puude juured ulatuvad erakordselt sügavale, kust nad leiavad varjatud juveniilse vee kogumeid ja imevad seda vett endasse.

Ta puudutas üht puutüve. Kuumus skafandrit ei läbinud, kuid sõrmed tundsid soomuse tihedat, peaaegu

60

eemaletõukavat siledust. Kui silmad olid suletud, võis arvata, et sõrmede all on ideaalselt lihvitud metall.

Tihnikus oli nii lämmatav, et tuli suurendada õhu juurdevoolu skafandri reservuaarist.

Metsas valitses surmavaikus: ei olnud kuulda lindude hääli, putukate suminat ega vähimatki sahinat. Ei, siiski! Ülalt kostis mingisugust kääksumist. Jean tõstis pea. Paljad oksad liikusid — nähtavasti kõigutas neid ülal puhuv tuul!

Suure vaevaga tüvede vahelt läbi tungides nägi Jean äkki, et mets hõreneb. Veel sadakond sammu ja ta jõudis võrdlemisi avarale välule.

Seal peatus ta hämmastunult: välu vastasserval seisid korratult laialipillatud . . . seened. Jah, need olid seened, mis väga sarnanesid maapealsetega — ainult mitte suuruse poolest! Kõige väiksemad ulatusid ligikaudu inimkeha poolde kõrgusse!

Maapealsete seentega võrreldes oli siiski veel ka teine erinevus: nagu puid, nii kattis ka neid seeni sile läbipaistev soomus, mis arvatavasti oli niisama tihe.

Jean silmitses seeni eemalt. Ta enesetunne muutus halvaks. Süda hakkas tugevasti peksma.

Ta tundis äkilist nõrkust ja peapöörituset.

Jõupingutust tehes astus ta sammu tagasi.

Peapööritus lakkas.

Ta pöördus pooleldi ringi ja vaatas tagasi. Talle näis, et seened olid veidi lähenenud. Aga see oli muidugi silmapete!

Ta astus sammu nende poole.

Peapööritus ja nõrkus taastusid ning suurenesid järsult. Jean pöördus otsustavalt tagasi, kuid jalad nõtkusid ja ta kukkus selili. Püüdis tõusta, kuid ei suutnud. See sarnanes painajaliku unenäoga. Ta tegi veel ühe tohutu jõupingutuse, pöördus külili ja sattus jälle näoga hiigelseente poole.

Nüüd ei olnud enam mingit kahtlust: nad olid lähemal, veel lähemal!

Teda haaras seletamatu tunne. Talle näis, et teda läbivad mingisugused kuuldamatud, ristuvad lained . . . mingisugused voolud . ..

Seened lähenesid. Ta ei näinud nende liikumist,

61

samuti nagu ei märgata kellaosuti edasinihkumist. Esimesed neist olid aga juba ületanud välu piiri. Nad ei olnud temast rohkem kui meetri kaugusel.

Jean tegi meeleheitlikke jõupingutusi, et üles tõusta. Määratu vaevaga õnnestus tal ennast liigutada, kuid see ainult halvendas tema olukorda: nüüd oli ta jälle selili. Ja äkki pani hirmus valu vasakus jalas teda karjatama.

Ta nägi seent otse enda kohal. Altpoolt vaadatuna oli see tohutu suur ja hirmuäratav. Seene kübar meenutas lamedat vihmavarju. Kübara all olid katuselaastu-dega sarnanevad paksud ja pikad lamellid, nende vahel aga õunaseemne suurused mustad kerad, selgesti nähtavad ideaalselt läbipaistva õhukese soomuse alt. Jean pani veel tähele ka seda, et seene jalg ei olnud mingil viisil pinnase külge kinnitunud. See oli pinnasest isegi mõnevõrra kõrgemal ja toetus madalatele kühmudele, mis näisid paiknevat maleruudustikuna.

Talumatu valu ja meeleheide andis Jeanile jõudu. Äärmise pingutusega hüppas ta jalule, kuid ei saanud sammugi astuda. Mõlemad jalad olid just nagu seotud. Vasak valutas endist viisi ja äkki lõi samasugune ülitugev valu ka paremase jalga.

Ta nõjatus vastu puutüve, et mitte uuesti kukkuda, ja vaatas alla.

Mõlemad jalad olid tõepoolest seotud. Seene jala alumisest otsast väljuvad pikad kombitsad olid nende ümber põimunud. Veel mitu seent oli temast paari sammu kaugusele jõudnud.

Ta karjatas uuesti — mitte üksnes valust, vaid ka õudusest. Siis lõpuks meenus talle kiivrisse monteeritud raadioaparaat ja ta hüüdis hingeldades valju häälega appi. Seejärel rebis ta surmaohu mõjul kümnekordistunud jõuga parema jala nõtkest kammitsast lahti ja hakkas sellega vasakut jalga hoidvatel kombitsatel trampima. Need libisesid kõrvale ja ta tegi katset oma sõiduki juurde joosta. Vaevalt mõne sammu astunud, tundis ta aga jalgades uuesti valu, seekord juba tuima ja närivat. See tõusis üha kõrgemale. Äkki iäbis tema keha nii terav valuhoog, et ta kaotas teadvuse.

62

Toibudes ei saanud Jean otsekohe aru, kus ta viibib. Ta lebas voodis. Poolläbipaistvate seinte kaudu immitses tuppa mingit kummalist valgust. Jean vaatas seda kaua, enne kui lõpuks taipas, et see on Veenuse tuhm päevavalgus, millele on lisandunud roosakas varjund. Kusagilt kaugelt kuuldus ühetoonilist kõminat. Äkki kostis plahvatus.

Plahvatus kordus, nüüd juba suurema jõuga. Järgnes terve seeria üha tugevnevaid plahvatusi. Roosa valgus asendus purpurpunasega, muutus rahutuks ja värelevaks. Jean hüppas jalule ja äkki kohkus, sest talle meenus hiljutine valu. Aga ei, kõik oli jäljetult möödunud. Ta jooksis läbipaistva seina äärde. Väljas toimus midagi katastroofilist.

Kahvatu päevavalguse ja alatiste süngete pilvede taustal loidab koletu kuma. Mis tuba see on? Tolles küljes on arvatavasti mets ja seened. .. Mis tulekuma see on? Aeg-ajalt mürisevad plahvatused. Lõõmavad rahnud lendavad kõrgele üles ja kukuvad uuesti alla.

Jean nägi tohutut tulemadu lähemale roomamas.

Skafandrit unustades tormas ta meeletuna väljapääsu poole.

«Pea kinni! Kuhu sa lähed?»

Teda peatas tihedast materjalist valges rõivastuses noor naine. Naise nägu tundus Jeanile tuttav. Jah, see oli üks tema teekaaslasi kosmoselaevas. Naise nime ta ei mäletanud.

«Mis leek see on?» hüüatas Jean.

«Missugune leek?» imestas naine. Ta hääl oli veidi kähe ja nägu lapselikult õrn.

Jean jäi seisma. Naine ütles:

«See ei ole leek. See on vulkaan.»'

«Mis vulkaan?»

«Tehisvulkaan.»

«Aga kus ma siis olen?»

«Ajutises haiglas.»

«Ja sina...»

«Arst.»

«Millal ma siia sattusin?»

«Sa oled siin olnud neli ja pool Maa ööpäeva.»

«Ei või olla!»

63

«Âga kas sa mäletad, mis sinuga juhtus?»

«Jah ... liikuvad seened . ,, edasi ei mäleta , , ,»

Arst naeratas, hetke vältel oli tal täiskasvanu nägu.

«Sinu abiline Panait peab meiega kogu aeg telesidet. Ta palus sulle edasi öelda, et vulkaan on rajatud ja kõik läheb normaalselt.»

Panait! Jean kujutles elavalt noormehe kitsast tõsist nägu, musti juukseid, süsimusti silmi — kogu hästi tuttavaks saanud sümpaatset kuju. Tema, Jeani, ja Gerda õpilased — need on juba Mercier' õpilaste teine põlvkond!

«Kas ma võin tööle tagasi minna?» küsis Jean. «Jah, sa oled juba terve. Puhkad veel paar-kolm tundi, ja siis ma sind enam kinni ei pea.»

KÜMNES PEATÜKK — KAHEKORDNE KADUMINE

Saanud loa haiglast lahkuda, võttis Jean oma skafandri ning elektrinoa ja kiirguspüstoli — relvad, millest Veenusel ei lahkunud keegi, kes liikus ja töötas väljaspool maja — ning läbis kiiresti õhulüüsi.

Laava purpurne kuma näis isegi eemalt väga ere, see valgustas ümbrust, just nagu ei oleks tavalist päevavalgust üldse olnud. Laava j õgi voolas kusagil kaugel. Väikese haiglahoone kõrvait leidis Jean oma mikro-lennuki, millega teda neli ja pool Maa ööpäeva tagasi oli teadvusetult siia toimetatud. Ta istus lennukisse ja sõitis vulkaani juurde.

Panait seisis väikeses majas juhtimispuldi ees ja jälgis keskendunult skaalat. Kolm noormeest tema ümber kuulasid seletusi. Heitnud pilgu skaalale ning silmitsenud laialt ja rahulikult voolavat laavat, otsustas Jean, et vulkaan on puuritud meisterlikult. Ühtlaselt tegutseva vulkaani ja juhtimispunkti tähelepanelik jälgimine viis teda järeldusele, et teda ennast ei olegi siin nähtavasti enam vaja. Panait ja tema õpilastest abilised tulevad tööga suurepäraselt toime. Väga võimalik, et need noormehed ei vaja enam ka Panaiti juhtimist.

64

Jean kutsus oma abilise endaga kaasa, et selle üle kõnelda ning ühtlasi Panaiti õpilasi üksi jättes kontrollida nende iseseisvust ja tugevdada nende usku endasse.

Vaevalt olid nad aga jõudnud poole kilomeetri kaugusele, kui kostis algul tasane, seejärel üha tugevnev kõmin. Pinnas hakkas jalge all vabisema. Kõmin läks üle metsikuks ulgumiseks. See valjenes üha ja muutus talumatuks möirgamiseks. Kõuekärgatus. Pinnas kõikus kohutava jõuga. Jälle kärgatus — seekord otse jalge all — ja äkki oli Jeani läheduses seisnud Panait kadunud.

«Vajus nagu maa alla!» mõtles Jean, tormates sinna, kus veel äsja oli seisnud tema õpilane.

Panait oli tõepoolest maa alla vajunud. Pinnases haigutas hiiglasuur lõhe ja selle all oli maa-alune koobas. Nähtavasti lamas uimaseks põrutatud noormees umbes viie meetri sügavusel koopa põhjas.

Lõhe servad olid konarlikud. Suure vaevaga, kivi-nukkide külge klammerdudes laskus Jean kiiresti alla. Kõigepealt — kas Panaiti skafander on terve?

Panait liigutas ennast.

«Pole midagi, ma ei saanud isegi haiget,» ütles ta.

«Räägib, järelikult on skafander terve,» märkis Jean.

Samal hetkel saabus pilkane pimedus. Ent otsekohe süttis valgus: Panait lülitas oma laterna sisse.

Mõlemad hakkasid ringi vaatama — Panait oli juba jalule tõusnud ja seisis Jeani kõrval.

Nad viibisid kitsas koopas. Pinnas kõikus veel, kuid nõrgemini. Maa-alune kõmin vaibus pikkamööda.

Lõhe oli ilmselt sulgunud.

Skafandritesse monteeritud raadioaparaadid võimaldasid abi kutsuda. Ultra-suruõhu tagavara aga oli arvestatud vähemalt üheks Maa ööpäevaks. Kõigepealt tuli ringi vaadata, kas ei ole võimalik omal jõul välja pääseda.

Nad liikusid piki koobast edasi. Käia tuli tugevasti kummargil. Siis aga kitsenes koobas veelgi ja muutus ka väga madalaks. Edasi pääses ainult roomates.

Koridor suundus allapoole. Jean kõhkles: kas jätkata edasiminekut või mitte?

65

Terava valgusvihuga eespool asuvat ruumi kompides ütles Panait: «Lähme siiski veel natuke edasi.» Nad kuulatasid: mis toimub ülal? Pinnas ei kõikunud. Oli vaikne.

Siis kõmises pea kohal kume plahvatus. See oli juba midagi muud, mitte enam maa-alune mürin.

«Küll raevutseb see planeet,» ütles Jean.

«Raevutsegu pealegi!» vastas Panait otsustavalt. «Niikuinii saame temast jagu.»

Kostis uus kume mürin.

«Tead,» taipas Jean, «ülal on lihtsalt äike.»

Nad roomasid veel veidi edasi. Äkki muutus koobas avaraks. Panaiti latern ei suutnud enam kogu ruumi valgustada ja Jean lülitas ka oma laterna sisse.

Ilmnes, et nad olid sattunud suurde saali. Prožektor-laternate kiiri järgemööda igasse külge suunates tegid nad kindlaks, et saal on korrapäratu kuubi kujuline. Valitses vaikus. Emb-kumb — kas välised helid ei kostnud siia või oli äike lõppenud.

Jeani haaras kummaline tunne. Käsi ei tõusnud raadionupu juurde. Väsimus? Uni? Alistumine saatusele? Jah, nii üks kui ka teine ja kolmas. Midagi tuttavat. ..

«Ma ei saa aru, mis minuga on,» ütles Panait imestunult, loiu häälega.

Jeanile meenus, et samasugust abitust oli ta tundnud seentega kohtumisel. Tähendab, ka siin on seened! Aga kuidas võisid nad maa alla sattuda? Siiski, miks mitte? Nende kohta ei ole ju tegelikult mitte midagi teada.

Neid ei ole näha, kuid võib-olla on nad seal kusagil eespool, tihedas pimeduses, mida ei suuda hajutada kahe väikese prožektori valgus. Neile vastu minna on ohtlik. Aga mööda kitsast käiku taanduda on samuti riskantne — seal tuleb jälle roomata. Selle aja jooksul jõuavad seened kogu oma aeglusest hoolimata neile järele. ..

Ent kui paigal seista, siis jõuavad seened veel varem nendeni.

Jääb üle ainult üks: edasi minna. Tulgu mis tuleb .. .

Kõik need mõtted kandusid silmapilgu vältel Jeani ajust läbi. Oli selge, et ka Panaitile ei saanud midagi

66

muud pähe tulla — see oli antud juhul ainus loogiline käik. Ja Jean ütles ainult: «Lähme!»

End haaranud loidusest suuri vaevu jagu saades kutsus ta välja staabi korrapidaja ning jutustas lühidalt ja katkendlikult, mis nendega oli juhtunud.

«Otsekohe saadan abi!» hüüatas korrapidaja erutatult, unustades, et kiivritelefonid annavad helisid edasi üsna valjult.

Jean ja Panait liikusid jälle edasi. Õigemini küll astusid nad üheainsa sammu ja tardusid siis nagu kokkuräägitult paigale, et jälgida, kas nende aistingud ei tugevne.

Näis, et mitte.

Veel samm .. .

Tundus, et aistingud tugevnevad ...

Jean heitis instinktiivselt pilgu jalge ette: talle meenusid selgesti seente kombitsad ja valu, mida need olid põhjustanud.

Ei, seal ei olnud midagi.

Nad astusid veel ühe sammu. Üsna lühikese.

Jean seadis relvad lahinguvalmis: tõmbas elektrinoa poolest saadik tupest välja ning haaras kiirguspüstoli vöölt pihku.

Panait kordas täpselt tema liigutusi.

Hirmu tekitas aga küsimus, kas nad on veel suutelised relvi kasutama. Lihased olid lõdvad, tahe nõrgenes. Just nagu oleks keegi neid hüpnotiseerinud!

«Pinguta kogu oma tahet!» sosistas Jean.

Veel sammuke edasi — kuulatades, ettevaatlikult, väga aeglaselt.

Ja siis ilmus kaugel — või üsna lähedal: selles nõrgas valguses oli raske kaugust hinnata — nähtavale midagi tumedat, ümaravormilist.
«Valgus otse sinna,» sosistas Jean vaevu huuli liigutades, «proovime pimestada.»
Kaks vahedat prožektorikiirt läbistasid pimedust ja lõikusid ühes punktis.
Kas Veenuse salapärased elanikud liiguvad nende suunas või seisavad paigal? Seda ei olnud näha. Rõhu-
67
mise, tahtejõuetuse tunne aga tugevnes. Kauem ei tohtinud oodata.
«Esialgu tulistan mina üksi,» sosistas Jean vaevukuuldavalt ja puudutas püstoli nuppu.
Kiirguspüstoli lasuga ei kaasnenud mingit heli ega valgusesähvatust. Hüpnoosi ja aheldatuse aisting aga kadus korrapealt. Enesetunne muutus kergeks ja vabaks, isegi sel määral, et Panait tõi tahtmatult kuuldavale valju kergendusohke:
«Puuhh!»
Nad astusid väga ettevaatlikult, vahepeal seisatades, mõned lühikesed sammud. Ei midagi.
Nad lähenesid veelgi. Siis tõid prožektorid pimedusest nähtavale mingisuguse suure keha. See lamas liikumatult.
Üsna lähedale jõudnud, kompisid nad prožektori-kiirtega hirmuäratavat olendit. See oli väga suur — tubli lehma suurune, välimuse poolest aga meenutas osaliselt kilpkonna, osaliselt kaheksajalga. Tal olid sarvjas nokk ja tohutud kombitsad, mis lõppesid teravate kõvade küünistega. Kombitsad ümbritsesid kiirtena korrapäratu kera kujulist keha. Jean ja Panait taandusid tahtmatult neist kombitsatest kaugemale. Need olid aga liikumatud. Maa-aluse koopa elanik oli surnud.
On parem oodata abi saabumist kui hakata ise koopa laest läbi murdma: tuleb olla ettevaatlik. Kes võib teada, missuguseid üllatusi maapõu veel varjab? Kas või samasuguseid koletisigi — pole ju sugugi kindel, et see oli ainus eksemplar.
Neid mõtteid tahtis Jean Panaitiga jagada. Ta ei jõudnud aga veel sõnagi öelda, kui kostis kõrvulukustav mürin. Kui see vaibus, nägi Jean, et Panaiti ei olnud enam tema kõrval.
68

ÜHETEISTKÜMNES PEATÜKK — PLANEET ANNAB ÜHE HOOBI TEISE JÄREL

Jean suunas valgusvihu alla: kas seekord ei ole lohe tekkinud koopas eneses? Kas Panait ei ole sattunud nüüd juba kahekorruselise koopa alumisse ossa?
Ei, koopa põhi oli terve. Jean heitis pilgu sinna, kus oleks pidanud olema tapetud koletis.
Koletist ei olnud. Ka tema oli kadunud, just nagu oleks Jean teda ainult unes näinud.
Siin oli küllalt põhjust pead murda!
Valgusvihku järjekorras igasse külge suunates vaatas Jean teraselt ringi, kuid ei näinud midagi. Ei olnud Panaiti ega koletist.
Maa-aluse saali mõõtmed olid tugevasti vähenenud. Lagi rippus nii madalal, et peaaegu puudutas pead. Seal, kus äsja oli seisnud Panait, oli nüüd krobeline must sein. Samasugune sein oli ka teisel pool, tapetud looma asemel. Jean oli maa alla kinni müüritud. Aga Panait?
Pärast lühikest mõtisklust taipas Jean, mis oli juhtunud: ilmselt oli lagi alla varisenud. Pealegi kahest küljest korraga. Oli tarvis Panaitiga ühendusse astuda.

Eelkõige aga tuli skafandri akumulaatoritesse salvestatud energiat kokku hoida, sest abi oli küll iga hetk tulemas, kuid kohal see ju veel ei olnud...

Jean kustutas laterna ja jäi rõhuvasse pimedusse.

Ta hüüdis Panaiti. Korra, teise ja kolmanda. Vaikus.

Ta koputas vastu seina, mille taga noormees pidi viibima.

Kõva kivim vastas ainult vaevukuuldavate helidega.

Panaitile aga oli võib-olla kiiresti abi tarvis!

Jean tagus raevukalt vastu seina, kuid nägi peagi ära, et sellest ei ole midagi kasu. Keegi ei kuule teda, keegi ei vasta talle!

Möödusid veel mõned piinarikkad minutid, siis kuulis ta hääli.

Panait?

Ei. Need olid appitulijad. Hääled kostsid mitmest küljest. Ja nad ütlesid: «Me oleme lähedal!»

Varsti kostis pea kohalt müra. Akumulaatorlabidä-

69

tega kõrvaletõstetav kivim hakkas alla pudenema. Jean tõmbus kõrvale, niivõrd kui ahenenud koobas seda võimaldas, ja surus end tihedasti vastu seina. Mitte iga kord ei õnnestunud tal pähe kukkuvate raskete kamakate eest kõrvale põigelda. Siis aga lõikus pilkasesse pimedusse kitsas valgusvihk. See oli Veenuse nukker päevavalgus, ent missugust rõõmu see praegu tegi!

«Rutem! Rutem!» hüüdis Jean tema juurde laskuvatele inimestele. «Panait on seal!» Ta osutas käega ning püüdis nende tugevatele elektrilabidatele oma elektri-noaga kaasa aidata. Sein andis kiiresti järele.

«Panait!»

Panait ei vastanud. Ta oli teadvuseta. Poollamakil nõjatus ta vastu kitsa koopasopi seina, mis teda toetas. Kas ta hingab?

Päästjate hulgas oli arst, eakas mees. Tema oli muidugi esimene, kes enesele selle küsimuse esitas.

Panait hingas. Balloonis oli veel suur tagavara õhku.

Ava koopa laes oli vahepeal nii palju suurendatud, et see võimaldas mõlemad sissemüüritud mehed maapinnale viia. Panait tõmmati kaenla alt kinni hoides välja ning asetati otsekohe kanderaamile.

Aga mis seal all helendas?

See oli Panaiti latern. Nähtavasti oli Panait selle maha pillanud, kui varing ta uimaseks lõi.

Ja koopakoletis? Ta oli siinsamas lähedal. Aga kõigepealt oli tarvis Panait evakueerida.

Haiglas võtsid liikumatut, vaikivat Panaiti ja Jeani vastu Jeanile juba tuttav arst, teised arstid ja nende abilised. Tele kaudu olid nad sündmusest juba teada saanud. Jean vaadati viivitamatult läbi ja leiti täiesti terve olevat.

«Noh, aga minu sõber? Panait?» küsis ta kannatamatult.

«Teda uuritakse praegu.»

«Nagu näha, tuuakse meile veel tööd,» ütles arst maanduvat lennukit märgates. Vaevalt oli lennuk peatunud, kui piloot välja hüppas, hüüdis: «Võtke haiged vastu!» ja ruttas väljuvatele sanitaridele appi. Jeani pilgule avanes rusuv pilt.

Algul tõid kaks sanitari käte alt kinni hoides välja

70

ühe noormehe. Too näis kogu kehast lõtv olevat, ta käed rippusid jõuetult, jalad nõtkusid ja teda peaaegu lohistati. Silmade pilk läbipaistva maski taga oli nüri, ükskõikne.

Seejärel tõid kolm sanitari lennukist suure vaevaga välja väikest kasvu kõhetu noore naise. Vapustatud Jean nägi, et naise käte ja jalgade ümber olid mähitud tugevad sidemed. Niipea kui sanitarid olid ta rutates ja närvitsedes vabastanud, tegi ta otsekohe uskumatu jõuga katset teda hoidvate käte vahelt lahti rabelda. See oli täielik vastand eelmisele haigele. Naine karjus metsikult seosetuid, mõttetuid sõnu. Silmad olid tal täiesti valged, pahupidi pööratud. Mõneks sekundiks õnnestuski tal end vabastada. Ta näis tahtvat jooksma hakata, kuid viskus otsekohe silmili rohule ja püüdis endal skafandrit seljast rebida. Temast haarati kinni ja ta viidi hoonesse.

Siis talutati välja veel kaks sonivat naist. Nad vehkisid kätega ja karjusid. Nende järel väljus omal jalal keskealine mees, kellele järgnes üks sanitaridest. See pani Jeani imestama, sest haige näis täiesti rahulik olevat. Tähelepanelikult vaadates märkas Jean siiski, et mees käitus väga imelikult: ta kõndis liialdatult rahulike, rütmiliste sammudega ning kordas oma sammude taktis niisama rütmiliselt, ilma igasuguse vaheajata täiesti mõttetuid silbikolmikuid «ta-ta-taa, ta-ta-taa, ta-ta-taa», rõhutades iga kolmandat silpi ning kerge hüppega märkides iga silbikolmiku lõppu. Pööramata tähelepanu Jeanile, kes talle teele ette jäi ja teda kurva pilguga jälgis, läks mees ringi ümber Jeani, nagu minnakse ringi ümber elutu eseme, ja kadus ukse taha.

Selle viimase haige seisund hämmastas Jeani eriti suurel määral.

Mis haigus see oli? Maal ei olnud ta kunagi millestki selletaolisest kuulnud. Ta otsustas arstilt järele pärida.

KAHETEISTKÜMNES PEATÜKK — VEENUSE KEERUKAD MÕISTATUSED

Arsti leidis Jean palatist. Kõik voodid olid hõivatud. Kolm naist lebasid vaikselt ning hingasid ühtlaselt — nad kas magasid või olid teadvuse kaotanud.

Arst istus kummargil noormehe juures ja hoidis süstalt torkevalmis. Tema kõrval seisis sanitar — pikka kasvu mustajuukseline nooruk. Veidi kaugemal lamas viimasena lennukist väljunud mees, ükskõikne piik lakke suunatud.

Arst tõstis pilgu Jeanile ja pöördus otsekohe jälle haige poole. Tema keskendunud, tõsine ilme oli kummalises kontrastis näojoonte lapselikkusega. Ta ütles Jeanile asjalikult:

«Jälgi seda haiget seal. Igaks juhuks.. .»

Jean läks otsekohe haige juurde ja hakkas teda tähelepanelikult silmitsema. Täielikule apaatiale vaatamata oli selles mehes midagi seletamatult meeldivat.

Veerand minutit pärast süstimist muutus noormehe pilk arukamaks, kuid tema laud sulgusid kohe, varem peaaegu märkamatu hingamine muutus selgesti märgatavaks, sügavaks ja ühtlaseks ning ta vajus unne.

«Kas ta saab terveks?» küsis Jean tasase häälega.

«Jah, isegi väga kiiresti,» vastas arst. «Nagu teisedki.»

«Mis imelik haigus see siis on?»

Arst andis märku, et Jean talle järgneks, ja väljus palatist, jättes haiged sanitaride hoole alla. Väikeses kabinetis pakkus ta Jeanile tooli ja istus ka ise, nõjatudes küünarnukiga lauale. Tema pilk reetis tugevat väsimust. Ta võttis kapist tabletikarbi, neelas ühe tableti alla ja ulatas karbi Jeanile:

«Väsimuse vastu. Sulle ei tee ka paha.»

Tõepoolest, pärast kõike üleelatut tundis Jean väsimust. Tableti alla neelanud, vaatas ta arstile otsa ja äkki muigas ootamatult.

«Mis on?» küsis arst, tahtmatult vastu naeratades.

«Ma ju ei tea, mis su nimi on,» ütles Jean.

«Li,» vastas arst, vaikis veidi aega ja meenutas siis: «Sa tahtsid teada, mis haigus see on?»

«Jah, jah ... Ja veel. ..»

72

«Niisugune haigus juhtum, tõsi küll, üksainus, on siin juba esinenud,» ütles arst. «Haigestus üks eelmise ekspeditsiooni liige. Juba siis leiti ka selle haiguse tekitaja — viirus, mille mürk kahjustab kesknärvisüsteemi. »

«Nii et see on midagi vanaaja marutõve taolist?» «Jah, mingi sarnasus vist tõesti on. Aga peiteaeg on väga lühike.»

«Kus see viirus pesitseb?»

«Viirusi on leitud planeedi atmosfääri proovidest, olgugi et väga harva ja väikestes kogustes. Loodan, et ka praegu piirdub kõik väikese epideemiaga.»

«Aga kuidas te haigeid ravite?»

«Nagu näed — lihtsalt. Pärast esimest haigusjuhtu-mit leidsid meie virusoloogid ja keemikud segu, mis tapab organismi sattunud viirused ja ühtlasi neutraliseerib mürgi. Tähtis on ainult mitte õiget aega mööda lasta. Hea, et haiged kiiresti siia toimetati.»

«Aga kui oleks hiljaks jäädud?»

Li kortsutas kulmu:

«Hiljaks jääda niisugustel juhtudel ei tohi.»

Kabinetis oli teleaparaat. Maal oli see igapäevane asi, Veenusel aga veel haruldus. Siin tuli enamasti kasutada tavalist ekraani, mille ehitus oli kolmedimensioonilise tele omast lihtsam.

Äkki seisis Jeani kõrval heledajuukseline naeratav ... «Sergei!»

Sõbra ilmumine oli nii ootamatu ja rõõmustav, et Jeanile ei tulnud telet meeldegi. Ta sööstis Sergei juurde, et sõpra embusse haarata, kuid embas muidugi tühjust. Li puhkes lõbusasti naerma, ka Sergei muigas heatahtlikult ja lohk tema lõual tantsiskles. Jean laskis kohmetult käed alla ja vaatas Sergei näkku, mida ta hoopiski ei olnud lootnud nii ruttu näha saada... pealegi veel siin!

«Sa oled Maal?» taipas ta äkki.

«See pole võimalik,» vastas Sergei, «planeetidevane-list kolmedimensioonilist sidet ei ole veel olemas. Ma olen siin, Veenusel!»

73

«Aga kuidas siis?» jätkas Jean endises rõõmsas arusaamatuses. «Sa olid ju vastu, kas pole?»

«Jah, ma olin vastu. Aga praegu.. . Noh, me jõuame veel rääkida.»

Vist küll alles nüüd sai Jean aru, kui väga ta oli Sergei järele puudust tundnud.

Jean silmitses sõpra tähelepanelikult. Selle võrdlemisi lühikese aja vältel, mil nad teineteist näinud ei olnud, oli Sergeis miski muutunud. Aga mis? Jah, tema näojooned, kõne ja žestid olid just nagu kindlamaks, sihiteadlikumaks muutunud.

«Me kaldusime kõrvale,» ütles Sergei. «Kas tead, miks ma sind välja kutsusin?»

«No kas siis mitte selleks, et mind näha?»

«Muidugi selleks. Aga peale selle pean sinuga ametiasjus rääkima. Me tahame sulle uut tööd pakkuda.»

«Kes need «meie» on?» küsis Jean imestunult ja mõtles: «Kuidas nad ära arvasid!»

«Veenuse Asustamise Staap. Mind valiti siin staabi liikmeks. Me ootame sind.»

Sergei noogutas ja kadus, just nagu oleks ta õhku haihtunud.

. .. Niisiis on Sergei siin! Ja ta on isegi staabi liige. Kuidas see küll juhtus? Aga nii või teisiti — see on Veenuse asustamise pooldajate jaoks veel üks võit. Sest Sergei on silmapaistev inimene. Ta on suurepärane, laialt tuntud kunstnik. Maastikumaalija, kes on peaaegu kogu maakera läbi sõitnud. Tema maalid, mis on välja pandud paljudes muuseumides, kujutavad looduskaitsealasid, kus on säilinud Maa omaaegsed elu- ja maastikuvormid: Lõuna-Ameerika troopiline ürgmets, Sahaara liivakõrb, üksildane Siberi taiga. Tema maalidel on ookeaniavarused, aiad, pargid, metsad, linnad. Oma piltide jaoks teemasid otsides on ta üsna palju rännanud ka Päikesesüsteemis. Muuseumides on välja pandud Kuu, Marsi, Veenuse ja isegi pisitillukese Cerese omapärased maastikud, mis ta on meisterlikult natuurist maalinud.

Kui hea, et ta siin on! Paljud lakkavad kõhklemast, kui kuulevad, et sellest Veenuse asustamise vastasest on saanud asustamisest osavõtja. Hea, väga hea on see

74

ka tema enda jaoks — kuidas laieneb siin tema huvide ring! Ja kui palju uut, huvitavat materjali leiab ta siit oma maalide jaoks!

. . . Saabus hetk, mil staabist anti edasi uudiseid Maalt, Kostis kõlav noorukihääl:

«Veenuse asustamise vastu suunatud kampaania jätkub. Asustamise vastased väidavad, et on täiesti võimalik ajuhaiguste kordumine, pealegi massilisel hulgal. Nad arvavad, et vältimatud on ka teised, palju hirmsamad epideemiad.»

Jean vajus mõttesse: niisama lihtsalt ei saa sellest mööda minna. Asustamise vastased kõnelevad täiesti reaalsest ohust. Kogu küsimus on, kuidas sellest jagu saada. Aga jagu me saame sellest tingimata, nagu kõigist teistestki takistustest!

Sealhulgas ka seentest.

Nojah, seened on muidugi pisiasi selle pöörase planeedi kõigi loodusjõududega võrreldes. Aga siiski on ka nemad olemas... Ja peale nende veel see hirmus maaalune loom!

Jah, niisiis on siin ka loomi! See on ootamatu! Aga kui neid siin juba kord on, siis ainult maasügavuses saavadki nad elada: planeedi pinnal on temperatuur nii kõrge, et seal nad eksisteerida ei saa.

Kuid mida nad hingavad? Hapnikku ju ei ole arvatavasti ka sügavuses rohkem kui pinnal.

Ja millest nad toituvad?

See on veel üks Veenuse mõistatus!

Jean vaatas ringi. Li istus ikka veel sealsamas ja nautis puhkust pingelisest tööst.

«Iga kord on midagi vahele tulnud,» ütles Jean. «Juba oma ärkamisest peale olen ma tahtnud sinult küsida, kas nende seente kohta on õnnestunud midagi teada saada.»

«Ei,» vastas Li. «Pärast seda kui nende mürk sinu kehas oli kahjutuks tehtud, läksime mitmekesi sellele välule . . . Muidugi relvastatult.»

«Ja mis juhtus?»

«Me ei leidnud neid.»

«Eksisite ära, eks ole?»

«Oh ei. Koht oli seesama. Nad olid kadunud. Me käisime

75

seal ümbruskonnas mööda metsa. .. Kusagil ei olnud ühtki jälge.»

«Noh, aga loom?»

«Missugune loom?» imestas Li.

«Ah jaa, sa ei tea veel! Aga mis Panaitil viga on?» Kuid ka sellele küsimusele ei osanud Li esialgu vastata.

KOLMETEISTKÜMNES PEATÜKK — LÕPPAKORD

Esmakordselt oma seni veel lühikese elu jooksul valmistus Anna autorikontserdiks. Kas leidub ühegi kunstiharu esindajat, kes ei ole erutatud enne avalikku, pealegi veel ülemaailmset esinemist? Anna ei olnud muidugi erand — ainult käsitööline on suuteline niisugustel juhtudel rahulikuks jääma. Annat haaras erutus juba tavaliste kontsertide eel, mis siis veel nüüd rääkida!

Raske oli ette öelda, kui paljud inimesed teda kuulata kavatsevad. Tõenäoline oli, et kuulajaid on palju: Anna teadis, et ta on arvukate, maakera eri paikades elavate muusikahuviliste soosik. Kõige rohkem aga soovis ta, et teda kuuleks see, kelle elamused olid tema sonaadi aluseks: tema isa, inimkonna lemmik ja selleltsamalt inimkonnalt nii raske karistuse saanud Pierre Mercier.

Kas isa kuulab teda?

Rääkida ta isaga ei saa: Mercier' vabatahtlik üksindus jätkub. Oma toas on ta kogu maailmast eraldatud. Võib-olla on ta isegi raadio välja lülitanud? Siis ei tea ta ka kontserdi päeva ega tundi.

Ent Pierre siiski kuulas.

Kõigile teistele muusikariistadele eelistas Anna mul-titoni. See meeldis talle oma peaaegu tabamatult üksteiseks üleminevate toonide hulga ning tämbrite lõputu mitmekesisuse tõttu. Osaliselt meenutas multiton vanaaegset orelit, kuid ta helid olid pehmemad ja paindlikumad, ning mis peaasi, ta oli palju kõlarikkam,

78

rääkimata sellest, et ta ei avaldanud rõhuvat muljet oma hirmuäratava suurusega nagu tema kunagine eelkäija. Tõsi küll, multitoni oli palju raskem mängida kui kõiki teisi instrumente.

Ülemaailmsete saadete stuudioid oli palju. Anna kontsert anti edasi Havai saarestikust kell kümme hommikul sealse aja järgi. Kontserdi toimumise kohal ei olnud olulist tähtsust, sest kontserdist, samuti nagu igasugusest etendusest, loengust või koosolekust, oli võimalik osa võtta maakera pinna mistahes punktis viibides.

Anna istub instrumendi juures. Tema pikad, just nagu hingestatud sõrmed on juba klaviatuuri poole sirutatud. Ta on üksi, kuid tajub miljonite kuulajate ja vaatajate juuresolekut. Kui tugev erutus peegeldub tema näol!

Nüüd puudutavad Anna käed otsustavalt klahve. Klahvidele pole vaja lüüa, nagu seda tehti vanal ajal, — piisab kergest puudutusest. Otsekohe kaob erutus mängija näoilmest ning asendub sügava keskendatusega. Seejärel hakkavad ilmed vahelduma koos helidega. Kõlavad selged, üha tugevnevad helid. Algul kostab ühtlane sulin, siis kõmisev mürin, ähvardav möirgamine, nagu paiskuks tuhat Niagaarat vahuks ja tol-muks pihustudes kuristikku.

Pierre vaatab ja kuulab. Peened sõrmed libisevad üle klahvide. Helid tugevnevad. Nüüd näeb ja kuuleb Pierre selgesti. Arvutud laineteread ründavad ranna-kaljusid. Mürinal põrkavad nad vastu rahne. Nad ei saa taanduda, nende kannul tulevad järgmised. Nad purustavad kaljud, peavad need purustama! Ja siis avaneb nende ees iöputu tee.

Kuid kaljud seisavad vigastamatult.

Rida rea järel. Laine laine järel.

Siis aga nakkab võidukasse mürinasse segunema teisi helisid. Kas lained annavad alla?

Ei! Nad ei tohi alla anda. Nad väärivad võitu! Ise seda märkamata on Pierre täies pikkuses püsti tõusnud. Anna istub näoga tema poole, ta vaatab Annale 4>tse silma. Tütar ei näe teda.

Anna näoilme just nagu saadab muusikat: see on pidulik ja kurb.

77

Lained ründavad. Nende jõud ei ole nõrgenenud, nende võidutahe ei ole vähenenud. Nüüd on aga juba selge, et kaljudest läbi murda neil ei õnnestu. Rida rea järel purunevad nad pihuks ja põrmuks. Nende peaaegu inimlikest oietest kostab sügav mure. Kõlab lõppakord, täis kirglikku võidujanu ja võidu saavutamatuse tunnetamisest põhjustatud vaiu. Kas sellega lõpeb kõik? Ei, siin kajastub leppimatus sellega, et õnn on kättesaamatu ja võiduka edasimineku tee on suletud. Ja meeleheide!

Anna tõusis. Pierre ei märganudki, et sonaadi lõppemisest oli juba mitu minutit möödunud.

Anna kadus.

Tasasel sammul sisenes Olga. Ta vaatas mehele silma ja pani käe tema õlale.

Eritomo Nijagawa ei kuulanud Anna Mercier' esinemist esmakordselt. Ta oli alati muusikat armastanud ja juba lastelinnas hästi viiulit mänginud. Tõelist muusikut polnud temast siiski saanud; puudus peamine, mis igas kunstiharus on meistri tunnuseks: selgesti väljenduv loominguline individuaalsus. See ei takistanud teda nautimast oma lemmikteoste esitamist, kuid ta esitas neid ainult iseenesele oma toas. Surunud viiuli õla ja lõua vahele, ei kuulanud Eritomo poogna õrnas ja peenes, ajuti värelevas laulus mitte iseenda esitust, vaid komponisti loodud meloodiat.

Anna Mercier' mängus hindas ta just nimelt seda, mis tal enesel puudus ja mis oli kallis Anna talendi arvukatele austajatele: interpreedi eredasti väljenduvat individuaalsust. Isegi siis, kui ta ei teadnud, kes mängib, oli ta oma hästi arenenud muusikalise kuulmisega suuteline Anna esitusviisi ära tundma, olgu esitatav teos missugune tahes. Niisamuti eristame üht tuttavat häält paljude nähtamatute vestlejate häälte hulgas.

Anna esinemine komponistina oli aga Eritomole üllatuseks. Nüüd siis istus ta oma toas ekraani ees. Enne kontserdi alguse hetke ei lülitanud ta seda sisse: ta ei tahtnud, et mingid teised nägemis- või kuulmismuljed teda häiriksid. Ta sulges isegi silmad. Otsekohe kerkis tema kujutlusse Anna oma elavate liigutuste, heledate

78

juuste ja siniste silmadega, täidlaste naeratavate huultega ja näoga, millel meeleolusid väljendavad ilmed vaheldusid tabamatult nagu loojangukumast valgustatud kergete pilvede vormid . ..

Silmi avamata tajus Eritomo, et aeg on saabunud.

Jah, väga täpselt.

Kaua aega viibis Eritomo Anna kontserdi mõju all. Teda valdas kummaline kahepalgeline tunne: ühelt poolt sügav rahulolu, mida tekitas omapärane, tema arvates täiuslik muusika, teiselt poolt piinav, tungivalt lahendust nõudev küündimatus, samasugune rahuldamatus, samasugune kirglik ja peaaegu lootusetu püüd õnne poole, mis oli kõlanud sonaadi lõppakordides.

Kui võõrad olid kannatused Anna kogu olemusele! Kujutlus temast seostus alati millegi ereda, tormilise, hoogsa, õnnelikuga. See seos ei olnud juhuslik: alati oli ta oma kontsertideks valinud mažoorseid, rõõmsaid helindeid, olgu need siis vanade või kaasaegsete heliloojate teosed. Alati hoogsus, lennukus, eesmärkide saavutamine! Ent juba esimene teos, mille ta ise lõi ja mis samuti algas hoogsa lennuga, lõppes langemisega kurbuse kuristikku, rahuldamatu igatsusega saavutamatu õnne järele.

Peaaegu masinlikult valis Eritomo Informatsiooni-keskuse indeksi ja andis tellimuse: Anna Mercier, heli-kunstnik-multitonist, vanus umbes kakskümmend aastat, väike kasv, kõlav hääl, energilised liigutused, heledad juuksed, sinised silmad, täidlased huuled, kiiresti vahelduv näoilme, ahtad käed, pikad sõrmed. Ta loetles kõik

need tunnused kordagi takerdumata — nii selgesti nägi ta Annat enda ees. Oleks tarvis olnud veel öelda, kus Anna elab ja töötab. Seda aga Eritomo ei teadnud.

Tunnuseid oli vähe, kusjuures needki olid sageli korduvad. Seepärast ei ühendanud Informatsioonikeskus teda otsekohe. Kui noormees lõpuks ühendamisest märku andvat torget tundis, ei olnud ta veel kindel, kas see on õige Anna Mercier.

Aga millest ta õieti tahab Annaga rääkida?

Ta lülitas sõrmustelefoni välja.

79

Annale enesele ootamatult kutsus tema kontsert esile palju ärevaid vastukajasid. Esitatud teos juhtis inimkonna tähelepanu uuesti Pierre Mercier' traagilisele saatusele. Seda ei olnud Anna üldse arvestanud, vähemasti teadlikult mitte. Ta oli sonaadis väljendanud oma tundeid, mis loomulikul viisil peegeldasid talle kalli inimese elamusi. Isa kannatused olid saanud ka tema kannatusteks.

Pierre'ist räägiti ja kirjutati, tema üle vaieldi. Talle tunti sügavasti kaasa, kuid rõhuv enamik oli siiski arvamusel, et karistus oli talle määratud õiglaselt. Maailmanõukogu otsus oli oma olemuselt inimkonna otsus. Jah, kui oleks Annalt küsitud, siis oleks vist küll temagi selle otsuse õigeks tunnistanud . ..

Samuti Pierre ise . ..

Temast oli väga vähe teada. Teati ainult, et ta on täielikku üksindusse tõmbunud.

Ühel oma harvadest külaskäikudest vanemate elamusse otsustas Anna emalt isa üle järele pärida. Olga aga põikles väga sõbralikul viisil vastusest kõrvale ja ütles, peoga õrnalt üle tütre sileda soengu libistades:

«Ära muretse...»

Selles sisutus fraasis oli midagi rahustavat ja samal ajal pärimisi keelavat. Rohkem ei olnud sellest juttu.

Alles kaks päeva hiljem, olles jõudnud veendumusele, et kontserdist saadud mulje ei tuhmu, vaid, vastupidi, muutub aja jooksul üha eredamaks, otsustas Eritomo Anna välja kutsuda. Vältimatu abivahendina iga korteritelefoni juurde kuuluv automaatsekretär vastas:

«Anna Mercier'd ei ole kodus. Ütle, kes räägib.»

«Sellest pole kasu,» ütles Eritomo, «ta ei tunne mind. Aga mul on tarvis temaga kõnelda.»

Ise seda märkamata rääkis ta automaadiga nagu mõistusliku olendiga, olgugi et see oli vaid küberneetiline masin ning suutis esitada ainult neid küsimusi ja anda neid vastuseid, mis olid tema mälusse salvestatud. Seekord küsimust ei esitatud ja vastust ei nõutud, niisiis sekretär vaikis. Eritomo taipas, milles on asi, ja küsis:

«Millal ta koju tuleb?»

80

«Kolme päeva pärast,» vastas sekretär otsekohe. Eritomo küsis veel: «Kust teda leida võib?»

Niisugust küsimust ei olnud ilmselt ette nähtud. Masin tuhnis oma mälus ja vastas täiesti huupi: «Ütle oma indeks.»

Telefoni välja lülitades tundis Eritomo ühtaegu tuska ja kergendust: ta oli võitmatule sunnile allunud, ilma et ta ikka veel oleks teadnud, millest Annaga rääkida.

Pärast kontserti leppis Anna töökaaslastega kokku vahetuste suhtes, et viis päeva puhata ja suurem osa sellest ajast emaga veeta. Töö sonaadi kallal oli temalt suurt närvipinget nõudnud. Vahel oli juhtunud, et ta kümme tundi järjest polnud multitoni juurest lahkunud. Pärast esinemist tundis ta seetõttu ülisuurt väsimust.

Peale selle mõistis ta, et ema oma tavalisest välisest rahulikkusest hoolimata elas sügavasti kaasa Pierre'i tragöödiale. Oli tarvis tema juures olla.

Anna püüdis ema muret sõbraliku osavõtlikkusega igati kergendada. Tegelikult aga abistas ennast paremini valitsev Olga küll vist rohkem tütart kui tütar teda.

Olga töötundide ajal luges Anna palju. Ta ei käinud aga kusagil, ei kuulanud muusikat, vältis kohtumisi sõprade ja tuttavatega. Isaga ei puutunud ta peaaegu üldse kokku. Pierre väljus harva oma toast. See oleks võinud muret tekitada. Nendel paaril-kolmel korral, mil Annal õnnestus teda lühikest aega näha, ei jätnud isa siiski eriti halba muljet. Ta oli murelik, väga hajameelne — ja kõik. Näis isegi, et ta oli rahulikum kui enne oma vabatahtlikku vangistust. See tekitas Annas arusaamatust, kuid ta tundis, et pärida ei maksa.

Viienda päeva lõpul jättis Anna emaga hüvasti ja pöördus koju tagasi. Telefonisekretäri lindilt sai ta teada, et vahepeal olid talle helistanud paljud sõbrad, tuttavad ja hoopis tundmatud inimesed.

Kostis lühike helin. Anna vaatas ringi ja nägi läikivate mustade, just nagu õlitatud juustega lühikesekasvulist noormeest. Veidi kõlatu, kuid selge hääl ütles:

81

«Tervist, Anna.»

«Tere päevast,» vastas Anna sõbralikult. «Kes sa oled?»

«Minu nimi on Eritomo Nijagawa. Ma olen Maailmanõukogu radist. Tahan rääkida sinu kontserdist.»

Nad vaatasid vaikides tähelepanelikult teineteisele otsa. Eritomo nägi tütarlapse elavat, kirgast nägu, mille põhitooniks oli elurõõm. Kuidas sobib see kokku tolle piiritu meeleheitega? Sobib. Mitte kõik ei ole inimeses lihtne ja järjekindel. Jah, nüüd näib see arusaadavaks muutuvat. See õnn ja see mure pärinevad ühest ja samast allikast. Kirglik janu elu ning helgete saavutuste järele — ja ületamatu tõke, taltsutamatu püüd purustada see iga hinna eest! Kas see õnnestub? Kas kõlab kunagi kõike lahendav akord? Eritomo oleks tahtnud kõiki endasse tulvavaid mõtteid ja tundeid sõnades väljendada, kuid ei suutnud seda.

Ta võttis seinalt viiuli, surus selle vastu õlga ja haaras poogna.

Anna tundis ära oma sonaadi meloodia: vahutavate lainete kirgliku mürina, nende raevuka võitluse — ja lüüasaamise, kaotuse. .. Kaljud on liikumatud. Kuid lained annavad neile ühe hoobi teise järel, veel ja veel. Ja siis . ..

Nad murravad tõkkest läbi! Nad võidutsevad. Kõlab rõõmus lõppakord!

Eritomo tundis oma muusikat kuulates tuska. See oli kahvatu ümberjutustus helitööst, mis oli teda ja paljusid teisi nii erutanud. Ainult lõpu oli ta ise leidnud, kuid Anna hiilgava muusikaga võrreldes kõlas see nii ilmetult!

Ta pani viiuli ära ja vaatas kurvalt Anna poole. Ei, tal polnud õnnestunud väljendada seda, mida ta oli tahtnud!

Anna nägu aga valgustas rõõmus naeratus. Ta vaatas Eritomole otsa, nagu päike vaatab puhtasse jõevette, üheaegselt seda oma valgusega läbistades ja selles peegeldudes.

Ta sai aru, sai aru!

82

NELJATEISTKÜMNES PEATÜKK — KOMPLEKS

«Kas sa ei kuule mind, Panait?»

Panait kahtlemata kuulis — seda oli näha tema näoilmest. Ta kuulas teraselt küsimusi, mida esitasid tema vastas istuv elatanud arst ja selle noor naisabiline. Küsimuste mõte aga nähtavasti ei jõudnud temani.

«Ma räägin sinuga, Panait!»

Noormees ei reageerinud isegi oma nimele. Kuid pärast lühikest vaikust ütles ta selgesti mitu sõna mingis arusaamatus keeles. Sõnadega kaasnesid hääle järsud tõusud ja langused ning sõnad vaheldusid lühikeste kiirete aspiratsioonidega.

Ent arst oli ju temaga rääkinud prantsuse keelt, teades, et selles keeles oli ta alati Jeaniga kõnelnud. Kui vastust ei tulnud, kordas arst oma sõnu teistes levinud keeltes — vene, inglise, saksa ja hispaania keeles. Seejärel pöördus tema abiline Panaiti poole kreeka, norra, hindi ja suahiili keeles. Noormees vangutas vaid kurvalt pead ja lahutas süüdlaslikult käsi, kulmud pingutusest kortsus. Ilmselt nägi ta tõsist vaeva, et saada aru kõnest, millega tema poole pöörduti, kuid ei suutnud seda mõista.

«Analüütiline diagnoosimismasin tegi kindlaks mõned ajus toimunud väikesed, väga peened muutused,» ütles arst. «Aga dešifreerida me neid siin ei oska. Film tuleb saata Maale, Komplekse Meditsiini Instituuti.»

Panait erutus äkitselt tugevasti ja ütles mitu lauset. Neid oli võimatu mõista. Nähtavasti rääkis ta sama keelt mis varemgi. Aga mis keel see oli?

«Me ei ole keeleteadlased,» ütles abiline. «Mis me teeme?»

«Keerulist pole siin midagi,» vastas arst enesekindlalt. «Otsekohe proovime kõik selgeks teha.»

Ta kutsus tele kaudu välja Asustamise Staabi. Ekraanile ilmus korrapidaja.

«Ma räägin teisest haiglast,» ütles arst. «Me püüame ennast Panaitile arusaadavaks teha. See on see noormees, kes varingu alla jäi.»

83

«Vulkanoloog? Kas siis temaga on nii raske rääkida? Minu teada oskab ta vähemalt kümmet keelt.»

«Aga ta ei reageeri ühelegi.»

«On ta kaotanud kuulmise? Või hääle?»

«Ei kumbagi.»

«Ma ei saa aru.»

«Ta räägib mingisugust meile arusaamatut keelt.»

«Imelik, aga mitte hirmus. Paluge, et ta mulle midagi ütleks, me kirjutame ta sõnad üles ja sisestame küber-neetilisse tõlkimismasinasse.»

Arst näitas Panaitile märkidega, mida temalt nõutakse. Panait pöördus nii, et ta jäi staabi tele vaatevälja, ning hakkas kiiresti rääkima, selge häälega, arusaamatult ja võrdlemisi pikalt. Zestide ja miimika järgi võis oletada, et ta avaldab millegi üle imestust.

«Noh, ongi kõik,» ütles korrapidaja. «Tõlke teeme teile viivitamatult teatavaks.»

Saabus pilkane Veenuse öö, mis pidi kestma sada viisteist Maa ööpäeva. Taevas ei paistnud ühtegi tähte. Ülal lasuv raske pilvkate ei olnud nähtav, vaid ainult aimatav. Pimedust lõhestasid siiski pälkude vastuhelgid. Pälgud sähvisid hääletult kusagil silmapiiri taga ja iga sähvatus tõi pilvedesse ähmase kuma, pärast seda aga muutus pimedus veel tihedamaks, veel sügavamaks. Jean istus Sergei kõrval Veenuse Asustamise Staabis.

Kõigest pool tundi tagasi oli vaibunud äike, mis oli kestnud vahetpidamatult kauem kui Maa ööpäev.

Sergei lülitas seinte heliisolatsiooni välja.

«Ega sul ei ole midagi selle vastu?» küsis ta.

«Oh ei. Eraldatus välismaailmast on mind juba tüüdanud — samuti nagu vist sindki. Olgu tunda planeedi hingust.»

«Ongi tunda!» muigas Sergei.

Tõepoolest kostis mingisugune mürin.

Jälle äike?

Ei, mürin tuli altpoolt. Pinnas vappus ja kõmises, väike kilemaja kõikus. Jean heitis pilgu seinal olevale osutile, mis dubleeris seismograafi näite.

«Ohoo!»

84

Vanasti Maal kasutatud kaheteistkümnepallisest skaalast siin ei piisanud. Osuti võnkus viieteistkümne ümbruses. Maja aga ainult tõusis ja laskus vedrudel nagu laev lainetel.

Niisuguste asjadega hakati siiski juba pikkamööda harjuma.

Ilma igasuguse üleminekuta asendus öö päevaga. See ei olnud Veenuse juba tuttavaks saanud nukker, süngevõitu päevavalgus. Näis, nagu oleks tõeline päike kujuteldamatult paksust pilvkattest läbi murdnud ja planeedi kohal särama löönud. Tema sära täitis kogu toa. Läbipaistvate seinte taga muutus nähtavaks avar kollakaspunane kivikõrb, mille värvus oli tingitud raudoksiididest.

«Ikka veel ei suuda ma harjuda sellega, et elektri-päike nii järsku sisse lülitatakse,» ütles Jean.

«Mis järkjärgulisust sa temalt nõuad?» vastas Sergei. «Ega ta ju idast ei tõuse. Tõsi küll, Maal on hämarik säilitatud, aga siin pole selle järele mingit vajadust.»

«Ei,» katkestas ta iseennast, «kauaks ei või istuma jääda. Siin ei ole nii nagu Maal: seal on kindlad töö-tunnid ja kindel vaba aeg, aga siin on inimene esialgu veel harva iseenda päralt.»

Ta jäi vait, et mõtteid koguda. Jean pani tähele, kui väsinult vaatasid sõbra helehallid silmad, kui valgeks oli tõmbunud tema kunagine päevitunud nahk. Ja nii ruttu! Sergei omakorda märkis endamisi Jeani väsinud ilmet.

«Kuule,» ütles Jean, «sa ei ole mulle ikka veel seletanud, kuidas sa siia sattusid.»

«Alles kolm Maa ööpäeva tagasi jõudsin järjekordse laevaga pärale. Ja otsekohe haaras mind uskumatu töö-keeris — staapi oli kiiresti tarvis üht töötajat, teisi vabu ja, nagu mulle öeldi, sobivaid inimesi ei leidunud. Noh, ja kuidas ma Veenusele sattusin? Kui ma sellest hirmsast katastroofist kuulsin . . . Enne hukkunute nimede teadasaamist mõtlesin õudusega, et äkki ka sina. .. Ahnelt jälgisin teateid Veenuselt. Siin teada, et oled elus ja töötad tehisvulkaanidel. Mõtlesin palju sinust... Ja Mercier'st. Lugesin palju Veenuse asustamisest, kuulasin diskussioone. Ja järk-järgult

85

jõudsin arusaamisele, et Mercier’l ja tema pooldajatel on õigus — inimkonnal on aeg Päikesesüsteem vallutada. Aga kui ma selles juba kord veendunud olin, siis otsustasin, et minu koht on siin. Pöördusin Maailmanõukogusse. Ekspeditsioon oli selleks perioodiks juba komplekteeritud, kuid aitas minu eriala — osutus, et siin on see väga vajalik. Tööst Asustamise Staabis oleksin tahtnud keelduda — mis organisaatorikogemusi minul on? Aga öeldi, et on tarvis. Siis ma mõtlesin, et ees seisab palju raskeid töid, ja kui mulle juba kord niisugune vastutus osaks langes, kas mul on õigus sellest kõrvale hoiduda? Aga nüüd ... ma tean, mis viimasel ajal sinuga on juhtunud: põletus, tulekahju metsas, hirmsad seened, varing...»

«Juba tead?» imestas Jean.

«Meile ju teatatakse kõigest.»

«Veel üks küsimus,» ütles Jean. «Kuidas sul maalimisega on? Siin on selles osas avar tegevusväli, kas pole?»

Sergei süngestus:

«Maalimine tuleb esialgu sinnapaika jätta...»

Sisenes korrapidaja.

«Vabandage, sõbrad, et ma teie vestlust segan.»

Ta pani lauale väikese salvestusrulli ja keris selle lahti.
«See on keel, mida räägib Panait. Mitte keegi ei suuda aru saada. Äkki teie saate?»
«Mis keel?» imestas Jean. «Meie oleme temaga kogu aeg prantsuse keelt rääkinud...»
«Prantsuse keele on ta nähtavasti unustanud. Ma olen kuulnud, et tugev löök pähe võib seda esile kutsuda.»
Korrapidaja puudutas lindi küljes olevat kangikest. Kostsid laused, mida mõni minut tagasi oli öelnud Panait. Ei Sergei ega Jean saanud midagi aru.
«Noh, ma siis lähen ja pistan selle masinasse,» ütles korrapidaja ja väljus.
«Loodame, et Panait ravitakse terveks,» ütles Sergei. «Aga nüüd jätkame oma juttu. Asi, mille pärast ma sind välja kutsusin, on järgmine: me otsustasime, et sul tuleb koos Gerda Lagerlöfiga hakata juhtima
86
vulkanoloogide tööd kogu planeedi mastaabis, sest tehis-vulkaanide hulk on juba väga suur ja kasvab ka edaspidi.»
«Arvatavasti tuleme sellega toime,»- vastas Jean. «Aga . . . veel paremini teeks seda Mercier.»
Sergei vaikis veidi aega. Jean vaatas talle uurivalt otsa.
«Miks sa mind niimoodi vaatad?» ütles Sergei rahulikult. «Sa ju tead, et minust oleneb see niisama vähe kui sinustki.»
«Mida vähem on magmakoldeid,» jätkas ta, «seda vähem esineb ka maavärinaid ja looduslikke purskeid. Nende täielikuks likvideerimiseks, nagu see on juba saavutatud Maal, läheb tarvis veel tuhandeid tehis-vulkaane. Noh, lisaks magma väljaammutamisele suunate vajaduse korral ka laavavoole ning kujundate neist tammid. Ja peale selle teete magmaanalüüse, valmistate ette materjale metallurgide jaoks. Aga kõik need on pisiasjad.»
Viimane sõna näis Sergeile just nagu kurku kinni jäävat.
«Ei, ma räägin rumalusi. Muidugi ei ole need pisiasjad, eriti mitte tuhanded vulkaanid. Vastupidi, see on grandioosne. Aga teie, vulkanoloogide ees seisab ju veel võrreldamatult raskem ülesanne.»
Jean noogutas jaatavalt:
«Muidugi. Energeetika.»
«Just nimelt. Energiat on planeedi ümberkujundamiseks tarvis tohutul hulgal. Sulle on muidugi selge, et praegu tuleb meil kasutada esmajoones planeedi sisesoojust.»
«Kahtlemata,» kinnitas Jean. «Kui juba Maal loobuti termotuumareaktsioonidest, et ei tekiks ülekuumenemist, siis seda tähtsam on see siin. Ja seni, kuni planeeti ümbritseb nii tihe pilvkate, on raske kasutada otsest päikesekiirgust. Muidugi on olemas veel ka teisi suuri energiaallikaid, nagu tuuled, atmosfäärielekter ja atmosfäärikihtide temperatuurierinevused, eks ole ji?»
«Õige,» ütles Sergei, «aga sundides enda teenistusse planeedi sisesoojuse, rahustame ühtlasi veel suuremal määral tema mässavat põue. Energia, mis kulub pla-
87
needi ümberkujundamiseks, ei võta enam osa pursetest, maavärinatest ega planeedi pinna ja atmosfääri temperatuuri tõstmisest.
Niisiis, et õigesti mõista planeedi asustamise põhiideed, tuleb enesele selgeks teha selle idee olemus. Mulle näib, et kõige õigemini määratleb seda olemust sõna «kompleks». Me ammutame planeedi sisemusest energiat ja aitame sellega kaasa

tema rahustamisele. Ühtlasi aga — mida vähem toimub purskeid, seda vähem läheb atmosfääri süsihappegaasi.

Energiat on meil kõikjal vaja. Atmosfäärisegamisjaamade jaoks. Elektrolüüsiks ja teiste hapniku tootmise menetluste rakendamiseks. Elektrolüüs annab ka vesinikku toiduainete sünteesimiseks. Peale selle vajame energiat kivimite lagundamiseks, et saada toorainet rõivaste ja ehitiste jaoks ning jällegi toiduainete sünteesimiseks.

Ja kui palju energiat kulub lämmastiku tootmiseks! Meil tuleb õhu koostis viia maapealse tasemeni.

Atmosfääri segamine ühtlustab äikeste jaotust. Selleks on jällegi vaja energiat! Samuti klorella kasvatamiseks, klorella on tarvilik fotosünteesiks. Fotosün-tees omakorda annab hapnikku ja vesinikku ning vähendab süsihappegaasi hulka. Kui atmosfääris on vähem süsihappegaasi, on seal ka vähem soojust. Ühtlasi annab klorella valke, rasvu ja vitamiine.

Protsessi, mille toimumiseks looduses kulub miljoneid ja miljardeid aastaid, teostame meie aastakümnetega ja isegi aastatega!» lõpetas Sergei uhkelt.

Erutatult väljus Jean majakesest, kus ta oli Sergeiga vestelnud. Ta peatus, et mõtteid koguda.

Jah, kompleks. Tohutu mastaap. Ta muidugi teadis, et ka Maal on tehtud grandioosseid töid. Kuid seal oli neid alustatud ammusel ajal. Tema põlvkond oli Maa enda käsutusse saanud suurelt osalt valmis, mugava eluasemena. Toitu ja kõikvõimalikke muid hüvesid oli külluses. Maapõu oli ammu taltsutatud. Mered ja at-mosfäär allusid inimese tahtele. Torustikud ning tehislikud mere- ja õhuhoovused ühtlustasid kliimat. Džung-leid ja ohtlikke metsloomi leidus ainult looduskaitsealadel. Suured tööd jätkusid veel, palju oli veel vaieldavat.

88

Kogu nende tööde kompleksi oli nüüd aga juba raske kujutleda.

Siin, Veenusel, oli olukord teistsugune. Siin kõik alles algas. Plaan ei olnud veel kaugeltki täies ulatuses suurteks tegudeks saanud. Seepärast suutsid tulevikku suunatud mõtted teda kergemini haarata. Kui ülev oli see plaan! Siin oli ju tarvis teha veel palju rohkem, kui oli tehtud Maal. Ja seda tuli teha palju kiiremini!

Kõike seda oli Jean muidugi mõistnud ka enne vestlust Sergeiga, kuid iga järjekordne töö oli teda pannud niivõrd keskenduma, et ta polnud suutnud mõttes kor-raga kogu tervikust pilti saada. Staabis oli tervik, üldpilt paremini nähtav. Sergei aga oli ju staabis ja üldse Veenusel viibinud kõigest mõned päevad. Järelikult olid kõik need mõtted teda erutanud ja tugevasti tema tähelepanu köitnud juba Maal, tõenäoliselt juba tol ajal, kui ta pidas ennast veendunud vastaseks Mer-cier'le, kelle ideed olid temas ammu salamisi küpsenud. Nüüd aga — missugune Veenuse asustamise entusiast oli Sergeist saanud! Ja kui täiuslikult oli ta kõigega kursis!

Jean vaatas ringi.

Kui ülespoole vaatamata jätta, oli kõik imetore! Päikesepaisteline päev oli selge nagu Maal. Siis aga tõstis ta pea.

Kui kaugel oli grandioosne plaan veel täideviimisest! Madalas taevas ujusid ikka needsamad rasked, rõhuvad pilved!

VIIETEISTKÜMNES PEATÜKK — OOTAMATU KUTSE

Ilmus raamat. Algul sattus see kätte vähestele inimestele, kelle tähelepanu köitis autori nimi. Igaühte neist vapustas see raamat. Igaüks jutustas sellest teistele. Varsti oli sellest teadlik kogu Maa elanikkond. Keegi ei saanud seda lugeda ilma suure erutuseta.

Lõpetanud töö käsikirja kallal, oli autor kirjastusse läinud. Seal oli imestatud ootamatu külalise üle. Asja-

89

olu, et Pierre Mercier esines autorina, ei sobinud kuidagi kokku sellega, mis temaga viimasel ajal oli toimunud.

«Ma kirjutasin raamatu,» ütles Pierre ebatavaliselt ühetoonilise, summutatud häälega. «Kas on võimalik seda välja anda?»

Vastus sellele küsimusele võis olla ainult jaatav: ükskõik kui suur süüdlane Mercier inimeste ees ka ei omud — kui temataoline mees tahtis inimestele midagi öelda, siis pidi see tähtis olema.

Tõsi küll, hetke vältel kirjastuse juhataja kõhkles: Pierre'ile oli ju igasugune töö keelatud . . .

Jah, kuid kõnelemist ei olnud talle keelatud. Niisugune keeld ei oleks isegi kujutletav olnud. Kõnelemine aga jäi ikka kõnelemiseks, ükskõik, kas kõneldi üheainsa inimesega või miljonitega.

Kirjastuse töötaja sisestas Pierre'i toodud lindirulli seinapaneelis olevasse aparaati.

Nagu kõik trükki minevad käsikirjad, nii oli ka see kirjutatud masinal, mis muuseas sugugi ei sarnanenud vanaaegsete kirjutusmasinatega: tal ei olnud sõrmiseid ega hoobasid ja dikteeritava teksti kirjutas ta üles nähtamatute impulssidena. Sõna «käsikiri» aga pärines veel sellest ajast, kui oli kirjutatud käsitsi, samuti nagu sõna «sulg» jäi kasutusele pikaks ajaks pärast kunagi kirjutamiseks kasutatud hanesulgede kadumist.

Aparaat luges lahtikeerduvalt lindilt tabamatu kiirusega kõik impulsid ja muutis need teisel lindil tähtedeks. Kogu prantsuse keeles kirjutatud teksti reprodutseerimiseks ei kulunud poolt tundigi.

Seejärel viis transportöör valmis teksti trüki-tõlke-masinasse. See valmistas poole tunni jooksul kakskümmend viis pisitillukeses tavalises kirjas trükitud miniatuurset raamatukest, ühe igas levinumas keeles.

Need raamatud sisestati fototrükimasinatesse. Veel pool tundi hiljem oli kogu tiraaž valmis. Transportöör viis raamatud köitemasinasse. See varustas iga raamatu õhukeste, painduvate ja väga tugevate kaantega ning riputas esikaane külge lugemisläätse.

Teos ilmus veel samal päeval. Juba järgmistel päevadel

90

külvati kirjastus üle arvutute tellimustega. Mõne päeva jooksul lasti välja sadu miljoneid eksemplare.

Süžeed ja tegelasi selles raamatus peaaegu ei olnud. Oli ainult autor ise. Ta jutustas oma elust ja kirjeldas oma traagilisi elamusi.

Alguses kõneles ta lühidalt oma lapse- ja nooruki-aastatest. Tema põhilised huvid polnud kaugeltki mitte otsekohe välja kujunenud. Nooruses oli ta hüpelnud ühelt loominguliselt harrastuselt teisele, proovinud jõudu kirjanduses — poeesia ja proosa alal — ning laval. Deklameerimisega oli ta hästi hakkama saanud, katsed näidendites kaasa mängida olid aga lõppenud läbikukkumisega: tal puudus ümberkehastumise anne.

Oma tõelise kutsumuse oli ta leidnud teaduses. Ta oli asunud innukalt uurima Päikesesüsteemi. Tema tähelepanu oli koondunud astronoomiale, füüsikale, geoloogiale ja geograafiale — üksteisega tihedas seoses olevatele teadusharudele. Elav, aktiivne loomus oli teda tõuganud praktilisele tegevusele. Varsti oli ta hakanud tegelema planeetide asustamise probleemidega. Selles ei olnud midagi imestamisväärset: see idee hõljus õhus, inimkond oli selle teostamiseks küps.

Mercier'st oli saanud Maale lähimate planeetide viivitamatu asustamise üks energilisemaid propageerijaid.

Raamat kõneles sellest, kuidas Pierre oli õppinud tundma maapõue rahustamise ajalugu, kuidas ta oli korduvalt käinud Veenusel, teinud seal uurimistöid, tutvunud eelmiste ekspeditsioonide tulemustega, määranud magma ja kivimite seisundit, selgitanud välja suhteliselt ohutuid kohti.

Vapustava avameelsusega, uskumatult jõulise siirusega jutustas Pierre oma raskest haigusest, mille tõttu temalt oli võetud õigus tööle.

Ta jälgis oma elukäiku teadvuse lätetest alates. Las-telinna olid vanemad andnud ta tavalisest hiljem. Võibolla olid nad teda varases nooruses hellitanud ja lapsele oli hakanud tunduma, et ta on kõigi teda ümbritsev&te inimeste tähelepanu keskpunktis. Võib-olla polnud t,a ka täiskasvanuna suutnud sellest alateadlikust tundest täielikult vabaneda.

91

Küllap oli selles osake tõtt. Kuid see ei olnud peamine. Peamine oli, et teda oli alati liiga tugevasti kaasa kiskunud eesmärk, üritus ise ja ta oli nii mõnigi kord unustanud, et iga üritus peab teenima ainuüksi inimeste huve.

Kas mitte just sellepärast ei nurjunud tal tegelemine kunsti ja kirjandusega? Seal on eriti vajalik inimeste tundmine ja oskus üksikinimese psüühikasse tungida. Teadust on kergem inimesest lahutada kui kunsti. Nii absurdne kui see ka kõlab — teadust on isegi võimalik inimeste vastu suunata. Vanal ajal leidus teadlasi, isegi andekaid teadlasi, kes lõid vahendeid inimeste hävitamiseks. Inimkonna minevikku on tarvis kindlalt meeles pidada!

Inimkond! Kuidas on ta elanud miljon aastat, alates oma ilmumisest Maale! Kui palju on tal tulnud võidelda ja kannatada!

Inimkonna biograafia on ülev ja traagiline. Kangelaslikkus ja kannatused. Raske võitlus orkaanide, uputuste, vulkaanipursete, tulekahjude, epideemiate, metsloomade vastu. Ja omataoliste vastu. Võitlus endakait-seks ja toidu hankimiseks.

Sõjad!

Võimatu on täies ulatuses kujutleda seda julmust, millega inimesed on üksteist kohelnud. Eriti raske on seda mõista praegu. Aga mõista on tarvis.

Sõjad, alates inimese ilmumisest Maale. Eri hõimude vastastikused üksteise hävitamised ning ühe ja sama hõimu liikmete vahelised lahingud toidu pärast, tööriistade pärast, omataoliste hävitamise vahendite pärast.

Koletislikult julmad orjade piinamised. Ja veel julmemad arveteõiendused ülestõusnutega. Pikk tee, mida ääristasid Spartacuse ristilöödud sõjamehed.

Nero elusad tõrvikud.

Ivan Julma ja tema jäljendajate metsikused.

Ristirüütlid! Inkvisiitorid! Cortes! Euroopa ja Aasia valitsejate sõjakäigud! Lõputud tülid kõikvõimalike feodaalide ja osastisvürstide vahel — inimesed, inimesed, sajad 'tuhanded ja miljonid inimesed hukkusid

92

ning said kannatada haavade, epideemiate ja nälia läbi.

Pärtliöö!

Tšingis-khaan. Batu. Timur, kes käskis üksteise külge kinnitatud elusatest vangidest püramiidi ehitada ja siis uhkelt sellele agoonias vaevlevatest kehadest pjedestaalile tõusis.

Hävitussõjad üksikute riikide vahel. Maailmasõjad. Napalm, leegiheitjad, elusalt põlevad inimkehad. Majda-nek, Ošwiecim, Treblinka.

Aatomipommid, mis ühe hetkega põletasid sadu tuhandeid Hirošima ja Nagasaki elanikke!

Juudipogrommid! Armeenia veresaun! Kukluksklan-laste julmused, lintšimised! Kas on võimalik loetleda miljondikkugi kannatustest, mida inimesed on tekitanud inimestele!

Kõik need on piisad inimeste poolt omataolistele tekitatud kannatuste ääretus ookeanis.

Alles nüüd, sunnitud jõudeoleku ajal, oli Pierre tõsiselt ajalukku süvenenud. See, kes ei tunne põhjalikult inimkonna ajalugu, ei ole suuteline küllaldasel määral tundma õppima ka iseennast ja oma kaasaegseid.

Inimene! Nii habras olend, arvutute põlvkondade vältel imepäraselt diferentseerunud ja organiseerunud rakkude kogum. Keemiliste reaktsioonide ja mikrovoolude keerukas sümfoonia ülipeentes elusates kudedes. Ka nüüd veel jälitavad inimest haigused, teda ähvardavad ohud ja ootab vältimatu surm. Kui väga tuleb teda seetõttu hoida! Möödunud ajastutel aga oli ohte tuhandeid kordi rohkem, haigused viisid inimesi massiliselt hauda ning üldse oli nende elu palju lühem. Ja siiski piinasid inimesed ise loomalikult teisi inimesi ning hävitasid neid.

Ent kõigil aegadel on leidunud ka inimesi, kes kogu hingejõuga on oma kaasinimesi armastanud. Ja võitsid lõppude lõpuks ikkagi nemad, mitte inimesevihkajad. Peaaegu nelisada aastat tagasi kirjutas suur humanist Radištšev: «Ma vaatasin enda ümber ja inimeste kannatused lõid mu hinge haava.» Need sõnad on koos teiste tähelepanuväärsete ütlustega Inimkonna Panteoni seina raiutud. Võitis Radištšev, mitte Nero, Hitler või

93

Saltõtšihha. «Kui palju kordi olen ma lugenud neid sõnu, ilma et oleksin neid vajalikul määral mõistnud! Aga oleksin pidanud mõistma!» kirjutas Mercier. «Armastuseta inimeste vastu ei ole tõelist kirjandust ega kunsti. Selleta ei oleks olnud Shakespeare'i, Goethet, Tšehhovit, Puš-kinit ega Maupassanfi. Brüllovi maal «Pompeji viimne päev» . . . Nii sageli olen ma seisnud selle ees. Mis huvitas mind, geoloogi ja vulkanoloogi? Vesuuvi raevukas ärkamine. Nojah, ma nägin sellel lõuendil ka hukkuvaid inimesi. Aga kas ma tunnetasin nende tragöödiat?

Nüüd mõistan, et selle maali teemaks ei ole üldse vulkaanipurse, vaid inimesed. See kohutav vapustus, mida nad kõik koos ja igaüks üksikult tunda said.

See pilt tuletab ju meelde kõiki suuri vapustusi, mida inimkond on üle elanud. Kolm sajandit enne meid elanud kunstnik nägi iga inimest, keda ta kujutas. Järelikult oli tema hing minu omast palju tervem.

Aga need, kes läksid tuleriidale ja tapalavale, kes kannatasid sunnitööl ja pagenduses, et lähemale tuua inimkonna õnne! Bruno, dekabristid, Sofia Perovskaja, Belojannis. Kas ma teadsin kõike seda? Muidugi teadsin nagu teisedki. Kas ma meenutasin seda? Väga harva. Töö — tõsi küll, inimkonnale vajalik töö — varjas minu eest need meenutused.

Võitsid võitlejad inimkonna õnne eest, mitte orjapidajad, despoodid ja türannid.

Praegu saavad inimesed väga harva teiste inimeste süü läbi kannatada. Katastroofid pole siiski välistatud: saavutanud ühe suure ja raske eesmärgi, seab inimkond enesele alati uue, veel suurema ja raskema. Teed tundmatusse on aga alati rasked ja ontlikud, neil teedel võib inimesi ähvardada hukkumine.

Ka praegu esineb vastamata armastusest tingitud piinarikkaid kannatusi, loomingulistest nurjumistest põhjustatud meelekibedust, hirmu vältimatu surma ees ja rasket, vaigistamatut valu, mida põhjustab lähedaste inimeste korvamatu kaotus.

Kas mina mõtlesin kannatavatele inimestele?

Muidugi mõtlesin. Mitte mõelda pole võimalik. Aga ma mõtlesin abstraktselt. Ma ei tundnud üksikinimese valu. Ja ei elanud kaasa tema rõõmule.

94

Kui hästi töötavad pesumasinad: nad võtavad transportöörilt nõud ja teevad need mõne hetkega puhtaks. Kui palju kordi olen ma imetlenud nende tööd. Ja rõõmustanud, et seda pole vaja teha käsitsi nagu kunagi varem. Nende masinate konstrueerijad on armastusega mõelnud inimestele, kes hakkavad neid kasutama, seepärast ongi masinad nii täiuslikud. Aga kas mina kujutlesin meest, naist või last, kellel on kerge, kelle aju, närvid ja lihased ei ole koormatud igava tööga, vaid kes puhkavad, et säilitada oma jõudu huvitavaks tegevuseks? Ei, ma ei kujutlenud neid, see libises minust mööda. Kui õigesti on öeldud: armastuseta inimeste vastu ei saa isegi pesumasinaid juhtida. Seda enam aga . . .

No hea küll, kaasaegseid inimesi on tarvis, on tingimata tarvis armastada. Aga neid, keda lahutavad meist mineviku ja tuleviku aastasajad ja aastatuhanded? Neid ju ei ole enam või veel olemas.

Pole õige, nad on olemas. Inimkond on oma minevikus, olevikus ja tulevikus ühtne tervik. Meie kaasaegsed on ainult üks lüli selles katkematus ahelas. Igal hetkel muutub olevik minevikuks ja tulevik olevikuks. Me töötame alati tuleviku heaks, aga kuidas oleks võimalik mitte armastada neid, kelle heaks sa töötad? Järglased — need oleme meie ise tulevikus.

Mis puutub neisse, kes olid enne meid, siis meie oleme nende elav jätk. Ja pole õige, et neist on järele jäänud ainult aatomid, mis on läinud mateeria üldisesse ringesse. Neist on järele jäänud ümberkujundatud Maa, kõik nende kogutud teadmised, nende loodud kunsti- ja kirjandusteosed — kõik, mida nad tegid, millest me elame ja mida me jätkame. Nad on meie ise minevikus.

Esivanemaid ja järglasi armastamata ei ole võimalik armastada kaasaegseid.

Aga kas saab armastada tervikuna kogu inimkonna minevikku? Kas saab armastada Torquemadat, Petlju-rat, timukaid ja sadiste, keda oli nii palju?

Ei, muidugi mitte. Aga mingisugust vastuolu sii& pole. Armastada tuleb inimesi. Need, kes sihilikult teistele kannatusi tekitavad, ei ole inimesed.»

Edasi jutustas Mercier, mis tal oli tulnud läbi elada

95

pärast seda, kui tal oli keelatud töötamine. Omaenese nahal oli ta tunda saanud, kui raske on sunnitud jõudeolek. Sellel ei ole midagi ühist vabatahtliku jõudeolekuga, mille eesmärgiks on puhkus. Olla eemale kistud igasugusest tööst, pealegi veel määramatuks, võib-olla väga pikaks ajaks! Miski ei saa olla hirmsam ega piinarikkam. Ainus kasu sellest rõhuvast seisundist oli, et see andis Pierre'ile võimaluse ja aja põhjalikult mõtelda oma raske haiguse üle ja sellest hästi aru saada.

Iga lugeja püüdis ennast Pierre'i asemele seada. Siis tundus talle, et ta on sattunud kitsasse suletud ruumi, millel puuduvad seinad ja lagi, kuid millest siiski ei ole võimalik välja pääseda ja kus ei saa isegi pead vastu seina peksta, sest seina ju ei ole. Aga ka pääsu ei ole kuhugi.

Töö raamatu kallal oli niisiis lõppenud. Pierre tundis, nagu oleks ta tühjaks imetud, ja vajus apaatiasse. Vastukajad tema pihtimusele jõudsid temani ähmaselt, just nagu teisest maailmast. Naise ja tütrega kõneles ta nagu poolunes ning tema vastused neile läksid nii mõnigi kord märgist mööda. Anna, kes oli raamatu ühe hooga läbi lugenud, lendas erutatult vanemate juurde, valmis otsekohe oma arvamust avaldama. Isa nähes aga mõistis ta, et praegu ei maksa isaga sellest kõnelda.

Raske öelda, missuguse ajani oleks Pierre'il selline enesetunne püsinud, kui ei oleks toimunud midagi täiesti ootamatut. Teda kutsuti tele kaudu välja. Tuppa ilmus Oleg Maslakov.

«Pierre Mercier,» ütles ta ees- ja perekonnanime kasutades, nagu oli tavaks ametlikel puhkudel, «mul on tarvis sinuga rääkida.»

Maailmanõukogu esimees kõneles väga rahulikult, kuid tema pilgus nägi Pierre juba tuttavat isalikku hoolitsust.

«Ma kuulan sind,» ütles ta tasase häälega.

«Ei, see on väga tähtis kõnelus. Kui saad, lenda siia, ma ootan sind.»

96

KUUETEISTKÜMNES PEATÜKK — TUTTAVAL TRASSIL

Nüüdisaegsed sidevahendid näivad olevat peaaegu täiuslikud. Isegi Maa teisel poolkeral olev inimene viibib kõneluse ajal just nagu sinu juures ja sa näed teda kogu suuruses, ruumiliselt. Tõsi küll, tema kätt suruda või teda emmata ei ole võimalik. Kuid leidurid töötavad juba ka kompimisaistingute edasiandmise kallal. Esimeste katsete tulemused on lootustandvad. Saatja elektromagnetiainetest eraldatakse lained, mis annavad edasi puudutuse aistingut. Vastuvõtjasse paigutatakse naha kompimiskehakesi modelleerivad retseptorid. Kuitahes kauge eseme ruumilise kujutise puudutamisel on tunda vastupanu. Esialgu aga on see ka kõik. Retseptorid ei ole veel niivõrd diferentseeritud, et oleks võimalik eristada elutu eseme ja elusa keha, tahke ja vedela aine puudutamist. Nad ei erista aistingu laadi ega tugevust, pealegi on nende töökindlus väike ja nad lähevad sageli rikki. Seeriavastuvõtjatesse neid see-pärast veel ei monteerita. Kuid leidurid on veendunud, et lõpuks saavutavad nad edu: nad teavad, kui lapselikult abitud olid telefoni, raadio ja televisiooni esimesed sammud. Muuseas, siiski mitte alati ei ole tele suuteline asendama isiklikku kokkupuudet.

Aga missuguseks kujuneb see kõnelus?

Kogu tee mõtles Pierre sellest. Ta aimas . .. Kuid tõrjus ebaselge aimuse eemale, sest kartis eksida.

Lõpuks istus ta Maslakovi vastas, õlad längus, ja vaatas aukuvajunud pruunidesse silmadesse.

Maailmanõukogu esimehe aeg oli äärmiselt piiratud. Ta ei saanud seda kulutada sissejuhatavatele fraasidele. Seepärast ütles ta, püüdes väliselt ükskõikse hääletooniga muljet nõrgendada:

«Pierre Mercier, sa pead tööle hakkama.»

Pierre'ile tundus, et ta ei kuulnud päris õigesti. Siiski esitas ta vist küll tarbetu küsimuse:

«Kas sa lugesid mu raamatu läbi?»

«Jah.»

«Sul leidus selleks aega?»

97

«Ma loen praegu vähe. Aga seda raamatut pole võimalik lugemata jätta.»

Pärast lühikest vaheaega küsis Pierre:

«Missugusel arvamusel on nõukogu teised liikmed?»

«Samasugusel.»

«Aga . . . kuidas suhtuvad nõukogu sellisesse otsusesse kõik inimesed?»

«Rõhuv enamik kiidab heaks.» «Kust sa seda tead?»

«Üldine meeleolu on meile teada — mis Maailmanõukogu me muidu oleksime? Vabanda, Pierre (mitteametlik kõnetlus tekitas Pierre'is rõõmsat erutust), mul on väga vähe aega. Kus sa tahaksid töötada?»

Kõhklematult vastas Pierre:

«S e a 1!»

«Arvan, et sul on õigus.»

Pierre väljus sirgena, nagu oleks raske koorem tema õlgadelt veerenud. Kodus jutustas ta naisele, mis oli juhtunud. Olga ei kahelnud hetkegi, et Pierre peab minema sinna. Ükskõik missugust tööd ta Maal ka tegema ei hakkaks, ikka oleksid kõik ta mõtted seal. Siin, Maal, ei pakuks ükski töö talle praegu täit rahuldust. Kuid... ees seisab pikk lahusolek. Ja muidugi ootavad hädaohud.

Ei, Olgal ei tulnud mõttessegi Pierrel veenda Maale jääma. Aga nad olid ju teineteisesse nii kiindunud!

Anna lendas koju, et isaga hüvasti jätta. Tundes tütre tormakat iseloomu, kartis Pierre, et eelseisva lahkumisega kaasnevad tugevad kurbuseavaldused. Midagi niisugust aga ei olnud. Anna täitis korteri oma kiirete liigutustega, lõbusa impulsiivse naeruga ja bravuursete muusikaimprovisatsioonidega.

Viimastel lahkumiseelsetel minutitel aga langes ta pea ema hoiatavatest pilkudest hoolimata isa õlale ja kostis nutt, mis oli niisama tormiline kui kevadine äikesevihm enne kireva vikerkaare süttimist.

Kosmoselaev pidi startima Maa tehiskaaslaselt. Sinna jõudmiseks tuli Pierre'il ja mitmekümnel noorel inimesel kasutada vaheühendusraketti.

98

Avaras kajutis istusid Pierre ja ta teekaaslased tugitoolidessse, mis otsekohe omandasid nende kehale vastava kuju.

Kajuti sisemus ei olnud reisijatele võõras: maketil olid nad mitmeid treeninguid läbi teinud. Kõik tunnetasid silmapilgu tähtsust: esmakordselt tuleb neil Maaga hüvasti jätta. Ja veel kuidas! Määramatuks, võib-olla väga pikaks ajaks. Mõnel juhul aga, kes teab, isegi alatiseks. Nad kõik on Veenuse asustamise entusiastid jä kavatsevad sinna elama jääda. Kunagi hakatakse neid Veenuse põliselanikeks nimetama. Aga kas jätkub kõigil püsivust, et seal enesele uut elu rajada? Jõudu ja energiat raskuste ja ohtude ületamiseks tõenäoliselt piisab, sest need kõik on ju spetsiaalselt väljavalitud inimesed, kes ise on otsustanud oma elule täiesti uue suuna anda. Aga kas nad suudavad üle saada tugevast kiindumusest vanasse armsasse Maasse, oma koduplaneedisse? Ja kui neil õnnestubki sellest kiindumusest võitu saada, siis missuguste vaimsete pingutuste hinnaga?

Nõnda mõtles Mercier oma teekaaslastest, silmitsedes sõnatult nende nägusid — igaühte üksikult.

Stardist oli möödas ainult veidi üle minuti, kui sinine taevas värvus juba süsimustaks. Tähed lakkasid vii kumast ja muutusid liikumatuteks nõrkadeks punktikes-teks. Neid oli aga näha palju rohkem kui Maalt läbi atmosfääri.

Kõigi nende mõtete ja elamuste taustal ei andnud kiirendus ennast kuigi tugevasti tunda. Teist korda mõjus kiirendus startimisel tehiskaaslaselt, kui suur Veenuse-rakett kosmilisse ruumi sööstis, jättes endast järele lühiajalise, kuid võimsa tule jälje.

Pierre silmitses seljataha jäänud Maad. Tohutu suur rohekassinine kera — kolmedimensiooniline, justkui stereoskoopiline, — sõuab ruumis. Ta pöördub aegla-selt-aeglaselt. Pilved katavad vaheldumisi tema eri osasid. Tähekesena vilgatab nende vahel ookeanilt peegelduv päike. Näe, seal on Euroopa ähmased piirjoonatf. Veel on eristatav tema keskosa. Pierre'ile tundub, et ta näeb, kuidas helgivad lumised mäetipud. Seal on arvatavasti Alpid, Mont Blanc, Saleve. Ja sealsamas üsna

99

lähedal Genfi järv. Ei, ükskõik kui palju ka silmi ei pingutaks, järve ei ole võimalik eristada. Mingi teise, sisemise pilguga aga näeb Pierre ka järvekallast ja seda väikest majakest... Tõenäoliselt istuvad nad sel hetkel seal kahekesi — Olga ja Anna. Muidugi ei jätnud Anna niisugusel tunnil ema üksi. Nad räägivad temast, Pierre'ist. .. Või ehk ei räägigi, vaid istuvad vaikides, südamega teineteist tunnetades.

Vist küll esimest korda elus mõistab ta nii selgesti, kui kallid on talle need mõlemad Maale jäänud naised, kes on nii sarnased ja siiski teineteisest nii erinevad.

Kui kaua ei näe ta neid? Kes teab, missugused ootamatused ees seisavad?

Juba ammu on inimestel raske kujutleda, mida tähendab niisugune lahusolek. Kaugeimassegi maakera punkti jõudmiseks on vaja kõige rohkem kolm-neli tundi. Ja maakeral pole ühtki kohta, millega ei ole võimalik tele kaudu ühendusse astuda.

Maalt Veenusele või sealt tagasi jõudmiseks aga kulub umbes kolmkümmend Maa ööpäeva. Pierre'il on tulnud ka tunduvalt kauem kosmoses rännata, kuid rõhuvale enamikule inimestest on see ennekuulmatult pikk teelolekuaeg.

Pealegi ei kurseeri laevad regulaarselt, vaid vajaduse järgi. Sõiduplaani veel pole. Kui tuleb tahtmine Maale tagasi pöörduda ...

Pöörduda tagasi enne grandioossete tööde lõpetamist Veenusel? Oh ei, mitte mingil tingimusel!

Hiljem muutub teleside Maaga kõigile kättesaadavaks. Praegu aga on ühendus ainult Maailmanõukogu ja Veenuse Asustamise Staabi vahel.

Ta on omastest täielikult ära lõigatud. Mis siis ikka, nii peabki olema.

Nagu alati, nii ka nüüd ei olnud kaalutuse esimesed minutid eriti meeldivad. Seejärel aga tekitas pidev kiirendus tehisliku raskusjõu. Elutingimused laevas muutusid lähedasteks maapealsetele.

Noortele osutus teekond väga kasulikuks ja meeldivaks. Nagu ette oli nähtud, tutvustas Mercier oma noori sõpru Veenuse uurimise ajalooga ning andmetega, mida olid hankinud varasemad ekspeditsioonid.

100

Teekonnaks ette valmistudes olid nad kõigest sellest lugenud. Ent üks asi oli Veenusel toimunust lugeda või isegi näha seda lindile salvestatuna, hoopis teine asi aga kuulata ekspeditsioonidest osavõtnu jutustust. Ja missugune ekspeditsioonidest osavõtnu see oli! Üks planeetide asustamise peamisi initsiaatoreid ja entusiaste. Mercier ise — nende teekaaslane ja tulevane kaaselanik Veenusel! Pole ime, et tema sõnu kuulati vaimustuse ja pingelise tähelepanuga. Pierre'ile aga olid need sõnavõtud püsiva rõõmu allikaks. Veel kunagi ei olnud tal inimestega suheldes olnud niisugust vastastikuse sõpruse tunnet. Ja ta pani eneses tähele midagi uut: tal ei olnud üksnes meeldiv oma teadmisi jagada — see oli talle alati meeldinud —, vaid veel meeldivam oli jälgida, kuidas iga üksik kuulaja teadmisi omandab. Veenusele jõuavad need noored inimesed varustatuna mitte ainult ettevalmistusega, vaid ka sellega, millega tema neid teel rikastas.

Mõne aja järel muutus Maa tavaliseks, kuigi väga heledaks täheks, mis ühtlaselt säras mustas kuristikus. Oli ta all või ülal? Sellest ei olnud võimalik aru saada. Veenuse helesinine kera hakkas iga tunniga lähenema, suurenema ja üha rohkem naabertähti varjama. Lõpuks sai temast samasugune kolmedimensioo-niline, aeglaselt pöörlev kera, nagu varem oli olnud Maa. Vahe oli ainult selles, et ta oli palju heledam ja temal ei olnud näha mingeid pinnavorme — neid varjas pimestavalt päikesevalgust peegeldavate pilvede mass.

Üha tugevamini helendav planeet kattis juba ligemale poole taevast.

Veenuse ülitihedasse atmosfääri sisenes laev peaaegu horisontaalselt. Tiir tiiru järel lendas ta üha kiirust vähendades ümber planeedi. Atmosfäärist tingitud hõõrdumine pidurdas teda. Lõpuks hakkas laev aeglaselt ja sujuvalt laskuma. Nüüd andis ülekoormus ennast tugevamini tunda. Aga kellel oli aega seda tähele panna! Iga saabunu elus algas uus, äärmiselt tähtis etapp!

SEITSMETEISTKÜMNES PEATÜKK — „SIIA TULEB TEINE MAA!"

Sellest, et viimase raketiga saabub Mercier, polnud Veenuse Asustamise Staabile teatatud, sest Pierre tuli Veenusele ekspeditsiooni reatöötajana.

Nähes Mercier'd, kes teatas, et on ilmunud tema käsutusse, sattus selles vahetuses staabi korrapidaja ülesandeid täitev Sergei Kostrov algul segadusse: ta teadis hästi, et tema enda ja teiste staabi liikmete teadmised ja kogemused on Mercier' omadega võrreldes üpris tühised.

Sergei teine tunne oli ülisuur rõõm: Pierre'il lubatakse töötada!

Niisiis istus Mercier tema ees ja küsis, missugusele tööle asuda. Aga kas siis tema, Sergei, peab seda ütlema? Või keegi teine? Kui Mercier juba kord Veenusel on, siis oleks tal kõige sobivam hakata Asustamise Staapi juhtima.

Selle mõtte tõrjus Pierre aga juba esimese vihje järel tagasi: pärast kõike, mis tal on tulnud läbi elada, ei tunne ta ennast võimelisena organisatsiooniliseks tööks. Tal on praegu raske tohutut ettevõtet kogu ulatuses haarata. Ta palub enesele kitsapiirilisemat töölõiku.

Sergei ei olnud varem Mercier'ga kohtunud, kuid tundis teda hästi tema esinemiste järgi. Ta nägi, kuidas Pierre oli muutunud: liigutused polnud enam tormakad, kõne oli rahulikum ja ühtlasem.

«Kuidas on lood planeedi sisemuse alistamisega?» küsis Mercier.

«Kas sa tahaksid sellel alal töötada?»

«See on ju minu põhieriala.»

«Jah. Aga seal pole sul peaaegu midagi teha. Tõsi küll, tehisvulkaane tuleb veel palju rajada, kuid töö on juba ladusalt käima pandud. Kui sa oleksid tulnud alguses... Siis, kui oli veel palju ootamatusi. Aga ka tol ajal tulid Jean Taine ja Gerda Lagerlöf suurepäraselt toime.»

«Pole ime! Minu parimad õpilased!»

102

«Nad ei ole ammu enam õpilased,» ütles Sergei. «Nad on ise paljusid välja õpetanud.»

Mercier' hinges liigatas midagi kadedusetaolist. Nende asemel oleks ju võinud olla tema. . . Ühtlasi aga tundis ta nende noorte inimeste üle rõõmu ja uhkust.

«Kas sa ei tahaks töötada õhupuhastusjaamas?» tegi Sergei ettepaneku. «Esimesse sellisesse jaama on vaja ühte töötajat.»

«Miks mitte!» vastas Pierre. «Nende jaamade rajamine kuulub Veenuse asustamise plaani, mis töötati välja Maal... minu osavõtul.»

«Siis sa tead, et niisuguseid jaamu ehitatakse aja jooksul palju.»

Mercier ei kujutlenud veel selgesti, kuidas need seadmed tegelikkuses välja näevad. Seni olid need talle tuttavad ainult jooniste ja makettide järgi. Ta küsis kannatamatult:

«Millal ma võin sinna sõita?»

«Millal soovid. Aga esialgu võiksid veidi puhata.»

«Millest ma peaksin puhkama?» vaidles Pierre vastu. «Tegevusetusest Maal ja tegevusetusest kosmoselaevas?»

Sergei kahetses, et oli tahtmatult valusat kohta puudutanud.

«Noh, palun. Piloot viib sind kas või praegu kohale.» «Milleks piloot? Kas ma ise ei oska lennukit sinna juhtida?»

«Tõenäoliselt oskad, olgugi et siinsed tingimused, nagu sa tead, ei sarnane maapealsetega. Peaasi on aga see, et lennuk tuleb otsekohe tagasi tuua, sest meil on neid vähe.»

Skafandri selga tõmmanud ja Sergeiga hüvasti jätnud, väljus Mercier ruumist. Nende vestluse ajal olid rõhuvad pilved veelgi tihenenud ja madalamale laskunud, ilm oli märgatavalt pimenenud.

Piloot — väike kõhetu, mongoli tüüpi näoga tütarlaps — tundus Pierre'ile tuttavana, kuid ta ei hakanud mälu pingutama, et meelde tuletada, kus ta seda tütarlast oli näinud: liiga suur oli erutus, mida ta tundis, oodates oma esimest tööd pärast kõike seda, mis tal

104

oli tulnud läbi elada. Ta palus tütarlast, et see ei lendaks kiiresti ega väga kõrgel: ta tahtis vaadata, kuidas Veenus nüüd välja näeb. Teel ei märganud ta aga midagi, mis oleks talle uus olnud. Samasugusena oli ta seda planeeti näinud juba eelmiste ekspeditsioonide ajal. Jah, siin seisab ees veel väga palju tööd.

Pikka aega laius madalal lendava lennuki all kord kollakaspruun, kord punakas kivikõrb, kus valitses elutu vaikus: ei olnud näha ühtki lindu ega looma. Pea kohal liikusid lennukile vastupidises suunas rasked pilved.

Pierrel tähelepanu köitis ühetooniline mürin, mis algul oli nõrk, seejärel hakkas tugevnema: nähtavasti lähenes lennuk selle mürina allikale.

«Mis see on?»

«See ongi õhupuhastusjaam,» ütles tütarlaps.

Varsti ilmus silmapiiril nähtavale rida korstnataolisi torne. Lähenemisel need tornid suurenesid. Nad osutusid laiadeks ja kõrgeteks. Nende poolt kostiski mürin; see tugevnes üha, kuni muutus võimsaks möirgamiseks. Tornid valitsesid tasandikku ning nende täpsed geomeetrilised vormid ja jõuline mürin kõnelesid veenvalt inimese võimust pimedate loodusjõudude üle.

Vaevalt oli lennuk tornide lähedal maandunud, kui Pierre'i juurde tuli kõhn sirgekasvuline, kollakas-pruuni näovärvusega noormees, kes teda südamlikult tervitas. Mürina tõttu oli vestlemine raskendatud ja Pierre'il tuli harjumatusest tugevasti kõrvu pingutada.

«Minu nimi on Shotish Dotto,» esitles noormees ennast. «Ma olen selle jaama ülem. Mul on väga hea meel, et sina, Pierre Mercier, minuga koos töötama hakkad. Mulle teatati, ma ootasin sind. Kas tahad puhata?»

«Mul ei ole millestki puhata,» vastas Mercier pahaselt.

«Siis lähme, ma näitan sulle jaama.»

Nad lähenesid tornidele. Pierre silmitses tähelepanelikult lähimat nendest. Peaaegu päris jalamil sisenes torni kaks suurt toru.

Lähemalt vaadates nägi Pierre, et tornid

105

paiknesid paarikaupa. Iga paar seisis eraldi ning mõlemad tornid olid ülaosas omavahel ühendatud mitme jämeda toruga.

Äkki muutus vaiksemaks: lähim torn jäi vait. Teised aga mürisesid edasi ja kõnelda oli endist viisi raske. «Lähme majja,» ütles Shotish.

Tornide lähedal seisis vedrudel väike purjekujuline ehitis, mis meenutas Pierre'ile hoonet saarel, kus töötas Anna.

Meeldiv oli pärast majja sisenemist ja õhulüüsi läbimist skafander seljast võtta ning mürinast puhata. Maja sisemus ei sarnanenud niivõrd elutoaga kui sõja-väetelgiga, mida Pierre oli Ajaloomuuseumis näinud: puudusid tavalised maapealsed mugavused, kõik oli lihtne, isegi primitiivne. Jah, õigupoolest olid inimesed ju ka siin raskel sõjakäigul — rünnakul loodusjõudude vastu, millega tuli pikaajalist ja ränka võitlust pidada.

Kui Shotish tegi ettepaneku koos einestada, võttis Mercier selle meelsasti vastu. Veenusel puudus muidugi veel valmistoidu automaattransport. Söödi sünteetilisi konserve. Lõhna ja maitse poolest oleksid need kahekümnenda sajandi inimesele tundunud valitud delikatessidena. Konservi purgid tuli aga kapist välja tuua, vanaaegse karbiavajaga lahti teha ja toit ühekordseks kasutamiseks mõeldud kiletaldrikutele tõsta. Maa elanikud olid sellisest primitiivsest tegevusest juba ammu võõrdunud.

«Mispärast torn töötamast lakkas?» küsis Pierre. «Ja üldse, missugune on nende tornide ehitus?»

Shotish naeratas, tema kollakaspruunis näos välkusid valged hambad.

«Sa esitasid ainult kaks küsimust, kuid nendele vastamiseks tuleb kõnelda kogu jaama ehitusprintsiibist. Aga sina ju võtsid projekteerimisest osa... Muidugi olen ma valmis jutustama, seda on meeldiv teha, kuigi ma vaevalt sulle midagi uut ütlen.»

«Sa unustad, et ühel inimesel on raske kõike haarata,» vastas Mercier. «Jah, ma võtsin osa Veenuse asustamise plaani väljatöötamisest, kuid iga agregaadi projekteerisid spetsialistid. Mina tean kõike ainult väga üldistes joontes.»

106

«Ühe alumise toru kaudu,» alustas Shotish, «juhitakse torni ahnelt süsihappegaasi neelava sünteetilise leelise vesilahust. Kui lahuse hulk on küllaldane, pannakse tööle pumbad, mis tekitavad tornides sügava vaakuumi. Ja siis sööstab välisõhk — täpsemalt välis-atmosfäär — tohutu jõuga torni sisemusse, seda enam, et atmosfäärirõhk on siin palju kordi kõrgem kui Maal. Jämedaid torusid mööda siirdub gaas esimesest tornist teise. Seal jahutatakse ta väga tugeva kompressori abil miinus neljakümne kraadini. Sellest tornist suunduvad süsihappegaasist vabanenud hapnik ja lämmastik — tõsi küll, neid on väga vähe — tagasi atmosfääri.»

«Aga see torn on ju hermeetiliselt suletud?»

«Kui järjekordne atmosfäärikogus on kuivatatud, katkeb automaatselt teise torni töö, samuti lakkab jahutamine ja uute atmosfäärikoguste juurdevool esimesest tornist selleks lühikeseks ajavahemikuks, mis on vajalik vabastatud hapniku ja lämmastiku väljalaskmiseks. »

«Aga kuidas süsihappegaas neist eraldatakse?»

«Süsihappegaas on raskem ja jääb allapoole, teised gaasid aga...»

«Voolavad ise välja?» küsis Mercier liialdatud tõsidusega.

Shotish naeratas jälle:

«Ise nad välja ei voola. Välisatmosfäär, mis sisaldab palju süsihappegaasi, on neist raskem. Tegevusse astub teine kompressor, mis surub gaasid välja.

Lähemas tulevikus rajatakse palju selliseid jaamu. Iga uus jaam kiirendab atmosfääri puhastamist. Ja kogu töö kulgeb pidevalt.

Tornid seiskuvad automaatselt: niipea kui niiskuse juurdevool alt ületab kindla määra, annab täpne mõõteriist käskluse seadisele, mis suleb kaane.»

«Aga miks torn just nüüd seiskus?»

«Temas lõppes leelis, mis muundus lahustuvaks süsihappesoolaks. Otsekohe andis mõõteriist käskluse, automaat asus tööle ja soolalahus hakkas teist alumtst toru mööda tornist välja voolama. Neid torusid on kaks. Ühe kaudu väljub soolalahus, teise kaudu siseneb värske leeliselahus.

107

Kõik agregaadipaarid töötavad järjestikku — kui üks seiskub, siis teised jätkavad tööd.»

«Üldiselt on asi selge,» ütles Pierre. «Puhastusjaamade töö aitab Veenuse atmosfääri koostist lähendada Maa atmosfääri omale. Selge on ka see, et lämmastikku hakatakse tootma lämmastikhappesoolasid sisaldavatest mineraalidest, mida ettevalmistavate ekspeditsioonide geoloogid leidsid suurtest sügavustest. Kuid sa ju ometi ei arva, et ainuüksi puhastusseadmed on suutelised Veenuse atmosfääri hapnikusisaldust lühikese ajaga maapealse tasemeni viima?»

«Aga juveniilse vee elektrolüüs?» hüüatas Shotish. «Me ju ei ammuta seda vett ainuüksi joomiseks ja teiste vajaduste rahuldamiseks. Elektrolüüsiseadmeid ehitatakse niisama palju kui puhastusseadmeidki. Veest saame hapnikku ja vesinikku. Kompleks!»

«Niisiis — inimene loob Veenusel tehisliku aine-ringe,» tegi Mercier kokkuvõtte. «Siia tuleb teine Maa!»

KAHEKSATEISTKÜMNES PEATÜKK_ATMOSFÄÄR — INIMESTE KÄTETÖÖ

Inimesed, kes Maal olid kunagi suuri paise, elektrijaamu, tehaseid ja kaevandusi ehitanud, olid elanud nomaadielu. Kui üks ehitis oli valmis saanud, olid nad sõitnud — kes üksi, kes perekonnaga — uude kohta ja alustanud kõike otsast peale. Sageli olid nad saabunud täiesti asustamata paika ja nende esimeseks tööks oli olnud enesele elementaarsete elutingimuste loomine.

Kas midagi selletaolist ei toimu praegu ka Veenusel?

Ligikaudu küll, aga mitte päriselt.

Peamine erinevus ei seisne selles, et ehitused on siin grandioossemad. Maal oli inimestel ka siis, kui puudusid nüüdisaegsed täiuslikud sidevahendid, võimalik suhelda mahajäänud sõprade ja omastega posti, telefoni ja telegraafi teel. Siinsete ehitajate omaksed on Maal ja nendega on esialgu peaaegu võimatu sidet pidada. Ja ükskõik kui haarav planeediasustaja raske ning ohtlik töö ka ei oleks, ikkagi tekib sageli

108

igatsus... Seepärast kujuneb eriti tugev kiindumus sõpradesse, kellega töö järjekordsel ehitusel kokku viib. Ja eriti kurb on nendest lahkuda.

Uutest sõpradest lahkumine on aga sagedane, sest asustamise algperioodil tuleb siin alatasa töökohti vahetada.

Mercier harjus uue tööga võrdlemisi kergesti, sest kõik protsessid olid automatiseeritud. Ajavahemik, mis Maa ajaarvamise järgi vastas dekaadile, möödus märkamatult. Seejärel aga anti Shotishile uus ülesanne: lasta käiku esimene elektrolüüsitehas. Pierre jäi üksi õhupuhastusseadme ja sellega seoses oleva keemia-tehase mehhanisme juhtima. Üksi olles tundis ta tugevamat igatsust naise ja tütre järele. Nii väga oleks ta tahtnud näha Olgat, tema pehmejoonelist ja ühtlasi energilist nägu, heledaid juukseid, siniseid silmi, täidlasi naeratavaid huuli. Tunda õlal tema sõbralikku, julgustavat kätt. Näha Annat, kuulda tema hoogsaid samme ja tormilisi muusikaimprovisatsioone. Kõik Annas oli üksainus loominguline puhang, mõtete ja tunnete orkaan. Kui tähelepanelik oli Anna olnud isa vastu tema rasketel päevadel.

Tõsi küll, tütar oli hakanud palju harvemini vanemaid külastama. Aga Maal ei olnud sellel ju mingit tähtsust. Seal oli igast kohast ja igal silmapilgul võimalik iga inimesega rääkida, näha teda enda kõrval. Pierre kahetses nüüd, et ta nendel palavikulistel päevadel, mil ta suletud ukse taga pingeliselt oma raamatu kallal oli töötanud, ei olnud kordagi tõsiselt tütrega vestelnud.

Mercier läks Shotishit saatma. Väike lennuk ja piloot ootasid juba. Piloodiks oli sama tütarlaps, kes oli Mercier' õhupuhastus jaama toonud.

Umbes kahe tunni pärast laskus lennuk lagedale platoole. Nukrat maastikku elustas kummuv kilemaja. Majast jooksid välja neli noort inimest — Shotishi uued abilised. Shotishi meeleolu muutus reipaks. Planeet oli võõras, kõik omaksed olid Maale jäänud, sidet nendega ei olnud, ümberringi laius sünkjas tasandîk, pea kohal lasus lõputu hägune pilvemass, need inimesed aga olid pilgeni täis rõõmu.

109

Ja rõõmustamiseks oli ka põhjust. Esimene Päikesesüsteemi asustamata planeetidest oli juba inimese käsutuses ja inimene tegi siin tegusid, millest varem olid unistanud ainult fantastid.

Shotish nägi oma uusi sõpru esmakordselt ja kuulis nüüd äkki tuttavat häält:

«Tere päevast, Shotish!»

Tema ees seisis lühikest kasvu täidlane tütarlaps. «Gerda! Sina siin?»

Shotishi hämmastus oli täiesti mõistetav: ta tundis Gerdat kui suurt vulkanoloogi.

Gerda kohmetus.

«Sa arvad, et ma ... ei sobi siia?» Shotish vastas:

«Ma lihtsalt imestan. Siinses töös ei ole midagi keerulist, montaaž on lihtne. Aga tööd vulkaanidega peavad juhtima vilunud spetsialistid.»

Gerda ütles:

«Niisuguseid spetsialiste on nüüd palju. Meid Jean Taine'iga suunati uude kohta... eraldi.»

Elektrolüüsitehase ehitamine ja monteerimine oli tõepoolest võrdlemisi lihtne. Tehase põhiagregaatideks olid elektrolüüsivannid. Tõsi küll, need olid väga suured ja paiknesid pikkade ridadena. Maal oleks olnud võimalik jätta need lahtise taeva alla, kuid siin, kus esialgu veel sageli möllasid äikesed ja tormid, tuli nende kohale ehitada pikk madal hoone, tekitada selles vajalik temperatuur ning täita hoone õhuga, millel oli normaalne maapealne koostis ja rõhk. Nähtamatute juhtmete abil ühendati hoone energiajaamaga. Lihtsam oleks olnud paigutada elektrolüüsitehas sügavale planeedi pinna alla, seal avastatud mere lähedale. Siis ei oleks olnud tarvis kulutada nii palju energiat vee üles-pumpamiseks. Õnnetuseks aga peitus just samas piirkonnas magmajärv, mis ähvardas tõsiste ootamatustega. Ka ülal oli tarvis kogu aeg valvel olla. Sügaval all aga .. .

Veejuhe oli juba ette valmistatud. Pumbad toimetavad vee sügavusest üles jahutusbasseinidesse, sealt edasi suurtesse elektrolüüsivannidesse.

110

Muidugi ei saa ka see tehas eksisteerida isoleeritult. Nagu kõigist ettevõtetest, nii kujuneb ka sellest tootmiskombinaadi koostisosa.

Iga vanni poolitab veetihe vahesein. Vannides on hästi elektrit juhtiv lahus.

Anoodil eralduva hapniku suruvad kompressorid kõrgele ulatuvate torude kaudu atmosfääri. Katoodil vabanev vesinik aga siirdub teisi torusid mööda kee-miatehasesse. Sinnasamasse viib võimsate kompressorite abil kokkusurutud gaas erilist torustikku mööda ka atmosfääri puhastamise produkti — peenestatud süsihappesoola. Vesiniku abil vabastatakse sellest süsihappegaas, mis on keemiatehase tooraineks.

Niisiis on puhastusjaam seoses mitte üksnes keemiatehasega, vaid ka elektrolüüsiseadmega ja muidugi energiajaamaga. Energiajaam annab neile ettevõtetele elu ja võimaldab ka rajada tehisvulkaane (algul kasutati selleks energiat, mida saadi Maalt toodud akumulaatoritest). Valmis vulkaanid annavad ise energiat. Hiljem luuakse ka siin nagu Maalgi ühtne üleplanee-diline kõrgepingevõrk. Niisugune näeb kompleks välja tegelikkuses!

Varsti montaaž lõpetatakse ja algab atmosfääri rikastamine hapnikuga.

Nüüd lähevad ehitajad siit sinna, kuhu neid suunab Asustamise Staap. Siia ei jää kedagi, tehas hakkab töötama automaatselt.

Jälle tuleb lahkuda. Shotishit valdavad vastakad tunded. Alles hiljuti oli ta lahkunud Mercier'st, kellega oli kiiresti sõbrunenud. Ka siin oli ta juba jõudnud oma abilistega sõbraks saada — ja jälle tuleb lahku minna.

Kurb?

Kuid teda valdab uute sündmuste rõõmus eelaimus, planeedi asustamise uutest sammudest osavõtu ootus. Kaugus ruumis ja kaugus ajas! Kõik see on avatud tema ees, on avatud inimkonna ees, kelle lahutamatu osake ta on. Mida tõotab homne päev?

111

ÜHEKSATEISTKÜMNES PEATÜKK — ORKAANI KESKPUNKT

Nad istusid teineteise vastas: kõhn, kuid atleetliku kehaehitusega Shotish ja heledajuukseline, hallisilma-line, valgenäoline Sergei.

«Kuidas siis on, Shotish,» küsis Sergei, puudutades sõbralikult tema käsivart, «kas sa oled nõus?»

«Pea kinni,» katkestas Shotish. «Kõigepealt tahaksin teada, miks sul lubati...»

«Minu kuulumine Asustamise Staabi liikmete hulka ei ole hädavajalik,» ütles Sergei. «Tõsi küll, mul õnnestus seal mõningat kasu tuua. Aga tööde mastaap kasvab iga päevaga. Leidus suurema organiseerimisvõimega inimesi.»

«Saan aru. Muidugi olen ma juba ette nõus. Olgugi et sa ei ole mulle veel öelnud, kuhu sa mind kutsud.»

«Aga kui ma ei ütlegi?» küsis Sergei vallatu tooniga. «Kas sa usud minu sõna, et see on midagi huvitavat?»

«Miks ma ei peaks uskuma? Ebahuvitavat ei ole ma siin näinud.»

«Aga see on eriti huvitav,» rõhutas Sergei. «Mul tuleb enesele abilised valida. Üks on muidugi Jean. Ja tema soovitas sind.»

Keset ääretut tasandikku seisis üksik kõrge küngas — tulevase mere tulevane saar.

See koht ei olnud uue grandioosse ehitise jaoks juhuslikult välja valitud. Vulkanoloogide andmeil oli planeedi põu siinse ulatusliku piirkonna all praegu suhteliselt rahulik.

Alles hiljuti oli siin tegutsenud tehisvulkaan. Planeedi pinda puuritud kraatrist oli mööda aegsasti ettevalmistatud teed välja roomanud sädelev tuline madu. Aur ja suits olid kerkinud pilvedesse. Ja üleolevalt, enesekindlalt oli puurimisseadet juhtiv noor tütarlaps juhtimispulti ümbritsevast majakesest jälginud loodusjõudude märatsemist.

Kui maa-alune katel oli tühjenenud, kontrollisid geoloogid selle kohal olevate kivimite kõvadust. Pinnas ei

112

olnud kuigi palju vajunud. Vulkaani asukohta tähistas küngas, mille moodustasid väljapaiskunud kivid ja tuhk.

Ükskord pika Veenuse päeva koidikul saabus sellesse kohta õhulaev.

Veenuse koidik ei sarnane maapealsega. Valgeneb aeglaselt, pilvedel ei ole vähimatki päikesekiirte vastuhelki: kiired ei pääse raskest tihedast pilvemassist läbi. Ent ikkagi on valguse aeglases, kuid vääramatus võidus pika ööpimeduse üle midagi rõõmustavat, julgustavat. Selle inimtühja piirkonna kohal ei olnud elektripäikest ja Veenuse koidikut oli võimalik jälgida kogu tema metsikus ilus. Algul ilmusid vaevu-vaevu nähtavale juba tähistatud rannajoone kontuurid, seejärel kerkisid pimedusest esile viljatute kaljude ruuged, tume- ja helekollased, pruunid, oranžid ja punased värvusvarjundid. Üha rohkem eristusid need üksteisest. Kaugus muutus avaramaks, seejärel mõõtmatuks.

Hommik oli Veenuse kohta haruldane: rahulik.

Jean, Shotish ja Sergei väljusid laevast ja silmitsesid erutatult ilmetu välimusega küngast. Ahel, millega Maa inimkond tahtis Veenust ümbritseda, pidi siit enesele uue lüli saama.

Algas väljalaadimine. Uue ehitise kohaletoodud detailid olid väga suured, kuid võrdlemisi lihtsad: Ka nende monteerimine ei olnud keerukas. Oli tarvis kokku panna vaakuumpump ja torn, mis väga sarnanes õhupuhastus jaama tornidega, kuid oli võrreldamatult suurem.

Pump oli tohutu, kuid kohalesaabunutele ei tun-dunudki ta eriti suur, võrreldes selle tööhulgaga, mille tegemiseks ta oli ette nähtud.

Väljalaadimisega kiirustati: sellel planeedil tuli kõike teha kiiresti, sest kunagi ei olnud teada, millega planeet mistahes hetkel võis üllatada.

Künka lähedal seisis kilemaja, kus varem oli paiknenud tehisvulkaani juhtimispult. Pumba ja torni osad laoti selle maja lähedale. Seejärel hakati pumpa kokku panema. Algas ka torni monteerimine. Selle

113

sektsioonid ja aparatuur olid saadetud Maalt ning nende kokkupanemiseks kasutati kraanat, mis oli kohale toodud sama laevaga, millega inimesedki.

Juba seisiski pumba kõrval automaatselt avaneva ja sulguva luugiga torn. Seade oli valmis. Õhulaev lendas ära, viies kaasa enamiku töölisi. Varsti pidi kilemaja täiesti tühjaks jääma. Esialgu jäid ainult Sergei, Jean ja Shotish veel lühikeseks ajaks kohale, et seadet katsetada. Kõik oli küll ette arvestatud, kuid ehitise mastaap oli väga ebatavaline.

Majas oli vaikne. Ka maja ümber valitses sügav vaikus. Näis, nagu oleks juba korduvalt loodusjõude taltsutava inimtegevuse mõju tunda saanud planeet jäänud ootama uut, veelgi suuremat vahelesegamist oma ellu.

Kõik agregaadi sõlmed olid üksteisega seostatud. Tarvitses ainult käiviti käepidet pöörata. Seejärel pidi kogu seade ennast ise reguleerima.

Käepideme juures oli Shotish. Ta oleks võinud istuda, kuid seisis. Nõnda, nagu kunagi olid seisnud tunnimehed väeosa lipu ees.

Tema vastas seinal oli kell. Üksteise järel süttisid ja kustusid sekundeid märkivad numbrid.

Asustamise Staabi poolt määratud ajani oli jäänud pool minutit. Üle kogu Veenuse tardusid nüüd kõik, nii töötavad kui ka puhkavad inimesed, pingelises ootuses. Ja ka Maal oodati muidugi teateid ...

Viimane sekund!

Ekraanile ilmus staabi korrapidaja. Ta ütles: «Tuletan meelde: olge ettevaatlikud! Mitte mingil juhul ei tohi väljuda!» Ta tegi pausi, et hoiatuse tähtsust rõhutada, ja andis

siis komando: «Käivita!»

Shotish pööras käepidet. Vaikus.

Ent vaakuumpump juba töötas.

Algul vaevukuuldavalt, seejärel üha kuuldavama mürinaga, lõpuks kõrvulukustavalt möirates hoovas atmosfäärigaas torni.

Üha suuremad gaasikogused lähevad liikvele. Mida

114

hõredamaks muutub gaas torni sisemuses, seda raevukamalt sööstab sinna torni ümbritsev gaas. Selle asemele tuleb gaas, mida madal rõhk üha kaugematest kohtadest kokku imeb. Nõnda annavad ühed gaasiki-hid lõputult ruumi teistele. Torni laia ülaossa sisenenud gaas väljub suure hooga alt — torn seisab kindlal alusel, mille plaatide vahel on laiad avaused. Tehislik marutuul kandub üle orgude ja mägede, üle ehitiste, mida inimesed on planeedil juba jõudnud rajada. Tuul läheb kõrgelt üle nende ega tee neile kahju.

Mõõteriist näitab, et vaakuum on ettenähtud piirini jõudnud. Orkaan möirgab nagu pöörane. Selle energia ulatub paljude miljardite ergideni. Sellele ei ole võimalik vastu seista. Kui inimene selle teele satuks...

Kas on maailmas jõudu, mis oleks suuteline seda atmosfäärimasside kohutavat sööstu peatama? Muidugi on.

Tarvitseb vaid kerge liigutusega käepidet pöörata.

Vool lülitub välja. Pump seiskub. Orkaan märatseb inertsi mõjul veel veidi aega ja vaibub. Torn jääb vait.

Kuid praegu pole see vajalik. Atmosfäär planeedi kohal seguneb. Ülemised atmosfäärikihid vahetuvad alumistega. Hapnik, mida inimesed atmosfääri suunavad, jaotub selles ühtlaselt. See torn on just nagu tohutu suur pudrumänd, millega inimkond planeedi kohal gaasiookeani segab.

Veenuse kliima muutub pehmemaks. Puhastusjaamad vähendavad süsihappegaasi hulka ja suurendavad hapniku protsenti atmosfääris. Neid abistavad elektrolüüsiseadmed. Kui süsihappegaasi jääb vähemaks, siis läheb rohkem soojust maailmaruumi. Väheneb pilvede hulk, kahaneb atmosfäärielekter. Äikesed muutuvad harvemaks ja nõrgemaks.

Kolm inimest lähenesid läbipaistvale seinale.

Nad nägid, et pilved olid saare keskel madalale laskunud. Koletu jõud kiskus neid torni kurku. Gaa-simasside lend ei olnud muidugi nähtav. Sellega kaasnev lakkamatu möirgamine aga tegi selle peaaegu

115

kombatavaks. Kuidas see torm küll väikest maja kaasa ei haara?

Kõik oli täpselt arvestatud. Maja oli kinnitatud nii, et ta oli suuteline taluma isegi kaks korda tugevamat survet. Ta ei liigatanudki.

Möirgamist aga ei olnud enam võimalik taluda. See mõjus hirmsasti närvidele. Shotish pööras käepidet, et tugevdada heliisolatsiooni. Isolatsioon ei suutnud möir-gamist täielikult neelata, kuid kergendas siiski selle

talumist.

«Mis see on?» hüüatas Shotish. Teised nägid temaga ühel ajal.

Rannajoone kohal lendas õhus mingi ese. Lennuk? Ei, selleks oli ese liiga väike. Midagi ei olnud võimalik aru saada.

Maruiilist kantuna paiskus tundmatu ese hirmsa hooga torni pärani avatud lõugade vahele ja mürtsatas vastu vedruvõret. Tõsi küll, mürtsatust ei olnud kuulda: selle neelas tehisorkaani möirgamine.

Teleekraanile ilmus tütarlaps Asustamise Staabist. Tema hääl, mida tugevdas võimas ruupor, oli vaevalt kuuldav:

«Näen teie aparaatide dubleerivaid näite. Mehhanismid on korras. On saavutatud maksimaalne vaakuum. Selle kõikumised on tühised. Gaasi liikumiskiirus on tuhat kilomeetrit tunnis.»

Tütarlaps kadus.

Katsetajad on majasse suletud. Väljuda ei tohi. Nad jälgivad endiselt seda, mis toimub läbipaistva seina taga. Nähtamatud, kuid kivitaoliselt tihedad gaasimas-sid sööstavad tuhandekilomeetrise tunnikiirusega torni sisse. Keereldes tõmbuvad sinnasamasse pilved.

Kui väljud ...

Sind haarab kaasa ja kannab minema torni alt väljapaiskuv rajutuul.

Seadme katsetamiseks on ette nähtud kolm tundi. Seejärel katkestatakse tema töö ajutiseks: katsetajate järele tuleb lennuk.

Gaasivoolu surve on nii tugev, et heliisolatsioonist hoolimata on väga raske kolm tundi vastu pidada. Tundub, et maja seinte, lae ja põranda kaudu edasikanduvate

116

võimsate helilainete mõjul purunevad trummikiled.

Nagu sageli, kui midagi pingeliselt oodatakse, saabus oodatu ka nüüd äkitselt. Kell näitas, et katsetuseks ettenähtud aeg oli lõppenud.

Samal hetkel ilmus ekraanile tütarlaps staabist. Ta ütles lõbusalt:

«Noh, kas olete ära vaevatud? Peatage!»

Sergei pööras käepidet.

Möödus mitu pikka minutit, enne kui möirgamine nõrgenema hakkas. Siis läks see üle ühetooniliseks undamiseks ja lõpuks vaibus.

Rõõm oli tajuda täielikku vaikust.

Niisiis on agregaat katsetuse väga hästi läbi teinud ja täielikult töökorras. Nüüdsest peale hakkab ta ettenähtud aegadel ise sisse ja välja lülituma. Tema tööd jälgitakse eemalt. Tuhat kilomeetrit ei loe midagi. Juhtimispuldi ekraanil on kõik näha, aparaadid registreerivad vahetpidamatult gaasimasside liikumiskiirust ja igas sekundis torni läbivate gaasikuupmeetrite hulka. Loendur summeerib tulemused minutite, tundide ja ööpäevade kaupa. Automaadid signaliseerivad igast töörežiimi muutusest, vähimatestki häiretest.

Asustamise Staabis on juba välja töötatud atmosfääri segamise päevade ja tundide graafik. Täpselt on kindlaks määratud ringjoon, millest seespool on tehisorkaani ajal rangelt keelatud viibida ja liikuda igaühel, ükskõik kes ta ka ei oleks.

Sergei väljus esimesena ruumist, sõbrad tema järel. Lift tõstis nad ühe hetkega torni tippu. Kannatamatult heitsid nad pilgu võrele.

Seal ei olnud midagi! Aga silmapettega ei saanud ometi tegemist olla!

Alla tagasi jõudnud, kutsus Sergei välja staabi:

«Mingi ese sattus võrele ja kadus.. . Mis see võis olla?»

«Otsekohe näitan teile ajaluubis meie visolokaaaori salvestust,» ütles tütarlaps.

Ekraanile ilmus lindile jäädvustatu suurendatud kujutis. Paistis tohutu suur jändrik känd. Kusagilt

117

juurtega väljarebitud hiigelpuu alumine osa. Kust oli orkaan selle kaasa haaranud?

«Vahest ehk kiskus tuul selle puu mägedest lahti ja murdis katki?» arvas Jean.

«Kuhu kadus siis tema ülejäänud osa?» küsis Sergei.

«Võib-olla purunes tükkideks,» märkis Shotish.

«Mis siin veel rääkida ülejäänud osast,» arvas Jean, «kui juba seegi osa, mida me kaks korda — natuuris ja salvestuses — nägime omaenda silmaga, kadus nii, nagu ei

oleks teda olnudki! Tohutute veskikivide taolised, marulise jõuga edasitormavad kokkupressitud õhu kihid hõõrusid ja jahvatasid ta nähtamatuks tolmuks!»

KAHEKÜMNES PEATÜKK — ERI SUUNDADES

Sergei, Jean ja Shotish kutsuti Veenuse Asustamise Staapi.

Staabiülemaks oli sel ajal Ralph Shaw — umbes viiekümneaastane, aeglaste liigutuste ja mõtliku ilmega mees.

«Sõbrad!» ütles ta. «Planeedi asustamine käib täie hooga, aga kuidagi ei saa öelda, et me oleme teda juba täielikult tundma õppinud. Meie esivanemad uurisid oma koduplaneeti aegamööda. Kahekümnenda sajandi keskel olid veel läbi uurimata tohutu suured maaalad Lõuna-Ameerikas ja Aasias. Väga halvasti tunti Arktikat, veel vähem Antarktikat. Mitmel pool maakeral leidus veel tundmatuid loomaliike, mõnes kohas aga isegi tundmatuid inimeste suguharusid.

Veenusest teame juba üsna palju. Me tunneme tema atmosfääri ja koore koostist. On olemas planeedi pinna üldkaart. Suurt edu on saavutatud Veenuse sisemuse tundmaõppimisel. Kuid veel väga palju on tarvis teada saada.

Selle planeedi taimestik on kasin, kuid omapärane. Esialgu teame sellest veel vähe. On tarvis seda põhjalikumalt uurida. Me ei tea isegi seda, mida kujutavad

118

enesest need nähtavasti kiskjalikud, mürgised seened. Kas nad on loomad või taimed? Aga teised loomad? Ühega neist põrkasid kokku Jean ja Panait. Kas loomi on rohkem? On nad kõik sellised või leidub ka teistsuguseid? Missugustes tingimustes nad elavad? Kõik see ootab veel selgitamist.

Eelmised ekspeditsioonid ja meie Suur Ekspeditsioon on planeedi atmosfäärist ja litosfäärist võtnud juba sadu tuhandeid proove. Selliste proovide võtmine ja uurimine peab kogu aeg jätkuma. Siin leidub pidevalt tööd meie geoloogide, keemikute ja bakterioloogide jaoks.

Nüüd on juba aeg asuda planeedi põhjalikumale uurimisele. Esialgu otsustas Asustamise Staap välja saata kolm eriekspeditsiooni ja nende juhtideks määrata teid kolme. Sergei on juba näidanud oma organisaatorivõimeid, Jean ja Shotish saabusid siia esimese suure laevaga ja tunnevad olukorda paremini kui uustulnukad.»

Jean, kes tähelepanelikult kuulas, kuid ühtlasi staabiülemat teraselt silmitses, hüüatas ootamatult:

«Lõpuks tuli mulle meelde, kus ma olen sind näinud, Ralph Shaw!»

Ralph vastas imestunult:

«Mina tunnen sind ammusest ajast, Jean Taine. Juba Maa päevist. Olen näinud sinu skulptuure. Eriti meeldib mulle see, mis kaunistab Kosmonautide Väljakut Moskvas: mälestussammas esimestele Veenusel viibinud kosmonautidele. Aga mulle tundub, et kohtunud ei ole me veel kunagi.»

«Üks kord kohtusime,» märkis Jean. «Mina seisin haigla ukse juures, kui sind koos teiste ootamatult haigestunutega sinna toodi. Sa astusid imelike rütmiliste sammudega, hüppasid igal kolmandal sammul ja just nagu ei näinud mitte midagi enda ees.»

«Noh, siis pole ime, et ma sind nüüd ära ei tundnud,» ütles Shaw. «Ma ei mäleta sellest mitte midagi. Teadvusele tulin alles kümne päeva pärast.» Seejärel jätkas ta;

«Staabile on teada, et te kõik olete julged ja otsustusvõimelised inimesed, aga ma pean teid hoiatama, et

119

peaaegu kindlasti tuleb teil kokku põrgata suurte ohtude ja raskustega.»

«Me teadsime seda, kui Veenusele tulime,» ütles Sergei rahulikult. «Aga me tahame paluda, et meile antaks ühine töö. Me oleme üksteisega harjunud...»

«Kahjuks ei tule sellest midagi välja,» vastas Shaw. «Niisiis, igaüks teist saab ülesande ja peab enesele grupi välja valima. Igaühel tuleb saadud ülesande sisu läbi mõelda ja olenevalt sellest määrata oma grupi koosseis. Grupp peab koosnema kahest või kolmest, kõige rohkem neljast inimesest, grupi juht kaasa arvatud: nagu te ise teate, on inimesi Veenusel veel vähe.»

Ta tõusis:

«Pean teiega hüvasti jätma, sõbrad, ka aega on vähe. Soovin edukat tööd!»

Shotishile tehti ettepanek uurida koobaste labürinti, mille Jean ja Panait olid juhuslikult avastanud: geofüüsikalise luure tulemused näitasid, et koobas, kuhu nad varingu tagajärjel olid sattunud, koosnes paljudest käikudest ja saalidest. Suure looma leidmine sellest koopast andis põhjust oletada, et sügavuses eksisteerib arenenud fauna. Nagu juba eelmised ekspeditsioonid olid kindlaks teinud, oli temperatuur planeedi koore mõningates magmakolletest isoleeritud ja kaugel paiknevates tühikutes tunduvalt madalam kui planeedi pinnal. Tõsi küll, hapnikku oli ka seal äärmiselt vähe. Aga just see pakkuski kõige suuremat huvi: kuidas loomad seal elavad ja millest nad toituvad? Olendit, kelle Jean tappis, polnud õnnestunud uurida: Panaiti raskest seisundist tingitud segaduses oli ta unustatud, hiljem aga, kui ta jälle meenus, oli ta jäljetult kadunud. Mis võis temaga juhtuda? Ära minna ta ei saanud, sest oli surnud. Kas tõesti sõid korjuse ära mingid loomad? Tõenäolisem tundus siiski oletus, et need olendid ei olnud harjunud planeedi pinnal valitseva kõrge temperatuuriga, ja kui temperatuur koopas tõusis, siis korjus küll ei põlenud ära (põleda oleks ta atmosfääri väga väikese hapnikusisalduse tõttu vaevalt saanud), kuid lagunes elementideks, aurustus või midagi selletaolist.

120

Shotishi käsutusse anti väike tank, mis oli spetsiaalselt kohandatud koobaste uurimiseks. Koos tankiga saabus ka selle konstrueerija Platon Issajev, umbes kolmekümneaastane laiaõlaline, tugeva kehaehitusega mees. Shotishi grupi kolmandaks liikmeks sai kahekümne viie aastane lõbus speleoloog Vassili Teslenko.

Jeani grupp pidi uurima suurt metsa, mis algas mõnekümne kilomeetri kaugusel staabi asukohast. Oli teada, et see mets moodustas mitmesaja kilomeetri pikkuse, suhteliselt kitsa (mitte üle viiekümne kilomeetri laiuse) riba ja oli raskesti läbitav. Oli tarvis võimalikult sügavale sellesse metsa tungida, võtta atmosfääri- jä kivimiproove ning üldse metsa kohta võimalikult palju teada saada.

Kui Jean oma grupi liikmeid valima hakkas, meenus talle kõigepealt Gerda. Nad ju olid juba harjunud koos töötama. Peale selle ei tahtnud Jean mööda lasta võimalust selle tütarlapse seltskonnas viibida.

Asustamise Staap saatis Jeani gruppi noorte ameeriklaste paari — valge tütarlapse Eileen Springfieldi ja neegri Jack Ivori. See oli tõepoolest paar, nad ei varjanud oma õnnelikku armastust. Sõpradeks olid need noored inimesed saanud Maal, juba lastelinnas.

Sergeile ja tema grupile tehti ülesandeks uurida suurt mäestikumassiivi ja otsida seal sobiv koht tulevase tsonaalse õhuosoneerimisjaama jaoks. See grupp pidi teele asuma väikesel lennukil, mida juhtis Karl Holmquist. Esmakordselt noort pilooti nähes tundis Sergei imetlust. Just sellisena oli ta kujutlenud muistset viikingit: lai rind, laiad õlad, blondid, peaaegu valged juuksed, Skandinaavia jääd meenutavad sinised silmad ning hoopiski mitte jäine naeratus avalal, rüütellikku vaprust ja heasoovlikkust väljendaval näol.

Peale Sergei ja Karli kuulus gruppi alpinist Mild-red Shinwell, väga tugev ja vastupidav, heledate juuste ja helesiniste silmadega tütarlaps.

Veenuse Asustamise Staabi suure kilemaja lähedale oli püstitatud sama tüüpi, kuid väiksem kõrvalhoone. Hiljem pidi siia ehitatama veel maju, võib-olla isegi linn.

121

Väiksesse kõrvalhoonesse kogunesid Veenuse pika päeva alguses kõik kolm gruppi. Ralph Shaw tuli neid saatma.

Siia oli toodud kõik ekspeditsioonideks vajalik: mitu kokkupandavat ja kantavat kiletelki kogu tarviliku sisustusega, portatiivsed konditsioneerid, samuti kontsentreeritud toiduained, ravimid ja esmaabi andmiseks ettenähtud meditsiiniinstrumendid, kiirguspüs-tolid, akumulaatormehhanismid, mõõteriistad ja tele-aparaadid sidepidamiseks planeedi piirides.

Maja läbipaistva seina taga oli näha ümbrus: ikka seesama nukker ebatasane kollakaspruun kivine lagendik. Ühest küljest piiras seda mäeahelik. Mägede tipud ulatusid suurde kõrgusse ja otsekui sulasid ühte pilvedega, kuid mäetippudel ei valendanud lumi nagu Maa kõrgmägedel.

Ootamatult muutus päevavalgus palju heledamaks. Põrandale langes lai valgusvööt. Seina äärde jooksnud Eileen hüüatas:

«Sõbrad, vaadake!»

Väike taevaosa oli pilvedest vabanenud. Väga heleda, ümbritsevate tihedate pilvede tõttu veelgi heledamana näiva sina taustal sädeles suur, Maal paistvast umbes poolteist korda suurem Päike. Otsekohe pöörasid inimesed instinktiivselt pilgu kõrvale: nii talumatult ere oli kiirgus. See Veenusel esialgu veel nii haruldane nähtus pani nende näod vaimustusest särama, nagu oleks seal kajastunud taevakeha vastu-helk.

Päikesepaiste kestis aga väga lühikest aega. Pilved koondusid ja kõik muutus uuesti süngelt hämuseks.

KAHEKÜMNE ESIMENE PEATÜKK — SEIKLUSED LÕPEVAD MITMEL VIISIL

Shotish oli meeldivalt üllatatud: Jeanilt oli ta kuulnud süngest urkast, selle asemel aga nägi ta laiendatud ja puhastatud sissekäiku, sujuvalt allapoole viivat teed, koridori, milles säras Päikese spektriga elektrivalgus.

122

«Siin on ju palju mugavam kui ülal!» hüüatas ta.

Talle tundus, et Platon juhib tanki sellel mugaval teel liiga ettevaatlikult. Ei tohtinud siiski unustada, kus nad viibivad.

Sügavusse tungijad vaatasid uudishimulikult ringi. Siin nägi kõik välja teisiti kui planeedi pinnal. Pea kohal ei olnud pilvi. Neid asendas väga madal ebatasane lagi. Ülal, all ja külgedel olid igavad pruunikas-kollased, kohati punakad kivimid. Ajuti näis, nagu oleksid mööda seinu alla valgunud veenired. Aga ei, need olid lihtsalt kivimi sooned.

Vahetevahel koridori põrand võpatas ja värin kandus üle tankile. Ent võib-olla ka see ainult näis? Või olid need kaugete seismiliste vapustuste vastukajad?

Aga kui kauged saavad lähedasteks? Kui ka siin toimub varing või siia valgub magma, mis äkki koopa seinast läbi murrab? Tõsi küll, tank on valmistatud maksimaalselt kuumuskindlast materjalist, kuid kõik pole siiski garanteeritud.

Laserlokaatori jaoks on need sünged seinad siiski läbipaistvad. Lokaator kombib vahetpidamatult suurest kaugusest nii ülal ja all kui ka külgedel olevaid kivimeid.

Aga kui magma valmistub läbi murdma seal, kuhu lokaatori kiir ei ulatu?

Taibates sõpru vallanud ärevaid mõtteid, hüüdis

Vassili lõbusalt:

«Julgemalt, julgemalt! Ma tean omaenese kogemustest, et Maa põues ei ole midagi hirmsat. Miks peaks seda siis olema Veenuse põues?»

Mitte mingisugust loogikat selles võrdluses ei olnud, kuid sõbrad tõepoolest elavnesid: mõnikord mõjub reibas toon niisama hästi kui sõnad.

Praegusel juhul tuli julgustus seda enam õigel ajal, et valgustatud teeosa lõppes. Tank liikus nüüd edasi veel aeglasemalt. Seda juhtiva Platoni ettevaatlikkus oli võib-olla siiski liigne: tank oli ise suuteline enda ette sattunud tõket ära tundma ja sellest mööduma või vajaduse korral peatuma.

Tank jätkas edasiliikumist, kompides lokaatoriga enda ees olevat teed ja kogu ümbruskonda. Nüüd pöördus

124

ta koridori käänakut järgides peaaegu täisnurkselt. Valguskuma kadus, kõik mattus pimedusse, mis oli nii tihe, et tundus, nagu oleks see must vedelik, millesse saab käe pista. Lülitati põlema laternad. Nende päevavalgus lõikas pimeduse pikkadeks tihedateks vöötideks. Ees oli ikka samasugune ebatasase seina, põranda ja laega kivikoridor. Amortisaatorid ei lasknud tunda tee järske konarusi ja sügavaid auke, tank liikus endist viisi sujuvalt.

Ootamatu inimhääl pani rändurid võpatama, kuid otsekohe taipasid nad, et staabist küsitakse, kas kõik on korras.

«Korras, korras,» vastas Shotish.

Tundus, et nad on juba väga kaua sõitnud, kuid kella järgi ei olnud tanki sisenemisest puhastatud käiku mööda rohkem kui umbes nelikümmend minutit.

Veel mõni käänak — ja äkki tank peatus.

«Miks sa nii järsku pidurdad?» küsis imestunud Shotish Platonilt.'

«Ega siis mina. Ta ise.»

Tähendab, tank tundis, et tema teel on mingi tõke.

Tugev laternavalgus aga ei näidanud seda. Koridor suundus selles kohas peaaegu sirgjooneliselt kaugusse. Teel ei olnud midagi.

«Su masin ajas midagi sassi!» märkis Vassili.

«Tema juba ei eksi,» vastas Platon rahulikult.

Ta hakkas ruumi kompides laternakiiri üha lähemale nihutama. Äkki. .. kiired suundusid järsult alla. Tank seisis vaevalt meetri kaugusel kuristiku servast.

Kuristik ei olnud laiem kui kolm meetrit. Hädakorral oleks tank võinud sellest üle hüpata. Aga kas seda oli tarvis? Kuristik võis olla huvitavam uurimisobjekt kui koridori jätk.

Ent kuidas seda uurida? Kui nad oleksid viibinud Maal, oleks Vassili kõhklematult alla laskunud. Siin aga ei tohtinud Asustamise Staabi loata mingeid riskantseid samme astuda. Järelikult tuli loobuda ka üle kuristiku hüppamisest.

Shotish ja Vassili väljusid tankist ning lähenesid ettevaatlikult kuristikule. Platon jäi staabiga sidepidamiseks tanki.

125

«Lülita korraks laternad välja,» palus Vassili.

Saabus pilkane pimedus. Nad vaatasid alla. Seal oli samasugune pimedus, mitte midagi ei olnud näha.

Äkki Vassili vaarus. Shotish haaras temast kinni ja tõmbas ta instinktiivselt kuristikust eemale. Samas aga tundis ta, et püsib ka ise vaevu jalul. Äkilist nõrkust ja teadvuse tumenemist maha surudes tiris ta Vassili tanki. Rusuv tunne ei möödunud.

«Mul on halb,» ütles Platon kõlatu häälega, «ma ei saa aru ...»

«Tagasi!» kähistas Sergei suure vaevaga ja kaotas teadvuse.

Sergei grupp lendas mägismaa kohal väikeses hästi varustatud, tugevast kuumuskindlast materjalist kaitsekihiga kaetud uurimislennukis, mida juhtis Karl Holmquist.

Silma torkasid mägede teravad, järsud piirjooned. Astangud ja kaljukuhjumid meenutasid omapärast treppi, mille astmed ei olnud üksteisega ühenduses. Otse tasandiku serval seisis peaaegu sirge rida madalaid koonusekujulisi kaljusid. Nendele järgnesid mõnekümne meetri kaugusel samasuguse kujuga, kuid palju kõrgemad kaljud. Siis tulid jälle kümnete või sadade meetrite laiused tasased kohad, seejärel uuesti kaljud, mis aga nüüd olid juba vähemalt poole kilomeetri kõrgused. Ja nõnda vaheldusid tasaste aladega koonuseread, millest igaüks oli kõrgem kui eelmine. Kaugeimate koonuste tipud kadusid pilvedesse.

Karl peatas lennuki ja see jäi liikumatult õhku seisma: edasi lennata polnud mõtet. Iga koonuse tipus oli väike kaljune platvorm. Jäi vaid küllalt tasane, avar ja mitte liiga kõrgel paiknev platvorm välja valida, sellele laskuda ja see põhjalikult läbi uurida.

«Laskume. . . kas või sellelesamale koonusele,» ütles Sergei. «Mulle tundub, et seal on midagi sobivat.»

Lähemal vaatlemisel aga selgus, et ülesanne ei olnudki nii kerge. Koonused seisid peaaegu sirgete ridadena ja niihästi ridade eneste kui ka igasse ritta kuuluvate koonuste vahel olid suured tühikud. Nõlvad olid väga järsud. Valitud platvorm osutus väikeseks.

126

Lennukit oleks olnud kuidagiviisi võimalik sinna maandada, kuid sel juhul oleks vaba ruumi väga vähe üle jäänud ja inimestel oleks raske olnud seal püsida.

«Lugu pole ju hoopiski nii hirmus, sõbrad,» ütles Mildred. «Siin ei ole jääd ega lund. Nõlvadel on võimalik ennast julgestada.»

Ta vaatas küsivalt Sergei poole.

Enne aga, kui Sergei vastata jõudis, juhtus midagi, mida Veenusel alati võis oodata, kuid mis alati toimus ootamatult.

Sügaval planeedi sisemuses algas kõmin, mis üha tugevnes. Vapustatud ekspeditsiooniliikmete silma all varises üks koonus kokku, seejärel teine... Varingu mürin ja maa-alune kõmin sulasid kõrvulukustavaks möirgamiseks. Varingukohast kerkis tiheda, suitsu meenutava tolmu pilv. Karl viis lennuki veidi kaugemale ja kõrgemale. Näis, et loodusjõudude pillerkaa-ritamisega sellel planeedil oleks võinud juba harjuda, kuid siiski jälgisid inimesed hämmastuse ja isegi hirmuga, kuidas maastik siinsamas nende silma all muutus.

Pruun pinnas kahe seni veel terveks jäänud mäe-koonuse vahel kerkis ja paiskus siis äkki laiali, nagu oleks sinna langenud pomm. Avanes lehter, see suurenes kirjeldamatu kiirusega ja muutus varsti kraatriks, millest purskusid välja leegid ja hõõguvad kivid.

Karl püüdis lennukit eemale viia, kuid seda ei olnud nii lihtne teha. Kivid lendasid igasse külge, punane hõõguv gaasipilv laienes kiiresti. Ei olnud küll põhjust karta, et lennukile järele jõudnud tule pilve mitme tuhande kraadine temperatuur kaitsekihti kahjustab. Aga kivid! Isegi kui üks miljonist kivist lendab niisuguse jõuga, et on suuteline kaitsekihist läbi lööma. . .

Kabiini sein oli küll läbipaistev, kuid näha polnud midagi: lennuk oli mähkunud purpurpunasesse leegitsevasse uttu. See ei olnud hirmus: aparaadid näevad palju paremini kui inimsilm. Aga kannatada said kõrvad! Kivirahe trummeldas vastu lennuki keret ja iga hoop tekitas inimeste kõrvades valu, mõjus raskelt närvidele.

Kui ometi kiiremini ohtlikust tsoonist välja saaks!
127
Lennuk liikus ise ettevaatlikult edasi, automaatselt möödudes terveks jäänud mäetippudest.
Lõpuks oli ohtlik pilv seljataga.
Mis seal küll toimub! Koonuste arv on märgatavalt vähenenud. Nende vahel ei haiguta üks, vaid mitu kraatrit. See seal on kõige suurem, arvatavasti «vanim», esimesena tekkinud. All on suits ja pimestav kiirgus, kraatritest hoovavad tulejõed.
Kas ülejäänud koonused peavad homsenigi vastu?
«Kahju,» ütles Mildred. «Jäigi proovimata. ..»
«Ära kahetse midagi,» vastas Sergei. «Jõuame veel proovida ja rohkem kui üks kord. Ainult et mitte siin...»
Just nagu tema sõnade kinnituseks varises mürinal kokku veel kaks koonust. Hõõguv purpurne gaasipilv laienes üha. Lennuk aga oli juba tema haardeulatusest väljas ja jätkas eemaldumist märksa suurema kiirusega kui enne.
Mürin kestis siiski edasi. Äkki kostis kohutav lühike kärgatus. Otsekohe kordus see veel suurema jõuga, seejärel liitusid kärgatused vahetpidamatuks mürinaks. Ja nii imelik kui see ka ei olnud — mida kaugemale jõudis lennuk uuest looduslikust vulkaanikol-dest, seda tugevamaks muutus mürin.
Surnukahvatu ja samal ajal pimestav sähvatus näitas lõpuks, et oli alanud äike. Valgus ei nõrgenenud, välgud sähvisid vahetpidamatult üksteise järel ja kostis pidev mürin, mis siinses tihedas atmosfääris oli palju ähvardavam kui Maa omas. Pilved olid laskunud veelgi madalamale, lennuk lendas nüüd juba nende tihedas massis ja oli ümbritsetud värelevast, kustumatust violetsest helendusest, just nagu oleks ta ujunud tule ja sellega segatud paksu udu meres. Sergei heitis pilgu oma kaaslastele. Kumbki neist reageeris toimuvale omamoodi. Karl jälgis keskendunult navi-gatsiooniriistu, lennuki liikumisteed kaardile kandvat automaatpilooti ja majakakiire vastuvõtjat. Tütarlaps vaikis samuti, kuid vaatas ärevalt ringi. Esmakordselt elus oli ta niisugusesse olukorda sattunud. Maaalused ja atmosfääris toimivad loodusjõud olid ühinenud, et anda vapustavat etendust.
128
Heliisolatsioonist oli siiski kasu: mõningal määral nõrgendas see mürinat. Mürinast üle karjudes pöördus Sergei Mildredi poole:
«Ära unusta, et elektromagnetväli kaitseb lennukit kindlalt välkude eest.»
Kuid ka Sergeil endal oli veidi õudne: üks asi oli kaine arusaamine toimuvast, teine asi aga selle emotsionaalne tajumine. Pilt oli niisugune, et oleks võinud kõige kindlameelsemagi inimese tasakaalust välja viia.
Sergei nagu tema mõlema kaaslasegi meeleolu ei olnud kaugeltki hiilgav: nende grupile antud ülesanne oli täitmata jäänud. Siinne maastik oli osoneeri-misjaama jaoks ilmselt ebasobiv. Siin märatsesid pöörased vulkaanilised jõud ja oli võimalik, et ei olnud enam järele jäänud ühtegi mäetippu, mis nende jõudude mõjul varem olid planeedi pinnast esile kerkinud.
Jeanilt sai staap järgmise Maa päeva vältel rahus-tavaid teateid.
Kolmandal päeval aga kostis äkki häirekell ja ekraanile ilmus Jean. Tema kohutava näoilme järgi taipas valvekorras olev radist otsekohe, et on juhtunud õnnetus. Ja ta ainult küsis summutatud häälega:
«Kes?»
«Gerda. Kiiresti lennuk, ta tuleb haiglasse viia. Ja parim kirurg.»
Mis siis metsas oli juhtunud?

Vaevalt oli Jeani grupp mõne sammu võrra metsa tunginud, kui otsekohe sai selgeks, et niimoodi edasi ei pääse: puud seisid peaaegu pideva müürina. Nende tüved olid ideaalselt sirged, peaaegu kõik ühesuguse jämeduse ja kõrgusega — umbes poolemeetrise ümbermõõduga ja kolmekümne meetri kõrgused.

Ükskõik kui raske edasiliikumine ka ei olnud, taandumisele ei mõelnud keegi. Metsaränduritel olid kaasas akumulaatoritel töötavad teemantteradega ketassaed. Isegi need lõikasid tüvesid katvat teraskõva koort ainult suurivaevu. Puiduga, mis küll samuti oli "^ga kõva, oli palju kergem toime tulla, koor aga tegi saed kiiresti nüriks.

129

«Kui nii edasi läheb, kas meil siis .jätkub teemant-teri ja akumulaatoreid?» muretses Jack.

«Arvan, et jätkub,» vastas Jean. «Aga kui ei jätku, pole ka midagi katki. Keegi läheb rajatud teed mööda majja ja toob uusi. Eks ole?»

Möödus mitu tundi, enne kui uurijatel õnnestus märgatavalt metsa siseneda.

Kummaline ja õudne oli see mets: hääletu, elutu, sünge. Igal pool, kuhu pilk ulatus, olid ühesugused rohekad, veidralt kõverate harvade okstega samba-taolised puud, mida kattis läbipaistev koor. Ei olnud põõsaid, rohtu ega mahalangenud lehti (ja kust need oleksidki pidanud tulema?), jalge all ei olnud muld; vaid kivid või kõvaks paakunud suureteraline liiv. Ei ühtki häält, ei mingit liikumist. Ei lindu ega putukat. Puude all ei olnud sipelgapesi ega mingeid urge. Ei ühtki teerada. Puud ise näisid olevat elutud. Mõne tunni pärast tundsid rändurid ülisuurt väsimust: kõige ümbritseva ühetoonilisus ja edasiliikumise sunnitud aeglus mõjusid kurnavalt. Otsustati teha puhke-peatus.

Löödi üles hermeetiline telk. Nagu kilemajades, nii olid ka selles normaalsed atmosfääritingimused. Oli kitsas, kuid mugav. Võeti einet. Väsimus kadus kiiresti.

Pärast puhkust jätkas Jeani grupp metsasügavusse tungimist. Kestis lakkamatu visa võitlus puudega. Läbisaetud tüved langesid kõrvulukustava raginaga. Tuli hoolega ette vaadata, et mõni puu inimestele peale ei kukuks. Kuid mitte asjata ei olnud Asustamise Staap grupi koosseisu lülitanud Eileeni ja Jacki, kes olid läbi teinud spetsiaalse ettevalmistuse. Lõbusa naeru ja sõbraliku heasoovlikkusega inst-rueerisid nad ka Gerdat ja Jeani, tekitades suurt elevust. Eileen oli ühtlasi arst, keda ekspeditsioonil võis tarvis minna.

Jean vaatas tähelepanelikult ringi: kas ei ilmu jälle kiskjad seened. Neid ei olnud aga kusagil näha.

Järgmise puhkepeatuse ajal (metsas edasiliikumise raskuse tõttu tuli puhata sagedamini, kui oleks tahetud) olid vaevalt kõik telki sisenenud, kui sähvatas

130

pimestav välk ja samal ajal kostis kõuekärgatus — üksainus kontsentreeritud raksatus, millega ei kaasnenud kõmisevat järelkaja ega muud müra. Jean tundis õlas nii tugevat valu, et ta ei suutnud oiet maha suruda ja langes põlvili.

Ta vaatas ringi. Telgi lähim nurk oli sisse vajunud ja vastu põrandat surutud. Selge: välgust tabatud puu oli telgi peale kukkunud. Tugev elastne kangas ei olnud rebenenud, kuid mitte ka uuesti sirgu tõmbunud: seda takistas ilmselt kile peal lamav puu.

Eileen jooksis Jeani juurde ja puudutas vigastatud õlga. Ta tegi seda väga ettevaatlikult, kuid Jean karjatas valust. Eileen avas Jeani rõivad ja hakkas õlga kompima. Jean pingutas kogu jõust, et mitte oiata. Eileeni ilus näoke tõmbus tõsiseks. Vasaku käega Jeani õlast kinni haaranud, tõmbas ta parema käega tugevasti Jeani kätt. Jean karjatas jälle, kuid tundis otsekohe kergendust.

«Noh, ongi kõik,» ütles Eileen kõlava häälega ja lõbus naeratus pöördus tema näole tagasi. «Ma kartsin luumurdu, aga tuleb välja, et oli lihtne nihestus.»

Jack vaatas vaimustusega oma sõbratari. Jean juba naeratas.

Äike kestis edasi. Väga tugev see siiski ei olnud. Puudus tavaline kohutav möll. Välgud sähvisid pilvedes, kuid planeedi pinda ja isegi puudesse ei löönud.

Ent ikkagi olid uurijad väga nördinud: alles äsja olid nad ju tööd alustanud. .. Tõsi küll, ka telgis oli mõnevõrra õudne äikest üle elada. Lahtise taeva all aga — pealegi veel metsas — ei olnud äikese ajal staabi ülirange korralduse kohaselt mitte mingil juhul lubatud viibida. Telki kaitses välkude eest elektromagnetväli.

Äike lakkas alles nelja tunni pärast.

Nüüd oli saatus nähtavasti otsustanud rändureid veidi hellitada. Vaevalt olid nad tihnikus veel umbes kolmkümmend meetrit edasi tunginud, kui puud laiali nihkusid. Nende ees oli kitsas pikk, sihti meenutav välu, mis sadakond meetrit nende liikumise suunas kulges. Välu oli igast küljest nii teravapuri-line, et näis tehislikuna.

131

«Võib-olla on Veenusel kunagi mõistuslikud olendid elanud,» oletas Eileen.

«Kas sa siis enne siiatulekut selle planeedi ajalooga ei tutvunud?» küsis Jean naeratades.

«Muidugi tutvusin,» vastas tütarlaps. «Aga äkki ei ole kõik, mis siin miljoneid aastaid tagasi on toimunud, veel täpselt teada ...»

«Ja sa arvad, et raiesmik on kogu selle aja jooksul kinni kasvamata jäänud?»

Nüüd puhkes Eileen südamest naerma:

«Tõsi jah, kuidas ma selle peale ei tulnud!»

«Igatahes ei tee paha seda välu uurida,» märkis Jean.

Pidades meeles võimalikke ootamatusi, relvastus ta kiirguspüstoliga, jättis sõbrad ennast ootama ja tegi aeglaselt tiiru ümber välu, silmitsedes hoolikalt ümbrust ja jalgealust. Kõikjal olid ühesugused, roheka koorega kaetud tüved.

Kui Jean oli kogu välu üle vaadanud, ilma et oleks sealt midagi tähelepanuväärset leidnud, tegi ta ettepaneku edasi minna. Jälle algas tüütu võitlus puudega. Need olid ikka samasugused, mitte midagi ei olnud nendes muutunud.

Varsti hõrenesid puud uuesti. Relvastatult läks Jean endist viisi ees. Nüüd käidi jälle võrdlemisi kiiresti, sest mingeid tõkkeid teel ei olnud. Näis, et kui ekspeditsioon midagi silmatorkavat ei avastagi, siis vähemalt lõpeb teekond õnnelikult.

Aga kes võis sellele pöörasele planeedile kindel olla?

Seekord algas äike nii äkki, et käputäis inimesi kurdistus mürinast ja pimestus välkudest, enne kui nad taipasid, mis lahti on. Pärast seda oli telgi püstitamine mõne minuti töö. Jack ja Eileen astusid teineteise järel kiiresti õhulüüsi kitsast uksest sisse. Gerda ja Jean järgnesid neile. Äkki sundis järsk terav välgatus Jeani silmi sulgema, kõike ümberringi vapustas mürin ja otsekohe pärast selle vaibumist kostis karjatus, mis väljendas niisugust piina, et Jean otsekohe ümber pöördus. Gerda lebas silmili. Jean tormas tema juurde. Samal hetkel sööstis lüüsikambrist

132

välja Eileen, kes ei olnud veel jõudnud skafandrit seljast võtta, ja jooksis märatsevale äikesele tähelepanu pööramata samuti Gerda juurde. Nad nägid, et välgust tabatud puu lamab tütarlapse väljasirutatud käsivarrel.

«Jälle puu! Jälle käsi!» hüüatas Jean õudusega.

Koos Eileeniga püüdis ta Gerda kätt vabastada, kuid see käis neile üle jõu. Lüüsist jooksis välja Jack, kes samuti oli veel skafandris. Ühiste pingutustega õnnestus neil rasket tüve kõrvale nihutada. Nüüd lõpuks avanes võimalus Gerdat lähemalt vaadata.

Iga sekund sähvivate välkude valguses oli tal täiesti surnu nägu. Või oligi ta tõepoolest surnud? Aga käsi...

Gerda kätt nähes heitis Jean instinktiivselt pilgu arstile, kes nüüd pidi peaosa etendama. Kas noor tütarlaps talub seda vaatepilti, kas ta just nüüd, kus võib-olla sekundid otsustavad, ei lange mingiks ajaks rivist välja, ükskõik kui lühike see aeg ka ei oleks...

Kuid Eileen säilitas ilmselt täiesti külma vere, olgugi et tema nägu oli niisama kahvatu ja liikumatu kui Gerda oma.

Kätt ei olnud tegelikult enam olemas. Selle asemel oli õlast kuni sõrmeotsteni täiesti lömastatud mass.

Kas Gerda oli elus?

«Siin ei tee me midagi ära,» ütles Eileen kiiresti kahe piksekärgatuse vahel. «Telki...»

Gerda liikumatu keha osutus väga raskeks. Kolmekesi tõstsid nad ta ettevaatlikult üles, kandsid lüüsi-kambrisse ja sealt edasi telki, kus asetasid ta otse põrandale, sest kokkupandavad voodid olid veel üles seadmata. Kiiresti vabastasid nad Gerda skafandrist ja võtsid ka oma skafandrid seljast.

Jack ja Jean taandusid, et Eileenile ruumi teha. Tütarlaps laskus põlvili, võttis terveks jäänud õlaosa kahelt poolt tugevasti sõrmede vahele ja ütles lühidalt:

«Zgutt!»

Elastse kile ribad, mida kasutati väga mitmeks otstarbeks, olid alati käepärast. Jean ulatas Eileenile

133

otsekohe ühe riba. Eileen paigaldas osavasti ja kiiresti pingul žguti. Verejooks lakkas järk-järgult.

«Ta on palju verd kaotanud,» ütles Eileen, tähelepanelikult Gerdat silmitsedes.

«On ta elus?» küsis Jean niisuguse häälega, nagu oleks ta kõri kinni pigistatud.

«Elus. Aga väga raskes seisundis. Kutsu lennuk välja!»

Eileeni hääl kõlas võimukalt. Jean vaatas imestuse ja vaimustusega seda väikest tütarlast, kes oleks just nagu korrapealt täiskasvanuks saanud.

Sel ajal kui Jean staabiga ühenduse võttis, seadis Jack voodi üles. Eileen tegi samal ajal Gerdale desinfitseeriva, valuvaigistava ja uinutava süsti.

Gerda oigas nõrgalt. Jean kummardus kiiresti tema poole.

«Ta oigab läbi une,» ütles Eileen. «Nüüd tõstame ta voodile.»

Ajal, mil Jean ja Jack väga ettevaatlikult arsti korraldust täitsid, valmistas Eileen ette materjalid sideme tegemiseks.

«Otsest surmaohtu õnnestus meil vältida,» ütles Eileen.

«Mis siis nüüd tuleb teha?» küsis Jean tasase häälega.

«Väga palju,» ütles Eileen sidumist lõpetades niisama tasa. «Esiteks vereülekanne, teiseks käe amputeerimine. Sellele järgneb pikaajaline ravi...»

«Amputeerimine!» hüüatas Jean kurvalt. «Tähendab, temast saab eluaegne invaliid!»

Eileen vaatas talle läbitungivalt otsa, viivitas veidi ja ütles siis:

«Mitte tingimata.»

134

KAHEKÜMNE TEINE PEATÜKK MÕNED KOKKUVÕTTED

Maailmanõukogu järjekordsel istungil tehti kokkuvõtteid Veenusel viimasel ajal toimunud sündmustest ja saavutatud tulemustest. Enamik Maa elanikke viibis

Nõukogu istungite ajal teleaparaatide juures. Ülejäänutel oli igal ajal võimalik salvestusi näha ja kuulda.

Istungi ülekannet vaadati ja kuulati ka Veenusel, Asustamise Staabi hoones. Teistel hoonetel ei olnud veel otsest sidet Maaga, staap aga transleeris saadet.

Mercier oli muidugi vaatajate ja kuulajate hulgas. Kuidas ta vaatas, kuidas kuulas! Jah, ta oli ekspeditsiooni reatöötaja, kuid need olid tema ideed, mida siin ellu rakendati!

«Kuulame ära, mida on eriteadlastel öelda nende mõistatuste kohta, mille lahendamist Veenus meilt nõuab,» ütles Maslakov.

«Taimestikust olete te juba kuulnud. Mitte mingisuguseid taimi peale mõningate puuliikide Veenusel seni avastatud ei ole. Ja selles pole ka midagi imesta-misväärset. Juba siis, kui esimene Nõukogude pla-neetidevaheline automaat jaam sujuvalt Veenuse pinnale laskus, sai selgeks, et taimseid ja loomseid eluvorme, millega meie oleme harjunud, seal eksisteerida ei saa.

Need puud avastati juba eelmistel ekspeditsioonidel. Jeani grupp, kes metsa uuris, ei leidnud sealt mingeid teisi taimi ega ka loomi. Mis aga puutub kiskjatesse seentesse, siis nendest tuleb jutt hiljem.

Uskumatult kõrget temperatuuri suudavad Veenuse puud taluda ainult sellepärast, et neid kaitseb erakordselt vastupidav koor. Lehti neil ei ole. Tüvede ja okste rohekas värvus kõneleb sellest, et fotosüntees siiski toimub. Vee auramine aga ei ole nendele puudele vajalik. Vastupidi, neil on tarvis võimalikult palju vett hankida ja säilitada. Kust nad seda võtavad?

Jeani ekspeditsioonil ei olnud võimalik uurida nende puude juurestikku. Üht-teist olid aga selgitanud juba eelmised ekspeditsioonid. Erakordselt tugevasti

135

hargnenud juured ulatuvad täiesti uskumatusse sügavusse, nende lõplik uurimine seisab veel ees. Juured imevad suurest sügavusest vett, mida seal leidub. Oletatakse, et juurte otstes on tugevad pneumaatilised organid, mis võimaldavad võrdlemisi kaugelt imeda isegi niisugust vett, millega juured vahetult kokku ei puutu.

Loomadest jutustab teile nüüd bioloog Zanna Rodionova.»

Püsti tõusis noor naine, kes seni oli istunud ümmarguse laua ääres koos teiste teadlastega ja Maailmanõukogu liikmetega. Kõik temas — näo, lahtise kaela ja käte naha kahvatu värvus, tuhkhallid juuksed ja silmad — oli just nagu tuhm. Ka rõivad olid vastavad: siledad, tumehallid, kaunistusteta. Hääl aga oli ootamatult kõlav, värske ja varjundirikas.

Žannat nähes kahekordistas Mercier tähelepanu: see naine oli kuulus oma julgete, mõnikord paradoksaalsete hüpoteeside ja järelduste poolest. Kus võis selline joon veel kohasem olla kui nende tähelepanekute arutamisel, mis olid tehtud Veenusel, juba paljusid uurijaid oma erakordsete mõistatustega ummikusse ajanud planeedil.

«Alustan seentest,» ütles Zanna. «Kas nad on loomad või taimed? Üldiselt on see küsimus puhtal kujul teoreetiline. Mina loeksin neid pigemini loomade hulka kuuluvateks. Küsimus ei ole kujus, vaid olemuses. Nad liiguvad vabalt ja peavad jahti. Tõsi küll, ka Maal leidub loomtoidulisi taimi, aga need on liikumatud. Tõsi on ka see, et me veel ei tea, kuidas need seened paljunevad.

Ja kellele nad jahti peavad? Nad tungisid Jeanile kallale. Aga inimestest nad ju toituda ei saa. Eelmised ekspeditsioonid neid seeni ei kohanud. Ja ka nüüd on neid nähtud ainult üks kord. Ilmselt on neid üldse vähe, tõenäoliselt sellepärast, et ka toitu on nende jaoks vähe.

Aga missugune see toit siis ikkagi on? Vaevalt et taimne — nad on ju kiskjad. Ja missugustest taimedest võiksid nad toituda? Kas puudest, mida katab nii kõva koor, et teemantsaed suudavad seda ainult suuri

136

vaevu lõigata? Tähendab, nad toituvad loomadest? Aga missuguseid loomi Veenusel on? Seniajani on üldse nähtud ühteainsat — seda, kes koopas Jeani ja Panaiti hüpnotiseeris. Ent kui on juba üks loom, siis peab leiduma ka teisi. Võib-olla mitte nii suuri — niisugustega ei tuleks seened arvatavasti toimegi.

Kuid siis tekib uus küsimus: millest võiksid toituda need loomad? Kui ka nemad on loomtoidulised, siis peab mingisugusel madalamal astmel ikkagi leiduma ka taimedest toituvaid loomi. Aga kus? On ilmne, et ainult koobastes. Seal aga mingisuguseid taimi tõenäoliselt olla ei saa. Võib-olla alles meie hakkame aja jooksul neid seal tehisvalgustust rakendades aretama. Kuid aja jooksul — esialgu ma veel ei ütle, missuguse aja jooksul — loome ka planeedi pinnal niisugused tingimused, et seal saavad elada nii taimed kui loomad, esmajoones aga skafandriteta inimesed.

Ja lõpuks, mida Veenuse loomad hingavad? Ka planeedi sisemuses ei ole ju hapnikku rohkem kui atmosfääris planeedi pinna kohal.

Aga fantaseerime veidi.

Nad ei toitu ega hinga.»

Mercier pingutas tähelepanu. Kui seda oleks öelnud keegi teine. .. Aga Zanna oskas oma oletusi loogiliselt põhjendada, ükskõik kui paradoksaalsed need ka ei olnud. Zanna jätkas:

«Tuletame meelde, et Veenuse atmosfäärist on leitud arvukaid mikroorganisme, mis on kohastunud väga kõrge temperatuuriga. Millest nad elavad? Nad lagundavad süsihappegaasi süsinikuks ja hapnikuks ning kasutavad ühtlasi ka atmosfääris vähesel hulgal leiduvat lämmastikku. Nendest gaasidest piisab neile eluks ja paljunemiseks.

Võib-olla kasutab koobastes elavate loomade madalam — Maa rohusööjatele vastav — aste samasuguseid mikroobe. Sümbioos. Elades loomade kehades, omastavad mikroobid ise atmosfääri lagundamise produkte ja varustavad nendega ka loomi. Tõsi kull, Maal ei koosne loomsed valgud ainuüksi süsinikust, hapnikust ja lämmastikust, vaid nende koostisse

137

kuuluvad veel vesinik ja väävel, mõnel juhul ka fosfor ja raud. Me ei tea, kust need loomad saavad vesinikku ja väävlit. Aga võib-olla ei saagi nad neid kusagilt. Miks peaksime arvama, et Veenuse organismid tingimata elavad ja paljunevad samasuguse skeemi järgi kui Maa organismid? Võib-olla on nende kemism hoopis teistsugune. Võib-olla ei ole neil üldse südant, kopse, vereringe- ega seedeelundeid ja nad omastavad vajalikke aineid, mida nende jaoks toodavad mikroobid, hoopis erinevalt Maa organismidest. Ja ka paljunevad erinevalt.

Muuseas, Maal leiduvad selliste oletatavate loomade analoogid. Ma mõtlen ussnugilisi. Võib-olla on need Veenuse loomad nii-öelda ümberpööratud parasiidid, see tähendab, nad parasiteerivad oma kehas elavatel mikroobidel?

Kui aga tegemist on sümbioosiga, siis peab kasusaamine olema vastastikune. Esialgu pole mulle veel selge, millega loomad neid asustavatele mikroobidele kasulikud võiksid olla.

Selliseid mõtteid tahtsin ma avaldada Maa rohusööjatega ühesugusel astmel olevate Veenuse loomade kohta. Loomad, kes nendest toituvad, võivad oma olemuselt Maa loomadele lähedasemad olla. Hüpnotiseerimisvõime on neile tõenäoliselt ründe-vahendiks. Võib olla, et Shotishi grupi ekspeditsiooni katkestanud loom oli samasugune kui see, kelle avastasid Jean ja Panait. Te teate, et olles juba teadvust

kaotamas, andis Platon tankile käskluse liikuda tagasikäiguga mööda tuldud teed. Hüpnoosi mõju lakkas alles siis, kui tank koopast välja jõudis. Järelikult võib oletada, et loom jälitas neid.»

Sellega Zanna lõpetas.

Nüüd tõusis jälle Maslakov:

«Te kõik teate juba, mis juhtus Panaitiga. Tema kõne salvestus anti edasi Maale ja sisestati tõlke-masinasse. Masin aga ei teinud häältki: niisugust keelt tema mälus ei olnud. Siis suunati lint ajaloolise lingvistika masinasse, mis andis otsuse: tegemist on Amasoonase metsades elanud ja umbes nelisada aastat tagasi lõplikult väljasurnud väikese indiaani

138

hõimu dialektiga. Masin tegi ka tõlke, aga saadud tekst ei paku midagi huvitavat — laused on seosetud. Nüüd tuleb veel selgitada, miks Panait just seda keelt hakkas rääkima ja — mis peaasi — kuidas teda ravida. Talle õpetatakse prantsuse keelt. Seda oskab ta juba rahuldavalt. Aga oma elust enne trauma saamise hetke ei mäleta ta mitte midagi. Ja mitte üksnes oma elust: ta on kaotanud kõik teadmised maailmast ja hakkab neid nüüd uuesti omandama. Seda raskendab aga väga suurel määral asjaolu, et kaotsi on läinud kõik varasemad assotsiatsioonid. _ See ongi esialgu kõik, mis meil on Suure Ekspeditsiooni tegevusest inimkonnale teatada. Lisan veel, et Gerda Lagerlöfi seisund on raske, kuid on mõningaid lootusi.»

Jälle elas Pierre just nagu uuesti läbi kõik, mis teda varem oli piinanud ja erutanud, — kõik peale sunnitud tegevusetuse, mis nüüd oli lõplikult minevikku vajunud.

Lehter, mis neelas esimese maja ja üheksa noort inimest. Oo, nüüd avaldas nende hukkumine talle uut, tugevamat ja hirmsamat mõju. See vaatepilt elustus temas kogu oma õudusttekitava jõuga.

Aga Gerda, aga Panait! Mis neid ootab? Kas neist saavad veel kunagi täisväärtuslikud töötajad?

Ajuti pani Pierre imestusega tähele, et rasked mälestused nende kahe noore inimese saatusest olid tema teadvusest välja tõrjumas mõtteid edasisest tööst Veenuse taltsutamine alal.

KAHEKÜMNE KOLMAS — PEATÜKK PLANTAAŽ

Veenuse esimene elektrolüüsitehas töötab. Viimasena lahkub sellest Pierre Mercier. Nagu teised tehnilised rajatised, nii on ka see tehas automaatne ja seda kontrollitakse Asustamise Staabi kesk-juhtimis-punktist.

139

Niisiis jääb vaid oodata uut ülesannet.

Pierre on üksi. Pikkamööda kõnnib ta lõputult pikas koridoris elektrolüüsivannide ridade vahel. Tehas töötab käratult. Ühtlaste jugadena voolab jämedaid torusid mööda vannidesse vaevukuuldavalt sulisev vesi. Hapnik läheb atmosfääri, vesinik torude kaudu keemiatehasesse. Kõike seda ei ole muidugi näha, kuid ikkagi on uue atmosfääri loomise protsess siin just nagu selgemini tunnetatav.

Nautides uhkustunnet, mida annab teadmine inimese võimust looduse üle, on Pierre ühtlasi sukeldunud omaenese elamustesse. Seadme monteerimise ajal need taandusid, nüüd aga tulvavad uue hooga mõtteisse. Omastest lahusoleku tunne oleks vahepeal just nagu veidi nürinenud... Aga ei! Pierre mõtleb sellest, et ei näe Olgat ja Annat väga kaua . .. kes teab . .. võib-olla mitte kunagi!

Muidugi, kõik võib muutuda, kuid esialgu ei ole inimesed veel surematud, olgugi et elu kestus on viimase kahe sajandi vältel tugevasti suurenenud.

Kui inimkond seab kindlalt sisse planeetidevahe-lise teleside, siis avaneb võimalus näha kümnete miljonite kilomeetrite kaugusel olijaid enda kõrval, kuulda neid ja võib-olla isegi tunda nende puudutust. Mis sellest, et dialoog toimub mitme minuti pikkuste pausidega.

Ent ükskõik kui valus ka ei ole lahusolek naisest ja tütrest, üksildust Pierre siiski ei tunne. Ta tajub enda kõrval, õlg õla vastas inimesi, kaastöötajaid, kelle mõtted ja tunded on just nagu tema omad.

Niisugust uut lähedust inimestele oli ta esmakordselt tundnud nähtavasti sel hetkel, kui oli astunud kosmoselaeva, mis oli teda viimasel korral Veenusele toonud. Seejärel oli tulnud töö, Shotish ...

Kellega pidi ta nüüd hakkama koos töötama?

Monteerimine oli kaasaegsetes tingimustes lihtne asi, selle oli ta ära õppinud. Nüüd aga pakuti talle hoopis teistsugust tööd. Tõsi küll, alustada tuli jällegi monteerimisest, kuid antud juhul oli see veelgi lihtsam. Ka uus töö oli huvitav: Veenuse esimese klorellaplantaaži rajamine.

140

Juba tuttav viltuste pilusilmadega tütarlaps — Asustamise Staabi piloot — pidi ta viima planeedi põhjapooluse lähedale. Ajal, millal Pierre oli olnud eriti kaasa kistud planeetide asustamise ideest ning kuulunud selle ürituse algatajate ja organiseerijate hulka, oleks teda vaevalt huvitanud selle silmapaistmatu tütarlapse isik ja saatus.

Nüüd aga silmitses ta tütarlast tähelepanelikult ja alustas temaga juttu. Maale olid tütarlapsel jäänud vanemad, vend ja . . . tütarlaps hakkas kogelema . .. veel keegi.

«Ja sa tõid oma armastuse ohvriks Veenuse asustamisele?» küsis Pierre. Tütarlaps langetas pilgu.

«Ei, ma ei ole kangelane . . . aga . . . ühesõnaga, mulle tundus, et mina ei ole temale nii vajalik kui tema minule ...»

«Tundus? Aga võib-olla sa eksisid?» «Tegelikult olen ma selles veendunud.» Tütarlaps raputas pead.

«Ta on väga hea. Aga mis parata! Mitte alati ei lähe nii, nagu tahad. See-eest olen ma siin!»

Pierre tajus uue selgusega, et ta ei ole üksi. Tarvis on ainult alati tunnetada inimesi enda ümber. Ka tema teekaaslasel on olnud omad mured. Võib-olla mitte nii hirmsad kui temal... Aga kes võib seda kindlalt öelda? Igaüks elab muret nagu rõõmugi üle omamoodi. Ja kas vastamata jääv tõsine armastus ei ole siis suur õnnetus? Siin aga on nähtavasti tegemist just tõsise armastusega.

Samas meenus talle mingi ebaselge assotsiatsiooni tõttu jälle Gerda. Pärast õnnetusest teadasaamist ei olnud ta oma lemmikõpilast õigupoolest minutikski unustanud. See õnnetus oleks teda erutanud ka juhul, kui see oleks toimunud enne tema enese tragöödiat, nüüd aga elas ta veel tugevamini Gerda valule kaasa. Füüsilist valu tütarlaps võib-olla enam ei tundnud, jäi aga psüühiline valu: Gerda on invaliid. Tööd, mistahes huvitavat tööd muidugi leidub tema jaoks alati. Veenusel aga ei ole tal enam midagi teha. Siin on vaja täiesti töövõimelisi inimesi.

141

Mida edasi, seda mugavamini seadsid inimesed ennast Veenusel sisse. Enne kui klorellaplantaaži rajajad (ja ühtlasi selle tulevased töötajad) kohale toimetati, ehitati nende ja keemiatehase tööliste jaoks hea maja, mis oli varustatud peaaegu kõigi maa-pealsete mugavustega.

Kui Pierre uude töökohta jõudis, algas pikk Veenuse öö. Süttis elektripäike, mis kallas planeedi pinna oma säraga üle.

öine valgus oli Veenuse süngest päevavalgusest palju meeldivam, öö tõstis tunduvalt meeleolu, olgugi et üles vaadates ei olnud näha tähti ega kuud (mida Veenusel ju ei olegi), vaid ainult raskelt voogavaid pilvi, milles ei olnud ühtegi hõredamat kohta.

Plantaaži jaoks oli elumaja lähedale tarvis ehitada hoone. Esialgu tuli klorellat kasvatada suletud ruumis: välistemperatuur oli tema jaoks liiga kõrge ja peale selle oleks fotosüntees tuhmis päevavalguses kulgenud liiga aeglaselt.

Maandumisel võtsid Pierre'i vastu kaks noormeest ja üks tütarlaps — tema uued abilised. Piloot suundus tagasi staapi. Pierre heitis talle hüvastijätuks kaastundliku pilgu.

Pärast lõunasööki ja lühikest puhkust asuti tootmiskorpuse ehitamisele. Kui see oli lõpetatud, süüdati hoones elektripäike, mis sarnanes Veenuse ööd valgustavate päikestega, kuid oli vastavalt väiksem ja nõrgem. Seejärel paigaldati basseinid. Igasse basseini pumbati ühtesid torusid mööda planeedi pinna alt vett, teisi torusid mööda aga suunati sinna keemiatehasest surugaasi abil toitesoolasid. Basseinidesse paigutati Maalt toodud klorellakolooniad — 5—20-mikromeetrise läbimõõduga roheliste rakkude kogumid.

Mida tähendasid need peotäied taimset ainet planeedi mastaabis?

Selle vetika ohjeldamatut elujõudu arvestades ei olnud siiski põhjust kahelda, et ta kasvab kiiresti, tulevastesse Veenuse meredesse üleviiduna katab tohutu suured veeväljad smaragdrohelise vaibaga ja

142

temast saab üks võimsaid vahendeid planeedi looduse ümberku j undamiseks.

Esialgu aga pidi klorella paljunema nendes basseinides, mis paiknesid hoones, kus atmosfääri koostis vastas Maa omale ja rõhk oli normaalne. Vesilahuses hoiti temperatuuri +25 °C, mis oli selle vetika jaoks optimaalne.

Juba väga lühikese aja järel kattus veepind basseinides rohelise kirmega. Päikese spektriga tehisvalgu-ses jättis see rohelus kauni, piduliku mulje. Ta ei olnud liikumatu. Vaevukuuldava sulinaga liikuvad kerged labad segasid lahust, see kihises ja vahutas, ühed vetikakogumid kadusid sügavusse, teised kerkisid pinnale, kusjuures kõik nad said järjekorras vajaliku hulga valgust. Automaat puhus lahusesse süsi-happegaasi. Klorella neelas seda ja eritas hapnikku.

Gaasianalüsaator eraldas ruumi õhku kogunenud hapniku ja surus selle kompressorite abil torude kaudu välja. Maa klorella hakkas juba Veenuse atmosfääri hapnikuga rikastama. Missugusel hulgal? See oli tilk merre. Kuid see oli alles algus. Plantaaže kavatseti rajada palju. Esialgu aga võis siit, basseinidest, pikka aega lahust vahetamata iga päev saada klorellat toidu sünteesiks.

Veenuse öö lõpul töötas plantaaž juba täie võimsusega. Pierre'i uutest sõpradest oli sinna jäänud üksainus noormees. Enamiku tööst tegid automaadid: nad kogusid klorellat, suunasid seda pneumaatiliste torude kaudu keemiatehasesse, juhtisid hapnikku hoonest välja ning imesid sisse rikkalikult süsihappegaasi sisaldavat atmosfääri.

Kohalejäänu aga ei tundnud ennast nüüd enam nii üksildasena ega maailmast äralõigatuna: tele ühendas teda inimtegevuse peamiste keskustega Veenusel, mitu korda päevas anti staabist edasi tähtsamaid uudiseid elust Maal ja Veenusel.

143

KAHEKÜMNE NELJAS PEATÜKK — VANAD TUTTAVAD

Pärast seda kui Jeani poolt kiiruga väljakutsutud lennuk oli Gerda haiglasse toimetanud, mõtlesid metsa jäänud sõbrad sügava murega tema saatusele. Eriti valdasid need mõtted Jeani. Kõige hirmsam ei olnud valu, sellest oskasid arstid jagu saada. Kuid psüühilised piinad! Jääda ilma käeta! Tõsi küll, Eileen oli tookord teinud mingi ebamäärase vihje, aga võib-olla oli see mõeldud lihtsalt lohutuseks? Enam polnud noor arst sellest kõnelnud ning küsimustele vastas põiklevalt.

Juhtunud õnnetusele vaatamata otsustas grupp edasi liikuda. Sellest teatati staapi. Sealt vastati, et » kui nad ei tunne end rööpast väljalööduna, siis võivad nad teekonda jätkata.

Inimestel oli raske harjuda Veenuse pikkade ööpäevadega. Tõsi küll, varasemate sajandite inimestel oleksid raskused olnud veelgi suuremad: une ja ärkveloleku režiim oli nüüd teistsugune kui varem, sest tänu keemia, füsioloogia ja meditsiini uutele saavutustele nõudis igapäevane taastav uni suhteliselt vähe aega. Ent ikkagi ei olnud lihtne Maa elurütmi Veenuse ööpäevaga kohandada. See rütm säilis muidugi ka ekspeditsioonil. Ekspeditsioon oli võimalik ainult poolkeral, kus parajasti oli päev, sest elektri-päikesi süüdati ainult asustatud kohtades.

Pika päeva vältel tuli kindlate ajavahemike järel magamispeatusi teha.

Oligi jälle järjekordne peatus. Rändurid magasid. Õigemini tukkusid. Jean ärkas tihti.

Mis see oli, kas kuulmispete? Mürin. Väga kauge. Täielikus vaikuses pani see võpatama ja valvsaks muutuma.

Mürin lähenes ja tugevnes.

Kõik hüppasid püsti.

Mürin läks üle möirgamiseks. Kostis kärgatus. Jean isegi tõmbas kergendustundega hinge: jälle äike. Vähemasti midagi juba tuttavat.

Aga ei. Möirgamine kostis just nagu jalgade alt. See

144

tekitas tõsist hirmu. Inimtühjas metsasügavuses tor-mitses planeedi pind nagu ookean. See kõikus, telgi all voogasid lained, telk tõusis ja vajus.

Kõige raskem oli aga see, et ei olnud võimalik midagi ette võtta. Tuli lihtsalt istuda ja oodata, millal maa jalge all avaneb või puud kaela langevad. Oli kuulda nende raginat ja kukkumist.

Staapi ei olnud mõtet teatada. Mida nemadki oleksid teha saanud?

Jäi ainult ootamine.

Maavärin kestis ja näis isegi tugevnevat. Mis saab siis, kui planeedi koor siin lõheneb ja laava välja paiskub?

Enesele märkamatult oli Jean seda kuuldavalt öelnud.

«Eks siis näe,» vastas Jack ebamääraselt.

Maavärin lakkas alles mitme tunni pärast. Nüüd oli tunda veel ainult harvu nõrku tõukeid. Kõik kolm väljusid.

Nad ei tundnud ümbruskonda enam ära.

Kui telki püstitati, oli maapind tasane, nüüd aga seisis telk väikesel, võrdlemisi kõrgel, järskude eba-tasaste nõlvadega künkal. Mets oli ümberringi maha murtud. Maas lamavate puude ladvad olid suunatud mitmesse külge. Mõnedes tüvedes olid ülalt alla ulatuvad praod. Arvestades metsa varasemat tihedust, imestasid inimesed eriti selle üle, et ümberkukkunud puid oli üsna vähe. Tähelepanelikumalt vaadates nägid nad, et murdunud puud tõmbusid krimpsu ja just nagu sulasid nende silma all. Rebenenud koor ei kaitsnud puid enam kõrge temperatuuri toime eest. Nad ei põlenud, isegi ei söestunud, vaid lihtsalt kadusid pikkamööda. Mets oli suurel maa-

alal kohutavalt hõredaks jäänud. Alles olid veel ainult need lookas puud, mille koor oli kahjustamata jäänud.

«Sellised maavärinad on siin ju sagedased, eks ole?» ütles Jean. «Missugune peab siis olema nende kummaliste taimede elujõud! Tuleb järeldada, et mets on korduvalt uuenenud!»

Ümberringi ilmnesid väga aukartustäratavad purus-

145

tused. Kogu ümbrus oli täis kühme, auke, kuristikke ja künkaid ning meenutas rüsijääga kaetud merd.

Äkki sikutas Jack Jeani tugevasti käsivarrest. Jean pöördus. Jack ei saanud sõna suust, ta nägu oli pingul. Vaikides osutas ta kaugusse. Jean järgnes pilguga tema žestile.

Seened! Needsamad! Või samasugused!

Kõik hakkasid keskendunult seeni jälgima.

Seened ei osutanud inimestele ilmselt mingit tähelepanu. Nad seisid liikumatult. Mõne minuti pärast aga ütles Eileen:

«Nad liiguvad!»

Ja lisas:

«Vaadake seda kõverat puud seal!»

Ta osutas ühele vähestest terveks jäänud tüvedest, mis seisis nendest umbes kahesaja meetri kaugusel.

Seened näisid endist viisi liikumatud olevat. Siis aga jõudis üks nendest puutüvega ühele joonele. Veel veidi aja pärast oli ta juba puust möödas.

Mõni minut hiljem möödus puust teine seen.

Seened eemaldusid.

Nüüd, kus seisvaid hiigelpuid oli vähe järele jäänud, näisid seened eriti suurtena. Ükski ei olnud vist küll inimesest väiksem. Muus osas aga olid nad nagu seened ikka ja neid võis täiesti kahjutuks pidada. Kuid Jean mäletas kõike, mis tal omal ajal oli tulnud läbi elada. Oli tarvis valvel olla. Aga seeni silmist lasta ka ei tohtinud: nende kohta oli ju esialgu veel nii vähe teada.

«Teate mis, sõbrad,» ütles ta. «Neile tuleb järele minna, kas pole?»

Jean, Eileen ja Jack laskusid künkast alla.

Ebatasasel maastikul oli raske liikuda. Seda oli küll kergem teha kui läbi puutumatu metsa teed rajada, kuid edasi jõuti siiski väga aeglaselt. Hea, et seente kiirus oli niisama väike.

Ent ka neile lähenemisest tuli hoiduda.

Kuhu nad läksid? Kas oli neil mingi alaline elukoht?

«Kes teab, kui kaua meil tuleb nende kannul käia!» ütles Jean.

146

Ta kompas kiirguspüstolit, millest ta nüüd rännakul enam ei lahkunud.

«Minge teie, sõbrad, telgi järele, mina hoian neil niikaua silma peal.»

Ülesanne osutus küllaltki raskeks. Jeanile tegi kogu aeg muret küsimus, kas ta ei lähe liiga kaugele ning kas Eileen ja Jack ikka jõuavad talle järele.

Ka nemad muretsesid, et Jean on seal üksi, olgugi relvastatult.

Tagasi jõudsid nad poole tunni pärast.

Möödus veel vähemalt tund aega, enne kui kolm seentele järgnevat inimest pidid peatuma, sest ka seened jäid seisma. Seejärel rivistusid seened aeglaselt ümber. Nende liikumine kiirenes veidi. Nad hargnesid haneritta, jäädes üksteisest väikese vahemaa taha. Ees läks kõige suurem seen. Oli see juht?

Pikka aega kestnud jälitamise sunnitud aeglus oli inimesi tüüdanud. Jack hakkas veidi kiiremini käima, möödus enda ja Eileeni ees minevast Jeanist ning sattus sel viisil kõige tagumisele seenele märgatavalt lähemale kui enne. Äkki pöördus ta ringi ning Jean nägi tema järsku kahvatuks tõmbunud nägu ja klaasistunud siimi. Jean jooksis tema juurde, haaras tal käsivarrest kinni ja rebis ta tagasi. Jack naeratas kergendatult.

«Mööda läks!»

Nad jätkasid edasiliikumist veelgi ettevaatlikumalt, püüdes mitte üle astuda ohtliku tsooni piirist.

Seened peatusid ja grupeerusid jälle ümber. Nüüd moodustasid nad suure poolringi. Jean ja ta sõbrad jäid seisma seentest kaugel tagapool ja panid ette binokkelprillid.

Seened püsisid liikumatult, just nagu midagi oodates. Aeglaselt venisid pikad minutid.

«Kui kaua me siis peame nende armust siin tolk-nema?» hüüatas Jack kannatamatult.

«Tasa!» sosistas Jean. «Vaadake!»

Seente juht lähenes mingile maastikupunktik ja kadus äkki silmist.

«Kukkus vist auku, kas pole?» ütles Jean jälle sosinal.

147

«Ei, ei, vaata!» vastas Eileen samuti sosinal.

Vaevalt küll inimesed mõtlesid, et seened neid kuulevad. Häält tasandama sundis instinktiivne ettevaatus.

Lähemal vaatamisel ilmnes, et seened laskuvad üksteise järel kuhugi alla. Varsti ei jäänud enam ühtki neist nähtavale.

«Mida siis nüüd teha?» küsis Jack hämmeldunult.

«Oodata!» vastas Jean lühidalt.

Kerge öelda: pärast väsitavat, aeglast jälitamist tuli nüüd hoopis liikumatult seista, pealegi teadmata, kui kaua aega.

Jack tahtis mõne sammu edasi astuda, kuid Eileen haaras tal käsivarrest kinni ja ta peatus kuulekalt.

Liikumatult seisid nad enda arvates lõpmata kaua, tegelikult umbes pool tundi. Lõpuks sosistas teravapilguline Eileen erutatult:

«Vaadake, vaadake ometi!»

Seened hakkasid vastupidises järjekorras just nagu maa seest välja kasvama, ilmselt tõustes kusagilt altpoolt. Viimasena ilmus nähtavale juht. Terasemalt silmitsedes nägid inimesed, et iga seen hoidis oma ebaproportsionaalselt pikkade, väljasirutatud kombitsatega mingi loomakese keha. Niipalju kui näha võis, olid need kummalised loomakesed oravasuurused, kuid neil ei olnud mingeid karvade tundemärke, nad olid silmadeta, kõrvadeta ja isegi suuta. Loomakesed näisid olevat täiesti elutud. Nende kehade lameduse järgi võis arvata, et teel oli neist mahl välja imetud.

Loomakese maa alt välja toonud ja kombitsad sisse tõmmanud, jättis iga seen korjuse saatuse hooleks ja see kadus kiiresti, just nagu oleks ta õhus lahustunud.

Jeanil käis värin üle keha, kui ta mõtles, mis oleks võinud temaga juhtuda, kui ta esimest korda seeni kohtas.

Küllastunud seened seisid liikumatult. Inimesed ootasid. Miski ei muutunud.

Ilmselt oli veel tarvis kannatust varuda.

Ootus venis üha tüütavamalt.

Möödus veel tund. Seened jäid liikumatuks.

148

Tegevusetult seismine muutus inimestele juba talumatuks. Mis saab edasi? Kas seened lähevad kuhugi?

«Teate mis,» pani Jean ette, «ilmselt tuleb siin oodata. Aga et mitte seeni silmist lasta ja ka ohutuse mõttes hakkame kordamööda valvama.»

Püstitati telk. Lülitati sisse tele. Staapi teatati nähtust.

Teade loomakestest ja seente jahist nendele äratas muidugi tohutut huvi.

Päriti ka Gerda tervise järele. Parajasti valveruumis viibiv arst vastas:

«Muutusi esialgu ei ole, ja see on juba hea tundemärk.»

KAHEKÜMNE VIIES PEATÜKK — LÄKITUS SEALT

Olga kuulas ei tea mitmendat korda esimest kirja, mille ta oli Pierre'ilt saanud.

Kiri! Uuemates sõnastikes oli selle sõna juures märge van. — vananenud. Ent sellest ajast peale, kui Maale jõudis tagasi kosmoselaev, mis oli Veenusele viinud Suure Ekspeditsiooni esimese grupi, elas see sõna uut elu.

Mõiste «kiri» ise aga oli tõepoolest vananenud nagu «käsikirigi». Kirjutada ei olnud tarvis. Kirjaridu asendas magnetsalvestus. Pierrel hääl — nii ammu ei olnud ta seda kuulnud! — rõõmustas ja erutas Olgat. See madal, veidi summutatud hääl meenutas talle kõiki
Pierre'iga kooselatud aastaid, nende aastate rõõme, raskusi ja muresid. Ta püüdis hääle järgi ära arvata Pierre'i meeleolu. Talle tundus, et hääl kõlab reipamalt kui lahkumispäeval. Aga millal ta lisaks kuulmisele ka näeb Pierre'i? Ja kas üldse näeb? Muidugi
peab Pierre reipam olema. Tal on jälle töö, pealegi veel nii kaasakiskuv töö, nagu on uue planeedi asustamine.

Ridade vahelt aga luges Olga ka seda, millest kirjas juttu ei olnud: Pierre'ile teeb suurt muret lahusolek omastest.

149

Mercier' perekond oli laiali läinud. Esmakordselt olid abikaasad teineteisest määramatult pikaks ajaks lahkunud.

Varem olid Olga ja Pierre palju reisinud, nii koos kui ka eraldi. Kuid ka eraldi tehtud reisi ei saanud lahusolekuks lugeda, sest kõige pikemgi neist ei olnud keerukam kui kunagistel aegadel sõit ühe väikese riigi piirides.

Hoopis midagi muud olid uurimislennud teistele planeetidele, millest Pierre oli omal ajal osa võtnud. Need olid mõnikord väga ohtlikud. Ent Olga ju teadis, kelle ta oli endale elukaaslaseks valinud.

Nüüd aga ...

On tarvis tõele silma vaadata: Pierre ei taha Maale tagasi pöörduda, ta on õnnelik, et saab osa võtta oma ideede ellurakendamisest, eriti pärast seda, mis tal oli tulnud läbi elada.

«Aga kuidas on Annaga?» mõtles Olga. «Ta ei külasta mind enam nii tihti kui varem. Selles pole midagi imestamisväärset ega halba: ta on juba täiesti täiskasvanud inimene, tal on oma iseseisev elu. Nii on ja nii peabki olema. Aga Pierre tunneb üksildust.

Ei, muidugi ei tunne ta üksildust. Tema üksildus lõppes päeval, mil ta uuesti töötajate rivisse astus. Teda ümbritsevad seal uued sõbrad. Aga lahusolek omastest on talle raske.

Ent isegi kui mul kunagi avaneks võimalus viibida seal, tema kõrval, siis oleks ju vältimatu lahusolek Annast.

Kuid Annale olen ma vähem vajalik.

Kas ma siis pean oma armastatud töö sinnapaika jätma ja Maailmanõukogusse pöörduma: «Siin teen ma vajalikku tööd; ma ei tea, mida ma Veenusel saaksin teha, aga ma igatsen mehe järele...»? Enamikul sinnasõitnutest vist ei jäänud Maale omakseid...

Jah, aga keegi neist pole ka läbi elanud seda mis Pierre.

Ja mis puutub töösse, mida ma tehases teen — kas on vähe keemikuid, kes võiksid mind asendada?

Aga Ajaloomuuseumist ma vist küll lahkuda ei suudaks ...»

150

Viimastel aastatel oli Olga ajalooga veel rohkem tegelnud kui enne ja veetnud palju tunde Ajaloo Keskmuuseumis. See oli grandioosne mälestusmärk, mille inimesed olid oma minevikule pühendanud ja mis peegeldas kõiki inimkonna arenemise etappe. Muuseum paiknes ühel Vaikse ookeani saarel. Raske oleks olnud loetleda kõiki tema osakondi.

Siin oli osakond, mis andis ülevaate elu tekkimisest ja arenemisest Maal esimestest orgaanilistest ühenditest kuni homo sapiens'ini.

Ühes saalis olid modelleeritutena näha kõik kunagi Maal elanud mikroorganismide liigid — niihästi inimestele, loomadele ja taimedele kasulikud kui ka haigusi tekitavad.

Tehnikaosakonnas oli külastajal võimalik tutvuda kõikide vahenditega, mille abil inimene järk-iärgult oli suurendanud oma võimu looduse üle, alustades primitiivsetest puit-, kivi- ja luuinstrumentidest ning lõpetades imetlusväärsete automaatidega, mis säilitavad oma mälus kõikvõimalikku informatsiooni, töötlevad ja edastavad seda igas etteantud suunas.

Transpordiosakond demonstreeris transpordi arengut koorma- ja ratsaloomadest kuni esimese, lähemas tulevikus ehitama hakatava tähtedevahelise footon-raketi üksikasjalise projektini.

Omaette osakond oli pühendatud ka side ajaloole, alates kulleritest, heli- ja valgussignalisatsioonist kuni kõige täiuslikumate teleaparaatideni.

Kõigi muuseumi väljapanekute üldeesmärk oli näidata, et inimkonna tuleviku loob tema olevik, oleviku aga on loonud minevik.

Vastavalt sellele, kuidas ajalooteadus oli rikastunud uute teadmistega inimkonna saatusest, olid need teadmised ka uutes väljapanekutes kajastust leidnud. Muuseum oli nii suur ja mitmekülgne, et temas võis veeta palju päevi ja iga kord ikka jälle midagi uut leida.

Olgale pakkusid eriti suurt huvi kaks osakonda.

Juba ammu oli teda haaranud keemia ajalugu, millele oli pühendatud üks nendest osakondadest. Ta oli sellel teemal isegi mõned tööd avaldanud.

151

Viimasel ajal aga, kahtlemata Pierre'i raamatu mõjul, oli tema tähelepanu hakanud eriti köitma inimühiskonna arengu osakond. Inimeste omavahelised suhted ja inimese vahekord kollektiiviga. Ürgkari. Hõimud ja sugukonnad. Orjanduslik, feodaalne ja kapitalistlik ühiskond. Vabastussõjad, revolutsioonid, võitlus sotsialismi ja kommunismi rajamise eest.

Üks inimkonna põhieesmärk oli lõpu tegemine kannatustele. .Keegi ei pea kannatama! Niisugune oli Pier-re'i raamatu juhtmotiiv ja see oli ka Olga veendumus.

KAHEKÜMNE KUUES PEATÜKK — „EI OLE VÕIMALIK!"

Gerda tuli teadvusele. Valu ta ei tundnud. Kui ta aga tegi katset ennast liigutada, ei suutnud ta seda: nõrkus oli liiga suur.

Tema kohal oli kummargil veetleva lapsenäoga, pehmepilguliste hallide silmadega noor naine, kes ootamatult kindla, kuid lahke, veidi kähiseva häälega ütles:

«Ära räägi, ära liiguta! Sa pead jõudu kokku hoidma!»

Seda hoiatust poleks vajagi olnud: kui Gerda tegi katset oma pead naise poole pöörata, tundis ta, et ei ole selleks suuteline. Ta püüdis kas või ühtainustki sõna öelda, kuid keel ei liikunud.

Talle meenus, kuidas äkki alanud äikese ajal oli tema käsivart läbinud uskumatu, mitte millegagi võrreldav valu — niisugune valu, mida ei ole võimalik kujutleda, kui ise ei ole seda tundnud. Õnneks polnud see valu kestnud, nagu talle nüüd näis, kauem kui välgusähvatus. Edasi ei olnud enam midagi. Ilmselt oli ta teadvuse kaotanud.

Niisiis oli ta haavatud.

Gerda ei olnud varem kunagi operatsiooniruumis viibinud, kuid taipas otsekohe, kus ta on. Pimestav puhtus, valged seinad, pehme (ilmselt tehislik) päevavalgus, sügav vaikus. Naise kõrval seisis veel keegi.

152

Nähes, et Gerda püüab tema poole vaadata, nihutas see inimene ennast Gerda vaatevälja. See oli väga pikka kasvu mees, umbes kolmekümneaastane, mustade sil-madega ja väga tõmmu, peaaegu musta näoga, kuid euroopalike näojoontega. Valge mütsi alt paistsid mustad juuksed. Ka mees silmitses tähelepanelikult Gerdat.

«Arstid,» taipas Gerda.

Talle meenus jälle hetkeline põrgulik valu käsivarres.

«Haav on vist tõsine.»

Ta vaatas oma väljasirutatud käte poole.

Vasakut kätt ei olnud.

Selle asemel oli otse õla juures lõppev kinniseotud könt.

Kätt ei ole. Elu lõpuni vigane.

Mis siis ikka. .. Mõned on võitluses uue planeedi asustamise eest isegi elu kaotanud!

Aga kahekümne kahe aastasena lootusetult invaliidiks jääda!

Pikk mees tuli lähemale. Nüüd nägi Gerda selgesti tema nägu, tugevasti kokkusurutud huuli, sügavaid musti silmi. Neis peegeldus niihästi kindel, peaaegu murdumatu tahe kui ka varjatud lahkus.

«Ma amputeerisin su käe,» ütles ta. «Säilitada seda ei saanud: see oli üleni lömastatud.»

Gerda tahtis midagi öelda, kuid ei suutnud häältki teha.

Kirurg kummardus madalale tema kohale: «Ütle sosinal.. . kui sa nii väga tahad.» Gerda sosistas vaevu huuli liigutades: «Ilma käeta...»

See oli kõik, mis tal õnnestus öelda. Kuid kirurg sai aru. Ta lausus väga tasase, kuid selge häälega:

«Kuula tähelepanelikult! Me andsime sulle esmaabi. Tegime vereülekande. Kõrvaldasime infektsiooniohu. Midagi rohkemat ei saa Veenusel teha. Homme saa-dame sind Maale.»

«Maale...» kordas Gerda vaevukuuldava sosinaga. «Siin pole midagi... ilma käeta ...»

153

Ta meelekohad muutusid higiseks: nii suurt pingutust nõudsid need vähesed sõnad.

Jälle sai kirurg aru. Ta ütles;

«Rohkem ei tohi sa rääkida. Aga kuula, mis ma ütlen. Asi ei ole üksnes selles, et esialgu ei ole sa töövõimeline. Küll sa jõuad veel töötada. Praegu seisab sul ees pikaajaline ravi. Me saadame sind Marsakovi linna Raškovi juurde.»

Juba ammu oli Gerda unistanud selle imepärase Moskva-lähedase linna külastamisest, kuid ikka oli seal käimata jäänud. Algul oli ta sinnasõitu üha edasi lükanud: talle oli tundunud, et aega on küllalt. Siis oli teda haaranud Veenuse asustamise idee. Oma õpetaja Mercier' soovitusel oli tal õnnestunud ekspeditsiooni koosseisu pääseda. Ja Marsakovi külastamine oli ebamäärasesse tulevikku nihkunud.

Nüüd läks unistus ootamatult täide. Aga missugustel traagilistel asjaoludel!

Jah, Veenusel ei ole ta enam vajalik.

Raškov on kuulus arst ja füsioloog. Ta juhib Kompleksse Meditsiini Instituuti. Ka sellega on muidugi väga huvitav tutvuda.

Gerdat valdas veelgi suurem nõrkus. Kirurgi väheste lausete kuulamine oli kogu tema jõu ammendanud. Ta laud vajusid kinni. Äkki aga võpatas ta, sest arst ütles:

«Loodan, et Raškov annab sulle käe tagasi.» Ent isegi nii hämmastav uudis jõudis vaid ähmaselt Gerda teadvusse. Ta vajus sügavasse unne.

Lumivalges rõivastuses noored tütarlapsed võtsid Gerda oma hoole alla. Ta tundis ennast nüüd paremini, kuid oli väga nõrk. Ta paigutati väiksesse läbipaistvate seintega tuppa, mis meenutas suurt kappi. Liikumatult istus ta mugavas tugitoolis. Teda vaatasid ja kuulasid masina nähtamatud silmad ja kõrvad. Inimesel on viis meelt, analüütilisel diagnoosimismasinal aga mitukümmend. Seejuures on masina meeled palju teravamad inimese või mistahes looma meeltest. Masin eristab sadu värvusi ja nende varjundeid, tuhandeid lõhnu. Talle on kuuldavad ultra- ja infrahelid. Ta näeb

154

ja kuuleb vere ja lümfi liikumist soontes, nõrede väljumist näärmetest ja imendumist. Ta registreerib hingamise, vereringe, südame ja kõigi teiste elundite talitluse üliväikesi muutusi. Tema kompimismeel on nii terav, et ta tajub kõiki elundeid läbi naha ja selle all olevate kudede. Ta fikseerib kõik seedimisprot-sessi staadiumid, teeb täpselt kindlaks vere, lümfi, maomahla, sapi ja kõigi teiste inkreetide koostise, soo-neseinte paksuse ja elastsuse, kümnendike sekundite ja sajandike kraadideni ulatuvad temperatuurikõikumised. Ta annab täpse pildi aju ja perifeerse närvisüsteemi tööst, määrab eksimatult nägemis-, kuulmis-, kompimis- ja haistmisteravuse ning kõigi lihaste elastsuse. Ta ei vaja sonde, vererõhu ja kopsumahu mõõtmise aparaate ega muud selletaolist.

Kümne minuti pärast oli kõik lõpetatud. Valvearst hoidis käes lindirulli, mille masin oli väljastanud. Lindile olid arvude, tähtede ja tingmärkide näol salvestatud üksikasjalise uurimise tulemused.

Raškovi töölaua kohal rippus tema enda portree. Nõnda vähemalt näis Gerdale. Tegelikult oli see suurepärane reproduktsioon Raškovi ühe esivanema 1981. aastal maalitud portreest. Esivanem, samuti Nikolai Raškov, oli omal ajal teinud silmapaistvaid avastusi sisesekretsiooni alal. Looduse mäng oli neile kahele inimesele üle hulga põlvkondade väga sarnase välimuse andnud. Nüüdne Nikolai Raškov, mõnevõrra vallatu loomusega mees, hooples veidi selle sarnasusega.

Raškov oli täidlane, kuid täidlust varjas kõrge kasv. Tal oli elav, veidi pilklik näoilme, ta liigutused olid kiired, kuigi mitte järsud. Juuksed olid ruuged, silmad tumepruunid nagu portreelgi, ja kui teda miski erutas, siis sähvisid silmade sügavuses heledad sädemed.

Kui Gerda kabinetti astus, tervitas Raškov teda nii lõbusa pilguga ja nihutas tema jaoks tugitooli nii kerge ning elegantse liigutusega, et Gerda mõtles: «Räägitakse, et ta on viiekümneaastane. Välja näeb ta vähemalt kakskümmend aastat noorem.»

155

Kahe Nikolai Raškovi sarnasus ei piirdunud välimuse ja iseloomujoontega. Suurel määral langesid ühte ka nende teadusalased huvid, olgugi et nüüdse Raškovi haare oli tunduvalt laiem — oli ju teaduse silmapiir vahepeal tugevasti avardunud. Nüüd ei olnud enam võimalik olla füsioloog, olemata samal ajal ka arst, haigeid aga ei saanud ravida, olemata füsioloog ning teadmata palju keemiast ja füüsikast.

«Noh, Gerda Lagerlöf,» ütles Raškov, hoides käes lahtikeritud linti analüütilise diagnoosimismasina näitudega, «tervis on sul igas suhtes suurepärane. Sinu organism tuleb trauma tagajärgedega suhteliselt kergesti toime. On veel mõningane nõrkus — šoki ja suure verekaotuse järelmõju. Aga varsti oled sa täiesti normis . . . kuivõrd see on võimalik pärast jäseme kaotamist. »

«Tähendab, varsti lähen ma teie juurest ära?»

Raškov vaatas talle tõsiselt otsa, tema silmade põhjas aga mängles kaval naeratus.

«Ei, Gerda,» ütles ta, «sul tuleb veel kaua meie juures olla.»

«Kaua?» küsis Gerda imestades. «Aga mispärast?»

«Sa ei tulnud Veenuselt tagasi selleks, et meie juurest ühe käega ära minna.»

«Jah, tuleb meelde . .. mulle öeldi. Aga kas siis proteesi tegemine . . . kestab nii kaua?»

«Proteesi? Ei! Me kasvatame sulle uue käe.»

Gerda vaatas arusaamatult Raškovile otsa. Kuid vallatu muie oli arsti silmist kadunud. Ja siis, haaratuna lootusest ja samal ajal kartes pettuda, küsis Gerda katkeva häälega:

«Kas tõesti... on võimalik? Ja sa garanteerid, et ma saan ... uue elusa käe?»

Raškovi nägu muutus väga tõsiseks.

«Täielikku garantiid ma ei anna,» ütles ta. «See on veel uus asi. Aga...»

Ta lülitas tele sisse ja valis indeksi. Tuppa ilmus noor tütarlaps. Ta tervitas sõbralikult mõlemat toasolijat ja heitis vargsi osavõtliku pilgu Gerdale. Kuid Gerda märkas seda pilku. «Niisuguseid invaliide näeb nüüd harva,» mõtles ta, «kõik imestavad ja haletsevad.»

156

«Mis teil keskastme lastelinnas praegu tunniplaani ärgi on?» küsis Raškov.

«Vaba tund.»

«Ohoo, see on hea! Palun kutsu tele juurde Marina Koloskova.»

Mõne minuti pärast jooksis hüpeldes sisse umbes kümneaastane tütarlaps, kes tervitas lõbusalt arsti ja hämmeldunult Gerdat, pärast seda kui oli hetke vältel tema kinniseotud käsivarrekönti silmitsenud.

«Sa tahtsid mind näha?» pöördus ta Raškovi poole.

«Ma tahtsin sind näidata sellele neiule,» ütles Raškov, noogutades Gerda poole, «et ta väga ei muretseks. »

«Tal ei ole üldse tarvis muretseda,» ütles Marina tõsiselt nagu täiskasvanu. «Kõik läheb hästi.» Gerda naeratas tütarlapsele.

«Mida sa praegu tegid, Marina?» küsis Raškov.

«Me mängime kulli!» hüüatas tütarlaps. «Ja ma olin j ust-j ust Tajat kätte saamas ...»

«... kui mina sind äkki segasin!»

«Segasid jah,» tunnistas Marina, kuid lisas otsekohe:

«Aga mul on nii hea meel, et sind nägin! Ma igatsesin sinu järele.»

«Noh, mine mängi edasi!»
Tütarlaps jättis kiiruga hüvasti, tegi ühel jalal pöörde ja jooksis välja.
«Kas sa panid tähele, kummal jalal ta pöördus?» küsis Raškov telet välja lülitades.
«Ei. . . Aga kas sellel on siis mingit tähtsust?»
«On küll. See oli parem jalg. Jalg, mille ma tal kolm aastat tagasi amputeerisin.»
«Ei ole võimalik!»
Raškov puhkes naerma.
«Mulle tuleb meelde anekdoot, mida ma kuskilt vanast raamatust lugesin. Üks naine, kes esimest korda kaelkirjakut nägi, hüüdis: «Ei ole võimalik!»»
Gerda naeratas:
«See on ju nii uskumatu. Aga miks tal jalg maha lõigati? Nüüdsel ajal juhtub seda harva...»
«Asjaolud olid.siin veidi ebatavalised. Marina vanemad, glatsioloogid, töötasid tol ajal Antarktises. Nad
157
igatsesid väga tütre järele ja võtsid ta ajutiseks laste-linnast enda juurde. Marina vallatles ja jooksis palju. Tema järele ei valvatud, ta kukkus järsu lumekünka' nõlvast alla teraskõvale jääle ja murdis jala, seejuures nii õnnetult, et osa luud allpool põlveketra purunes täiesti kildudeks. Ta toodi meie juurde, me pidasime kirurgidega nõu. Jalga oli võimalik säilitada, kuid seda oleks tulnud mitme sentimeetri võrra lühendada. Marina oleks kogu eluks lonkama jäänud. Siis me otsustasimegi amputeerida.»
Gerda vaatas õudusega Raškovile otsa: kuidas oli võimalik teha nii hulljulget otsust?
Raškov aga naeratas:
«Lapsed mängivad kulli. Nagu sada ja kolmsada aastat tagasi!»

KAHEKÜMNE SEITSMES PEATÜKK — TÄHELEPANEKUD JA OLETUSED

Valvekorras oli Jean. Et paremini kaugusse näha, oli valvepost paigutatud telgi katusele.
Neelanud väsimusvastase tableti (Veenusel tuli neid tihti neelata), jälgis Jean binokliga seeni. Tegelikult ei olnud mitte midagi jälgida: seened seisid endist viisi liikumatult, justkui oleksid nad igasuguse liikumisvõime kaotanud. Miks see nii oli? Kas nad seedisid toitu? Just nagu boamadu küülikut?
Binoklis oli kõik selgesti näha. Seened arvatavasti Jeani ei näinud. Kas neil üldse oli nägemiselundeid? Võib-olla siiski oli ja need olid inimeste omadest palju täiuslikumad? Aga nii või teisiti, seened ei reageerinud mitte millegagi inimeste lähedalolekule. Ilmselt ei reageerinud nad praegu üldse mitte millelegi. Nad näisid surnutena.
Või olidki nad tõepoolest surnud? Ent siis poleks saanud olla ka kiirgust.
Mitte miski ei muutunud. Vaatepilt oli väsitavalt ühetooniline. Tahtmatult sulges Jean hetkeks silmad. Ei, seda ei tohtinud teha! Tunnimees pidi valvel olema.
158
See, mida ta ootamatult nägi, tundus talle algul sil-mapettena. Seente juht lagunes äkki, just nagu oleks ta hääletult plahvatanud. Seal, kus ta veel äsja seisis, oli nüüd tühi koht.
Teine.

Kolmas!

Jean koputas tugevasti vastu telgi katust. Vaevalt et sõbrad sügavasti magasid: ootus oli selleks liiga pingeline. Võib-olla olid nad isegi skafandritesse jäänud? Igatahes läbisid nad kahtlaselt kiiresti lüüsi ja tormasid ülepeakaela katusele. Binokleid silmade ette tõstes jõudsid nad veel näha viimaste seente purunemist.

Nüüd oli tarvis aega kaotamata vaadata, mis neist järele oli jäänud. Seejuures ei tohtinud siiski ettevaatust unustada. Pikkamööda hakati lähenema kohale, kus veel hiljuti olid seisnud ohtlikud seened.

Kiirgust ei olnud tunda. See oli arusaadav: seeni ju ei olnud enam olemas.

Niisiis olid seened isu täis söönud ja pärast seda eksisteerimast lakanud. Kummaline!

Juba oldi tagasi pöördumas, kui Jean teraselt maha vaatas, kiiresti kummardus ja mingi musta kerakese üles tõstis. Otsekohe meenus talle, et kui ta seene all oli lamanud, siis oli ta samasuguseid kerakesi näinud seenekübara lamellide vahel. . .

«See on seene eos!» kuulutas ta veendunult.

«Aga mis neist enestest sai?» küsis Eileen.

Jean kehitas ainult õlgu.

Hoolsa otsimise peale leiti veel mõnikümmend eost. Kõik nad olid kaetud samasuguse tugeva, kuid läbipaistvuse tõttu peaaegu nähtamatu kilega kui puudki. Neid trofeesid oli tarvis hoolikalt hoida ja need staapi toimetada.

Kui Asustamise Staabis tehti kokkuvõtteid esimese kolme eriekspeditsiooni tulemustest, siis äratas kõige suuremat huvi Jeani grupi avastus. Üksikasjalisemaid andmeid seente kohta on muidugi võimalik saada alles siis, kui neid õnnestub veel kusagilt leida ja põhjalikult uurida. Esialgu oletasid bioloogid, et kui seened

159

on oma isu täis söönud, siis lõpeb nende arenemise põhitsükkel. Sel ajal kui nad toitu seedivad või mingil muul viisil omastavad, valmivad nende eosed või seemned. Maal leidub taimi, mis just nagu tulistavad oma eoseid võrdlemisi suurde kaugusse. Veenuse kiskjad seened plahvatavad tervikuna. Esialgu ei ole veel võimalik öelda, kas nad paljunevad ainult eoste või ka seemnete kaudu. Toodud kerakesed on tõepoolest hiiglasuured eosed, nagu Jean ja teised tema grupi liikmed olid oletanud.

Võib-olla panevad uutele seentele aluse ka mikroskoopilised osakesed, milleks lagunesid seente kehad ja mida otsijad leida ei suutnud?

Mis puutub seente kiirgusse, siis see võib olla analoogiline või identne teiste Veenuse organismide kiirgusega.

KAHEKÜMNE KAHEKSAS PEATÜKK — VÕIMATU? EI, TEOSTATAV!

Inimkonna käsutuses olevad energiaressursid olid küllaldased kliima reguleerimiseks. Ei olnud enam olemas Arktika ja Antarktika käredaid talvesid, ei olnud «külmapooluseid», tohutu suuri elutuid kõrbeid, džungleid ega hõõguvkuumi troopikaalasid. Väikeses mastaabis eksisteerisid need veel ainult looduskaitsealadel. Tuiske, lumetorme ja orkaane korraldas kesk-ilmajaam ainult sportlaste ja turistide jaoks ekskur-sioonibüroo tellimisel. Need toimusid varem kindlaksmääratud ajal nendelsamadel looduskaitsealadel.

Maakera põhja- ja lõunapoolkera parasvöötme suurepärased ühtlased talved olid aga säilitatud. Need meelitasid ekvatoriaalvöötmest kohale palju turiste. Gerdal oli

hea meel, et ta oli Kompleksse Meditsiini Instituuti sattunud selgel külmal aastaajal. Instituut ei paiknenud Marsakovi linnas, vaid kaugel väljaspool linna tihedas okaspuumetsas.

Oma kodukohas oli Gerda vahetevahel suure mõnuga suusatanud. Nüüd see teda ei veedelnud. Oleks

160

ju võinud õppida ühe käega toime tulema, aga milleks! Pärast seda kui Raškov oli talle ravi põhimõtte selgeks teinud, uskus ta, et käsi taastub.

Talle meeldis lihtsalt metsas jalutada.

Puud seisavad majesteetlikus rahus. Nende okstel lasuvad kohevad lumemütsid. Siin-seal pudeneb lumi maha ja kergeks muutunud oks ajab ennast sirgu. Okaste tume või sinakas rohelus vaheldub lume vale-vusega. Maad katval Jumel on lindude kolmnurksed jäljed, jänese täpiline jäljerida. Aeg-ajalt häälitsevad linnud. Raskelt lendab mööda vares, kraaksatab kaikuvalt ja laskub oksale. Oks paindub, püüab liigsest raskusest osaliseltki vabaneda ja raputab veidi lund maha. Orav hüppab puult puule, tõuseb tagakäppadele ning jääb paigale tardunult kuulatama.

Kõik see on uppunud vaikuseookeani, mida aeglased rahulikud linnuhääled ei häiri, vaid ainult rõhutavad.

Sinine taevas on peaaegu pilvitu. Idas on silmapiiri lähedale ära eksinud üksainus kerge sulgjas pilveke. On keskpäev, kuid päike seisab madalal. Ta kiired tungivad okste vahelt läbi ja moodustavad äsja sadanud koheval lumel kummalisi vormituid laike. Kohati süttivad ja kustuvad nendes laikudes helepunased ja sinised sädemed.

Gerda kõnnib aeglaselt mööda vähe tallatud, lõputult looklevat rada. Ta «kuulatab» oma puuduvat kätt. Algul käsi valutas. Valu oli just nimelt seal, kus mitte midagi ei olnud — küünarnukis, kämblas, sõrmedes. Tuli võtta valuvaigistit. Nüüd ei ole kusagil mingit valu. Aga käsi... Ei, mitte käsi, vaid kont,.. on kuidagi imelik. Temas toimub midagi, aga mis see on, seda ei oska Gerda enesele seletada. Seal kulgevad mingisugused ebamäärased, sügaval peidus olevad eluprotsessid.

Gerdale meenuvad kõnelused Raškoviga, eriti eilne põhjalik jutuajamine.

Nad istusid Raškovi kabinetis. Raškov ütles: «Oli aeg, mil arstid tundsid uhkust täiuslike jäseme-proteeside üle. Neid proteese ei olnud väliselt võimalik eristada tõelistest kätest ja jalgadest ning peale

161

selle olid nad ka nii mugavad, et inimene ajuti unustas nende olemasolu. Täielikult neid siiski unustada ei saanud: neid tuli vahetevahel ära võtta, pesta, puhastada ja kulumise korral uutega asendada.

Hiljem hakati kaotatud jäsemeid haigetele külge kas-vagania. Mõnikord kasutati selleks haige enda jäset, kui see kehast eraldumisel oli enam-vähem terveks jäänud — muidugi mõista juhtus seda väga harva. Mõnikord võeti käsi või jalg õnnetusjuhtumi läbi hukkunud inimese laibalt. Äga selliseid juhtumeid jäi järjest vähemaks.

Meie läksime teist teed. Me kasutame täies ulatuses ära regeneratsiooni.

Regeneratsioon. Kas sa tead, kui võimas jõud see on?»

Gerda ei vastanud: küsimus oli ilmselt retooriline.

«Madalamate eluvormide puhul on regeneratsioon peaaegu piiritu,» jätkas Raškov, «kui ainult jätkub materjali uute rakkude ehitamiseks. Elus üherakuline organism jaguneb pooleks, mõlemad tütarrakud kasvavad täis ja see protsess võb kesta praktiliselt igavesti.

Kõrgematel arenemisastmetel näib regeneratsioon nõrgenevat. Aga kui järele mõelda, siis ilmneb, et isegi kõige arenenuma olendi — inimese — puhul on loomulik regeneratsioon erakordselt ulatuslik. Kiiresti taastub kaotatud veri. Murdunud luud

kasvavad kokku. Juba ammu on õpitud saavutama lihaskoe täielikku taastumist. Hästi ja kiiresti taastub nahk. Tänapäeva hambaarstid imestaksid väga, kui keegi neid paluks kunsthammast valmistada. Juba kakssada aastat tagasi paigutati väljatõmmatud vigase hamba asemele killuke hambaainet, millest kasvas terve hammas. Tol ajal selle meetodi rakendamine alles algas ja edasi liiguti kobamisi. Praegu on see harilik asi. Stimulaatorhormoon võimaldab taastumis-protsessi juhtida ja kiirendada.

Aga nüüd jõuame peaasja juurde. Juba kahekümnendal sajandil tehti katseid, mille puhul koeral am-puteeriti käpp, kuid konti ei lastud paraneda, vaid närve ärritati lõikekohal kogu aeg.»

162

«Tundenärve?» küsis Gerda võpatades.

«Kahjuks ka tundenärve. Tol ajal ei osatud niisuguse eksperimendi käigus veel tundenärve liigutusnär-videst eristada. Ja sellest ei oleks arvatavasti ka mingit kasu olnud: peamist osa mängivad siin nähtavasti just tundenärvid.»

«Tähendab, koer pidi kaua kannatama?»

«Kahjuks jah.»

«See oli julm!» hüüatas Gerda.

«Jah, aga midagi ei olnud parata. Selektiivne anesteesia oli siis veel avastamata. Hiljem, kui avastati stimulaatorhormoon ja õpiti selle täiendavaid koguseid organismi viima, õnnestus saavutada närvikoe regeneratsiooni. Sai võimalikuks närvirakkude taastumise ja kasvu juhtimine. Ilma selleta ei oleks ju mõtet kaotatud jäset taastada. Mis oleks jäsemest kasu, kui see oleks tundetu ja liikumisvõimetu?»

«Aga nendest koertest on siiski hirmus kahju!»

«Kui tookord ei oleks neid koeri piinatud,» vastas Raškov, «siis ei jookseks väike Marina praegu kahel täiesti tervel jalal, ja sinu käsi...»

Jah, nüüd Gerda juba uskus. Kuidas oleks olnud võimalik mitte uskuda?

Tema käega toimus midagi kummalist ja erutavat.

Oli olemas selektiivse anesteesia preparaat, mis para-lüseeris ainult valutegevaid närvilõpmeid. Valu ei olnud. Midagi aga oli õlas tunda. Kord oli see torge, kord just nagu kerge kõrvetus. Haav ei kasvanud kinni. Ultrakõrgsagedusvoolu tugev toime ärritas rakke, stimuleeris nende elutegevust. Vahetpidamatult paljunesid luu-, lihas-, epiteel- ja närvikoe rakud. Ajuti tungis välja veri, mis otsekohe peatati.

Gerda silmitses tähelepanelikult sidemes käekönti — kas ei ole näha verd? Talle oli antud ülirange käsk: niipea kui veri hakkab sidemest läbi imbuma, ilmuda otsekohe kirurgiaõe juure.

Ei, midagi ei paistnud.

Aga niisama rangelt oli tal ka keelatud üksi kaugele minna. Nüüd oli ta nähtavasti instituudist liialt eemaldunud. Ohates pöördus ta tagasi. Millest tuli see

163

ohe? Ega ometi kurvastusest, et jalutuskäik läheneb lõpule?

Ei, muidugi mitte. Selliseid jalutuskäike on ees veel palju. Ja kõike on palju.

Elu on ees. Ta saab enesele jälle kaks tervet elusat katt. Ta pöördub tagasi Veenusele. Ja on veel mingid ähmased, ebamäärased, kuid rõõmsad eelaimused .. .

Käsi aga andis ennast tunda. See ei valutanud, kuid ei lasknud ka ennast unustada nagu terve käsi. Tervet kätt ei pane tähele enne, kui sellega on tarvis midagi teha, — selles on kõik harilik. See käsi aga oli alles kujunemas. Ta kasvas.

Gerda ise polnud käe kasvamist esialgu veel märganud, kuid eilsel mõõtmisel näitas aparaat, et luu oli esimeste millimeetri murdosade võrra pikenenud. Kasvanud olid ka luud ümbritsevad lihased koos kõige juurdekuuluvaga: närvitüvede ja -harudega, soontega, nahaga.

Pärast mõõtmist küsis Gerda Raškovilt:
«Mis siis õieti oli nende koertega?»
«Need olid esimesed, kuid oma aja kohta hämmastavad katsed,» ütles Raškov. «Tol ajal töötati ju peaaegu huupi, aga luu siiski pikenes ...»
«Nagu minulgi!» hüüatas Gerda.
«Oh ei, kaugeltki mitte. Praegu kulgeb protsess regulaarselt ja kompleksselt. Ja me oleme suutelised seda juhtima. Tol ajal ei teatud midagi stimulaatorhormoo-nist ega seda eritavatest näärmetest. Tuntud olid ainult mõned suured sisesekretsiooninäärmed ja suhteliselt vähesed hormoonid. Praegu tunneme sadu hormoone. Meile on tuntud arvukad mikroskoopilised näärmed, mis paiknevad organismi mitmesugustes osades. Nende hulka kuuluvad ka stimulaatorhormooni eritavad näärmed. Neid on teada juba mitusada. Me oskame nende talitlust tugevdada ja nõrgendada, hormooni koostist vajalikus suunas muuta ja hormooni ka sünteetiliselt valmistada.
Tol ajal mindi empiirilist teed mööda. Ärritati konti — ja kõik. Aga see oli siiski geniaalne idee. Luu pikenes veidi. Lihased ei kasvanud. Sooned ja närvid ei pikenenud. Protsess lakkas kiiresti ja edasise
164
ärritamise teel ei õnnestunud selle jätkumist esile kutsuda.»
«Ja see on kõik?» küsis Gerda imestunult. Raškov puhkes naerma:
«Väga võimalik, et sedasama ütles keegi, kes 1928. aastal vaatas pealt reaktiivlennuki esimest lendu. Lennuk tõusis kolmekümne meetri kõrgusele, püsis minut aega õhus ja lendas poolteist kilomeetrit. Nüüd aga lendasid sa rakettlaevas Veenusele ja tagasi. Ja see pole kaugeltki veel piir. ..»
Ta pani oma suure valge käe Gerda tervele käele, mis lebas laual. Gerdal hakkas palav, teda valdas rõõm ja ühtlasi tundis ta piinlikkust. Ta oli juba valmis oma kätt ära tõmbama. Aga ei, ta ei tõmmanud seda ära .. .
«Noh, ongi kõik,» ütles Raškov. «Üksikasjaliselt ma sulle jutustama ei hakka. Kui tahad, loe kirjandust. Kirurgide ja füsioloogide põlvkonnad on tööd teinud, kogemusi ja teadmisi kogunud. Sinu käsi saab samasuguseks kui enne. Muuseas, siiski mitte päris samasuguseks, sest mitte miski maailmas ei kordu täpselt, välja arvatud võib-olla ainult kõige väiksemad matee-riaosakesed. Erinevust sa aga ei tunne — see on tühiselt väike. Tuleb aeg...»
Tema hääl muutus unistavaks.
«... Ja see aeg ei ole mägede taga. Kui seda ei näe meie, siis näevad järgmised arstide põlvkonnad. Me hakkame vajaduse korral taastama ka siseelundeid: südant, kopsu, maksa, neere, näärmeid. Praegu valmistame kopse ja neere tehislikult, siis aga hakkavad need elundid kasvama organismis, nagu kasvab sinu käsi...»
Raškov võttis oma käe ära, kuid Gerda tunnetesse jäi püsima midagi sooja ja rõõmsat. See nähtavasti oligi ebamäärase, kuid tugeva õnne-eelaimuse allikas.
165

KAHEKÜMNE ÜHEKSAS PEATÜKK — KINNISED KÕVERAD

«Nii et sa tahaksid siis Marsakovi külastada?» küsis Raškov Gerdalt kolm kuud pärast tema saabumist instituuti.
«Muidugi! Aga mul on ju keelatud kaugele minna . . . Võin ainult lühikesi jalutuskäike teha.»
«Jah, sa pead kogu aeg vaatluse all olema. Me läheme koos.»

Nad tõmbasid oma rõivastele soojust isoleerivad keebid ja istusid kahekohalisse amfiiblennukisse. Raškov ei visandanud automaatpiloodi jaoks marsruudi skeemi, vaid haaras ise juhtimiskäepideme.

«Me lendame aeglaselt. Ma näitan sulle ümbrust.»

Lennuk liikus väikeses kõrguses metsa kohal.

Oli hea, et nad olid päikeseprillid ette pannud. Lumi helkis päikesepaistel pimestavalt. Lumiste okste peen pits nägi välja nii, nagu oleks meisterlik kujur selle valgest marmorist välja voolinud. Oli tahtmine lõpmatult hingata, õhk oli äärmiselt puhas ja veidi-veidi värskete antoonovkaõunte lõhnaga.

«Vaata üles!» ütles Raškov.

Kuid Gerda ei näinud midagi. Pöörase kiirusega vilksatas päikese all käratult midagi hõbedaselt läikivat, mis otsekohe kadus jõe taha. Seejärel kostis lõhestuva õhu terav, pikkamööda vaibuv vilin.

«Kontinentidevahelise ballistilise raketi start,» seletas Raškov.

Hakkas paistma jõgi. See oli linna ümbritsev tehislik kanal. Praegu oli see kaetud jääga, millel lasus lumi. Kanal oli siiski selgesti nähtav kui sujuva ringjoone kujuline lai tasane vööt. Selle pinnal liikusid mustad täpid.

Raškov viis lennuki madalamale. Täpid muutusid suusatajateks. Olistena näivad suusarajad läikisid päikesepaistel.

Eemal tumendas suur lumest puhastatud jääväljak. Sellel tegid uisutajad ringe. Keskel keerlesid iluuisutajad. Ülalt vaadatuna näis nende liikumine olevat aeglane.

166

Gerda ei kadestanud neid. Ta teadis nüüd juba kindlalt, et ka temale muutub kõik kättesaadavaks.

Äkki andis käsi endast märku. Oli tunda hetkelist torget, millele järgnesid just nagu lühikesed vahelduvad krambid. Seal kulgesid Gerdale tundmatud ja arusaamatud eluprotsessid. Käsi elas. Nüüd oli juba silmaga näha, et kont oli veidi pikenenud.

Kogu organism on häireseisundis. Liiguvad mahlad, pulbitsevad alateadvuslikud jõud. Arusaadav: haige käsi ei ole ju muust kehast isoleeritud, taastumisprot-sess haarab kogu keha tervikuna. Võib-olla ka see põhjustab vaimse energia juurdevoolu, elutunnetuse teravnemist. Kui inimene terveneb, siis ei pöördu ta passiivselt tagasi lähteseisundisse: mobiliseeruvad kõik tema vaimsed ja füüsilised ressursid, toimub hoogne, tormiline tõus.

Jõe taga oli linn. Gerda vaatas ahne huviga alla.

Kontsentrilised rõngad. Kui palju neid on?

Just nagu ämblikuvõrk.

Raškov vähendas lennuki kiirust.

Nüüd oli selgemini näha. Paistis midagi ribilise lameda ringi taolist.

Gerda vaatas terasemalt.

Ei, ring ei olnud lame. Keskel oli ümmargune väljak. Seal oli liuväli. Uisutajad sööstsid siia-sinna. Jälgides Gerda pilgu suunda, ütles Raškov: «Suvel on seal tiik.»

Linna moodustavad rõngad ei olnud ühesuguse kõrgusega. Kõige kõrgem oli tiiki ümbritsev rõngas. Keskpunktist eemaldumisel rõngad madaldusid. Ehitiste astmelisus mitmekesistas ja elustas panoraami.

Raškov peatas lennuki õhus ja ulatas Gerdale binokli.

Liiklus oli siin väga elav. Igas suunas lendasid samasugused amfiiblennukid. Nende jälgimine ei olnud vajalik, sest kokkupõrked olid välistatud: küberneetiline juht reageeris tabamatu kiirusega. Lennukis olijad võisid rahulikult linna vaadata.

Seespool ringjoonelist kanalit loendas Gerda kaheksa kontsentrilist rõngast.

«Kui laiad nad on! Ma näen selgesti kasetüvesid,»

187

märkis ta. «Nende valgel värvusel on teistsugune varjund kui lumel.»

Kasealleedel sõitsid elektriautod. Neid oli vähe, sest enamik inimesi eelistas individuaal-õhutransporti.

Oli aga näha ka liikuvaid musti täppe — jalakäijaid.

«Kevadel ja suvel oleksid sa seal all näinud värvirikkust,» ütles Raškov. «Sa oleksid näinud, kuidas puud õitsevad. Nende istutamisel võtsid aednikud arvesse õitsemisaegu, nii et varakevadest hilissügiseni muutuvad värvuste paleti varjundid.»

«Jõuan veel kõike näha!» vastas Gerda lõbusalt.

Kaasakistult kuulas ta Raškovi seletusi.

«Tere, Gerda Lagerlöf, tere, Nikolai Raškov!»

Seda hüüdis noore naise hääl.

Gerda vaatas ringi. Nendest möödunud mikrolennuk oli juba kaugel. Pole ime, et Raškov ära tunti — Raškovi tunnevad kõik. Aga kuidas tunti teda, Gerdat? Arvatavasti käe puudumise järgi. Nüüd see asjaolu siiski enam kurvastust ei tekitanud. Käsi tuleb tagasi! See elab, taastub.

«Keskväljakut ümbritseb kitsas, kuid tihe park,» seletas Raškov, «ja iga saja kahekümne meetri laiune kontsentriline tänav kujutab enesest samuti parki. See koosneb mitmest kontsentrilisest alleest, mida ühendavad harvad põikteed. Nüüd aga vaata tähelepanelikult radiaaltänavaid.»

Binoklis olid need tänavad selgesti näha. Need ei lähtunud keskpunktist, vaid algasid väljaspool esimest rõngast — staadioni ümbritsevat parki.

«Igaüks neist tänavatest ulatub viimase, kõige pikema kontsentrilise tänava välisservani,» seletas Raškov. «Iga radiaalne tänav on peaaegu seitsme kilomeetri pikkune ja saja kuuekümne meetri laiune. Ka nemad kujutavad enesest pikialleede ja neid ühendavate põikteedega parke. Aga majad? Kas majad on sulle hästi näha?»

«Väga selgesti ma neid ei erista,» tunnistas Gerda. «Nad just nagu sulavad ühte. . .»

«Nii see ongi. Vaata.»

Raškov juhtis lennuki veel veidi madalamale. «Nüüd peaksid sa selgesti nägema. Esimest, staadio-

168

nile järgnevat tänavat ümbritseb üks mitme kilomeetri pikkune kuueteistkümnekorruseline maja. Selles elab umbes sada tuhat inimest. Peale selle paikneb seal rajooni majandusnõukogu. Järgmisi tänavaid ääristavad majad mõlemast küljest. Siin on nad madalamad, algul neljateistkümnekorruselised, seejärel madaldu-Wad järk-järgult veelgi ja jõuavad välimises rõngas nelja korruseni.

Siit on hästi näha, et linn jaguneb kvartaliteks. Kvartal koosneb kahe radiaaltänava vahelisest rõngas-maja sektsioonist ja radiaaltänavate ääres olevatest majadest. Igaüks neist on samuti jaotatud sektsioonideks, mis piiravad kvartaleid. Ja igas kvartalis on ligikaudu ühesugune arv elanikke — umbes seitsekümmend viis tuhat. See on väga tähtis.»

«Mis on tähtis? Et elanikke on seitsekümmend viis tuhat?»

«Ei, et arv on ühesugune.»

«Aga miks?»

«Varsti saad teada. Vaata, seal on meie instituut.»

Raškov osutas sinnapoole, kust nad olid tulnud ja kus viimase, kaheksanda kontsentrilise tänava ning tohutu suurt ringjoonelist metsasihti meenutava, lumme mattunud kanali taga kuni lume vastuhelgist valkja silmapiirini laius sätendav

puuokste pits. Saja kilomeetri laiuse vööndina linna ümbritseva looduskaitseala sügavuses paiknevad heledad hooned olid lume valevuse taustal vaevu eristatavad.

Raškov maandas lennuki neljanda ringtänava ja ühe radiaaltänava ristumiskohal.

«Nii,» ütles ta, «nüüd saadame ta garaaži.»

Ta märkis trükitud linnaplaanil punase pliiatsiga ära ühe üldkasutatava garaaži ja sisestas plaani automaat j uhtimisseadmesse. Seejärel lülitas ta sõiduki ümber maapealsele liikumisele ja surus kangile, mille juures oli märge «Marss». Sõiduk viivitas sekundi, et lühimat marsruuti valida, ja veeres siis aeglaselt mööda radiaaltänava keskalleed minema, möödudes kaarega vastutulevatest jalakäijatest ja elektriautodest, kui need ei jõudnud talle teed anda. Varsti pöördus ta ringalleele ja kadus silmist.

170

Gerda vaatas huviga ringi. Radiaaltänava keskosa hõivas trotuaar, mis koosnes mitmest erisuguse kiirusega liikuvast lindist. Lintide kiirus suurenes väljast sissepoole.

Nad siirdusid trotuaari kõige kiiremale lindile ja võtsid istet diivanpingil. Nende silmade eest möödusid majade pikad fassaadid.

«Väga imelik,» ütles Gerda. «Oma kodukohas olen ma harjunud elamute palju suurema mitmekesisusega. Siin on majad ühesuguse välimusega, aga siiski väga ilusad.»

«See tuleneb sellest, et kõik nad moodustavad ühtse terviku nagu üldse kogu linn,» vastas Raškov. «See linn põhineb jäikade konveierite süsteemil.»

«Kuidas, kuidas sa ütlesid?»

«See kõlab mõnevõrra kummaliselt,» muigas Raškov, «aga üsna varsti saad sa kõigest aru.»

Ühel tänavaristil istusid nad ümber kontsentrilise tänava trotuaarile ja sõitsid kaheteistkümnekorruselise maja peasissekäiguni. Konveierlift viis nad kümnendale korrusele. Neid võttis lahkelt vastu sinisilmaline, heasüdamliku ja veidi häbeliku pilguga ning aeglaste, kuid hämmastavalt asjalike liigutuste ja žestidega pikakasvuline hallipäine mees, kes varjamatu uudishimuga silmitses Gerdat.

«Jah, jah,» vastas Raškov tema sõnatule küsimusele, «seesama ta ongi. See, kellele me lubasime uue käe.»

«Stefan Skovoroda,» esitles peremees ennast Gerdale ja juhtis külalised päikeseküllasesse ruudukuju-lisse tuppa. Gerdale jäi mulje, et tuba on mööbliga üle kuhjatud.

«Rõõmustan,» ütles Skovoroda ja naeratas üle kogu näo, mida kattis peente kortsude võrk. «Ma tean, Nikolai, kui palju sul alati tegemist on ...»

«Tuleb välja, et sa oled hirmus egoist,» vastas Raškov. «Sa tead, kui palju mul tegemist on, ja rõõmustad, et ma vajaliku tegevuse sinnapaika jätsin.»

«Rõõmustan,» kordas Skovoroda kangekaelselt. «Rõõmustan, et sa puhkad, sest üldiselt sa ju puhata ei oska. Ja rõõmustan ka sellepärast, et sa kõigist oma

171

tegemistest hoolimata üle hulga aja jälle mulle külla tulid.»

Gerdat lõbustas see sõbralik sõnavahetus. Ta nägi, kui soe oli kahe vana sõbra kohtumine, ja mõistis, kui tugevasti nad teineteist armastavad. Tal oli selles sõpruse õhkkonnas nii meeldiv viibida, et ta tundis oma näol tahtmatut naeratus!.

«Sul ei ole õigus, Stefan,» ütles Raškov nüüd juba tõsiselt, «puhata ma oskan. Kas puhkus tähendab siis täielikku tegevusetust? Mina harilikult vahetan tegevusalasid ja seepärast tunnen ennast suurepäraselt. Aga jutt jutuks,» lisas ta. «Meie Gerdaga ei ole veel hommikust söönud.»

Toas ringi vaadates nägi Gerda, et ka selle toa peremees oskab puhata: ühe seina külge oli kinnitatud rootsi redel, laes rippusid rõngad.

Gerda sai aru ka sellest, miks tuba oli talle kohe alguses tundunud ülekuhjatuna: siin seisis kolm suurt lauda, mis kõik olid jooniseid täis.

«See on minu tööruum,» ütles Skovoroda. «Nüüd lähme siia.»

Ta viis külalised väiksemasse, kuid niisama rõõmsalt valgustatud tuppa. See tuba ei olnud esimesest suurem, kuid nägi välja avaram, sest puudusid kogukad lauad. Siin oli väga mugav. Kas selline mulje ei olnud tingitud asjaolust, et spetsiaalsetel alustel seisvates vaaspottides oli palju elusaid taimi? Rõõmuga nägi Gerda nende hulgas äsja õidepuhkenud lopsakat valge sireli põõsast. Akvaariumis, mis väikesel laual seisis, ujusid suurepealised hambulised kalad, tasa popsutas õhustusmasin, vesi kihises.

Tähendab, Skovoroda on loodusesõber!

Gerda lähenes sirelile ja hingas sisse hõrku aroomi, mis talvepäeval oli nii ootamatu ja rõõmustav.

«Tellige hommikueine,» ütles Skovoroda. «Mina olen oma külaliste valikuga juba ette nõus.»

Gerda vajutas seina sisse monteeritud elevandiluuvärvi tahvlil menüünupule. Otsekohe ilmus nähtavale selgesti loetavate ridade kolonn. Iga toidu nimetuse kõrval oli vastav šiffer. Libistanud pilgu üle loetelu, loobus Gerda järgmise seeriaga tutvumast.

172

«Siin on reas kõik minu lemmiktoidud. Arvan, et need maitsevad ka teile.»

Sifreid kasutades andis ta tellimuse. Mõne minuti pärast tõi seinas olev konveier väljanihutatavale lauale kõik toidud, mis Gerda oli valinud: roosa massi, mis kaugetele esivanematele oleks konsistentsi, maitse ja lõhna poolest meenutanud kõige õrnemat lõheliha; pasteedi; sünteetilise koore puuviljamahlaga; lõhnava leiva, mis sarnanes kahekümnenda sajandi leivaga; suured, väga mahlased, veidi jäigana tunduva õhukese koorega pirnid.

Mehed kiitsid Gerda valiku heaks. Kõik sõid isukalt.

«Niisiis, eile oli mul Nikolaiga teleühendus, teie külaskäigu eesmärk on mulle teada,» ütles Skovoroda «Seletusi võin alustada kas või toidukonveieritest.»

«Aga mis nendes siis uut on?» küsis Gerda. «Konveierid on igal pool. Võib-olla ainult mitte Veenusel.»

«Kõik oleneb sellest, kus ja kuidas need paiknevad,» vastas Skovoroda. «Meie linnas toimetatakse kõik vajalik korteritesse omast majast. Tule vaata!»

Ta siirdus esimesse tuppa. Külalised järgnesid talle.

Peaaegu käsikaudu haaras Skovoroda ühelt laualt jooniserulli, keeras selle lahti ja surus vastu seina. Leht jäi iminappadest hoituna rippuma.

«See on meie linna läbilõige. Sõltumatult korruste arvust on kõigi majade poolkeldrikorrused ja esimesed korrused planeeritud ühtemoodi. Poolkeldrikor-ruste rõngast läbib kontsentriliste ringjoontena kaks transpordikonveierit. Need toimetavad ladudest kohale kõik vajaliku esimestel korrustel paiknevate kaupluste ja sööklate jaoks.»

«Aga kus on laod?»

«Laod, toidutehased ja tootmiskombinaadid asuvad spetsiaalses rõngas kanali ja välise pargivööndi — looduskaitseala vahel. Linnaga ühendavad neid pikad elliptilised konveierid, mis lõikuvad ringkonveieritega umbes samuti nagu komeetide orbiidid lõikuvad planeetide orbiitidega. Vajalikus kohas annab radiaalkon-veier transporditava lasti automaatselt üle ringkonveierile.

173

Noh, ja muu on nagu kõigis linnades: igas kaupluses — samuti konveieritel — on kaldriiulid kaupadega, sööklas samasugused riiulid valmistoitudega. Vajaliku eseme, toidu või ravimi saamiseks on ainult tarvis võtta ühendus kaupluse, söökla või apteegiga ja valida vasidv šiffer. Automaat toimetab tellitud produkti lifti ja seinasiseste konveierite abil kohale.»

«Ma sain juba aru, milles on vahe,» märkis Gerda. «Kõige aluseks on ringkonveierid.»

«Just nimelt. Olgugi et, nagu sa näed, osa konveiereid on elliptilised. Nendega on varustatud ka radiaal-tänavaid ääristavad majad. Need majad sarnanevad ringtänavate ääres asuvate majadega. Ka nende keldrikorrustel liiguvad vahetpidamatult konveierid, mis aga siin ei ole ringjoonelised, vaid pikliku kujuga. Tänava mõlemas otsas pöörduvad nad kaarjalt. Kui mingi last on tarvis kiiresti ringtänavalt radiaaltänavale suunata, siis vajutab valvedispetšer lähtekohas vastavale nupule ja toimub üleminek.»

«Aga miks sa ütlesid: «Tähtis on, et igas kvartalis elaks ühesugune arv inimesi»?» pöördus Gerda Raš-kovi poole.

«See on selleks,» vastas Skovoroda Raškovi eest, «et oleks võimalik planeerida vajadust produktide, esemete ja teeninduse järele. Seilest oleneb konveierite töö sujuvus.»

«Tähendab, juba linna ehitamise ajal määrati kindlaks, kui palju inimesi selles elama hakkab?»

«Jah. Umbes kuus miljonit. Ruumi organiseeritusega,» jätkas Skovoroda seletust, «kaasneb vältimatult aja organiseeritus. Poolkeldrikorruseid läbivad jäigad ringkonveierid ei transpordi ainuüksi tooteid, vaid ka inimesi. Kui inimene astub sellisele konveierile või liikuvale trotuaarile, teab ta sekundilise täpsusega, kui palju aega tal kulub sihtkohta jõudmiseks. Iga ladu, kauplus ja söökla saab tootmiskombinaatidest produkte täpselt kindlaksmääratud ajal. See lihtsustab väga suurel määral nende tööd. Elanikke aga varustatakse igal ajal vastavalt vajadusele.»

«Ja nüüd ütle,» pöördus ta ootamatu küsimusega Gerda poole, «kas meie linn meeldib sulle?»

174

Gerda viivitas veidi, enne kui vastas:

«Tundub, et meeldib. Ma ei ole veel jõudnud temaga harjuda. Niisuguses linnas olen ma esimest korda.»

Ja vaikinud veel veidi aega, lisas ta:

«Selle linna ilu on omapärane... Geomeetriline. Ringjooned, raadiused. Need on korrapärased. Ja nendega harmoneeruvad imetoredasti puude ja põõsaste lumepitsi kapriisselt juhuslikud valged jooned. See on võluv. Siin avaldub kontrasti ilu.»

Skovoroda osutas ühele joonistega koormatud lauale.

«Niisugust linna projekteerime Veenuse jaoks .. .»

«Veenuse jaoks!» kordas Gerda. Tema hüüatusest kostis vaimustus. Ja kerge nukrus .. .

«Läheb veel kaua aega, enne kui kogu Veenuse pind muudetakse elamiskõlblikuks,» ütles Skovoroda. «Seepärast on esialgu parem koondada võimalikult palju inimesi ühte kohta ja luua seal maksimaalsed mugavused. Hiljem ehitatakse muidugi ka Veenusele kõige mitmekesisemaid linnu.»

«See rõngaslinn on teil hästi välja mõeldud,» tegi Gerda kokkuvõtte.

«Seda pole meie välja mõelnud, vaid vene insener Georgi Marsakov juba kahekümnenda sajandi esimesel poolel. Meie tegime oma projektis ainult mõningaid muudatusi, et seda nüüdisaegsete tingimustega kohandada.»

Skovoroda ettepanekul otsustati linnas ringsõit teha.

Trotuaar liikus täiesti käratult. Üldse ei olnud kogu linnas kuulda transpordivahendite ega mehhanismide müra. Kostsid ainult inimeste ja lindude hääled. Kui Gerda hetkeks silmad sulges, tundis ta ennast just nagu metsas: siin oli täpselt samasugune puhas ja värske külm õhk, täpselt samuti sädistasid, vilistasid ja siristasid linnud.

«Oleme päral!» ütles Skovoroda.

Nad olid mingi ümmarguse hoone juures.

«Jälle ring!» hüüatas Gerda lõbusalt.

«See on garaaž,» seletas Skovoroda.

Heitnud pilgu seinal olevale tahvlile, et näha, kas garaažis on vabu elektriautosid, vajutas ta väljakutse-

175

nupule. Ringkonveier toimetas auto koridori, sealt veeres sõiduk ise välja.

Skovoroda istus rooli taha ja sõidutas oma sõpru mööda linna. Nad sõitsid mööda ring- ja radiaaltäna-vaid ning parke, piki jää ja lumega kaetud ringkanalit, üle keskväljaku. Auto liikus aeglaselt ja sõitjad vahetasid vastutulevate linnaelanikega tervitusi.

Gerda vaatas Raškovi poole. Raškovi silmis oli niisugune pilk, nagu viibiks ta kusagil eemal. Gerda tundis teda juba küllalt hästi ja sai aru, et Raškov praegu omamoodi puhkab — mõtleb läbi mingit uut ideed, millel ei ole otsest seost tema igapäevase tööga.

Lõunat söödi sööklas. Seal Gerda õigupoolest küll midagi eriti uut ei näinud, kui välja arvata see, et ka söökla oli ümmargune. Mugavad lauad ja toolid liikusid jäikadel konveieritel aeglaselt mööda kontsentrilisi ringjooni. Gerda, Raškov ja Skovoroda istusid kõrvuti. Ümmargusel laual möödus neist aeglaselt lint, millel olid mitmesugused toidud. Nad võtsid lindilt toite, mis neile meeldisid.

Tagasiteel vaatas Gerda silmanurgast Raškovi poole, Raškov naeratas talle sõbralikult, kuid oli ikka veel mõtteisse süvenenud.

KOLMEKÜMNES PEATÜKK — SÕNAD JA HELID

Seda, missugune uus idee on Raškovi haaranud, sai Gerda teada lähemail päevil, kui Raškov ta enda juurde koju kutsus.

«Muidugi kui sa vaba oled,» lisas Raškov kutsele.

Gerda oli vaba. Tema sügavaks kurvastuseks oli tal nüüd alati liiga palju vaba aega. Tõsi küll, ta luges, kuulas muusikat, vaatas etendusi ja filme, käis muuseumides. Kõigeks selleks ei olnud tarvis muud kui lülitada vaatetoas sisse teleaparatuur ja valida mis tahes teatri, kontserdisaali, loenguruumi või muuseumi indeks. Otsekohe näis toasolija sattuvat ruumi, millele

176

vastas valitud indeks. Toa seinad kadusid. Oli võimalik jälgida teatrietendust või kõndida mööda muuseumi saale, läheneda piltidele ja kujudele, silmitseda neid, kuulata loenguid just nagu paljude inimeste seltskonnas. Jäi täielik mulje isiklikust kohalviibimisest; puudusid ainult kompimisaistingud. Pargis, metsas või kasvuhoones oli tele vahendusel võimalik mitte üksnes taimi imetleda, vaid ka tunda lillelõhna ja okaspuude elustavat aroomi. Ainult õisi küll kaugusest murda ei saanud...

Oli võimalik sisukalt täita kogu oma aega. Aga keda oleks rahuldanud ainult passiivne ajaveetmine? Korduvalt meenus Gerdale Mercier tollel hirmsal perioodil, millal Mercier'l polnud lubatud töötada.

Kuid ravi tuli ju lõpule viia! Mõte edukast ravist aga seostus vältimatult Raškovi kujuga ja sellepärast hakkas Gerda Raškovi vastu üha suuremat huvi tundma. Ent võib-olla mitte üksnes sellepärast?

Imelik, et Raškov talle oma laia rõõmsa naeratusega vastu ei tulnud. Ja ta ei istunud laua ääres, vaid seljaga ukse ja Gerda poole, multitoni ees. Naeratus oli siiski olemas. See paistis Raškovi ees rippuvast peeglist. Ühtlasi aga oli Raškovi näol Gerdale juba tuttav mõtlik ning keskendunud ilme.

Gerda peatus ja vaikis ootavalt. Ta oli harjunud sellega, et Raškov teda esimesena lõbusalt tervitab, laskmata tal sõnagi lausuda. Nüüd aga libistas Raškov selle asemel sõrmed lühidalt üle mõne klahvi. Helid olid rõõmsad, meeldivad, just nagu sõbralik tervitus. Gerda naeratas tahtmatult ja vastas:

«Tere, tere!»

Raškov ei tõusnud ka nüüd veel tugitoolist, vaid ainult pöördus pooleldi ja libistas jälle sõrmed lühidalt üle klahvide. Nüüdki olid helid niisama sõbralikud kui enne, kuid ilmse küsiva varjundiga. Mida Raškov küsib?

Jah, muidugi, Gerda sai küsimusest väga hästi aru! Ja ta vastas:

«Hästi, hästi, ma tunnen ennast suurepäraselt!» Raškov puudutas veel kord klahve. Jälle mõistis

177

Gerda otsekohe, et Raškov väljendab rahulolu tema hea enesetunde üle.

Järgnes uus helide rida.

Gerdat haaras see mäng. Ta otsustas mitte küsimusi esitada, vaid püüda ära arvata, mida Raškov mõtleb.

Seekord ei olnud mõte otsekohe selge. Gerda pingutas kuulmist. Ja tähelepanu. Ja kujutlusvõimet.

Helid näisid lähtuvat ühest keskusest. Need eemaldusid ringidena. Nendest kostis läbi linnusirinat ja inimkõnet. Ringid meenutasid laineid vette visatud kivi ümber. Algas ebamäärane liikumine. Liikumise teema tugevnes. See läbis kõike. Ja jälle eemaldusid helid ringidena.

Mida see talle meenutas?

Jah, imelist, omapärast Marsakovi linna!

Ja lõpus oli küsiv noot.

«Jah, jah,» hüüatas Gerda vastuseks, «väga meeldis!»

Kuid talle ei piisanud sellest. Ta lähenes kiiresti instrumendile ja sõrmitses klahve. Muusikaline «jah» erines sõnalisest. See oli palju emotsionaalsem.

Lõpuks Raškov tõusis.

«Mulle meeldib see muusikaline mäng,» ütles Gerda. «Tuleb välja, et meeldiv on sõnadeta mõista ja kõnelda.»

«See ei ole mäng,» vastas Raškov.

«Aga mis see siis on?»

«Katse luua uut üldarusaadavat keelt,» ütles Raškov tõsiselt.

Gerda imestas:

«Aga kõik Maal elavad inimesed saavad ju üksteisest suurepäraselt aru.»

«Kas me siiski mõistame üksteist täielikult?» küsis Raškov.

«Muidugi.»

«Mina kahtlen selles. On varjundeid...» «... mida võimaldab edasi anda ainult muusika,» jätkas Gerda peaaegu masinlikult tema mõtet. «Just nimelt.»

«Ja mida sa siis soovitad? Täiendada Sõnu multitoniga? Kanda seda endaga kaasas?»

«Kas või!»

178

«Seda siin?»

Raškov muigas:

«Aga miks just siis tingimata seda? On ju portatiivseid multitone. Miniatuurseid. Ja peaaegu igas ruumis on oma instrument.»

«Ja vestlema hakatakse helide abil?»

«Kas see tundub sulle imelik?»

Gerda mõtles veidi ja ütles siis:

«Imelik või mitte, see pole oluline — see on harjumuse küsimus. Aga kõike ei saa ju sõnadeta väljendada. Näiteks abstraktseid mõisteid.»

«Sellest pole midagi,» vastas Raškov. «Järelikult kujuneb välja kombineeritud kõne. Ka praegu väljendame paljut intonatsioonidega. Üks ja sama sõna omandab seejuures erisuguse tähenduse. Sellest on aga ikkagi väga vähe. Eriti teravalt on sõnade puudulikkus ennast alati tunda andnud poeetidele. Vaatame kas või ainult vene poeesiatki. Üks vanaaja poeet hüüatas meeleheites:

Oh, kui sõnadeta võiks

ta mõista minu hinge juttu!

Teine kirjutas:

Kuis väljendust võiks leida rind? Kuis teised võiksid mõista sind? Kas sõber sinust aru saab? Su mõte sõnas valetab!

Kolmas ütles:

On piinaks suurimaks mul sõnapiin!

««Sõnapiina» hakati kasutama isegi kõnekäänuna. Kas seda piina ei tule mõnikord meil kõigil tunda?»

«Oh jaa!»

Ja Gerda jäi vait, kuulatades iseennast, oma aistinguid.

Jah, kas sõnadega on võimalik edasi anda seda, mis temas toimub?

Ükskõik millega ta ka tegeles, kogu aeg tajus ta seda tohutut tööd, mida tegi tema organism. Ja kui miski tema tähelepanu ei hajutanud, oli see tunne veelgi

179

tugevam. Mõnikord näis talle, et ta tunneb, kui intensiivselt paljunevad rakud tema käsivarres, kuidas sinna voolavad veri, lümf ja näärmeeritised.

Pärast iga elekterärrituse-seanssi, pärast kudesid toitvate preparaatide igakordset sissevõtmist tajus ta uuf#selgusega seda elujõudude mängu, mis temas toimus.

Või oli see ettekujutus?

Kuidas on võimalik kõike seda sõnadega edasi anda?

On võimalik. Aga mitte nii nagu vaja. Sõnad on kohmakad, primitiivsed, ligikaudsed!

Gerda ei öelnud enam midagi. Ta läks multitoni juurde.

Kunagi oli muusika olnud väheste inimeste privileeg. Kaugeltki kõik inimesed ei saanud muusikast aru. Veel vähem oli neid, kes oskasid mõnd instrumenti mängida või laulda.

Nüüd on teisiti. Inimesed õpivad helide keele ära üheaegselt sõnade ja jooniste keelega.

Gerda puudutas klahve.

Raškov kuulas särava naeratusega.

Gerdal ei olnud muusika alal erilist annet, kuid ikkagi suutis ta helidega öelda palju rohkem kui sõnadega. Raškov mõistis seda hoogu, seda elurõõmu, mis tervenevas organismis on alati täielikum ja eredam.

«Noh, näed!» ütles ta.

«Jah,» vastas Gerda, «aga sedamoodi... muusikaga . . . oskab juba praegu igaüks. Mis selles uut on?»

«Seda meetodit tuleb süvendada ja täiustada, nii et kõike oleks võimalik öelda helidega,» ütles Raškov. «Nii et raamatuid ei trükitaks ainult sõnadega, vaid nende kõrval.. . või vahest ehk nende kohal.-.. ka nootidega, õigemini eriliste noodimärkidega. Kui palju täpsemalt, sügavamalt ja peenemalt oleks siis võimalik edasi anda autori mõtteid ja tundeid, tegelaste iseloomu ja elamusi!»

«See on õige!»

«Ja peale selle,» jätkas Raškov, «kavandatakse juba lende teistesse päikesesüsteemidesse. Meie omas ei ole peale Maa inimeste teisi mõistuslikke olendeid. Aga kusagil peab neid ju olema. Kuidas nendega suhelda?

180

Ma olen veendunud: kui muusikahelide keel arendatakse nii kaugele, et see on suuteline edasi andma kõige väiksemaidki mõtte- ja tundevarjundeid, siis muutub see arusaadavaks igale mõtlevale olendile, kellel on olemas kuulmiselund.»

«Aga ma olen lugenud vaidlusest selle üle, kas ilma sõnadeta saab olemas olla mõtet,» meenutas Gerda.

«Kogu küsimus on selles, mida nimetada mõtteks,» vastas Raškov. «Mul on hea sinuga koos olla!» Seda öeldes vaatas Raškov Gerdale lõbusalt silma.

«Minul sinuga ka!» oleks Gerda tahtnud rõõmsalt hüüda, kuid Raškov küsis:

«Mis see on — kas mõte või mitte?»

«Vist ikka mõte...»

«Aga kas seda saab väljendada muusikaga, ilma sõnadeta?»

«Tõenäoliselt isegi paremini!» hüüatas Gerda. Siis puhkes ta äkki naerma ja ütles:

«No nii. . . Me oleme lennanud võõrale planeedile. Seda asustavad mõtlevad olendid. Missuguste muusikahelidega me ütleme neile, et valguse kiirus on nii-ja niisugune? Või et uraani aatomis on nii ja nii mitu elektroni?»

«Noh, see on ju kõige lihtsam. Siin pole mingeid noote vajagi. Piisab joonistest, numbritest, sümbolitest.» Gerda ei andnud alla.

«Aga kuidas sa ütled muusikalises keeles: «Julgus mõtlemises on inimloomuse parim omadus»?»

«Seda saab öelda. Ent ma ju rääkisin, et ka sõnad tuleb alles jätta. Uus keel peab koosnema sõnadest ja muusikahelidest.»

Gerda õppis Raškovi tundma uuest küljest. Kas Raškov on unistaja, fantaseerija? Võib-olla on tema sõna-lis-muusikalise keele idee ekslik? Või peitub selles rat-sionaalne tuum? Tõenäoliselt peitub.

Aga isegi kui ta eksib . . . Selle poolest inimkond ongi tore, et ta ei käi mööda sissetallatud radu.

Raškov katkestas Gerda mõtisklused:

«Juba ammustel aegadel unistasid inimesed kõigi Maa elanike jaoks ühisest keelest. Seitsmeteistkümnendal sajandil mõtles sellest filosoof Descartes. Veidi

181

hiljem lõi Wilkins «filosoofilise keele», mis koosnes algebramärkide taolistest sümbolitest. Mõte üldarusaadavast keelest köitis Leibnizi, Voltaire'i ja teisi suurmehi. Üheksateistkümnenda sajandi lõpul mõtles Schlejter välja volapüki, mis mõnda aega oli küllatki levinud. Veel populaarsem oli Zamenhofi esperanto. Praegu ei ole puhtsõnaline rahvusvaheline keel enam nii vajalik. Aga mis puutub...»

Raškovi jutu katkestas erakordselt tugev kellahelin. Ekraanile ilmus . . . Mercier! Ta ei sisenenud Raškovi tuppa nagu maapealse teleühenduse puhul. Ent ka tema tasapinnaline kujutis pani Gerdat ja Raškovi imestama ning rõõmustama.

«Kus sa oled, õpetaja?» hüüatas Gerda hämmeldunult, olgugi et seda ei olnud sugugi raske ära arvata. Pierre ei vastanud, tema huuled ei liikunud. Gerda ei taibanud otsekohe, mispärast. Lõpuks sai ta aru ja jäi kannatamatult ootama. Ent alles lõputute minutite järel saabus vastus:

«Kus mujal kui Veenusel!»

KOLMEKÜMNE ESIMENE PEATÜKK — KOHTUMINE ÕPETAJAGA

Gerda ja Raškovi hämmastus oli täiesti mõistetav. Veenuselt andis telesaateid ainult Asustamise Staap. Sellel planeedil ei olnud veel aparatuuri, mis oleks võimaldanud individuaalset sidet sõrmustelefoni vahendusel või Maa Informatsioonikeskuse kaudu. Olgugi et staabi telesaateid transleeriti üle kogu Maa, ei olnud eri planeetidel viibivate üksikisikute vahelised kõnelused esialgu võimalikud. Gerda, kes ei olnud veel toibuda jõudnud, hüüatas siiski;

«Tähendab, juba? ...»

Gerda ootas kannatamatult, Raškov rahuliku naeratusega.

«Ei, ei,» vastas Mercier lõpuks. «Nii lihtne see pole.»

Ja tõepoolest, selleks et Raškovi korteriga ühendust saada, oli Pierre'il tulnud ületada tõsiseid raskusi. Need raskused ei olnud tehnilist, vaid moraalset laadi.

182

Töö klorellaplantaažis oli huvitav, kuid mitte just eriti keeruline ega raske. Varem, enne toda hirmsat tragöödiat, oleks see vaevalt Pierre'i rahuldanud. Olles täiesti teadlik selle töö vajalikkusest, oleks ta tõenäoliselt siiski püüdnud leida enesele midagi raskemat ja vältida sellisesse rahulikku kohta paigalejäämist.

Kuid Pierre ei olnud enam endine. Võib-olla pulbitsesid temas nagu vulkaanilises maapõues kusagil sügaval endist viisi need jõud, mis temast varem olid teinud grandioossete plaanide elluviimise initsiaatori ja organiseerija. Tõenäoline oli, et need jõud tõepoolest temas pulbitsesid, kuid kogu oma võimsa tahtejõuga surus ta need maha ja ohjeldas neid. Ta oli veendunud — kas õigusega või mitte? —, et ta ei sobi juhiks.

Oma lihtsat, igapäevast ja muidugi väga vajalikku tööd tehes ei lakanud ta muretsemast Gerda pärast. Teda tegi rahutuks ka Panaiti saatus.

Kuidas nende kohta teateid saada?

Lõpuks jõudis ta otsusele.

Ja siis algasidki raskused.

Ei olnud midagi lihtsamat kui teda plantaažis asendada. See nõudis ühtainsat inimest kõige enam üheksainsaks Maa ööpäevaks, võib-olla isegi palju lühemaks ajaks, erilist kvalifikatsiooni see töö ka ei nõudnud, kuid Veenusel oli iga inimene arvel. Asustamise Staabil ei oleks sugugi kerge Pierre'ile isegi nii lühikeseks ajaks asendajat leida.

Ja oli veel üks probleem.

Mikrolennukil staapi jõudmiseks oleks kulunud ainult mõni tund, niisama palju aega oleks nõudnud tagasilend. Kuid oma lennukit plantaažil ei olnud, see oli siinsetes tingimustes veel kättesaamatu luksus. Tähendab, staabilt tuli paluda lennukit ja muidugi ka pilooti. Ent staabi piloodid olid niigi üle koormatud.

Mercier ei kahelnud, et staap tuleb talle vastu, kuid just see pidurdas teda. Missuguste teenete eest pidi tal lubatama väljakujunenud töökorda rikkuda?

Ei, ta ei olnud seda mitte millegagi ära teeninud.

Ent ikkagi ei pidanud ta lõpuks enam vastu. Ta pöördus tele kaudu Shaw' poole ja küsis kohmetult,

183

kas tal ei oleks võimalik Maaga ühendust saada. . . Staabis mõisteti teda ja saadeti noormees, kes pidi teda lühikest aega asendama.

Kõigepealt võttis Mercier ühenduse Raškovi töökabinetiga, kuid seal teadlast ei olnud. Siis kutsus Pierre «älja Raškovi korteri ning leidis sealt mitte üksnes Raškovi enese, vaid oma rõõmsaks üllatuseks ka Gerda.

«Kuidas on Gerdaga, Raškov?» küsis Mercier. «Ma kuulsin, et sa lubad tema käe täielikult taastada...» Pikk-pikk paus.

«Mitte mina üksi,» vastas Raškov lõbusalt. «Me töötame selle kallal hulgakesi. Aga nüüd võin ma juba kindlalt öelda, et uus käsi ei tule endisest halvem.»

«Ja kas varsti?» küsis Pierre kannatamatult. Kuid tahes-tahtmata tuli vastuse ootel kannatamatust taltsutada.

«Ei, mitte niipea. Aja jooksul selline ravi võib-olla kiireneb, esialgu on see aga veel väga pikaajaline protsess. See-eest — kordan! — ei ole enam mingit kahtlust. Lõppude lõpuks saab Gerdast jälle sinu täisväärtuslik abiline.»

«Noh, seda... ei tea...» ütles Mercier ebamääraselt ja tema nägu süngestus.

Otsekohe aga naeratas ta tahtmatult, vaadates Raškovi avalat naeratavat nägu ja tema just nagu säravaid heledaid juukseid. Ja Gerda ei vaadanud Pier-re'ile otsa hoopiski mitte nii kurvalt, kui Pierre oli oodanud. Mõistes Pierre'i meeleolu ja soovimata teda banaalse kaastundega solvata, ütles Gerda:

«Nii või teisiti. . . aga Veenusele ma tulen... Seal näeme...»

«Ja Panait?» küsis Pierre ärevalt. «See kestab juba nii kaua...»

Mercier jäi piinavas vaikuses vastust ootama.

Raškovi näolt kadus naeratus.

«Panaitiga on lugu palju keerulisem,» ütles Raškov. «Me ei tea, kuidas teda ravida.»

«Ikka veel ei tea?»

Ja pärast pikki-pikki minuteid vastus:

«Proovime. Katsetame. Otsime.»

184

«Aga kas leiate?» (Kui raske on niisugune aeglane jutuajamine!)

«Tahaksin loota.»

Näis, et Pierre püüab selle lause mõtet välja lugeda. Aga ei, lihtsalt raadiolained läbisid miljoneid kilomeetreid.

«Võib-olla tuleks Panait Maale tuua?»

Lained tulid tagasi pöörase kiirusega, mis näis masendava aeglusena.

«Pole mõtet. Kõik, mis tema heaks on võimalik teha, tehakse meie Veenuse filiaalis. Maale toomine oleks tema jaoks suur ja tarbetu murrang. Teie juures filiaalis on ta juba kodunenud ja ka temaga ollakse mõningal määral harjunud.»

Kui Mercier oma plantaaži tagasi jõudis, oli ta juba rahulikum ja reipam. Aga asi ei olnud ainult selles. Ta oli näinud Gerdat ja veendunud... ei, mitte veendunud, vaid tunnetanud, et Gerda elab läbi vaimset tõusu. Oli see rõõm tervenemise üle? Jah, tõenäoliselt ka see.

KOLMEKÜMNE TEINE PEATÜKK — GERDA ASUB TÖÖLE

Käe taastumine valmistas Gerdale lõpmatult palju rõõmu, ent kui tal oleks tulnud tegevuseta jääda, oleks tema aeg veninud talumatu aeglusega.

«Sul ei ole meditsiinilist ettevalmistust, aga sa võiksid meil laborandina töötada,» tegi Raškov ettepaneku.

Väikeses ühekorruselises hoones keset metsapargi tihedat rohelust võttis Gerdat vastu Dina Schweller, umbes kolmekümneaastane, kiire kõne ja kiirete liigutustega heledajuukseline naine. Ta pöördus Gerda poole nii, nagu oleks jätkanud alles hiljuti katkestatud kõnelust:

«Kas sa une probleemiga oled tuttav?»

«Väga vähe,» tunnistas Gerda.

Dina alustas seletust:

185

«Varem magati ööpäevas umbes kaheksa tundi. Praegu magatakse kaks-kolm. Aga ka nendest tundidest on hirmus kahju. Rohkem kui kakssada aastat tagasi ütles filosoof Bergson: «Magamine tähendab mitte millegi vastu huvi tundmist, oskamatust ja soovimatust vastata ja olla küsitletav.» Järelikult tähendab see —^lisan omalt poolt — mitte elamist, vaid vegeteerimist. Näed, kuidas vajadus kulutada aega unele erutas inimesi tol ajal, kui unes veedeti kolmandik elu. Aga ka praegu kulutame sellele, noh, umbes kaheksandiku oma elust.»

«See on ju vältimatu,» märkis Gerda.

«Ei. Juba ammusel ajal hakkasid füsioloogid otsima une põhjust, et lõppude lõpuks see kõrvaldada. Kahekümnenda sajandi algul oletasid prantslased Legendre ja Pieron (nad töötasid koos), et pikaajalise magamatuse korral muutuvad sügaval aju laubasagaras paiknevad närvirakud. Nad arvasid, et kui inimene või loom ennast välja magab, siis kaovad need muutused kiiresti. Legendre ja Pieron süstisid normaalselt puhanud koertele verd, vereseerumit või seljaajuvedelikku, mis oli võetud katseloomadelt, keda ei olnud mitu ööpäeva magada lastud. Normaalsetel loomadel tekkis seejuures võitmatu unisus ja nende aju laubasagara rakud muutusid.

Mõnevõrra hiljem tegi analoogilisi uurimistöid nõukogude teadlane Konstantin Bõkov.

Varsti aga selgus, et asi ei ole hoopiski nii lihtne. Süstitud «unevedelik» (seda nimetati hüpnotoksiiniks) ei põhjustanud koertel normaalset und, vaid lihtsalt mürgistust, sest nende organismi viidi aine, mis oli sellele võõras. Isegi siis, kui süstimiseks kasutati täiesti normaalsete koerte verd või seljaajuvedelikku, oli tulemus sageli samasugune.

Austria teadlane Economo oletas, et peaajus on «unekeskus», mis reguleerib une ja ärkveloleku rütmi.

Ent alles Ivan Pavlov andis une olemusele tõelise seletuse. Ta tõestas täpsete katsetega, et uni on pidur dusprotsess ja seda saab tehislikult esile kutsuda. Pavlov kirjutas: «Tingitud ärrituste mõjul siirdub ajukoore rakk varem või hiljem vältimatult pidurdusseisundisse,

186

ärrituste sagedasel kordumisel aga toimub see väga kiiresti.» Teisal ütles ta: «Uni ja see, mida me nimetame sisemiseks pidurduseks, on üks ja sama protsess.» »

«Aga mis pidurdust põhjustab?» küsis Gerda.

«Sa esitasid küsimuse õigesti,» vastas Dina. «Ilmneb, et põhjus ei ole nii lihtne. Esiteks on tegemist refleksiga. Paljude põlvkondade vältel on välja kujunenud une ja ärkveloleku vahelduse teatav kindel rütm. Mõju avaldab ka väliste ärrituste puudumine. Uinumist soodustavad vaikus, pimedus ja rahu.

Vajadus une järele on teataval määral võrreldav vajadusega toidu järele. Kindlatel kellaaegadel tahab inimene harjumuse tõttu süüa.»

«Pea kinni,» vaidles Gerda vastu. «Kui inimene ei ole pikka aega söönud, siis ei taha ta süüa ainuüksi refleksi tõttu. Toit on ometi vajalik jõu taastamiseks?!»

«Ma ju ütlesin, et probleem ei ole nii lihtne,» kinnitas Dina. «Muidugi vajab organism und. Aga miks? Kahtlemata sellepärast, et pikaajalisel töötamisel närvirakud nagu lihaserakudki väsivad ja ka nende keemiline koostis muutub.»

«Tähendab, Legendre'il ja Pieronil oli ikkagi õigus?»

«Mitte päriselt. Nad lihtsustasid probleemi. Alles palju aastakümneid hiljem leiti rakkude normaalset kemismi taastav preparaat, mida me praegu laialdaselt kasutame. Põhjalikku tööd aga nõudis veel ka unevajaduse refleksi kõrvaldamine. Sellega on tegelnud rohkem kui üks füsioloogide põlvkond.»

«Aga miks me siis ikkagi magame?»

«Nähtavasti ei ole preparaat küllalt hea,» vastas Dina veendunult. «Aga sellega ei saa leppida.»

«Ei saa,» kordas Gerda.

Dina naeratas:

«Tähendab, sa hakkad koos meiega võitlema?»

«Hakkan.»

Sentimeeter sentimeetri järel pikenes Gerda käsivars, kuid ta oli juba harjunud ka ainult parema käega toime tulema.

187

Katsed koertega olid juba ammu lõpetatud. Nüüd olid katseloomadeks inimahvid. Gerda aitas ahvidele uusi preparaate süstida ja mikroskoobiga üliõhukesi ajulõike uurida. Ta püüdis saadud andmeid tõlgendada, üldistusi ja järeldusi teha. Abitöödest kujunes tasapisi välja iseseisev töö.

Üha sagedamini tuli tal raamatutest abi otsida. Kui tekkis mingi küsimus, kutsus ta välja Informatsiooni-keskuse ja palus välja uurida, missugustest uutest või vanadest töödest on võimalik sellele küsimusele vastust leida. Seejärel võttis ta ühenduse Kompleksse Meditsiini Instituudi raamatukoguga ja teatas automaat bibliotekaarile vajaliku raamatu šifri. Mõne minuti pärast tõi transportöör raamatu kohale, seinas avanes luuk, väike labidas asetas raamatu tasakesi lauale ja tõmbus tagasi oma kohale.

Raamatuid lugedes ja ajurakkude kemismi taastava preparaadiga töötades jõudis Gerda pikkamööda järeldusele, et preparaat on oma koostiselt juba täiuslik.

«Aga miks me siis sel juhul ikkagi magame? Kas unest ei oleks võimalik täielikult loobuda? Kas kogu küsimus on ainult preparaadis? Võib-olla Dina eksib ja peale keemiliste muutuste on olemas veel teine tegur... tegur, mille mõju tuleb ületada.»

Gerda otsustas, et Dinale ta oma kahtlustest ei räägi. Täie õigusega pidas ta ennast selles valdkonnas, veel liiga vähe kompetentseks võrreldes nendega, kellel oli vastav eriharidus ja kes olid sel alal juba kaua töötanud.

KOLMEKÜMNE KOLMAS PEATÜKK — ÜLESANNE ON LAHENDATUD

Need mõtisklused katkestas kõmisev bass. See ütles pehme etteheitega:

«Sa ju rikud ettekirjutatud ravirežiimi!»

Gerda tõstis pilgu. Otse tema vastas istus naeratav Raškov, neid eraldas teineteisest ainult meetrilaiune laud.

188

«Oh!» ütles Gerda. «Ma ei pannud tähelegi...» Ta oleks peaaegu lisanud «kui sa sisse tulid», aga Raškov oli ju oma kabinetis. Raškov jätkas:

«Sa unustad, et sa ei ole veel täiesti terve. Organismi taastus jõude tuleb abistada. Esialgu ei tohi sa lasta ennast nii väga tööst kaasa kiskuda. Sa pead kinni pidama töö, puhkuse ja une rütmist.»

Une? Aga võib-olla ei ole uni üldse vajalik?

Gerda ei öelnud seda kuuldavalt, vaid ainult mõtles.

«Lähme jalutame metsas,» tegi Raškov ettepaneku.

Niisiis ümbritsesid neid jälle vanad tuttavad puud ja põõsad, kuid nüüd olid need hoopis teistsugused. Loodus oli joobunud kevade loovast hingusest. Tiheda roheluse taga leegitses nähtamatuna päikeseloojak. Sirelite lillad ja valged kobarad lõhnasid hõrgult ja õrnalt. Väsinult, ühetooniliselt sumisedes lendas mööda üksik mesilane. Veel ebakindlalt, just nagu häält proovides alustas kusagil lähedal puuokstes laulu ööbik ja jäi jälle vait.

Kapriisselt looklev rada viis nad sügavale tihnikusse. Ümberringi ei olnud hingegi, just nagu oleks lähim linn olnud tuhande kilomeetri kaugusel.

Nad jõudsid väikesele lagendikule. Seda piirasid võimsad laiaharulised tammed, mis vaheldusid valevate kaskede ja püramiid jäte kuuskedega.

Loojak oli nüüd juba täiesti kustunud. Heledat päeva hakkas välja tõrjuma läbipaistev hämarik. Vaikus süvenes veelgi. Pilvitu sinine taevas tõmbus aeglaselt külmemaks ja rohelisemaks. Teravamalt joonistus välja kuusirp. Ja seal, metsa kohal, lõi särama Ehatäht.

Juba mäletamatutest aegadest peale olid inimesed oma pilke selle taevakeha poole pööranud. Eha- ja Koidutähena oli ta neid rõõmustanud oma sära ja iluga, täie õigusega oli talle antud ilu- ja armastus-jumalanna nimi. Mõistatuslikuna oli ta sajandeid inimeste kujutlusvõimet köitnud. Ajal, mil Marsist teati juba peaaegu kõike ja Kuust kõike, oli Veenusest veel vähe teada.

Kuid inimese mõistusel ja tahtel pole tõkkeid. Kõigepealt laskus salapärasele planeedile Nõukogude

189

«Venera 4». Seejärel lendasid ümber planeedi automaatjaamad.

Järgnesid inimeste esimesed lennud Veenusele.

Nüüd kujundas inimkonna võimas väesalk uusimate tehnikasaavutustega varustatult ümber selle isemeelse planeedi loodust ja valmistas planeeti ette asustamiseks, võideldes seejuures tohutute raskustega ja riskides eluga. Samal ajal viibis tema, Gerda, siin täielikus ohutuses, olgugi et kasulikku tööd tehes. ..

Ent siiski.. . elu ei täida ainuüksi kurbus.

Käsi kasvab.

Ja Raškov...

Raškov puudutas sõbralikult Gerda tugevasti pikenenud käsivart.

«Ma ei saa siiski päriselt aru,» ütles Gerda. «Hea küll, käsivars pikeneb. Seda ma näen ja tunnen. Aga miks on tema arenemine rangelt ette määratud? Kasvavad luud. Kujunevad ranne, käelaba, kõik väikesed luukesed, sõrmed, küüned. Kõik need asetuvad normaalselt oma kohale ...»

«Kahtled?»

«Nüüd enam mitte.»

«Noh, seda vähem on põhjust imestada. Sind ju ei pane imestama, et seemnest areneb see, mida temas pole. Kindla kujuga taim, millel on antud liigile iseloomulikud juured, tüvi, oksad, lehed ja õied, teatav kindel arenemistsükkel. Sind ei pane imestama, et pisitillukesest munast kasvab terviklik loomorganism oma luustiku, lihaste, aju, närvide, naha, karvade, seedeelundite, sisesekretsiooninäärmete ja

paljune-misorganitega, oma pärilike instinktide ja harjumustega. Aga see on ju palju keerulisem kui üksainus käsi.»

«Tõsi küll,» ütles Gerda mõtlikult.

Üha suuremal määral haaras teda elutunnetuse täius. Arvatavasti aitas selleks kaasa asjaolu, et kuigi ta oli sunnitud olnud Maale tagasi pöörduma, oli ta ka siin leidnud enesele loomingulise töö. Siin, Kompleksse Meditsiini Instituudis, kus uuriti üha uusi probleeme. Ja ka tema tegi esimesi, olgugi veel

190

arglikke samme nende probleemide lahendamisest osavõtu poole...

Või oli peamine praegu siiski Raškov?

Raškov silmitses teda nii lahke, heasoovliku pilguga — oh ei, see pilk ei olnud ainuüksi heasoovlik.

Ja siis läbisid õhtuvaikust helid.

Algul vaiksed, ebakõlalised.

See oli ööbik, kes jälle häält proovis.

Nüüd oli tema instrument häälestatud ja enesekindlalt, võimukalt täitis ta metsa oma lauluga. See oli tasane, kuid kõlas erakordselt valjusti. Üksteisele järgnesid lühikesed laksutused, sujuvad rulaadid, rütmilised sirinad ja ülipeent kellahelinat meenutavad helid. Just nagu suvaliselt, juhuslikult muutusid ja läksid üksteiseks üle noodid, kõlad ja tämbrid. Samal ajal oli nendes midagi kõrvalekaldumatult seadus-pärast, kõik oli just nagu helilooja ideele allutatud.

Ööbikud laulsid juba tuhandeid aastaid tagasi. Tuhandeid ja sadu aastaid tagasi kuulasid inimesed neid hinge kinni pidades, vaimustatud suure helilooja — looduse loomingust. Ja ka paljude tuhandete aastate pärast kuulatakse niisugustel lõhnadest küllastunud õhtutel seda laulu. Ka Veenusel ja Marsil hakkavad laulma ööbikud.

Poeedid ja prosaistid on püüdnud ööbikulaulu kirjeldada. Asjatundjad on seda «fraasideks» jaganud. Ei ole aga olemas mingeid «fraase». On ainult võimas, võidutsev armastuslaul, mis täidab kogu hardunult kuulava maailma.

Kui Gerda tuli Dina juurde ning hakkas segaselt ja katkendlikult seletama oma kaalutlusi unevastase preparaadi suhtes, nägi ta imestusega, et ka Dina on segaduses. Dina autoriteetsest toonist ei olnud jälgegi järele jäänud.

«Jah,» ütles ta, «meie hüpnoloogid on lõplikult veendumusele jõudnud, et küsimus ei ole ainuüksi preparaadis.»

«Aga miks me siis magame? Ja oleme unised?»

«Tead, nad on järeldusele tulnud, et ikkagi ei ole veel lõplikult õnnestunud refleksist võitu saada.»

191

«Kas pole siis mingit väljapääsu?» küsis Gerda pettunult.

Dina võttis seinakapist lindirulli ja asetas selle arusaamatult vaatava Gerda ette.

«Mis see on?»

Normaalse ärkvel oleva inimese ajukoore biovoolude salvestus.»

«Ja siis?»

«See ühendatakse teise inimese või ka sama inimese enda ajuga, kui saabub aeg, mil tal tekib järjekordne vajadus une järele. Ühendamjne toimub pärast unevastase preparaadi sissevõtmist. Ühte ja sama salvestust saab kasutada palju kordi.»

«Sa arvad, et see likvideerib lõplikult vajaduse une järele?»

«Jah. See on juba tõestatud. Tuleb välja, et sel ajal, kui meie nägime vaeva antihüpnotoksiini koostise parandamisega, tegi teine füsioloogide rühm iseendaga

niisuguseid katseid. Nad ei maga juba nädal aega või kauemgi, kuid nende enesetunne on suurepärane. »

«Aga see?» küsis Gerda. «Kelle biovoolud need on?»

«Minu enda omad,» vastas Dina. «Ja ma proovin neid ka iseendal. Aga mida siin üldse enam proovida? Kõik on juba selge. Varsti hakkame seda meetodit laialdaselt rakendama.»

«Ja kuidas need voolud mõjuvad?»

«Nad summutavad ja asendavad biovoole, mis lähtuvad ajukoorest siis, kui tekib vajadus une järele. Meetod ise ei ole sisuliselt uus. Sa ju tead, et juba ammu ravitakse terve inimese biovooludega kõige mitmekesisemaid tõbesid: närvi- ja südamehaigusi, paljusid siseelundite haigusi. Haige, arütmiliselt töötav süda hakkab normaalselt lööma. Haiged sekretsiooninäärmed hakkavad õigesti töötama. Eriti soodsat mõju avaldavad «laenatud» biovoolud kesknärvisüsteemile, ja selles pole ka midagi imestamisväärset: aju juhib organismi kõiki funktsioone.»

«Kas mina ka võin proovida?» küsis Gerda lindi-rullile osutades.

«Ei. See meetod ei ole veel üldiselt kasutusel ja Raškov

192

keelas sinuga igasuguste eksperimentide tegemise, enne kui ravi on lõpule viidud: selleks on ravi liiga keerukas.»

Raškov. Vaevalt oli Dina selle nime öelnud, kui otsekohe kadus kõik — nii laboratoorium ja lindirull kui ka Dina. Jäid ainult Raškovi sügavad silmad, millegi-pärast värvusetud, tumedad nagu ahvatlev kuristik.

«Raškov. Aga ta on ju minust palju vanem.

Ja mis sellest? Kelle jaoks peale Informatsiooni-keskuse on sellel mingit tähtsust?»

Ja jälle istub Gerda Raškovi vastas tema kabinetis. Raškoviga hämmastavalt sarnane esivanem vaatab seinalt endist viisi sõbraliku, heakskiitva naeratusega. Laual, põrandal ja vastasseinal on lai päikesevalguse vööt. Akna taga lendlevad uue talve esimesed lumekübemed. Need on väga kerged ning enne maapinnale, katustele ja puudele laskumist hõljuvad otsustusvõimetult õhus.

Gerda mõlemad käed lebavad laual. Need on normaalsed inimkäed.

«Homme lendad sa ära,» ütleb Raškov ennast vaos hoides peaaegu mitte midagi väljendava häälega.

Gerda vaikib.

«Oled sa õnnelik?»

Nüüd on Raškovi hääles just nagu etteheite varjund.

Veel lühike vaikusehetk. Ja siis vastus:

«Muidugi. Kuidas siis teisiti? Ma astun jälle rivisse.»

«Kas Maal ei leiduks sinu jaoks tegevust?»

«Kuidas ma saaksin Veenusele tagasi minemata jätta? See oleks taganemine. Ja ära vaata mind niimoodi, ega ma ju Päikesesüsteemi piiridest välja ei lenda!»

193

KOLMEKÜMNE NELJAS PEATÜKK — MÄRGATAVAD TULEMUSED

Möödus mõni aasta.

Ülemaailmse tele kaudu anti edasi tähtis teade: Veenuse asustamisel on tehtud esimesed olulised edusammud. Atmosfääri hapnikusisalduse suurenemine jätkub, olgugi et hapnikku on ikka veel vähe. Veeauru hulk on märgatavalt kasvanud, süsihappegaasi hulk kahanenud — tõsi küll, esialgu veel ebapiisaval määral.

Samm-sammult läheneb elu Veenusel maapealsele elule. Vastavalt süsihappegaasi hulga vähenemisele madalduvad pikkamööda temperatuur ja atmosfäärirõhk. Tänu segamis- ja puhastusjaamade tööle väheneb veeauru hulk atmosfääri ülakihtides. Vahetevahel ilmuvad pilvedesse lõhed ja kasvuhooneefekt nõrgeneb.

Üsna varsti langevad temperatuur ja rõhk ilmselt niivõrd, et pilvedest hakkab sadama rikkalikku kuuma vihma. Koos sellega tugevnevad äikesed, mis juba niigi on uskumatult võimsad. Sellest tuleb kohutav loodusjõudude möll. Aga see on ette nähtud. Võetakse tarvitusele vajalikud abinõud. Elamuid, kõiki teisi ehitisi ja aparatuuri kaitstakse üleujutuste eest. Vesi juhitakse sõna otseses mõttes kallaste vahele: on juba ette valmistatud tulevaste merede põhjad, määratud nende merede mõõtmed, piirjooned ja sügavus, rajatud jõesängid.

Pikkamööda mered jahtuvad, nendes algab elu tekkimine. Kuid inimesed ei hakka ootama miljardeid aastaid, mida nõuab looduslik arenemisprotsess. Nad ise asustavad vajalike organismidega Veenuse veekogud ja maismaa, metsad, aiad ja stepid, mis seal luuakse.

Palju samme peavad inimesed veel astuma selle planeedi asustamiseks. Kuid inimkonna kõnd on vankumatu.

Ja Olgale tuli pähe niisugune mõte . . . Kujutleme, et Veenusel areneb Maa inimkonna suur haru. Aegamööda muutub elu sellel planeedil normaalseks,

194

Võib-olla tuleks seal siis aegsasti hakata rajama ajaloomuuseumi. Maa muuseumi filiaali. Ja luua selle juurde Veenuse asustamise ajaloo osakond.

Maailmanõukogus kiideti see mõte heaks ja muuseumi organiseerimine tehti ülesandeks Olgale endale. Seati ka tingimus: ta peab lendama Veenusele, et oma silmaga näha planeedi asustamise algperioodi.

Maailmanõukogu on arvamusel, et Veenuse asukad ei tohi kaotada pärilikku seost eluga Maal. Nende tulevased põlvkonnad hakkavad oma lähedaste ja kaugete esivanemate elu tundmaõppimiseks kasutama uue muuseumi materjale.

Abilised muuseumi ehitamiseks ja hiljem ka muuseumis töötamiseks antakse talle kohapeal.

Niisiis on ta varsti jälle Pierre'iga ühel planeedil!

Ent ikkagi...

Jäi veel üks asjaolu, mis Olgale tõsist muret tegi. See oli tütrest lahkumine. Ta ise oli ennast selleks sisemiselt ette valmistanud. Aga kuidas suhtub sellesse Anna? Ka isast oli tal ju tulnud pikaks ajaks lahkuda.

Jah, Anna kurvastas. Aga siiski mitte nii tugevasti, kui Olga oli kartnud. Annat oli haaranud hoopis uus tunne.

Olga vaatas tähelepanelikult oma meest. Pierre oli tugevasti muutunud. Muutused ei seisnenud ainuüksi selles, et ta oli kõhnemaks jäänud ning näis olevat väsinud — seda oli Olga oodanudki. Kuid kõik need aastad oli Pierre Olga mälus elanud sellisena, nagu ta oli olnud enne katastroofi. Lühikesed kirjad polnud muutnud kujutlust temast. Seepärast tundis Olga valusat üllatust, kui nägi Pierre'i endise tormakuse ja impulsiivsuse puudumist, endistega võrreldes aeglasi liigutusi, kõnet ja mõtteid.

Nende esimene kohtumine ei kestnud kaua: Pierre'il oli oma töö, Olga aga pidi viivitamatult muuseumi ehitusele sõitma.

Ent ikkagi oli Olga nüüd Pierre'iga ühel planeedil!

Muuseumi asukohaks oli valitud kõrge kiltmaa. Niihästi see platoo ise kui ka selle ümbrus oli üsna

195

eemaletõukav, aga kust oleks Veenusel üldse võinud leida silmale meeldivat maastikku?

Ümberringi oli segipaisatud, ebatasane, vulkaaniliste jõudude mõjul planeedi sisemusest väljasurutud ruske kivimass. Veidi maad väljakust, millele mikrolennuk oli Olga toonud, lõppes kiltmaa järsult, järsaku alt aga paistsid samasugused kivikuh jätised ja tardunud laavavoolud.

Ehitusplats oli platool juba ette valmistatud.

Nukker päevavalgus muutus äkki eredamaks. Olga tõstis pea. Taevast katsid tuttavad rasked, tihedad, madalal ujuvad pilved. Läänest aga paistis puhas sügav taevasina. Seal säras päike, kuid kadus jälle otsekohe.

Maal paistab päike nii sageli. Ta on küll väiksem kui siin, aga see-eest lahke, hea, helde. Siin on tema ilmumine ikkagi veel haruldus!

Metsade, aedade, põldude armas rohelus! Maa lillede aroom! Maa taimed, loomad, linnud, putukad — kõik see, mis moodustab inimkonna koduks ja hälliks oleva Maa palge, tema kordumatu koloriidi.

Noh, ja siis? Kas ta just sellepärast ei lahkunud kõigest sellest, et võtta siin osa uue, võib-olla veelgi kaunima Maa loomisest?

Koos oma uute sõpradega — tütarlaste ja noormeestega — alustas Olga ehitustööd. Olgugi et see esialgu ei nõudnud erilist kvalifikatsiooni, olid siia suunatud need, kes tundsid huvi ajaloo vastu. Oli väga tõenäoline, et neist saavad hiljem muuseumi töötajad.

Muuseumi asukoha tähelepanelikul ülevaatamisel nägi Olga, kui sobivalt see oli valitud. Tema käsutuses oli juba plaan, mis kujutas kogu hoonetekompleksi ja ümbrust sellisena, nagu see pidi välja nägema pärast planeedi rekonstrueerimist.

Tohutu suur tasane väljak. Suurepärane vaade alla, kaugele metsale ja stepile. Lai jõgi, mis neid läbib ja merre suubub. Selle kallas on siinsamas lähedal. Muuseumi ümber laiub park.

Paljud Veenusele ehitatud majad, millel on elastsed esimesed korrused, panevad suurepäraselt vastu kõige tugevamatelegi maavärinatele. Niisama vastupidavad on ka vedrudele toetuvad ehitised. Samasugused hooned

195

rajatakse muuseumi territooriumile. Siia ei tule Maal oleva muuseumi koopia. Selle eest hoolitsevad arhitektid. Nende ülesandeks on luua originaalne ja välj endusrikas arhitektuurikompleks.

Selle valmimine nõuab aega. Aga loomisrõõm algab juba esimesest päevast — tänasest päevast.

Olga vaatas jälle taevasse. Seal ujusid ikka needsamad rasked, läbipaistmatud pilved . ..

Shaw võttis teleühenduse Pierre'iga. Veenuse Asustamise Staabi ülema toon oli kuiv, ametlik.

«Pierre Mercier,» küsis ta, «kas sa oled oma tööga rahul?»

«Jah,» vastas Mercier, «aga eriti rahul olen ma sellega, et üldse töötan.»

Shaw vaatas talle teraselt otsa.

«Meie küll rahul ei ole,» ütles ta. «Iga inimene peab andma ühiskonnale kõik, milleks ta on suuteline. Aga sina oled reatöötaja. Me pakume sulle teist tööd.»

«Missugust?» küsis Pierre valvsalt.

«Sa pead Asustamise Staabi koosseisu lülituma, minu lähimaks abiliseks saama. Või veel parem — minu asemele asuma. Sina oled selleks tööks kohasem ja sinu teadmised on mõõtmatult suuremad.»

«Ei!» pahvatas Pierre.

«Miks?»
«Ma ei suuda. .. ma ei tea. .. aga ei suuda.» Shaw kortsutas kulmu.
«Keegi ei saa sind sundida töötama seal, kus sa ei taha. Aga mõtle järele. Sul võib tekkida rahuldamatus-tunne.»
Ta lülitas tele välja.
Pierre mõtles kaua ja piinarikkalt.
«Ei,» ütles ta endale. «Ma ei ole enam endine. Ja arvatavasti ei saa minust enam kunagi seda, kes ma olin. See on hea ja ma olen paljust aru saanud. Aga ma tunnen, et mul ei ole õigust teisi juhtida.»
Ta ei oleks iseeneselegi osanud seletada, miks tal seda õigust ei ole, kuid ta teadis, et see on nii.
197
Varsti pärast jutuajamist Shaw'ga tuli Pierre'ile kallis külaline — Olga. Veenusel ei olnud neil veel võimalik koos elada. Õieti küll — miks ei olnud võimalik? Pierre tegi lihtsat tööd, mida ta oleks leidnud ka ehitatava ajaloomuuseumi lähedusest. Jah, aga siis oleks tal jälle tulnud paluda Asustamise Staapi saata kÄgi tema asemele, seejuures juba enam mitte lühikeseks ajaks. Nagunii ei saanud inimesed siin nõnda vabalt töö- ja elukohta valida kui Maal. Ei, ei! Iseenese mugavuse pärast ei tohtinud ta paluda kedagi teist asjatult ühest kohast teise üle viia!
Ja ta teadis, et Olga, tema delikaatne Olga mõistab teda suurepäraselt, kuigi nad ei olnud sellest kordagi rääkinud.
Et muuseumi ehituselt põhja-polaarpiirkonda jõuda, tuli Olgal ära oodata sinna suunduv lennuk. Selle sihtkohas istus ta ümber kohalikule reisilennukile.
Mõni tund tagasi oli sellel poolkeral alanud pikk Veenuse öö. Lennuk liikus pilvekihist kõrgemal. Aeglaselt vilkudes särasid suured tähed. Taeva lääneosas muutusid üha eredamaks virmalised, mis hõivasid tohutu suurt ruumi ja meenutasid rebenenud, sakiliste servadega loore. Need loorid hõljusid, nad just nagu elasid ja hingasid ning olid nii läbipaistvad, et nende taga olid näha tähed ja isegi osa Linnuteed. Algul olid nad tuhakarva, siis süttis nende sügavuses sinakas-roosa helendus, mis järk-järgult tugevnedes ja üha märgatavamaks muutudes pinnale lähenes.
All aga lasusid kühmulised, tundmatut ja tühja künklikku maad meenutavad pilvekihid. Ei, need ei lasunud, vaid liikusid ühes kindlas suunas — itta, kuhu neid kandis atmosfääri voolus. Need ujusid, ujusid lõpmatult. Siin-seal peegeldusid nendelt virmalised, kohati aga olid nad tumedad ja sünged.
All liikus ebaühtlane, kord kihiline, kord rünklik, vahelduvatest vastuhelkidest valgustatud pilvemass, ülal aga muutsid virmalised vahetpidamatult oma piirjooni, värvust ja mõõtmeid. Kõik see andis kahes tasapinnas paiknevale ja pidevalt muutuvale maastikule muinasjutulise ilu.
198
Kohtumine Pierre'iga tegi Olgale suurt rõõmu, kuid ühtlasi kurvastas teda veidi.
Põhjust oli niihästi rõõmustamiseks kui ka kurvastamiseks.
Siin ta seisis Olga kõrval — armastatud inimene, Olga mees, tema tütre isa. Tema tasakaalutu, ammendamatust energiast tulvil Pierre. Nüüd on ta juba teistsugune. Kas parem kui enne? Jah, muidugi. Kuid ta on raske trauma läbi elanud — see annab ennast kogu aeg tunda. Kas ta saab kunagi päris õnnelikuks? Kes teab?
Ja Anna. . . Ükskõik kuidas Veenusel elu kujuneb, ikkagi läheb veel väga palju aega, enne kui Annal avaneb võimalus soovi korral mistahes päeva vanematekodus veeta. Tõsi küll, ka Maal oli ta vanemaid viimasel ajal harva külastanud. Aga seal oli vähemalt teadmine, et küllaminek on alati võimalik.

Olga ja Pierre seisid avatud uksel. Kõike nende ümber valgustas tehislik päevavalgus. Võõras planeet ...

Need, kes on Maalt tulnud, ei unusta seda arvatavasti kunagi. Kõik Veenuse parimad küljed meenutavad neile Maad. Isegi siis, kui siin on juba päris hea, ei kustu see mälestus täielikult. Sellest on vabad vaid need, kes siin sünnivad ja kasvavad ning õpivad Maad tundma ainult teiste inimeste jutustuste, raamatute, piltide, filmide ja tele kaudu. Tuleb aeg, kus nad näevad Maad ja elu sellel siit niisama selgesti, kui seda praegu nähakse Kuult. Vähe sellest — saabub ka aeg, mil neil avaneb võimalus turistidena Maad külastada. Võib-olla asuvad mõned neist Maale ümber. Kuid nende kodumaa on siin. Ja Maal hakkavad nad igatsema Veenuse järele, samuti nagu Maa inimesed siin igatsevad oma koduplaneedi järele.

199

KOLMEKÜMNE VIIES PEATÜKK — PERSPEKTIIVID JA LOOTUSED

Ülalt vaadatuna näisid madalad, tugevasti piklikud hooned maapinna kohal õhus rippuvat. Nad lähtusid ühfiest keskpunktist nagu tähekiired. Neid ümbritses tihe okaspuumets. Kui laskuv lennuk hakkas aeglaselt väikesele välule lähenema, hingas Jean mõnuga sisse okaste lõhna.

See oli esimene inimkäte loodud männimets Veenusel. Iga asjassepühendamatu, kes seda metsa esmakordselt nägi, võis arvata, et need pikad sihvakad puud on sadakond aastat' vanad. Tegelikult oli möödunud kõigest viis aastat sellest ajast, mil Maalt toodud ühe-tiivalised seemned seismilises mõttes suhteliselt rahulikul tasandikul kobestatud ja väetatud pinnasesse külvati. Magma pumbati välja, kõrgetele vedrudele ehitati majad. Neid vapustasid küll vahel harva veel võimsad maa-alused tõuked ning vedrud tõmbusid kokku ja pikenesid, kuid majade sisemuses ei olnud peaaegu midagi tunda.

Kui Jean oli veel Maal elanud, polnud ta mõelnud selle üle, kuidas tema koduplaneet oli rikkalike metsadega kattunud. Ta oli seda mitte just eriti kaugete esi-vanemate kingitust võtnud kui midagi enesestmõistetavat. Inimesed tunnevad tavaliselt elavat huvi selle vastu, mida tehakse käesoleval ajal või kavatsetakse teha tulevikus. Kaugeltki kõik aga ei mõtle sellest, mis on neile valmilt antud.

Ent ka rõhuv enamik Maa metsi oli ju loodud samal viisil kui see siin, Veenusel. Liiga kaua oli Maa elanikkond loodusega pillavalt ümber käinud. Paljud metsad olid maha raiutud, hävitatud. Kui loodi Maailmanõukogu, oli selle üks esimesi samme metsade taastamine. Tolleks ajaks olid juba leitud võimsad kasvustimulaa-torid.

Jean sisenes metsa.

Sihvakad männitüved sirutavad kõrgusse väikesi hõredaid latvu — roheliste ja kollakaks tõmbunud okkapaaride kimpe. Õhuke kestendav koor sarnaneb

200

kollase paberiga. Tüvede jalamil on koor paks, seest punane, väljast kipras ja krobeline ning kaetud juukseid meenutavate helehallide samblikega. Siit-sealt voolab välja viskoosne kuldkollane vaik ja kukub alla piklike piiskadena, mille järel venivad kiiresti hanguvad niidid. All on tugevasti tüvede külge kinnitunud kivikõvad lamedad seened. Rohtu ei ole. Kohati punavad madalate küngaste nõlvadel suured maasikad. Ka neid ei ole metsa konstrueerijad unustanud. Pinnast katavad mahalangenud kollased okkad. Kõikjale on laiali pillatud miljoneid lühikesi, harali soomustega käbisid. Linnud siristavad ja vidistavad. Eemal kõpsib rutakalt rähn. Potsatades ja maast üles põrgates kukub käbi. Jean tõstab pea: käbi oli ilmselt visanud ülal vilksatav punakaspruun orav.

Siinsamas voolab ka oja. Selle kaldad on tihedalt täis madalaid, laiade mustriliste lehtedega sõnajalgu.

Puuladvad sahisevad tasa.

Jean läheb mööda kitsast rada. Kuivad okkad krabisevad. Kui Jean need jalaga laiali ajab, näeb ta nende all jämedavarrelisi kollaseid kukeseeni. Nende kübarad on väikesed, läbimõõdult vartega peaaegu ühesuurused. Sealsamas on varjul ka suur puravik.

Männitüve jalamil kõrgub kollastest okastest ehitatud lai koonusekujuline sipelgapesa, kus askeldavad punaka värvusega putukad. Need on Maalt siia toodud, sest nad on metsale vajalikud.

Jean kummardub ja nopib suure, peaaegu mustaks küpsenud maasika. See sulab suus ja levitab Maa marjade imepärast aroomi.

Veel ei ole planeet täielikult ohjeldatud. Aga kas nüüd on enam vähimatki kahtlust? Kõik saab meie omaks!

Jeani tuju ei olnud siiski hea. Asjaolud, mis teda — kui mitmendat korda juba! — Kompleksse Meditsiini Instituudi Veenuse filiaali tõid, ei olnud rõõmustavad. Ühe hoone vestibüülis võttis teda vastu Li. Maalt saabunud teadlaste kõrval töötasid filiaalis ka kogenuimad Veenuse arstid.

«Panait ootab sind,» ütles Li. Tema lapselike joontega nägu oli väga tõsine.

201

«Kõik on ikka endine, eks ole?» küsis Jean.

«Peaaegu.»

«Peaaegu! Tähendab, on tekkinud lootus?»

«Me ei ole seda kunagi kaotanud.»

«Kas on mingi uus ravimeetod?» Li viivitas' veidi vastusega:

«Ma ei taha sulle enneaegselt lootust anda. Aga me katsetame midagi.»

«Mida, kui tohib küsida?»

«Muidugi tohib.»

Ta vaikis veel veidi aega.

«See on väga keeruline asi. Keel, mida Panait pärast traumat rääkima hakkas, kuulub, nagu sa juba tead, ammu väljasurnud ameerika hõimule. Kõigepealt oli tarvis teada saada, miks ta kõiki teisi keeli unustades oli selle meelde jätnud. Kas ta on seda kunagi õppinud? Või on siin tegemist liigimälu omalaadse ilminguga?»

«Kas selline mälu on siis olemas?»

«Kahtlemata. Ja mitte üksnes inimesel, vaid ka loomadel. Mis on instinkt? Nojah, niimoodi.. . Võrdlemisi kerge oli selgitada, kas Panait on seda keelt õppinud. Ei ole õppinud. Väga keeruline aga oli välja uurida, kas ta põlvneb sellest ameerika hõimust.»

«Kas tõesti uurisite selle ikkagi välja?»

«Jah, aga nagu näed, nõudis see väga palju aega. Tegemist on ju kauge minevikuga. Tööst võtsid osa etnograafid, anatoomid, füsioloogid, tsütoloogid ja geneetikud. Organismi ehituse, kromosoomide ja geenide uurimise teel tegid nad suure tõenäosusega kindlaks, et Panaiti kauged esivanemad on tõepoolest sellesse rahvusse kuulunud.»

«Suure tõenäosusega? Mitte täiesti kindlalt?»

«See ei olegi vajalik. Tõendiks on ju ka keel. Noh, ja nüüd hakkame ravima.»

«Ja ravite ta terveks?»

«Ei tea...»

«Pea kinni,» taipas Jean äkki. «Ma olen ju üsna tihti siin käinud. Aga ei sina ega keegi teine ei ole mulle nendest uurimistest midagi rääkinud.»

202

«Õigupoolest oleks ka nüüd tulnud vaikida,» märkis arst, «et sinus mitte enneaegset lootust äratada.»

«Hea küll, ma siis ei looda,» ütles Jean mitte just eriti siiralt. «Aga mida te kavatsete ette võtta?»

«Vaata, juba kahekümnendal sajandil tehti kindlaks, et mälu kandja on ajurakkude ribonukleiinhape. Tol ajal ei osatud aga veel selle ülipeent struktuuri eristada ega muuta. Nüüd on teada, et üks struktuur kannab individuaalset mälu, teine liigimälu. Ja veel enamgi: happe koostis muutub olenevalt möödunud põlvkondade hulgast, olgugi et muutused avalduvad alles kümnete ja sadade põlvkondade järel. Seepärast tuligi kindlaks teha, missugune mälu on Panaitil säilinud ja missugune kadunud. Nüüd alustame ravi ribo-nukleiinhappe preparaadiga, millel on vajalik koostis.»

«Ma olen lugenud, et niisuguseid juhtumeid nagu tema oma on ette tulnud ka vanal ajal,» ütles Jean. «Kas pole?»

«Jah, tugevate füüsiliste või vaimsete traumade tagajärjel. Ravida neid tol ajal peaaegu ei osatud. Ja ka praegu astume alles esimesi samme. Katsed loomadega andsid häid tulemusi. Kuid just peaaju on see, mille poolest inimene kõige vähem sarnaneb loomadega. Ravima me hakkame, aga mis puutub garantiisse, siis saad isegi aru ...»

«Kui ta oleks unustanud ainult keele. . .» jätkas Li. «Aga sa ju tead. Kuidagiviisi õnnestus talle õpetada prantsuse keelt. Nagu sa ise võisid veenduda, ei mäleta ta mitte midagi. Kõik kogunenud teadmised on kaotsi läinud. Sa ju jutustad talle alati tema endisest elust...»

«Jah, aga ta kuulab nii, nagu oleks jutt kellestki teisest. Ja tal on hirmus raske midagi õppida, sest kõik varasemad assotsiatsioonid on kadunud.»

Jean sisenes Panaiti väikesesse mugavasse tuppa. Nooruk oli äsja jalutuskäigult naasnud ja tele sisse lülitanud. Anti edasi päevauudiseid. Panait kuulas huviga. Saateid oli võimalik kuulata igas elavas keeles. Nüüd aga olid need Panaitile kättesaadavad ka tema enda keeles: vastuvõtja oli ühendatud tõlkimis-masinaga, millesse oli sisestatud tema dialekt. Jean

203

kuulis lühikesi katkendlikke fraase, valjude aspiratsioonidega vahelduvaid kiireid, just nagu tulistatud sõnu.

«Tere, Panait,» ütles Jean. «Miks sa prantsuse keeles ei kuula?»

Nooruk naeratas kohmetult: oma muistses keeles oli tal kergem kuulata. Ja selgi juhul jäid paljud asjad talle arusaamatuks.

«Kuidas sa ennast tunned, Panait?»

«Hästi,» ütles nooruk. «Ainult igav on.»

«Mida sa siis teed?»

«Kaevan maad. Külvan seemneid. Aga trekke ei ole.» «Mis trekke?»

«Noh, neid ... Kellele jahti peetakse.»

Ilmselt mõtles ta mingit looma, kellel kaasaegses keeles ei olnud nime. Selge oli ka, et ülikaugetelt esivanematelt pärinevad muljed domineerisid Panaiti teadvuses ümbritsevast elust saadud muljete üle.

Jeanile näis, et nüüd on tal käes niit, mis võimaldab Panaitist välja kiskuda jutustust muistse rahva elust, võib-olla ka teada saada ajaloolastele veel tundmatuid üksikasju. Kuid Panaiti mälus läks jälle kõik segi ja ta ei olnud suuteline kõnelust jätkama. Varsti veendus Jean, et nad Panaitiga küll mõistavad teineteist, kuid neil pole peaaegu millestki rääkida. Jean sai ka aru, et kuigi Panait ütles «hästi», kannatas ta tegelikult üksinduse all. Ta viibis küll kogu aeg inimeste hulgas ja oli juba mingil

määral ära õppinud ühe laialdaselt levinud keele, kuid inimestega suhtlemine tekitas talle raskusi.

Pärast seda kohtumist Panaitiga tundis Jean siiski, et Li ettevaatlike sõnade taga peitub kindlasti mingi lootus.

Ta mõtles Mercier'st, oma lemmikõpetajast.

Mõtles Gerdast.

Iga aastaga veendus Jean üha enam, et Gerda püsib pidevalt tema kujutluses. Meeles oli esimene mulje, mille Gerda oli talle jätnud Maal, kui ta oli seda tütarlast Mercier' teiste õpilaste seas kohanud. . . siis ühine

204

lend kosmoselaevas . . . väljalaadimine ... hirmus katastroof, mis ajutiseks kustutas tekkiva kiindumuse ... ei, ei kustutanud seda, vaid summutas ... seejärel ühine töö . . . Gerda tähelepanelik pilk, mis, nagu talle näis, sageli temal peatus.. . tütarlapse hääl, milles kõlasid soojad, ajuti isegi lahked noodid... Oli see tõepoolest nii või ainult tundus talle?

Võib-olla peab ta soovitavat tegelikkuseks, nagu vahel juhtub?

Tulevik näitab ...

Esialgu aga teeb talle rõõmu mõte, et Maalt saadud viimaste teadete järgi on Gerda täielikult tervenenud ja tuleb Veenusele tagasi.

Panait! Tema on see, kellel on raske.

Aga Gerdaga tegi Kompleksse Meditsiini Instituut juba tõelist imet. Järelikult võib siiski loota!

Ja üldse on ees nii palju haaravalt rõõmsat. Kui palju on juba tehtud Veenuse taltsutamiseks! Ees aga seisab lõplik võit tema üle.

Noh, ja siis. . . siis tuleb järg teiste planeetide kätte!

EPILOOG

Käes on aeg, kus mul tuleb meie kaugetest järglastest lahkuda. Ma vaatan neid läbi tohutu paksu aastate kihi, nagu pimedalt tänavalt vaadatakse läbi akna heledasti valgustatud tuppa. Ma näen neid selgesti ja vaatan neile otse silma, nemad aga mind ei näe.

Kuidas tahaks joonistada pilti nende pilvitust õnnest!

Üldiselt on nad tõepoolest õnnelikud. Aga kui tõest kinni pidada, siis pilvitu see õnn ei ole. Ja ilma tõeta ei oleks kogu kirjeldus midagi väärt.

Paljudel neist on õnn keerukas, rahutu.

Pierre Mercier elas läbi raske hingelise trauma. Tema raskused on lõppenud. Ta töötab. Aga mõra on jäänud — midagi niisugust ei saa ju jäljetult mööduda.

205

Kas Pierre ajab ennast sirgu? Kas tema hingehaav armistub lõplikult? Ütlen ausalt, et ma ei tea. Aga tahan loota, et kunagi see toimub. Ta ei ole veel vana, on alles seitsmendas aastakümnes. Kahekümnendal sajandil oleks seda loetud vanaduseks, tema kaasaegsed aga elavad ju saja viiekümne kuni kahesaja aastaseks. Tal on ees veel aastakümneid rõõmutoovat tööd.

Ent veel miski teeb talle muret: Anna.. .

Kas Olgat võib nimetada täiesti õnnelikuks?

Õnnelikuks jah, täiesti õnnelikuks ei.

Ta on haaratud kaasakiskuvast tööst: ajaloomuuseumi rajamisest Veenusele. Aga ta peab pidevalt mõtlema sellele, missuguse jälje on jätnud tragöödia, mille Pierre oli läbi elanud.

Ja Annale.

Ka varem polnud Anna kuigi sageli külastanud vanemate mugavat majakest Genfi järve ääres. Pärast vanemate lahkumist Maalt lakkas see maja tema jaoks üldse eksisteerimast. Kas oli ta kunagi mõelnud, et tema hakkab elama ühel, isa ja ema teisel planeedil? Kui sageli pöördub ta pilk masinlikult teleaparaadi poole, kuid otsekohe taipab ta, et nüüd enam ema välja kutsuda ei saa. Ega ka isa.

Kunagi muutub Maa ja Veenuse vaheline side niisama lihtsaks kui side maakera piirides. Võib-olla tuleb see isegi varsti. Anna jaoks aga on see aeg väga pikk.

Kui Eritomo ütles Annale, et ta on arvatud esimese tähtedevahelise kosmoselaeva meeskonda, võpatas tütarlaps:

«Me läheme lahku?»

«See oleneb sinust,» ütles Eritomo tõsiselt. Anna oli hämmastunud:

«Ja minu pärast. . . meie pärast. .. oled sa valmis ära ütlema?»

Eritomo hajutas otsekohe tema kahtlused: «Kui Maailmanõukogus arutati täheekspeditsiooni koosseisu, siis nimetasin ma sinu nime. Leiti, et sinu osavõtt oleks hea: kaugetes maailmades võib leiduda selliseid mõistuslikke olendeid, kellega saab

206

suhelda muusika abil. Aga võib-olla eelistaksid sa keelduda...»

«Oh ei, ei!» hüüatas Anna sekunditki mõtlemata. Ta nägu lõi rõõmust särama ja muutus siis otsekohe kurvaks.

Rõõm: mitte lahkuda armastatust. Ja võtta osa inimkonna uuest kangelasteost. Kurbus: kui pikaks ajaks tuleb lahkuda omastest?

Maast kaugel oleval väikesel asteroidil monteeritakse juba footon-astroplaani. Maa lähedalt ei saa see startida, sest võimas kiirgusvoog hävitaks planeedil kõik elusolendid.

Esimese lennu sihiks on valitud üks lähemaid tähti — Kentauri Alfa. Teekonnaks sinna ja tagasi kulub veidi üle nelja aasta. Valgusest kiiremini lennata ei saa, kuid ka valguse kiirus on saavutamatu piir. Footon-astroplaani kiirus on siiski sellele piirile lähedane.

Maapealse aja järgi kestab lend umbes üheksa aastat.

Kui raske on see aeg Olgale ja Pierre'ile!

Aga Annale enesele?

Kui tõtt öelda, siis Annale on see kergem: Anna on koos Eritomoga.

Ja peale selle -— missugune õnn on olla tundmatu maailma esimeste uurijate hulgas!

«Aga kui inimesed kunagi jõuavad Galaktika keskmeni?» sõnas Anna mõtlikult.

«Mitte kunagi, vaid üsna varsti!» hüüatas Eritomo veendunult.

«Kui palju sel juhul lennuks aega kulub?»

«Mitte väga palju, mõlemaks otsaks kakskümmend neli aastat.»

«Aga. . . kui palju aega Maal möödub?»

«Umbes nelikümmend tuhat aastat.»

Kohutav arv! See kõlab nagu kume hääl universumi salapärasest sügavusest. Keda leiab Maalt kosmose-rändur, kui ta nii pika aja järel tagasi tuleb?

Paljud põlvkonnad on elanud ja surnud. Keegi ei tunne tema kaasaegseid isegi kuulu järgi, kui välja arvata inimesed, kes on teaduses või kunstis eriti ereda jälje jätnud. Kõik on uus, tundmatu. Uued inimesed võivad küll olla veel paremad ja täiuslikumad kui

207

need, kes temast maha jäid, aga missugune on siiski tema enesetunne pärast tagasipöördumist? Ei omakseid ega sõpru — mitte kedagi neist, kellega ta oli harjunud, kellega koos oli veetnud lapsepõlve ja nooruse. Nendest ei ole isegi mälestust jäänud ...

^Tead, Eritomo,» ütles Anna, «ühest raamatust — ei mäleta enam, missugusest — lugesin ma niisugust vana legendi.

Üks munk läks kord oma kloostrist metsa küttepuid korjama. Ta kuulis laulu. Laulis ilmetu välimusega lind, kuid tema hääl oli nii hurmav, et munk jäi tahtmatult kuulama. See oli teadmata kuidas sinna sattunud paradiisilind. Munk kuulas, nagu talle enesele näis, ainult kolm minutit. Tegelikult aga oli möödunud kolmsada aastat — nii kaunis oli laul.

Kui ta kloostrisse tagasi jõudis, ei leidnud ta sealt enam ühtki omaaegse vennaskonna liiget. Ainult keegi igivana rauk mäletas, et nagu talle kunagi oli jutustatud, oli ammu-ammu üks munk metsa läinud ja teadmata kadunud, nii et hiljem ei olnud enam keegi temast midagi kuulnud.»

«Kena legend,» ütles Eritomo. «See räägib ilu jõust.

Tuleb ka aeg, mil footonrakett viib Maa inimesed udukogusse, mis paikneb Päikesesüsteemist kolme miljardi valgusaasta kaugusel. Teekonnaks sinna ja tagasi valguse kiirusele lähedase kiirusega kulub kaheksakümmend neli aastat — pool inimelu. Maale tagasi pöörduda aga ei ole siis võib-olla enam üldse võimalik: kes teab, mis siin kuue miljardi aasta jooksul juhtuda võib! Vahest ei ole Maad siis enam olemaski.»

Ta vaatas Anna tumenenud sinisilmadesse: «Sul on hirm sellest mõelda?»

«Just sellest ei ole üldsegi hirm mõelda,» vastas Anna ootamatult lõbusasti. «Siis on võib-olla juba Päikegi kustunud. Aga Maa inimkond, kes praegu valmistub asustama Päikesesüsteemi planeete, on selleks ajaks juba jõudnud teisi päikesi ümbritsevatesse maailmadesse, nagu ennustas Tsiolkovski. Ta unistas, et kunagi kallutavad inimesed ka Maa enese tema orbiidilt

208

kõrvale ja purjetavad temaga nagu hiigellaevaga mingi teise päikese juurde. Kas just sellest ei kõnelnud vene poeet Valeri Brjussov, kui ta Maa Inimese poole pöördus:

Uhke vaim, ma usun seda —
heiskad Maale purjed sa,
nagu tahad, juhid teda,
tähevallas purjetad.
Ja maailmaruumi rajal,
seal, kus lendad nagu ime,
austav kiiduhüüe kajab:
kuulsus sulle, Inimene!

Anna ohkas äkki:

«Teekond kolme miljardi valgusaasta kaugusele — millal see veel ükskord tuleb! Nii kauge perspektiiv ei ole hirmus. Rasked on lähimad üheksa aastat. Isa ... Ema...»

Selline on inimtunnete vastuoluline loogika: kaugesse tulevikku suhtume kaine mõistusega, tänasesse päeva aga peksleva südamega. Ent ikkagi...

Inimkonna suurus seisneb ka selles, et ta on purustanud Maa külgetõmbe ahelad. See külgetõmme ei ole ju ainuüksi materiaalne.

Oma sonaati Anna enam avalikult ei esitanud. Ta pidas seda lõpetamata teoseks, sest ei suutnud leppida olemasoleva traagilise lõpuga. Eriti teravalt tunnetas ta seda

pärast oma esinemist. Kõik temas protesteeris lüüasaamist ja kaotust väljendava lõpu vastu. Ta otsis teistsugust, võidukat lõppu, kuid ei suutnud seda leida.

Miks? Kas tung universumi kaugustesse, eelseisev osavõtt inimmõistuse uuest vallutusretkest ei kõlanud temas võidurikka hümnina?

Kuid loomingu sügavused ei allu lihtsatele loogilistele seletustele. Võib-olla oli siin küsimus tema isa saatuses. Oli ju niihästi kogu sonaat kui ka selle kurb lõpp inspireeritud peamiselt sellest, mis oli Pierre'iga toimunud.

209

Niisiis, kas Anna on õnnelik?

Ta ise oli sellele küsimusele oma mõttes juba jaatava vastuse andnud. Tal seisab ees lahkumine omastest, ta teab, et ka nendele on see raske. Aga talle jääb ju tema armastatu. Koos saavad nad tunda uute maailmade avastajate mitte millegagi võrreldavaid rõõme.

Kas Gerda on õnnelik? Muidugi!

Aga miks ta siis oli vastanud just nagu liiga rahulikult, kui Raškov oli seda temalt küsinud?

Teda ootavad Veenusel sõbrad, ihaldatud töö. Kuidas ta kogu aeg oli sinna püüelnud! Aga siin, Maal, on ta innustunud uuest ülihuvitavast tegevusest. Teda on haaranud võitlus unega, selle igipõlise ajaröövliga. Ta on juba astunud esimesi samme teadusliku töö alal. Jääda Maale? Raškovi juurde. Kes teab, millal nad jälle kohtuvad, kui ta Veenusele lendab?

Ei, ei! Seal on raskused ja ohud, seal on sõbrad ja ta pöördub nende juurde tagasi.

Niisiis võitlus iseendaga. See aga tähendab, et õnn ei ole pilvitu. Ent õnn on ju ka töös ja loodusjõudude võitmises!

Ja Raškov?

Gerda oli talle öelnud: «Ega ma Päikesesüsteemi piiridest välja ei lenda.» Aga Maa piiridest küll!

Ja kes teab, kuidas elu edaspidi kujuneb? Ent olgu kuidas tahes, Raškov on üks õnnelikumaid inimesi: tema teadusalased saavutused on tohutud, koos oma abilistega võidab ta haigusi, võitleb mitte üksnes kogu inimkonna õnne, vaid ka üksikinimeste tervise ja elu eest. Kui rõõmustav on näha kõiki neid tervetena: väikest Marinat, Gerdat ja paljusid, paljusid teisi. Ja teada, et sinu töö oli see, mis vabastas nad kannatustest. Keegi ei pea kannatama!

Kas Jean on täiesti õnnelik?

Töö rõõmustab teda. Aga Gerda ...

Armastus ilma vastuarmastuseta on inimkonna kogu

210

ajaloo vältel olnud üks raskemaid ja, mis kõige olulisem, peaaegu alati korvamatuid õnnetusi. Ja mida vähem raskusi inimestele jääb, seda teravamini ning valusamini kerkivad need vähesed esile. Karta on, et mõned neist jäävad alatiseks.

Inimkond kui tervik on õnnelik: ta läheb üha edasi. Õnn on liikumises. Inimkonna liikumises on nii tõuse kui ka langusi, kuid tervikuna viib tema tee edasi ja ülespoole!

SISUKORD

Палей Абрам Рувимович В ПРОСТОР ПЛАНЕТНЫЙ

Иллюстрации и оформление: В я л ь я л Сильви На эстонском языке Издательство «Ээсти Раамат» Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetaja V. Helde Kunstiline toimetaja H. Tikand Tehniline toimetaja A. Krebstein Korrektorid E. Bachwerk ja A. Parts.

Laduda antud 31. VIII 1971. Trükkida antud 24. XI 1971. Paber 54x84/16. Trükipaber nr. 2 — Kohila Paberivabrik. Trükipoognaid 13,5. Tingtrüki-poognaid 11,3. Arvestuspoognaid 11,33. Trükiarv 20 000. Tellimise nr. 5381. Hans Heidemanni nim. trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. 1.

Hind 47 kop

7-6-3 TL 10—71—27